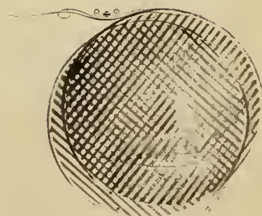
GLAGOLITA CLOZŮV.

VYDAL

DR. VÁCLAV VONDRÁK.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1893.

LIBRARY
MAR 4 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

O potřebě nového vydání Glagolity Clozova.

Dvě okolnosti dosvědčují zajisté potřeby nového vydání hlaholské památky, kterou Kopitar pod názvem «Glagolita[1] Clozianus» r. 1836 svým vydáním známou učinil. Předně stalo se vydání toto dosti vzácným, tak že se jen velmi zřídka naskytá příležitost zaopatřiti si tuto knihu, po druhé nemohlo ono vydání při starých památkách, tak důkladně a věrně dle originalů vydaných, jako je Evangelium Zografské, Marianské a Assemaniho, Kijevské listy a jiné, už ani po palaeografické stránce nynějším požadavkům úplně vyhovovati.

Vzal jsem tedy na sebe tuto práci, odebral se napřed do Tridentu, kdež větší část rukopisu se chová, potom do Innsbrucku, kde máme dva listy, a srovnal na obou místech Kopitarovo a Miklosichovo vydání (tento vydal Innsbrucké listy) od slova k slovu s originaly. Co se Kopitarova vydání týče, shledal jsem, že je sice dosti pečlivě pořízeno, že se však nicméně některé — arciť po většině nepatrné — omyly do něho vloudily.

Tak četl Kop. ku př. v ř. 25: ненавидѧштє, rkp. však má нє . . . . штєи (jak často v starých památkách určitý tvar m. neurčitého);

v	ř.	40	četl Kop.	оѹбожава	místo rukopisného	оѹкожакꙑ (ř. ὁ πτωχεύσας)
ve	ř.	238	»	прѣдаватєлєво	»	прѣдадітєлєво
ve	ř.	313	»	кровиѭ	»	кровьѭ
ve	ř.	377	»	юже	»	ѭже
ve	ř.	382—83	»	изливаємаѣ	»	изливаєма
ve	ř.	450	»	нє	»	нъ (ač zde omylem)
v	ř.	524	»	словєсє	»	слово сє
v	ř.	656	»	нѫдѫтъ	»	нѫдѧтъ
v	ř.	682	»	котєраєтъ	»	котораєтъ
v	ř.	732	»	г҃ь	»	г҃ѣ (což Kop. v korrekturách též připouští)
v	ř.	735	»	оумнꙑ	»	ока(а)нꙑ
v	ř.	772	»	людьєм	»	людьє ι
v	ř.	764	»	живєтъ	»	жівотъ
v	ř.	910	»	сємьонъ	»	сѹмєонъ.

Jak známo, má každá stránka dotčeného vydání dva sloupce, v levém je tak zvaná scriptura continua originalu a interpunkce ponechána, v pravém jest však rozvedena a interpunkci

[1] Glagolitou nazýval se vůbec kněz odbývající bohoslužby dle hlaholských knih a jména toho se mu, jak Kopitar soudil, dostalo odtud, že v knihách těchto často přichází slovo «glagola» (řekl), jež mu bylo odříkávati. V ústech latiníků bylo by to jaksi mírnou přezdívkou. Ve starých památkách dokladů pro to ovšem nemáme, jen na chrvatské půdě mohl Tkalčić slovo to až do XIV. stol. — ale ne dále — stopovati. Dle Geitlera povstalo slovo glagolica atd. vůbec teprv na této půdě.

dle smyslu opatřena. Stává se tu à tam, že obsah sloupců se neshoduje a tu shledáváme několikrát, že pravý sloupec má správný text. Ku př.:

ř. 229—30 v levém: поставиша, v pravém: поставишѧ
ř. 465 » разоумѣи » нь раз . . .
ř. 520 » правъдꙑ » иноѩ правъдꙑ (ne snad иноѭ, jak to Kop. opravil).

Jindy je zase text v levém sloupci správný; týče se to hlavně nosovek.

V levém sloupci ku př. ř. 200 приѩти, v pravém приѭти
» » » ř. 209 мъдростьѭ » мъдростьѩ
» » » ř. 283 закон'нъиѩ » закон'нъиѭ
» » » ř. 746 ѫтробоу » ѩтробоу
» » » ř. 762 пѫтьѭ » пѫтьѩ.

Jak ani jinak býti nemůže, jsou též tak zvané pohlásky ъ a ь zaměněny. Celkem jsem as 25 takových případů shledal.

Ku př. Kop. má v ř. 3: бмъ, v rkp. je бмь
» » 255 различьѥ (v levém sloupci je sice správně -ъѥ, avšak Kop. chybně opravuje v -ьѥ)
Kop. 351 на връхниї rkp.: врьхни
» 576 a 584 въсеѩ » вьсеѩ
» 861 въ немьже » вь н . . . .

Někdy bývá velmi těžko určiti, mámeli ъ neb ь před sebou; znaménko jest buď setřeno a to docela neb jen klička, o niž právě jde, buď jest klička zalita a při tom má takovou velkost, že nelze rozhodnouti, jeli to ъ neb ь. Na štěstí jest případů těch poměrně jen málo a v poznámkách k textu jsou vždy naznačeny, aneb, jeli litera již setřena, bývají obyčejně uzávorkovány (v textu). Obyčejně může se ъ od ь v rkp. zcela dobře rozeznávati.

Dále třeba zde vytknouti, že Kopitar (jakož i Miklosich) ve své transskripci žádného rozdílu mezi Ⰺ a Ⰹ (ι a ı) nedělal, ač se těchto liter, jak uvidíme, zcela libovolně neužívá.

Zvláštností našeho rukopisu jest, že pro з má dvě znaménka (vyjímaje *dz*), z nichž jedno přepisovači velké obtíže spůsobovalo. Kopitar však tuto zvláštnost přehlédl; my se k ní ještě vrátíme.

Innsbrucké dva listy vydal Miklosich v «Denkschriften der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften» ve Vídni sv. X, str. 195—214, r. 1860 pod názvem «Zum Glagolita Clozianus». I zde několik chyb třeba vytknouti.

Mikl. četl ř. 53 мѫкъи, rkp. má ale моукъі
ř. 139 дивьное » » » і дівъное
ř. 146 вьсе съp . . . » » » вьсе т(о) съp . . .
ř. 157 придоу » » » прідѫ.

Jiné chyby opravil si Miklosich sám ve své «Altslovenische Formenlehre in Paradigmen» úvod str. XVI, kdež udává, že pravé čtení fotogr. snímky podávají, a to hlavně co se nosovek týče, z jichž pravidelnosti, jak známo, Miklosich dokazovati chtěl, že žádná památka, jež ji zachovává, v Bulharsku povstati nemohla. Snímky 3. a 4. stránky máme též v Geitlerově díle «Die albanesischen und slavischen Schriften» ve Vídni 1883. Na prvním snímku dole je též nápis (majuskule obsahující) první stránky.

Celý zachovaný rukopis (14 listů) vydal též Sreznevskij ve své sbírce «Древние глаголические памятники» v Petrohradě, 1866, str. 163—220. I toto vydání je již velkou vzácností a neobmezuje se na chyby dříve uvedených vydání, tak že nenahraditelným právě nazvati se nemůže.

Ukázky z naší památky podávaly se porůznu, tak na př. v právě jmenované «Altslov. Formenlehre in Paradigmen» (str. 78—81), v Jagićových «Specimina linguae palaeoslovenicae» v Petrohradě 1882 (str. 18—26) a jinde.

Z toho všeho, tuším, vysvítá, že již bylo třeba k novému vydání celé naší památky přikročiti, při tom jazykovou její stránku, pokud možno, jak toho zasluhuje, oceniti a zároveň odpověděti na důležitou otázku, jak se Glagolita Clozův má k jiným staroslov. hlaholským památkám. K otázce této přiblížel jsem pilně a mohu říci, že vyžadovala dosti práce, neboť bylo třeba mnoho jiných památek po lexikalní stránce s naší srovnávati.

O pozdějších osudech našeho rukopisu.

Na obálce rukopisu, jehož bližší popis později v kapitole, jež se jeho palaeografické stránky týká, podáme, nalézá se následující poznámka:

Nota.

Isti quinterni, hic intus ligati, scripti fuerunt de manu propria S. Iheronimi ecclesie Dei doctoris acutissimi. Et sunt biblie pars in ligwa (sic!) Croatina scripta. Et mihi dono dedit D. Lucas de Reynaldis, presbyter Veglensis dioeceseos, qui habuit a Magnifico Domino Johanne de Frangepanibus, domino insule prefate Vegle, qui librum auro et argento ornatum pro reliquiis venerabatur. Et cum Venetiis mortuus ac bona sua in predam data ac distracta fuissent, etiam de hoc libro aurum et argentum amotum fuit, et pars libri prefato D. Luce in manus venit, de qua michi (sic!) Marquardo Breisacher militi, et tunc temporis Cesareo oratori, et pacis inter Illustrissimum Dominum Sigismundum Archiducem Austrie ex una, et Illustrissimum Venetiarum Dominum parcium ex altera confectori, illos inclusos duos quinternos pro speciali et grato munere dedit. Anno a Nativitate Domini M° CCCC°.

Nota (zde se slovo to opakuje).

Z těchto řádků seznáváme, jak smutné osudy byly údělem naší památce. Vše přišlo na zmar, jen tak nepatrné zlomky byly zachráněny. Arciť nejsou ani tyto řádky zde prosty všeho nedopatření. Mluví se zde především o kvinternech, kdežto zachovaná část našeho kodexu, jak později ještě vytkneme, z kvaternů se skládá, tak že snad i celý kodex též takto složen byl. Aspoň co před sebou máme, nejsou kvinterny. Bezpochyby má se zde výraz ten vzíti jen v širším smyslu, jímž se má vůbec jen složka (vrstva) naznačiti. Závažnější je však omyl, jenž se udaného zde léta týče, neboť toto se, jak je zde, nijak nesrovnává s jinými daty. Má zde býti bezpochyby ještě jedno C přidáno, tak že bychom dostali: MCCCCC. Jak totiž Kopitar vyšetřil, zemřel Breisacher r. 1509 a mír mezi Tyrolskem a Benátkami, jejž Breisacher, jak se zde v poznámce uvádí, sprostředkoval, byl r. 1487 uzavřen. Jen v letech 1487—1509 mohl tedy Lucas de Reynaldis, kněz na ostrově Krku, tento kodex zmíněnému Breisacherovi darovati, obdržev jej dříve od Jana Frangepaniho, pána ostrova Krku (Veglia), který r. 1482 zemřel. Ovšem jak se zde výslovně podotýká, nebyl to již úplný kodex, nýbrž jen jeho nepatrná část.

Po smrti Breisacherově (1509) přešel rukopis s archivem zámku Maria-Stein (u Kufsteinu v Tyrolsku) v majetek hraběte Schurffa, jenž vlastní rukou na jmenované již obálce následující poznámku připsal: «Dises puech hat Sant Jeronimuſs mit aigner hant geschriben in Crabatischer sprach.» Mythus o sv. Jeronýmu se zde tedy ještě dále udržuje. Dědictvím přešel rukopis potom na hraběte Parida Cloze v Tridentu (nar. 1777, zemřel 1856), který jej před svou smrtí městské knihovně tridentské daroval, kdež se i nyní ještě chová. Knihovna tato tvoří část musea (Museo civico) a je v radnici (Palazzo municipale ve Via Larga) umístěna.

F. Donato Fabianić míní ovšem ve svém spisu «Alcuni cenni sulle scienze e lettere dei secoli passati in Dalmazia». 1843, str. 45, že se náš rukopis přímo z knihovny kláštera blíže Krku v majetek hraběte Cloze dostal (srovn. též Rački-ho: Pismo slovjensko str. 89), avšak nezdá se,

že by se domněnka tato na pravdě zakládala. O pravosti zhora uvedeného podpisu nelze pochybovati, poněvadž se ještě jiný podpis Breisacherův s tímto srovnal a shledalo se, že je totožný.

Co se osudů Innsbruckých listů týče, oznámil o nich Miklosich celkem toto: Po smrti svob. pána Al. Ondř. Dipanliho, někdejšího appelačního předsedy, přešla jeho sbírka děl, vztahujících se hlavně k dějepisu Tyrolska, v majetek Ferdinandea, které je skutečně velkou ozdobou hlavního města tyrolského. Ve sbírce této byl též svazek (malého listu), jenž rozličné listiny ze středověku obsahoval; částečně byly to jen zlomky. Bezpochyby pocházela sbírka ta od slavného dějepisce Resche, jenž ji ku praktickým cvičením při svém vyučování palaeografii používal. V ní nalezly se též naše dva listy, o nichž prof. A. Jaeger se domníval, že byly Reschem v biskupském archivu v Brixenu nalezeny, aneb že se snad i někde jinde do rukou jeho dostaly.

Obsah.

V zachované části našeho rukopisu máme jen homilie a sice:

1. Homilii sv. Jana Zlatoústého: Ἐκ θαυμάτων ἐπὶ θαύματα, ř. 1—59, neúplně. Řecký original nalézá se v Migne-ově «Patrologiae cursus completus . .» «Series graeca» sv. 59, str. 703. Homilie se však neprávem Janu Zl. připisuje: «Graeculi cujuspiam est hoc sermo, qui Joannis Chrysostomi nomen ipsi praeposuit, ut merces suas venditaret» (l. c.). Mimo to je ve vydání Saviliově (Savilius): «Τοῦ εν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου . .» atd. Etonae 1612, sv. V, str. 882—886, u Monfauconia VIII, 231. Kopitar vydal část textu toho v Cloz. obsaženou dle dvou vídeňských rukopisů, poněvadž se více shoduje se starosl.

Od ř. 59—II 23 následuje, jak jsem z proužků Hom. Mih. seznal, jiná homilie, jejížto řecký original však dosud není znám. V Migneově sbírce nalezl jsem ve sv. 51 homilie podobného obsahu, avšak žádná se neshodovala s naším textem úplně.

2. Homilii sv. Jana Zl.: Ἐβουλόμην, ἀγαπητοί, τῆς κατὰ τὸν πατριάρχην, II 24—II 157 a I 161—553 neúplně, chybící část je z Hom. Mih. doplněna. Řecký text vydal ve zhora uvedeném díle Savilius, sv. V, str. 547—563). Parallelně je tam vydán též text jiné homilie (ὀλίγα ἀνάγκη σήμερον), který se na mnoha místech s naší hom. úplně shoduje. Dle toho vydal Mikl. řecký text k Innsbr. listům, vybíraje z obou, co se hodilo, jinde i vynechávaje. V Migneově sbírce jsou obě homilie zvlášť ve sv. 49, ř. 381—392, Monf. II 375—386.

3. Homilii Athanasiovi připisovanou: Μέγα μὲν οὐρανὸς δημιούργημα, ř. 554—751, úplně. Řecký text v Migneově sbírce, sv. 28, str. 1053—1062.

4. Začátek homilie sv. Epifania . . εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ χριστοῦ ἀνάστασιν, začátek: Τί τοῦτο; σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν τῇ γῇ, ř. 752—956, řecký text v Migneově sbírce sv. 43, str. 440—464.

O původu naší památky a o jejím poměru k jiným starým památkám hlaholským.

Především lze dokázati, že rukopis náš je přepis jiného originalu; nacházímeť zde chyby, které jen přepsáním povstati mohly. Třeba zde jen několik takových případů vytknouti. Tak čteme ř. 47: ѡ косоучкиκι троци, kdežto řecký text má ὦ θεοδίδακτοι παῖδες; v originalu bylo tedy: ѡ косоучкни отроци, o čemž nás též Homilie Mihanovićovy poučují. Na proužku 55b nalezl jsem naši homilii a v ní též: ѡ кгосоучнин ѡтроци.

Ř. 157: отъ пророка слоула místo самоуіла.

Ř. 221: егда же ли помьнимъ сѧ, v Hom. Mih. ale егда же ли потьщимь се a v Supr. тъштимъ сѧ (str. 310. 7; ř.: ὅταν δὲ σπουδάζωμεν).

Ř. 569: почьтеньемь τοῖς τιμωμένοις, místo почьтенъімъ.

Ř. 632: варвара m. варавѫ(л), ř. Βαῤῥαβᾶς ἀπολύεται.

Ř. 694: отврьзъі, Hom. Mih. тврьждѣи (sic!), ř. ἀσφαλέστερε. V originalu byl tedy tvar komparativní (тврьждии).

Ř. 796: отъ адама въскрѣсі místo отъ ада, ř. καὶ τοὺς ἐν τῷ Ἅδῃ ἐξέγειρεν. Srovn. též мироу místo морю Cloz. II 151 pozn.

Takových chyb — mohli bychom jich ještě více vytknouti — nelze překladateli připisovati, nýbrž jen přepisovači, který si při své práci buď nedbale počínal, aneb nečitelnou předlohu před sebou měl.

Srovnámeli dále totožný text v Supr. (str. 337—357) se zachovaným začátkem čtvrté homilie v Cloz., shledáme, že zde je ledacos vynecháno, co smysl ruší. Tak bylo v ř. 811 přídavné jméno божиѩ sice ponecháno, podstatné jméno však k němu patřící vynecháno (totiž таинѫ, viz poznámku k tomuto ř.).

Nastává však důležitá otázka, kde byl přepis tento pořízen. Všeobecně se nyní připouští, jakož se již i dříve stávalo, že přepis povstal někde na chrvatské půdě. Jen několik slavistů myslilo zde též na Bulharsko (Macedonii), tak ku př. Geitler, druhdy i Šafařík. Miklosich připisoval památku tu Slovinci. Praví: «Der aus dem Gebiete der Chorvaten stammende Clozische Codex ist ohne Zweifel unter den Slovenen entstanden» (Ersch a Gruber, A. Encykl. d. W. u. K. pod heslem «Glagolitisch»). Jagić praví ve svém Cod. Zogr. (p. XX): «Est sane magna eorum (scil. scribae codicis Zogr. Assem. etc.) similitudo cum glagolitis Dalmatiae, veluti ex fragmentis Clozianis perspicitur, quae in Dalmatia sive Croatia exarata esse multis probari potest.»

Především můžeme ovšem srbsko-chrvatský vliv pozorovati v naší památce co do jazykové stránky.

Místo nosovky ѫ objevuje se zde často оу a sice v následujících případech: бо̄л҄оучиноуѭ, ř. 28 m. -нѫѭ; разлючаете, ř. 138 m. -лѫчаете; тѫжю, ř. 145 m. тѫжѫ (vl. тѫжѭ); мѫкоу, ř. 617 m. мѫкѫ; моука, ř. 620 m. мѫка; оусоуждаѭште, ř. 654 m. оусѫжда . . . .; ѫтробоу, ř. 746 m. ѫтробѫ; мȣцѣ (sic), ř. 755 m. мѫцѣ; моукъі II, ř. 53 m. мѫкъі; дроугоуѭ II, ř. 111 m. дроугѫѭ. Jak vidíme, je to hlavně slovo мѫка, v němž nosovka ѫ se zaměňuje.

Naopak vyskytuje se ѫ tam, kde by оу mělo státi: отъ сѫдѫ, ř. 261—62 místo отъ сѫдоу (ἐντεῦθεν). Že přepisovač ѫ jako оу četl, tomu nasvědčuje též ta okolnost, že několikráte оу napsal, avšak, spozorovav své nedopatření, předělal je v ѫ. Zcela zřejmě to vidíme ku př. ve slově рѫкоу, ř. 32 (i na fotogr. snímku).

Jiný závažný důkaz je ten, že se zde nešetří vždy rozdílu mezi ъі a и. Místo ъі spatřujeme и v těchto případech: несъмъісльни, ř. 17 m. -нъі (ὦ ἀνόητε), Supr. 240, 2: невѣрьнъи; покриваше (ἐκάλυπτε), ř. 56; покриетъ, ř. 137; слишѧ (ἀκούων) II, ř. 35; кришѧ сѧ, ř. 951, Supr. 342, 12: кръіѭ сѧ; съкрити, ř. 955, Supr. 342, 15: съкръітъ; псалъми, ř. 354 instr. pl. proti псалмъ, ř. 366 (псалми uvádí Miklosich jen z ruských pramenů). Sem též dlužno vřaditi akk. pl. еѵюптѣни, ř. 316, neboť jest to jediný známý příklad ze starosl. památek, v němž u těchto kmenů -и se objevuje. Všude jinde máme ъі (Scholvin, Archiv für sl. Phil. II, str. 491). Miklosich uvádí sice ve své Vgl. Gramm. III², str. 15, tři takové tvary, ale — z ruských památek. Jednou nalézáme zde též ни m. мъі (ἡμεῖς), ř. 58.

Naopak stojí ъі místo и v těchto příkladech: даръі, ř. 160 m. дари; фаръісѣі, ř. 389, Supr. 313, 26: фарисеи; лоучъі, ř. 227 m. лоучи (tak na př. ř. 203, srovn. též погъібъши, ř. 697, тѫжъі 716 atd.); тъі II, ř. 58, kdež ти očekáváme, nalézáme též v jiné památce (viz pozn. k tomuto ř.).

Shledáváme sice, že je to hlavně sloveso крꙑти a jeho odvozeniny, v němž и místo ꙑ nastupuje, ale vedle toho jsou zde přece též i jiné případy zastoupeny. Velmi zřídka děje se tak i v jiných starosl. památkách, jako ku př. v Psalt. sin. jen: ѩзицѣхъ a рикаѭштє (str. XX) a v Supr. str. 45, 4 a 126, 17: рикаѩ; v Euch. sin. nemáme takových příkladů (ти 68 a je nejisté).

Jen na srbsko-chrvatské půdě mohl vzniknouti tvar тѧ жє, ř. 77 m. тꙑ жє. Tvar тє jak jej v srbsko-chrvatských památkách nalézáme (ku př. v Ev. Nik. Luk. 5, 35; 21, 23 atd.), předpokládá starší tvar тѧ, jak jej zde právě máme. I ve Frisinských památkách vyskytá se *te*; tak i nyní v slovinčině.

Mimochodem budiž zde k jedné zvláštnosti naší památky poukázáno. Kdežto ѫ, jak jsme viděli, často ustupuje hlásce оу, zachovalo se ѧ všude, a zdá se tedy, jakoby se byla tato nosovka i ve výslovnosti déle udržela (v některých srbsko-chrvatských krajinách) nežli ѫ, jak to i dnes ještě v některých slovinských nářečích koruntanských nalézáme. Podobně máme i v Cod. Mar. několikrát оу místo ѫ, ale ne є místo ѧ. Ve velkém nápisu z Bašky čteme ještě: вь дни своѩ. Nápis ten pochází z 12. stol. (snad z r. 1100); zde ovšem bychom litery té již neočekávali. Dále podotýkám ještě, že se v poslední době na ostrově Krku nalezly hlaholské zlomky (4 listy), v nichž se též několikrát ѧ (ѩ) vyskytá, ač jinak chrvatská recense je již všude patrná (srovn. Jagić, Glagolitica, str. 32 pozn.). Že by se bylo všude jen є vyslovovalo a staré písmeno ještě zachovalo, nezdá se mi proto pravděpodobným, že u hlásky ѫ obdobného vývinu pozorovati nemůžeme. Tvar сѧдѧштаго ř. 37 v naší památce svědčil by ovšem proti nosové výslovnosti, poněvadž zde сѣдѧштаго (καθεζόμενον) očekáváme, ale při tomto tvaru není též chybná záměna dvou kmenů сѧд- a сѣд- vyloučena. Ostatně se může i jinak tato chyba vysvětliti. Přepisovač psal často literu, která teprv následovala, jak na více místech v poznámkách k tomu bude poukázáno.

Co se konečně našeho tvaru тѧ týče, považoval jej Miklosich za archaismus srovnávaje tvary градѧ-градꙑ s тѧ-тꙑ (Vgl. Gramm. III², str. 48). Tohoto srovnání nelze odůvodniti. Ve tvaru тѧ vidíme sice též archaismus, ale — srbsko-chrvatský. V Bulharsku, kdež original naší památky, jak uvidíme, povstal, vzniknouti nemohl; tam vyskytá se vedle тꙑ též тꙑѩ (Zur Kritik, str. 26).

Dále jest nám zde vytknouti výraz достоинъ (ἄξιος), ř. 106, vedle достоинъ, ř. 2; 941. V Miklosichově slovníku máme jen dva doklady a sice též ze srbsko-chrvatských památek (Šafařík, Hlah. pam., str. 87, chrvatský pramen a pak v srbském Menaeu). I nyní se ještě zde slovo to zachovalo (dostojan, dostojanstvo).

Všecko to, co zde bylo vytčeno, svědčí vůbec jen pro srbsko-chrvatskou půdu. Užší omezení tím ještě není naznačeno. Avšak, že při tom především na chrvatské krajiny mysliti třeba, vychází z jiných úvah na jevo.

Jest to hned zprvu důležitý palaeografický moment. Kdežto ve všech ostatních objemnějších památkách hlaholských, jako je Cod. Zogr. (i později do něho vložené listy), Mar., Assem., Psalt. sin., ano i nepatrné ochridské zlomky a macedonský list zvláštního písmena ѕ (*dz*) často upotřebují, jakož i mnohé cyrillské památky ve svém spůsobu, nalézáme toto písmeno v naší památce nápadně jen jednou a to ještě ve slově zkomoleném ѕѣлоуто, ř. 140. Ať již znělo slovo to jakkoliv v předloze, kde již i zkomoleno mohlo býti, z toho, že zde písmeno to ponecháno bylo, můžeme souditi, že bylo přepisovači nejasné a proto právě tak učinil. Jindy píše zělo samo o sobě vždy jen s pouhým *z*. Je známo dále, že v chrvatské hlaholici písmeno toto jen jakožto číslice se vyskytá. Spíše dostalo se ještě do srbských textu (v cyrillčině, srovn. Mikl., Vgl. Gramm. I, str. 252). Že i v kijevských listech není ani stopy litery té, svědčí pro výklad Jagićův, dle kteréhož povstala teprv v Macedonii někde. Odtud jen mohla se též do Chrvatska dostati, kdež jako číslice funkci převzala. V Pražských zlomcích vyskytá se ѕ dva-

krát, jednou na listu IA u řádku 29, jakožto stopa původního písma a podruhé na l. II A, ř. 15, arciť ne jakožto litera v textu. Již i z toho by plynulo, že Pražské zlomky k nějaké bulharské (macedonské) předloze poukazují. K tomu ještě třeba vytknouti výraz распѧти atd. Podivno jest ovšem poněkud, že dle Geitlera v Euch. sin. písmena toho se též jen jakožto číslice upotřebuje (str. 163 díla zhora již jmenovaného). Ve svém přepise kladl Geitler arciť literu pro ѕ často i tam, kde na snímcích později pouhé *z* se shledalo.

K jiným palaeografickým zvláštnostem se ještě vrátíme.

Jak z Vídeňských listů seznáváme, byly stažené tvary v chrvatských památkách velmi oblíbeny. Velmi mnoho nalézáme jich i v naší památce, ku př.: бдли, ř. 200; 592; лоучи 203; 208; оубицѫ, ř. 63; жрьви (m. -ии), ř. 698; печати, ř. 738 (Hom. Mih.: печатии); люди (gen. pl.), ř. 868; пришьль, ř. 938; сѫди, ř. 874 a jiné. Vyskytují se sice podobné tvary i v jiných starosl. památkách, ale ne v tak poměrně velkém počtu. O jiných se ještě zmíníme na náležitém místě.

Dále jest nám též uvážiti, že především na chrvatské půdě hlaholština záhy zdomácněla, že památka tato, jak se ve zhora uvedené poznámce udává, v těchto krajinách se též nalézala, což vše pro to svědčí, že zde i povstala jako přepis. Že se již aspoň ve XIII. stol. v krajinách nalézala, kde chrvatská hlaholice v platnosti byla, dokazuje korrektura k ř. 877, list XII a (viz třetí snímek). Nad slovem розьство vidíme tam chrvatskou ligaturu жд (= ждь), jako je ku př. na snímku z missalu Kukuljevićova (u Geitlera, Die alb. u. slav. Schriften) v pravém sloupci ř. 15 ve slově подаждъ. Druhá polovice litery *d* je již mnohem menší nežli prvá. Takové *d* shledáváme jen na chrvatské půdě a sice ne před XIII. stol. (viz Geitler, l. c., str. 129). Naznačený řádek (877) vykazuje ještě jiná písmena, která od téže ruky tam byla vepsána, když původní písmo již vybledlo aneb i jinak — snad setřením — nečitelným se stalo. Ve slově соугоубо je druhé оу chrvatské, к a о bylo od téže ruky obnoveno, taktéž i р v slově розьство. Chrvatské л nalézáme též v následujícím řádku (878) ve slově слъши; dále psala táž ruka na konci téhož řádku i litery ъı. Naproti tomu byl řádek 504 hned při přepisu, jak se zdá, dodatečně na kraji připsán, neboť nelze v něm zvláštností jiných shledati, jen to je nápadné, že se zde litera ꙇ (и) třikrát vyskytá a jen jednou ꙇ (і), kdežto jinde se zde ꙇ a ꙇ častěji objevuje než ꙇ, jen ke konci se tento poměr ve prospěch posledního trochu mění. Z jiných památek dává Cod. Mar. přednost písmenu ꙇ (Geitler, str. 83), jež se i na třech nejstarších nápisech chrvatských nalézá a ve XIV. stol. stalo se dle Geitlera výlučným znaménkem pro *i*.

Proti čakavskému nářečí, na které především zde mysliti můžeme, mluvil by ovšem tvar оуорѫжи, ř. 602 (ἀνθοπλίζεσθαι), kdybychom měli příslušný text s tvarem въорѫжи, jak jej Jagić v Zogr. Luk. 11, 21 proti оурѫжи v Mar. shledal. V tomto viděl právem srbský vliv, poněvadž v štokavském nářečí въ- se jako оу a v čakavském jako ва vyslovuje. Avšak nemáme jiného textu — Hom. Mih., které též jen оуорѫжи mají, nemohou zde rozhodovat — a tak zde оуорѫжи, které se ostatně i v jiných památkách nalézá, nedokazuje ničeho.

Geitler připouštěl sice též, že rukopis původně se na ostrově Krku nacházel, avšak nepředpokládal, že by byl zde i povstal. Na str. 155 dotčeného již díla praví: «Eine croatische Hand war an dem altbulgarischen Texte gewiss nicht betheiligt.» Okolnosti, které jsme vytkli, nenasvědčují arci tomu.

Přikročíme nyní k další otázce, když jsme, tuším, dokázali, že přepis byl někde na chrvatské půdě pořízen, totiž k té, odkud original pocházel. Tu jest zpředu dvojí původ možný: buď pocházel z Pannonie — jak se i obyčejně připouštělo —, buď z Bulharska (neb z Macedonie). Ukážeme, že první možnosti připouštěti nelze.

Nejprvé se uchýlíme k citatům ze sv. písma, které se v našem textu nacházejí.

Mat. X, 37: Ὁ φιλῶν πατέρα . . . οὐκ ἔστι μου ἄξιος zní v Cloz. ř. 87: любѧ оца ли матерь паче мене, нѣстъ ми на подобѫ. Tak i v Sav. kn. na str. 17, ř. 33: любаи оца ли мтре паче мене нѣсть ми на подобѫ (totéž místo však na str. 10, ř. 8: . . . нѣстъ мене

достоинъ!). Zcela jinak Mar. a Zogr. — tedy nejstarší text — totiž: иже любитъ . . . ли матерь паче мене, нѣстъ мене достоинъ. Tak též i Ostr., Trn. Ev., Ev. Putn. a Assem. str. 42; v posledním však na str. 49 malá odchylka: любѧі . . . нѣстъ мънѣ достоинъ. Shoda zhora uvedená vztahuje se, jak vidíme, i k vazbě přechodníkové (любѧ).

Ještě jinou nápadnou shodu mezi Cloz. a Sav. kn. třeba vytknouti.

Mat. 19, 6: ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

Cloz. ř. 132: ѣже бо бъ съвелъ естъ чкл, да не разлѫчаете сѧ.

Sav. kn. str. 23, ř. 30: ꙗже оубо бъ съведе, чкъ да не разлѫчитъ (жены сеѧ). Společně mají zde obě památky ѣже a sloveso съвести.

Mar. naproti tomu: еже оубо бъ съчета, чавкъ да не разлѫчаатъ. Podobně i Zogr. b., Assem. Ev. Putn., Ostr. a Trn. Ev. úplně se v tomto ohledu shodujíce.

Mohlo by se sice nyní namítati, že shoda tato nedokazuje snad ničeho více, než že jak Sav. kn. tak i Cloz. zachovaly na těchto místech starší a původnější znění textu. Avšak tato domněnka ukáže se býti lichou, jakmile blíže přihlédneme i k jiným citatům.

Napřed ještě citat, který arciť proti tomu nesvědčí. Mat. 21, 9 v Cloz. ř. 38 a 54: wсана сноу двъ (давъ), tak i Sav. kn., Ostr. Ev. Putn. a Nik. Ev.; Zogr. Mar. a Trn. Ev. mají zde давъıдовоу.

Avšak Mat. III, 15: οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶ ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Cloz. ř. 274—275: тако бо естъ намъ лѣпо съконьчати вьсѣко (!) правъдѫ. Týž citat v Pand. Ant.: тако бо есть лѣпо намъ съвръшити всѫ пр . ., ale v Zogr.: тако бо подобьно намъ естъ съкончати вьсѣкѫ правъдѫ. Tak i Ev. Deč., Ostr., Assem. a Ev. Putn., jen že mají místo съконьчати vždy испльнити; sloveso toto má i Sav. kn. (str. 145, ř. 3): тако бо подобаетъ намъ испльнити в . . .

Uvedené zde místo nalézá se též v Supr. v homilii obsahem svým podobné, na jiném překladě se však zakládající str. 311, ř. 13—14: сице бо лѣпо іестъ намъ исправити вьсѫ правьдѫ. Týž výraz лѣпо іестъ намъ pro ř. πρέπον ἐστὶν ἡμῖν v Cloz. a v Supr., tedy v bulharské památce, jest velmi nápadný.

Nalézá se však v celé řadě pozdějších památek. Tak ku př. u Nestora: нѣсть мене лѣпо соудити (str. 143, 13); v starosrbské leg. (z pozůstalosti Popovy vydal M. Speranskij, str. 93, 4): лѣпо іесть вьсѣмь намь послоушати іего; v Euch. sin. 192 (104 a 17): нѣсть лѣпо; v Ap. Šiš. II ad Thess. 3, 7: како лѣпо іесть πῶς δεῖ, tak i Ap. Slěpč., ale Ap. Karp. zde како подобаеть a ad Hebr. 7, 26: тако бо намъ лѣпо бѣ (ἔπρεπεν) v Ap. Tolst., ale v Ap. Karp. zase подобаеть a Ap. Šiš. подобаше; Supr. 306, 11: оутврьдити и оградити лѣпо, totéž však v Hom. Mih. 5b II 17; достоить намь . . . хранити се и крѣпити; Supr. dále 306, 22: лѣпо бѣ, Hom. Mih. 6 a I, ř. 14: достоиши.

Z uvedených zde příkladů jde na jevo, že výraz лѣпо естъ z pozdější doby pochází; vysvítá to též zcela zřejmě z té okolnosti, že dle indexu Jagićova v nejstarších textech evangelia rčení to ani nepřichází. Abych předešel nedorozumění, podotýkám zde zároveň, že nejstarších textů jako Mar., Zogr. Assem. atd. nejmenuji bulharskými památkami, nýbrž jen staroslověnskými, nehledaje ovšem původu jich jazyka v Pannonii neb na Moravě. Nemůžeme ani o nich tvrditi, že by jich jazyk byl bulharský, lišíť se velmi od nejstarších pravých bulharských památek jako je ku př. Supr. O dvou posledních se dá jen to dokázati, že jsou přepisy starého textu, vzniklé na bulharské půdě. Kde se naším staroslověnským jazykem mluvilo, nelze ještě přesně určiti.

Zajímavý je dále následující citat: Mat. 26, 28: τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης (μου τὸ τῆς καινῆς διαθ . .) το περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Cloz. ř. 382: се естъ кръв(ь) моѣ изливаема за вы въ оставление грѣхомъ.

Ev. Trn.: иже за многы изливаема на оставление грѣхъ.

Ev. Putn.: **изливаемаꙗ за вꙑ (и за многꙑꙗ) въ оставлѣние грѣховъ**; Supr. str. 313, 21—22: **ꙗже за многꙑ проливаѥма на оставлѥниѥ грѣхъ** (**оставлѥниѥ** zde ještě 260, 22; 265, 9 atd.). **Оставлѥниѥ** mají zde tedy všecky čtyři památky a první tři též sloveso **изливати**. Pozorujeme zde tedy zvláštní zjev, jak se bliží Cloz. k Ev. Trn. — k bulharské památce v pravém toho slova smyslu. Mimochodem budiž zde poukázáno na shodu mezi Supr. a Trn. Ev. strany **ꙗже** . . .

Assem. — přepis na bulharské půdě vzniklý — jest zde jen na polo zbulharisován; máť: **проливаема за вꙑ въ оставление грѣхомъ**, podobně i v Euch. sin. str. 85: **проливаѭщиѣ сѧ за вꙑ въ оставление грѣховъ**. I Ostr. má tento poslední výraz.

Zcela jinak ovšem nejstarši texty evangelia. V Zogr.: **проливаемаѣ за многꙑ въ отъпоущение грѣхомъ** a Mar. a Sav. kn. (str. 84, 28) totéž, jen že v obou stojí **въ отъдание** m. **отъпоущение**. Slovo to stojí ku př. i v Euch. sin. str. 45: **отдание** a str. 46, 51, 56 atd.: **грѣхꙑ отъдаѣти**.

Nejstarší a původní znění evangelského textu nejeví se nám tedy již v Cloz. a to jest pro nás jedním z podstatných znakův. Pokračujme však dále.

Řecké sloveso θεραπεύειν překládá se v Cloz. výrazem **оуваловати**: II, ř. 118; místo to připomíná Mat. X, 8. Nejstarši texty evang. mají zde **цѣлити, ицѣлити** a slovesa **оуваловати** vůbec neznají. Nalezl jsem je však též v jedné bulh. památce, totiž v Euch. sin. str. 153 neb 84 a ř. 3: **оуваловетъ сѧ**. V Miklosichově slovníku chybí sloveso to; Hom. Mih. mají na našem místě již **оуврачевати**.

Mat. V, 23—24: ἐὰν (οὖν) προσφέρῃς . . .

Cloz. ř. 496: **егда приносиши** . . .

Supr. 316, 10: **ѥгда приносиши**;

Hom. Mih. **ѥгда принесеши**;

Zogr. a Ev. Deč.: **аште (оубо) принесеши**. V Sav. kn., Mar., Assem., Ev. Putn. a v Trn. Ev. chybí toto místo. Dále pak se pokračuje v našem citatu ř. 499 v Cloz. a v Hom. Mih.: **пръвѣе**, totéž v Ev. Deč. (str. 385, 33), v Mar. Zogr. a Assem. je zde však **прѣжде**. V Pand. Ant.: **аще приносиши . . . . прѣжде** atd. V posledním citatě se nám zdá nápadným, že se slovo θυσιαστήριον nepřeložilo obakrát jak v Cloz. tak ani v Hom. Mih. Ostatní památky mají zde slovo **олтарь**, Supr. však **трѣбиште**. Snad bylo i v původním překladu naší homilie slovo to též (jako je ku př. v ř. 341), neboť jak v Cloz. tak i v Hom. Mih. mají bližší určení **тоу (и тоу помѣнеши)**, což se sem nehodí, nebylo-li zde dříve před tím místo naznačeno, k němuž se příslovka vztahuje (**егда приносиши даръ твои и тоу помѣнеши** nemá řádného smyslu). Tak i doleji **остави тоу даръ твои**. Prvnímu přepisovači se slovo **трѣбиште** zde snad nelibilo (ať již z jakékoliv příčiny), a proto je jednoduše vynechal. V ř. 341 bylo ponecháno, znamenáť tam oltář v židovském chrámu jerusalemském.

Ještě jeden výraz zde budiž z Cloz. vytčen, totiž **обидьливи** injusti ř. 117, poněvadž jej zná ze starších textů evang. opět nápadným způsobem jen Sav. kn. (Mat. 5, 45: **обидьливꙑѧ**, Mar. Zogr. Assem. Ostr. a Deč. Ev. naproti tomu: **неправедънꙑ(ѧ)** ἀδίκους, a v Ev. Putn. čteme: **грѣшникꙑ**. V jiných památkách ovšem přichází též, ku př. v Supr. 347, 27 (zde tedy v starší jeho části); v Pand. Ant. je v textu též slovo to a na kraji se vykládá výrazem: **неправьдьнъ**.

Ze srovnání toho jsme seznali, že původní text naši památky vznikl tam, kde povstaly i přepisy neb překlady Sav. kn., Supr., Ev. Trn. a Assem., totiž v Bulharsku v nejširším toho slova smyslu. Nelze na to mysliti, že by byl tyto změny teprv chrvatský přepisovač způsobil, poněvadž bychom si potom nemohli vysvětliti, jak by se mohly v tomto případě shody s bulharskými památkami vyskytnouti (a sice s památkami různých bulharských recensí). Stáří naší památky nepřipouští též ani domněnky, že by snad již nějaký bulharský

přepisovač tak záhy nakládal s textem našim tímto způsobem. Výrazy, o něž jde, byly již v původním překladu. Proto vidíme, jak se zachovává všude jinde původní text, pokud jej můžeme srovnávati. Tak čteme ku př. v Mat. XXV, 21 (a 23): εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. V Mar.: добрꙑи рабе и благꙑи и вѣрьне. Koncovky přídavných jmen zde nápadně nesouhlasí a řecké εὖ je špatně přeloženo. Podobně shledáváme i v Ostr., v Sav. kn. a v Assem. Nicméně opětuje se neshoda tato i v Cloz. II, ř. 19: благꙑи рабе і вѣрне, jakož i v Euch. sin. str. 151: добрꙑ рабе, благꙑ, вѣрьне. Jen v Zogr. a v Trn. Ev. máme zde: благꙑ и вѣрьнꙑ.

Tak se to má i s jinými citaty. Delší citat v Cloz. II, 54—63 (I ad Thess. 2, 14—16) srovnává se ku př. úplně s Ap. Šiš. a s jinými. Vidíme tedy, že překladatel používal všude, kde k takovému místu přišel, hotových již překladů sv. písma a dokázali-li jsme, že v těchto případech přidržoval se již určité recense, jest hlavní důkaz, co se týče původu tohoto překladu, podán.

Avšak nechceme jen na tomto přestati; jsouť i jiné zvláštnosti v naší památce, které tomu nasvědčují, že povstala v Bulharsku.

Jak známo, přechází v bulharštině bezpřízvučné о v оу (Miklosich, Vgl. Gramm. I², str. 361 a 367). Tak se dělo již i v staré bulharštině, neboť již ve starých památkách jeví se přechod tento dvojím směrem. Poněvadž totiž přepisovač tam vyslovoval оу, kde v předloze jen о měl, psal často i tam о, kde оу mělo býti, a naopak psal též оу místo о. Příklady dvojího toho druhu z macedonského Praxapostolu nalézáme v Archivu X, str. 123. I v naší památce máme několikrát о, kde оу očekáváme: соугобите ř. 1 (m. соугоубите, Supr. v podobném textu: оусоугоубите str. 239, ř. 17); соугобо ř. 794 a 796 vedle соугоубо ř. 793, 793—94, 795, 877, 879 a соугоубѫ ř. 876. Jinde Chrvat při svém přepisu оу snad opět obnovil, jen zde mu výraz nebyl tak nápadný a proto nepochybně pouhé о ponechal, ovšem jen v některých případech. Zajímavo je, že se i v Euch. sin. — tedy též v bulharské památce — opět setkáváme s tímto zjevem: i zde máme сугобь 67 a, jakož zde i jinde о místo оу několikrát se vyskytuje (кокоулъ, опъвание 65 b). Při slově tomto nemůžeme připustiti, že zde оу jednoduše bylo nedopsáno, poněvadž by to bylo nápadné, proč se ku př. právě v Cloz. tato chyba vyskytá jen při něm tak často, a mimo to i v Euch. sin. Jinde snad jest tomu tak, jako ku př. v коочинѫ ř. 19 m. кооуч . . . a v соугоубо розьствоу m. соугоубоу p. ř. διττοῦ τόκου, ř. 879.

Naopak psal původce našeho rukopisu dvakrát оу místo о. Že se оучиштаетъ II, 89 vyskytá jen místo очиштаетъ, to vysvitá odtud, že všude jinde máme jen о u tohoto slovesa. Tak: очиштаиш II, 119; очиштеньемь 405; очистимъ 454; очиштѣние 542. Proto mají zde i Hom. Mih. správně ѡчиштаетъ. Ve starých textech evang. přichází dle Jagićova indexu jen очистити-очиштати (str. 549) a sice as 15krát. I v kijevských listech máme jen очистити (12krát). Ve svém slovníku má sice Miklosich оучистити ze dvou ruských a z jedné srbské památky, avšak třeba ještě vypátrati, nejsou-li to přepisy bulharských (neb vůbec jižních) originalů. Možná, že lze pozorovati i jakousi modifikaci ve významu (jako ku př. v českém očistiti a učistiti se). Podotýkám zde ještě, že jsem i v Hom. Mih. nalezl оучистимь (l. 9), kdež Cloz. ř. 454 очистимъ má.

Po druhé ve slově оулоучити místo олоучити illustrare ř. 588 . . Hom. Mih. mají za to озарити. Оулоучити nemá toho významu nikdy (viz pozn. k tomu).

Příklady, v nichž оу místo о stojí, jsou pro bulharské památky význačné, poněvadž se může, jakž jsme již viděli, о místo оу jako nedopsané оу vykládati. Tak nalézáme v Zogr. тъкъмоу (Mar. V, 37) m. тъкъмо (Jagić XX); v Supr. ku př. оухоудѣжити 241, 14, trochu doleji hned však již охоудѣие (ř. 21). Toto оухоудѣти vyskytá se dle Miklosichova slovníku také jen zde. V Hom. Mih. nalezl jsem vedle uvedeného již оучистимь (l. 9) v parallelním textu ještě оуставити, kdež Supr. 315, 28 оставити a Cloz. ř. 477 отъпоустити mají. Zde se prozrazuje taktéž bulharská předloha.

Jiný — řekl bych makavý — bulharismus je záměna hlásky ѥ s и, poněvadž první hláska, jeli bezpřízvučná, jako *i* v bulharštině se vyslovuje, a sice může i ѥ povstalé z ѧ změně této podlehnouti, ku př. трисавице v Euch. sin. l. 49b (m. трѧсавице vok.).

Pilný akademik, p. Valjavec, uvádí nám takové příklady z Trn. Ev. na str. 20—21 svého vydání. Zde nalézáme ku př. овцѧ имадѫ иже m. ꙗже (еже); dále: не вѣдѣ иже (m. еже) quod. I v mac. Praxap. máme podobné příklady: слово, иже; по кририи, иже (m. еже, Archiv X, str. 122). V památce naší máme též takový příklad ř. 859: ꙇзбавлениѥ ꙇже (m. еже). Avšak tento ojedinělý příklad neměl by té váhy, kdyby ještě jiná okolnost k tomu nepřistupovala. V Supr. máme k poslední neúplné homilii naší tentýž text a zde právě též toto иже na svém místě se nalézá str. 339, 29: избавлѥниѥ иже (ř. τὴν ἐκ τῆς πλάνης λύτρωσιν). To ovšem dává zjevu tomu jiný význam. I z jiných příkladů, které v poznámkách k této homilii uvádím, uvidíme, že pocházejí tyto bulharismy ze společného pramene. V Supr. nepřestává ovšem zjev tento na uvedeném příkladu, jakož zde i naopak ѥ místo и často nastupuje. Tak zde máme ku př. богоу . . . ѥже вь небесехъ 17, 5; ѥже ѥсте (οἵτινες) 244, 6; ꙗсте 93, 22. Naproti tomu se může печате 341, 14 m. печати i jinak vykládati. Strany *je* (ѥ) chci jenom podotknouti, že nyní máme v bulharštině za tuto hlásku pravidelně pouhé *e*, tedy *edin*, *ednogo*, a že tomu tak již snad i ve staré mluvě lidové bylo.

Scholvin vykládá ѥже m. иже jiným spůsobem (Arch. II, str. 561); výklad tento se však nehodí, poněvadž příklady podobné nepocházejí z pravých starosl. památek, nýbrž z bulharských a zde možno si to vyložiti přirozenějším spůsobem.

Jiný příklad, v němž ѥ zastoupeno je hláskou и, je v ř. 734: доводѣ си m. се, jak to i v Hom. Mih. máme. Opět jest to Trn. Ev., v němž nalézáme obdobný příklad: си (m. се) вьсе, Jan XV, 21. Dále pak v Cloz. приди m. приде, ř. 510 a snad i прѣдание m. прѣдании II, ř. 115, tedy opáčný příklad.

Tvar сѧти ř. 281 (m. сѧтъ) stává se velmi důležitým, srovnáváme-li jej s tvary молѧти сѧ (m. молитъ сѧ); ꙗсти a пити ἔφαγε, ἔπιεν), оумрѣти (m. оумрѣтъ), které v mac. Praxap. přicházejí (Arch. X, str. 129), tedy opět v bulharské památce. Myslí se, že vznikly učenou kombinací přepisovačů: jako se později — hlavně v bulharských památkách — vlivem infinitivu koncovka -тъ v supinu měnila v ти, tak se i v našich příkladech stalo v 3. osobě jedn. č.

Že poměrně tolik bulharismů se ještě v Cloz. zachovalo, jest nápadné a dokazuje nám, že jeho poslední přepisovač chrvatský neměnil mnoho v textu.

I ta okolnost, že se písmeno ѳ zachovalo v naší památce ještě jednou, svědčí o bulharském původě originalu.

Vyskytá-li se v Cloz. slovo трѣбиштє (ara), které se v nejstarších a k Pannonii (k Moravě) poukazujících památkách vůbec neobjevuje,[1] nemůžeme se tomu diviti, přicházejí-li zde i jiná slova, která hlavně, jak se zdá, v Bulharsku do starých textů při přepisování se vloudila. Tak zná Cloz. jen výraz распѧти a jeho odvozeniny (a žádné пропѧти): v ř. 416 (zde i Supr. 314, 14, kde je podobný text); 482 (i Supr. 316, 2); 660, 662, 665, 677, 679, 681 (srovn. mé «Altslov. Studien», str. 73 a «Ueber einige orthogr.» atd., str. 37).

V bulharských památkách, jako ku př. v Euch. sin. je пропѧти jen výjimkou (zde jen 165, 7 a 186), pravidelně mají распѧти- (zde velmi často).

Vedle животъ 24, 621, 722, 804 (zde i Supr. 338, 21); 862, 864, 865, 866 (zde i Supr. 340, 4—5) máme zde již i жизнь: 874 (i Supr. 340, 11); 877 (Supr. 340, 13); 920 (Supr. 341, 19); 944 (Supr. 342, 8). Jak Cloz. tak i Supr. se tedy, co se užívání těchto dvou slov v totožném textu týče, úplně shodují a to nám dokazuje, že přepisovači neměnili znění svého originalu

[1] Ve smyslu εἴδωλιον dostalo se však již do starých apostolů v I ad Cor. 8, 10 (tak v Karp., Ochr., Slěp. Šiš. a též mimo to i v Pand. Ant.); jiné památky mají zde идоль neb коумирница (ap. z r. 1220, Tolst. a Čud.), snad vešlo v tomto pohanském smyslu slovo to již v původní překlad, znamenajíc pohanský chrám s modlami.

příliš. Original jejich vykazoval tedy již takový poměr obou výrazů k sobě, jak jej nalézáme v našich přepisech.[1]

Jiný teprv v pozdější době vyskytující se výraz je без оума εἰκῇ, μάτην, který zde máme v ř. 505 (i v Supr. 317, 10). V nejstarších textech máme za to спыти. Jinde se vyskytá v tomto významu v Cloz. аниотъ a sice v ř. 6. Slovo to nepřichází dle Jagićova indexu v nejstarších evangeliích. Starší slovо скрьбьнъ zápasí v starých památkách se slovem печальнъ (jako i скрьбь s печаль). V Cloz. máme jen печальнъ dvakrát II, 36 a 37 ve významu κατηφής.

Dále třeba vytknouti не прьва, ř. 18 a 633 (ἐκ προοιμίων), poněvadž jest v tomto významu starší slovo искони, jež v Cloz. chybí. благословити (ř. 33 a 36), εὐλογέω, vyskytá se ovšem již i v starých textech vedle благословестити, které ku př. máme v kijevských listech.

Nápadné je však, že Cloz. nezná slova ıадро (ταχύ), proti němuž již záhy ve starých textech nastala reakce. Zavládlo za ně скоро a sice: II, 103; ř. 299 (παραυτά); 720 (ταχέως) (viz Jagić, Cod. Mar., str. 470).

Mimo to nezná slovesa хлѫпати m. просити, má бьетъ 822, kde bychom snad тепетъ očekávati mohli, a překládá již ř. ὑποκριτής, jež v nejstarších památkách zůstalo, slovem лицемѣръ. Nezná dále, jakož ani nejstarší texty evang., slova рѣснота, nýbrž klade v tomto významu, jakož i jmenované texty, slovo истина. To nám dokazuje, že рѣснота pochází teprv z pozdější doby. Proti tomu nemůže se namítati, že již i v kijevských listech рѣснотивьнаѣ (certa) II, 9 nalézáme, neboť zde máme ku př. též присно (V, 7; Vb, 10; VII, 12, 17 a dvakrát ve složeninách) a nikde výrazu въ инѫ, kdežto v starých textech evang. присно vyskytá se jen jednou a въ инѫ často. Dále pak znají kij. listy жьдаемъ III b (appetimus), jež se ze starších textů jen v Sav. kn. objevuje (Luk. XV, 16) místo obyčejného желати, čím se Sav. kn. opět více blíží k slováckým krajinám.

Naproti tomu má Cloz. slovo въскрьсение (ἀνάστασις), ř. 741, což též z pozdější doby (místo въскрѣшение) pochází; často гробъ a nikde жаль. Vedle безаконьникъ ἄνομος 931, безаконие παρανομία 365 atd., kteréhožto výrazu se v starých textech výlučně užívá, máme zde i законопрѣстѫпьникъ 767 a 785 (srovn. též Pražské zlomky II A, 16: законопрѣстоупьно a ř. 12: безаконьны a II B, ř. 20: безаконьникъ παράνομος). Co se v evangeliích vyskytá, zdá se mi býti starším (jinak Jagić, Четыре статьи, str. 48).

Poukazovalo se též k slovu причѧстьникъ (395, 399), jehož bychom prý v Cloz. neočekávali, poněvadž starší texty mají наслѣдьникъ, avšak slovo to zde má jiný význam (participem esse, μετέχειν a ne κληρόνομος). Proto máme též v Cloz. zcela správně наслѣдьници, ř. 595 ve významu κληρόνομοι.

Nalézáme zde ještě i mnoho jiných výrazů, které se objevují jen v nejstarších textech, jako ku př. вѣрѫ ıати; жрьтва, съвѣдѣтель; врътъпъ 886 (σπήλαιον, později пештера, пешть, avšak ve významu κῆπος hortus je врьтъ starší než врьтъпъ). Zdá se, že je i знаменати σφραγίζειν 915 starší než печатьлѣти, poněvadž je v jedné homilii v Supr., která již zvláštnosti pozdější doby vykazuje (прѣлесть, дѣлы atd.) a na Mat. XXVII, 62—66 se zakládá, zastoupeno výrazem запечатлѣетъ 330, 21 (srovn. též 330, 24; 331, 12, 13, 15, 17, 24). Tak je tomu i v Assem., Ostr. a Nik. (Mat. 27, 66) proti Zogr. a Mar. S jistotou ovšem zde těžko rozhodovati, co starší je, dokud neznáme více starších památek. Tak mínı́ i Oblak jinak (Archiv XIII, 353). V Supr. máme запечатьлѣти ještě na str. 179, 27; 180, 13 a знаменати, str. 179, 28.

Připouštíme-li, že original naší památky povstal v Bulharsku (neb v Macedonii), mohlo by se proti tomu namítati, jak se tam pak dostal moravismus рożьство, ř. 877, 878, 879 (jak slovo to ku př. i v Pražských zlomcích nalézáme: розъство I B, 16 a розъсо I B, 10; zde v posledním případě chyba písařská). Jest to patrný moravismus a nelze ho z původního рождьство vysvětliti.

[1] O poměru těchto dvou výrazů v staroslov. pam. viz zhora uvedené dva spisy str. 11 a 36.

neboť v případě tom bylo by zvláštní, jak se takové dva tvary současně vedle sebe vyskytovati mohou, jako v naší památce, nehledě k obtížím hláskovým, s jakými se výklad ten setkává. Mohlo by se proti zhora uvedené námitce sice poukázati k tvarům: нъ оуто защищаѩ 259, 28 a то бо еуаггелистъ защищаѩ рече 308, 9 (τοῦτο αἰνιττόμενος εἶπεν) v Supr., tedy v bulharské památce, kdež jen защищати očekáváme a kdež se toto i skutečně též nalézá: а ничесо же паче защищати 304, 15 (αἰνίττεσθαι). Avšak Supr. je přepis starších originalu, poukazující k východu, a nelze dokázati, že se podobné tvary nedostaly tam teprv při přepisu. V krajinách, kde přepis tento pořízen byl, stýkaly se snad slovácké živly s ruskými. Ruský anebo slovácký vliv jeví se snad ve slově вьпльчениимъ (Supr. 243, 14), σαρκώσεως, místo očekávaného вьплъштениимъ, neboť že by zde slovo to zaměněno bylo jiným (въплъчение παράταξις od плъкъ), těžko předpokládati. Nápadné je však, že slovo to máme i v Hom. Mih., jež ovšem v některých věcech k Supr. se velice blíží. Nalezl jsem zde: агаскомь вьпльчениємь l. 188 B sloupec I, ř. 8 ve významu incarnatio.

Že by takové tvary mohly vzniknouti též na bulharské půdě následkem živé mluvy, těžko předpokládati. Geitler, jenž původu kijevských listů v Macedonii hledal a i po jazykové stránce toho též dokázati mínil, byl by zajisté býval na velké překážky narazil. Nicméně nalezl se slavista, který ho v tomto následoval; zda právem, o tom možno velice pochybovati. Při výrazu розьство myslím na cizí vliv, na vliv, který ještě z moravsko-pannonské doby na bulharské půdě dále působil. Vlivu tomu podlehli mnozí z učeníků Methodiových, ne-li všickni, kteří po Methodiově smrti hlavně do Bulharska se uchýlili a zde písemnictví starosl. dále pěstovali. Spůsobem tímto mohlo se státi, že přímo jimi neb jejich vlivem podobné moravismy i do bulharských památek, aneb do přepisů, jež zde pořízeny byly, se dostaly. Jak mocně vliv tento účinkoval, seznáváme z toho, že Cod. Mar., který v srbských krajinách přepsán byl a sice, jak se zdá, již z přepisu vzniklého někde na jihu (máť již ku př. распѧти), přece ještě výraz розьство Mat. XIV, 6 zachoval, ano, což ne méně důležité je, máme zde i tvар вижжь, v čemž zcela patrně moravsko-slovácký vliv vidíme. Srovn. Jagić, Cod. Mar., str. 438. I v Psalt. sin. nalézáme podobné tvary: невѣзества 24, 7; осньце (vl. освѧце) 29, 1. Dále pak třeba zde vytknouti въiнесе v Cloz. II, ř. 137 (ἐξέβαλλεν), v čemž též ještě vliv severních krajin spatřovati musíme (Jagić, Четыре статьи, str. 60), dále цръковь v Psalt. sin. 78, 1 (můžemeť s tím srovnati цръкъве a цръкънаѣ v kijevských listech, pak cirkuvah ve Frisinských památkách). Nalézáme-li však v Supr., str. 355, 16: свѣтланиште πρόσωπον, facies a v Hom. Mih. na témže místě свѣлице (l. 51 a sl. I, ř. 1), nemůžeme se nad tím pazastavovati, poněvadž se zde bezpochyby na slovo лице myslilo.

Ostatně tyto poslední sledy vlastních pannonismů neb moravismů v bulharských a jiných památkách mohou nám částečně přispěti k odpovědi na otázku, kde máme hledati původu staroslověnského jazyka. Z nich vychází totiž na jevo, že se nemluvilo jazykem tím ve velkomoravské říši. Jak bychom si jinak mohli vysvětliti, že staré památky takovému vlivu podlehly? Kdybychom chtěli předpokládati takový jazykový, ostře vynikající dualismus v této říši, že jen v jedné části se jím mluvilo, bylo by zajisté podivné, jak jazyk této části nabyl takového vlivu, že se i v druhé části, která přece politicky silnější byla, v písemnictví zavedl. Nebyli by se slovanští apoštoli, kdyby jim byla takto volba teprv po jejich příchodu do velkomoravské říše ponechána, rozhodli pro jazyk, který byl v říši panujícím? Zajisté, potom však neviděli bychom v něm jiného vlivu z velkomoravské říše. Církevní jazyk byl odjinud tam přenesen a ve velkomoravské říši teprv částečně podlehl domácímu vlivu. Proti tomuto vlivu nastala v pozdějších dobách na jihu opět reakce a proto máme již jak i v Mar. tak i v Cloz. vedle розьство, jež se zde takřka jen výjimečně vyskytá, pravidelně рождьство, v Cloz. od ř. 879 výlučně. V památkách, bezprostředně z Pannonie (neb z Moravy) pocházejících, objevoval se bezpochyby častěji. Jak se stal v pozdější době neobyčejným, vidíme z toho, že chrvatský glagolita

v XIII. stol. prvni розьство v Cloz. opraviti hleděl v рождьство, připsav nad slovem, jak jsme již vytkli, жд'.

Vidim ještě jiný vliv v naši památce, jenž též pannonskou dobu nám spiše připomíná; jest to vliv latiny. V ř. 649 čteme: страшьны и оукоризны примышлѣше съсѫдъ, ř. τιμωρίας ἐμοῦ καὶ ἀτιμίας ἐπινοήσαντες ὄργανον. Při slově τιμωρίας tanulo překladateli, jak již i Kopitar na to upozornil, bezpochyby lat. timor na mysli a proto volil slovo страшьны, kdežto se jinde τιμωρία překládá slovem мѫка. V novějši době bylo proneseno míněni, že se již za časů Methodiových prvni pokusy děly, slovanské bohoslužby k latinskému ritu přispůsobiti. Že učenici Methodiovi latinou se též zanášeli, vidíme zřejmě z Vita S. Methodii XVII. Gorazd má totiž proto býti následovnikem Methodiovým, že umi dobře latinsky (оученъ. . . добрѣ въ латиньскꙑѩ книгꙑ). Jiných sledů latiny nemůžeme však v starých památkách s určitosti nalézti. Výraz ливрѫ v Zogr. Assem. a Nik. (Jan XII 3, podobně i XIX 39) proti литрѫ ř. λίτραν v Mar. Sav. kn. a Ostr. mohl i dle řeckého textu vzniknouti, neboť i v řečtině máme slovo λίβρα v středověku (tak ku př. u Const. Porphyrogenita dle Du Cange-ova Glossarium ad scriptores m. et inf. graecitatis str. 810). Totéž plati o výrazu на орѫжихъ Psalt. sin. 19. 8 ř. ἐν ἅρμασι (chrvatské texty a jiné správně на колесницахъ), poněvadž i ἅρμα ve významu lat. arma v řečtině se vyskytuje (l. c. str. 119). Zajimavo je, že i v Pand. Ant. v textu máme орѫжиѥ ѥго a na kraji je připsáno колесница ѥго, řecky opět τὰ ἅρματα αὐτοῦ (str. 30). Též slovo дивьна v Zogr. Mar. Assem. Ev.* Putn. a v Sav. kn. (Luk. V 26) místo ř. παράδοξον nepředpokládá lat. mirabilia (ač Ostr. zde má прѣславьна a Trn. Ev. славна), poněvadž i v Cloz. máme totéž dvakrát (ř. 703 a 755) m. řeckého παράδοξος.

Sledy, jež latina ve starých památkách po sobě zůstavila, jsou tedy nepatrné. Mámeť prozatím v naši památce jen jeden, jak se zdá, jistý připad. Možno-li v něm viděti ještě účinky pannonsko-moravské doby — a nelze jinak též předpokládati — lze přihlížeti jen k nejstarši době bulharského písemnictví, tedy ke konci IX. a k začátku X. stol. V této době jen mohl též original Glag. Cloz. povstati, neboť jen tím se vysvětluje, že v něm máme ještě po většině starši výrazy, které v pozdější době obyčejně jinými nahrazovány byly. Jen toto vysoké stáři vysvětluje nám, proč citaty jeho se Sav. kn. a v druhé řadě i s Assem. a Ostr. se srovnávaji. Přepis byl pořízen na chrvatské půdě ke konci X. neb na začátku XI. stol., ne později, neboť mezi Cloz. a Vídeňskými listy, které se vším právem do XII. stol. vřaditi mohou, jsou takové palaeografické a jazykové rozdíly, že jich nelze překlenouti dobou jednoho století.

Ve svých «Altslov. Studien» ukázal jsem (str. 7—16), že v jedné části Supr. je starši text nežli v ostatních, základ celého kodexu tvořících, které opět sourodé nejsou, a že tato starši část má totožný text s posledni homilii v Cloz. Poněvadž pak dále v Supr. vyskytuji se v ostatních částech bulharismy, mohlo se předpokládati — hlavně přihlíželo-li se ke Glag. Cloz. — že ona starši část nepovstala v Bulharsku, nýbrž někde jinde, a tedy nejspíše v Pannonii. Toho však nelze nyni připustiti. Všecky části Supr. kodexu povstaly v Bulharsku (neb v Macedonii), nejvýš snad některé z nich i v krajinách, kde přepis poslední pořízen byl. Stáři těchto části je též rozličné. Nejstarši část, jejíž přepis v Supr. se nalézá, ukazuje — co do lexikalni stránky — ještě vliv pannonské doby. Totéž platí o přislušné homilii v Cloz. jakož vůbec o celé této památce.[1]

[1] Že ihned po uvedené následujici část v Supr. (str. 358—417) vykazuje archaismy, hleděl jsem ve své rozpravě «Ueber einige orthogr. und lex. Eig.» atd. f. 37 dokázati. K uvedeným tam důvodům připojuji ještě, že právě jen v této části nalézáme tvar сѧтъ, který v celém Supr. jen jednou přichazi: сѧтъ рєч str. 363, 23. Přepisovači se zdál výraz již neobyčejným a tak jej vysvětlil. Výraz сѧтъ neprozrazuje nám sice pannonskou dobu, poněvadž v nejstarších evang. textech vůbec nepřichází, nicméně vyskytá se záhy po oné době, jak Cloz. nám ukazuje. Archaismy v oné části Supr. (358—417) vytýkám proto, že nám též dokazuji původnost tvaru пропѧти, poněvadž v oné části jen tento tvar se vyskytá a žádné распѧти.

Ani z praktických ohledů neočekávali bychom, že se již ve velko-moravské říši na to pomýšlelo, aby řecké homilie do církevního jazyka byly překládány. Bylať to doba útisku a pronásledování se strany německého duchovenstva, v níž slovanskému kněžstvu bylo mnoho příkoří snášeti. Za poměru těchto nepociťovala se asi ještě tak příliš potřeba takových, mnohdy příliš strojeným slohem psaných řečí. V Bulharsku (v Macedonii), kdež bližší styky s Řeky stávaly, byla půda pro to spíše připravena.

Ještě na jednu okolnost chci zde upozorniti. Original Cloz. povstal na bulharské půdě a sice, jak předpokládati musíme, v nejstarší době bulharského písemnictví. Přece však neušla nám protiva jazyková mezi ním a mezi ostatními, k velkomoravské říši poukazujícími památkami. Není sice tak značná, poněvadž překladatel byl ještě pod vlivem oné doby moravsko-pannonského písemnictví, avšak přece se již zrači při bedlivém pozorování. Kdoby tedy hledal původu církevního jazyka slovanského v Bulharsku, tomu by bylo zde s velkými překážkami zápasiti. Možno-li však jen na Soluň a nejbližší okolí mysliti, aneb na nějaký jiný odstředivý bod Bulharska, o tom prozatím nelze rozhodovati, poněvadž dotyčná nářečí nejsou ještě prozkoumána.

Tím, že jsme dokázati hleděli, že original naší památky v Bulharsku povstal, dotkli jsme se jiné důležité otázky, o kteréž se zde též mimochodem zmíniti chceme, totiž chrvatské hlaholice. Jak známo, chtěl Geitler dokázati, že hranatá chrvatská hlaholice se samostatně nevyvinula na chrvatské půdě, nýbrž jen pod vlivem bulharské, hlavně macedonské. Proti tomu ozval se Jagić (Archiv VII, str. 444—479; «Четыре статьи» 1884 a «Glagolitica») a doličoval, že chrvatská hlaholice byla pod bezprostředním vlivem pannonské. A v skutku, přiblížíme-li k Vídeňským listům, jichžto original jen z území někdejší velkomoravské říše pocházeti mohl, jest nám uznati, že pannonská a chrvatská hlaholice jedna s druhou úzce souvisela. Tato souvislost nemohla však teprv ve XII. stol. nastati, poněvadž tenkráte hlaholice moravsko-pannonská již vymírala a pomoci odjinud potřebovala, jak nám Pražské zlomky dokazují; jen v době jejího rozkvětu mohlo se též na chrvatské krajiny rozšířiti, tedy již velmi záhy. Viděli jsme však též, že i z Bulharska hlaholská památka záhy do chrvatských krajin přišla a tam opsána byla. Že byla skutečně hlaholská, o tom pochybovati nemůžeme; již i písmeno ꙋ, které se jedenkráte v přepisu ještě zachovalo, dokazuje nám to. Nezbývá nám tedy, nežli předpokládati, že chrvatská hlaholice byla pod vlivem severní i jižní hlaholice, a sice potom, když učenici Methodiovi z velkomoravské říše na jih se uchýlili a zde staroslov. písemnictví dále pěstovali. První podnět ku vzniku chrvatské hlaholice byl ovšem z Pannonie dán, avšak později se udržovaly jakési svazky též s jihem. Nelítostné osudy hlaholitů z velkomoravské říše vypuzených a hlaholitů v Chrvatsku s latiníky stále zápasících přiblížily jedny k druhým a proto si nemůžeme mysliti, že by byli hlaholité v Bulharsku a v chrvatských krajinách zůstali beze všeho spojení.

Připouštíme-li toto spojení, můžeme si i to mysliti, že bez vlivu na vývoj oné hlaholice, která nejvíce odjinud přijímala, nezůstalo. Že pak dále jih (Bulharsko a Macedonie) více dávati mohl, nežli chrvatské krajiny, je zřejmo, zvláště v první době, poněvadž na jihu, ač cyrillice úřední se stala, hlaholice se přece bez velkých, jak se zdá, překážek dále pěstovati mohla, tak že doba ta velmi plodná byla. Očekávali bychom tedy především, že chrvatská hlaholice úplně bulharské podlehne, ale vidíme spíše, že se později dosti samostatně dále vyvíjí. Ano zdá se, že i z chrvatské hlaholice některé litery do macedonsko-bulharské přešly, bezpochyby v době, kdy již v Bulharsku a v Macedonii hlaholice zanikala. Tak se objevuje ku př. písmeno *T* v hlaholici, které bezpochyby z latiny vzato bylo a tedy především v chrvatských krajinách povstati mohlo, ač se zde příliš nerozšířilo, dle Geitlera («Die alb. u. slav. Schr.», str. 113):

1. na velkém nápisu z Bašky;
2. v nápisu ochridského Ev.;
3. jednou v Mar.;
4. třikrát jakožto inicialka v Euch. sin.;
5. často v Psalt. sin.

Jest nápadné, že všecky tyto památky mají celkem již dosti hranatou hlaholici; i Mar. nemá tak okrouhlých písmen jako Assem. a Zogr.

Nalézá-li se dotčené písmeno skutečně též na prvním Pražském zlomku (I B začátek 7. řádků), jak Geitler na to upozornil a jak i snímek tomu nasvědčuje, měli bychom zde nový důkaz, že tyto zlomky s jihem souvisí.

Dále zde můžeme tak zvané chrvatské *M* vytknouti, které se opět na uvedeném již nápisu nalézá, v Psalt. sin., v Mihanovićově zlomku, ve Vídeňských listech, a na dvou listech přidaných k missalu kněze Novaka (ve vídeňské dvorní knih.). Jest asi původně latinské jakož i *N* v nápisu z Bašky.

Jakési spojení mezi chrvatskými památkami a mezi macedonskými lze tedy dokázati, co se především palaeografické jich stránky týče. Uvidíme dále, že i v Cloz. mají některá písmena podobu jako v Psalt. sin. a v Euch. sin.

Může se zde sice namítati, že se chrvatská hlaholice co do textů zakládala na latinském ritu, kdežto macedonská, jak se zdá, jen řeckého se přidržovala. Nechci zneuznávati váhy této námitky, avšak nezdá se mi přece, že by pouhý ritus zde byl takovou nepřekročitelnou překážkou. Možná že právě toto spojení s jihem vzbudilo ono pronásledování chrvatské hlaholice se strany papežů a latiníků vůbec (až do r. 1248), poněvadž se mohli obávati, že se krajiny tyto úplně přidají k východní církvi; zvláště bylo-li Bohomily též udržováno, musil býti odpor tím tužší.

Jazyk a pravopis.

Vysoké stáří naší památky jeví se též v tom, že dvě stejné samohlásky, z nichž jednou slovo se končí a druhou následující začíná, v jednu se stahují: подѣ-ı-схожденне (= подѣı ıсхожденне), ř. 857; съвѣт-а-ѣлѣ (= съвѣта ѣлѣ) 899; безоумь-е-го (= безоумне его) II, 154. Zdá se, že sem náleží i похоти-имъ (snad = похоти-имъ) 124, avšak příklad ten se může i jinak vykládati.

Sem též patří dloužení hlásky ь v и a ъ v ы před následujícím ı druhého slova: прѣдами-и (= прѣдамь и) 172; памѧти-имъ (= памѧть имъ) 318; кы-исправленью (= къ испр . . .) 577; кы-испльнити (= въ испл . . .) II, 62. Podobné příklady v Mar. viz u Jagiće str. 425.

Takové hláskové zjevy nemohly se vyskytnouti teprv v chrvatských krajinách, nýbrž musíme předpokládati, že přepisovač chrvatský zde zachoval, co v předloze již bylo.

Důležitou otázkou bývá při staroslov. památkách, jak upotřebují nosovek, ač právě otázce této takové důležitosti připisovati nemůžeme, jak to Miklosich činil. Dle něho nemohla totiž žádná památka, v níž se užívá správně nosovek, vzniknouti na bulharské půdě, což se nyní již nesprávným býti ukázalo, přihlížíme-li ku př. jen k Supr. Pro nás má tato vlastnost jen ten význam, že dle ní můžeme předpokládati vysoké stáří takových památek, v nichž se právě ukazuje; ale že by na bulharské půdě povstati nemohly, toho nemůžeme nijak připustiti.

Co se nosovek v naší památce týče, je původní platnost jejich zachována ještě skoro všude, jen za ѫ (ѭ) ukazuje se někdy, jak jsme viděli, оу. Naproti tomu se ѧ a ѩ nikdy jinou hláskou nenahrazuje. Jenom dvě výjimky, v nichž nosovky zaměněny jsou, třeba zde vytknouti, totiž: доушѫ, ř. 533 (místo доушѧ, ř. τῆς ψυχῆς) a глѧ, ř. 877 (m. глѫ, vl. глѭ, ř. λέγω). Jak se zdá, bylo tomu tak již v originalu, aspoň v prvním případu mají i Hom. Mih. též дшѫ, tak že tyto výjimky za bulharismy považovati můžeme. Omylem přichází jednou ѧ za ѣ: сѧдѧштаго, ř. 37.

Za ѫ objevuje se v následujících příkladech о: новоѭ (acc. sg.), ř. 30; дховьноѭ II, 28; коѭ II, 37; немогоште, ř. 180; вьсѣко (m. вьсѣкѫ) 275. Poněvadž se zde případ ten třikrát

opakuje v koncovce akkusativní určitého adjektiva, mohlo by se skutečně zdáti, že koncovka tato zaměněna byla instrumentalnou (srovn. Scholvin, Archiv II, 504). Avšak rozličná funkce těchto pádů činí záměnu tu pravdě nepodobnou a proto myslím, že tyto akkusativy utvořeny jsou dle akk. моѭ, твоѭ, своѭ atd. Ostatní příklady možno vysvětliti tím, že se nedopsalo ѫ, jehož první částí v hlaholici je о. Někdy přepisovač omyl ten spozoroval a přidělal ještě, pokud to místo prázdné dovolovalo, druhou část litery. Viděti to lze zcela zřejmě ku př. ve slově хѫдожъствѣ, ř. 568. V jiných památkách prozrazuje о za ѫ, vyskytá-li se častěji, macedonské nářečí, ku př. v Psalt. sin.

V jednom ohledu se Zogr. a Mar. s jedné a Cloz. s druhé strany rozcházejí. Jagić totiž pozoroval, že se všude ѭ tam klade, kde je též očekáváme, i po měkkém л, р a н (Cod. Mar., str. 436—437), kdežto se po těchto souhláskách všude ѧ a ne ѩ klade. V naší památce máme i v těchto případech jen ѫ: волѫ 402; землѫ 422, 787, 798; приемлѫ 74 atd. tak že глѭштю 112; свьтѧштѭ 676 a разлѭчитъ II, 11 jsou jen řídké výjimky (обрѣталѭштѭ je chyba m. обрѣталѭштеѭ, ř. 145, je to instr. sg., srovn. Scholvin, Arch. II, 504). Jeví se v tom arciť již jakýsi úpadek dřívějšího pravopisu. Rozumí se pak samo sebou, že se i ѧ místo ѩ v těchto případech píše: землѧ 62, 798 atd.; глѧ 9 atd.; гоубителѧ 829 a jiné; jen ještě оучиѩ II, 45 jakožto dřevní spůsob psaní, kde se snad jen ѩ vyskytovalo.

Naproti tomu máme po měkkých souhláskách všude ю: слъньцю . . . сѫштю 329; пришедъшю 333; бѫдѫштю 368; междю 527; чюеши 667; чюдесь 614; цѣсарюетъ 677; обличителю 691 atd. Na začátku: юже 47, 335, 374, 403 atd., ale оуже 182. V případech dříve uvedených pozorujeme též obyčejně ѣ za а: цсрѣ 50; гнѣ 183; владꙑчьнѣа 817; древьнѣа 839; благодѣтелѣ 636; избавлѣѭтъ 637; землѣ 761; оучителѣ II, 126, ano i вьсѣ (pl. neutr.) 423, 567 vedle вьса 198, 272. Vyskytuje se však i а: наслаждаѭштеи 440. V násloví: ѣдра 911; ѣко velmi často vedle pouhého а jiných slov, kde též ѣ očekáváme, ku př. ѣгньць 324, 325 vedle агньць 850.

Příklady, v nichž místo ꙑ pouhé ъ se objevuje, jsou následující: доуховьнъхъ (m. -ꙑхъ) 50; вѣрьнъмъ 112 (toto však může býti též správný tvar dativu neurčitého zakončení, neboť v Supr. máme podobně небогъмъ 286, 26. Srovn. Scholvin, l. c. 494 pozn.); слъшати 180, kteréžto sloveso jakož i jeho odvozeniny se hlavně tak píše v Mar. a v Psalt. sin. — zde 9krát оуслъши Geitler XIX — což poněkud dovoluje připustiti, že v případě tomto nejde pouze o nedopsání litery ꙑ, nýbrž že se to zakládalo na výslovnosti; владъка 265; пъ (m. пꙑ) 733. Miklosich považoval tento tvar ještě za starší (Altslov. Formenlehre in Par. str. 94). Většina příkladů, dlužno aspoň tak souditi, vznikla nedopsáním litery ꙑ.

Důležitou stránkou v staroslov. památkách je správné upotřebení dvou tak zvaných polohlásek ъ a ь. V naší památce jeví se, přihlížíme-li ku př. ke kijevským listům, již značné odchylky v tomto ohledu. Cloz. dává totiž nápadně přednost polohlásce ъ před ь. Případy, v nichž ь místo ъ se vyskytuje, jsou poměrně řídké, a sice v zásloví: есть 46; вьсѣхь 90; оцемь (dat. pl.) 92; възненавидѣвь 136; крестьѣнь 142; свѣтильникомь (dat. pl.) 166; повинънь 201; камь 216; павъкнемь 237; кънигънимь 267; глась 425; простерь 695; бьеть 822; истинь 865; десѧтехь 901; неистьлѣнень 907; етерь 910; вь адъ 948; печальнь II, 72; искрьнимь II, 78 a v mezislovi jen: любьве II, 11. Poslední příklad může se však též s následujícím zjevem spojiti, taktéž snad съмрьть (první ь) 618; съмрьтьнъıѩ 736, ne však бесьмрътью 747 přihlížíme-li k pouhému tomuto spůsobu psaní (ь neb ъ v druhé slabice). Zjev ten můžeme krátce nazvati assimilací (spodobou); záleží v tom, že ъ přechází v ь, kdykoliv v následující slabice je *i, e, ě* neb ь, aneb když po některých předložkách (hlavně po въ), majících ъ v zásloví, slovo následuje, jehož první slabika obsahuje některou z oněch samohlásek. V naší památce jsou tohoto druhu následující příklady: вьспѧть 179; вьзимаеши 232; вьзѧшѧ 355; вьзьри 634; вьзирахъ 851;

вьскрѣсьное 720; сьнии 754; вьзиде 904; вьниде 923. Dále зьлѣ II, 48, 51, 66 proti зъло II, 47, 52, 65 atd. taktéž вьселенѫѭ II, 76; 234 a 837. V předložkách:

подь ними 79—80

вь нѥже 644 . . } proti въ нихъ II, 63

вь немьже 721, 861 } proti въ нь 433; въ нѥже 259

вь сіонѣ 841, 885; вь сіоновѣ 860

вь сѣнь 851.

Assimilace objevuje se tedy i v Cloz., neboť přihlížíme-li k tak nepatrnému počtu jiných případů, v nichž ь za ъ stojí beze vši zřejmé příčiny (a sice hlavně v zásloví, jak jsme viděli), nemůžeme posledních příkladů, kteréž se nad to i v jiných starosl. památkách vyskytují, tak vysvětlovati, jakoby se ь do nich dostalo jen pouhou náhodou. Zvláště zde třeba vytknouti вь нѥже, вь немьже, potom зьлѣ proti зъло atd.

Pokud jsem nenabyl přesvědčení, že i original Cloz. povstal na bulharské půdě, hledal jsem původu této assimilace již v první době starosl. písemnictví a myslil jsem tedy, že v památkách, které se psaly ve velkomoravské říši, vyskytala se již assimilace ta, ač kijevské zlomky proti tomu byly. Nyní, když nemohu jinak než original Cloz. Macedonii neb Bulharsku připisovati, nezbývá nic jiného nežli předpokládati, že se assimilace vyskytla teprv v pozdější době a sice bezpochyby někde na jihu. Krajin těch však, kde se to započalo, nelze ještě určiti.

Co se týče případů, v nichž hláska ь ustupuje hlásce ъ, poukazuji k důkladné rozpravě Leskienově: «Die Vocale ъ und ь in den sogenannten altslovenischen Denkmälern des Kirchenslavischen» v Berichte über die Verhandlungen der k. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. Phil.-hist. Classe, 1875, str. 35—137, kde příklady týkající se naší památky na str. 107—137 uvedeny jsou.[1] Poněvadž tímto novým vydáním poměr obou polohlásek se valně nezmění, můžeme zde hlavnější data z uvedené rozpravy vytknouti a pokud třeba doplniti.

V instr. a loc. sg. nalezl Leskien ještě 96 příkladů s -ь a 8 s ъ; дръзновеньемъ 535 třeba škrtnouti a своімъ II, 35 v příklady s -ъ vřaditi.

U *i*-kmenů ustoupilo v 19 případech ь hlásce ъ a v 85 se ještě udrželo.

Po souhláskách ц, л, н kmenů na *-ja* píše se jen ь (výjimka: огнъ 928, původně vlastně *i*-kmen); сь hic as 18krát (výjimka: сь 923; дьнъсъ 875).

Po ч, ш, ж, жд, шт a з píše se v Cloz. jen ъ a to jest právě význačnou známkou této památky. Leskien uvádí 21 z těchto sem náležících příkladů.

Po р pozorujeme kolísání (ъ i ь).

V první os. jed. č. jen -мь; v imper.: проповѣждь 832, ale вѣждъ 732; II, 52; II, 136. Vše dotud, co se zakončení týče. V suffixalní části stojí v 111 případech správně ь ale v 159 též ъ. Při tom ovšem je hláska tato výhradně po ч, ш, ж, шт a жд (i v partic. a comp.) a sice v 65 příkladech a jen jeden s ь. Po jiných souhláskách opět kolísání, avšak jen potud, že ъ se ukazuje 83krát před tvrdou samohláskou v následující slabice a 11krát před měkkou. Před následující tvrdou zůstává též ь (44krát) a ovšem i před měkkou (66krát). V kořenech platí táž pravidla jako až dotud:

39krát чъто (nikdy чьто).

10krát kořen чът-, jen dvakrát ь: чьсть 439, чьтенье 554.

3krát чън-.

8krát въчера.

7krát тъма.

---

[1] Tato rozprava nebyla mi bohužel, když jsem — meškaje na venkově — své pojednání psal: «Ueber einige orthogr. u. lex. Eigenthümlichkeiten des Cod. Supr. . . . .» po ruce. Byla by mi v mnohem ohledu prospěla, ač se ve výsledcích tu a tam rozcházíme.

6krát ръці (рьці 193).

Kořen -ьм (= ьм) v сънъмі 103; възъмъ 391; възъметъ II, 86.

обънітіти 3krát, několikrát s ь.

дънебънъмъ 561.

въсего 630 jinde všude správně вьсь.

лъсті 859, ale též správně s ь.

мъздъі 710; II, 122 (Mar. a Ostr. мьзда srovn. Arch. I, str. 40).

простърѣти 11, 28, zde je však samohláska vůbec neoprávněna; jak ruské стереть ukazuje, mohlo býti jen -стрѣти.

Případy s tak zvaným л a р sonans třeba obšírněji vyložiti, než jak se stalo u Leskiena.

Po л nalézáme výhradně ъ: длъжні 79; длъженъ 89, 109, 119, 142 atd., v celku asi 35krát a jen jediná výjimka прослькзі II, 37. Po р následuje též ъ a sice asi 129krát, vedle toho však i 30krát ь a poněvadž naše památka, jak jsme viděli, hlásce ъ přednost dává, musíme tyto případy zvláště vytknouti. Jsou to:

срьдьцемь 17; срьдці 339; срьдце 494 (proti сръдьці 410; сръдца 4);

прьвѣе 43, 713; прьвіі 894, 895; прьвѣнець 902;

смрьдѧ II, 83;

врьвіі 351;

дрьжѧштаго 601;

съмрьть 602 (2kr.), 604, 620, 652; съмрьти 617, 657; сьмрьті 618; съмрьтьѭ 651; бесъмрьтіе 605; сьмрьтьнъиѧ 736; съмрьтьнѣ 801; мрьтвьца 730;

отврьзі 694;

крьстъное 704;

въскрьсъшіімъ 725;

съмотрьливънаа 816;

врьньє 926 proti връньѣ 926.

Přehlédneme-li příklady tyto, shledáme, že na zachování hlásky ь měla samohláska následující velký vliv. Nalézámeť zde mimo uvedené прьвѣе, прьвіі atd. ještě: іспръва 18, 633; пръвое 44, 900; пръвъі 70, 623; пръвоумоу 155; пръво 694; výjimkou jen пръвѣе 699 a пръвѣнець 907. V těchto příkladech je tedy věc zřejmá. Avšak třeba též vytknouti, že zde vedle съмрьть atd. máme ještě: съмръть a съмръти, ř. 315, 592, 596, 721; бесъмрътъноумоу 621; мрътвъімъ 642, 848, 876; -ъіхъ 647, 724, 748, 809, 885, 897, 904, 907; -ъімі 803; съмрътеное 657; несъмрътьнаѣ 719; мрътвьць 733; бесьмрътьꙗ 747 a оумрътви 782.

Dále se zde píše jen кръвь atd. a sice: 212, 215, 231, 233, 237, 250, 382, 385, 386, 392, 415, 483 vedle кровьѭ 313 a 316.

Vedle крътъ 574, 587, 610 atd. крътѣ 696 a odvozenin jeho, jež se též s ъ píší, máme ještě: крестьѣнь 142; крестъ 608, 633 (srovn. též въскресъшюмоу 750), pak кръстъ 620; крстъ 588, 591; крста 654, 718; крстѣ 685, při čemž též i въ цркві 670 a цркви 671 vedle цръквахъ 426 uvedeno býti může.

Vždy se píše жрътва a дръзость, tedy s ъ.

Že se píše zde výhradně кръвь, srovnává se i s Zogr. (Archiv II, 204) i s Mar. (str. 525, zde jen jednou крьве) a potvrzuje s врьньє 926, крьстъное, въскрьсъшіімъ, въскресъшюмоу, крестьѣнъ, крестъ, кровьѭ Jagićem v Zogr. (Archiv II, 220) a v Mar. (454) pozorovaný zjev. Když totiž slabikotvorná skupina povstala z onoho л a р, po němž následovala původně samohláska, zachovala se ještě velmi často jakost této samohlásky; píšeť se tam všude ь neb е, kde z etymologických příčin ь též očekáváme, tam však ъ neb о, kde ъ očekáváme (ku př. кръвь-кровьѭ, poněvadž původně bylo *krŭ vedle nom. *krū, крьстъ-крестъ, původně *krĭstŭ*).

Proti tomu nesrovnává se náš obyčejný zde spusob psaní срьдьце s Zogr., který jen сръдьце zná (Arch. II, 206—207 jen jednou срьдьцемь) a s Mar., který též jen сръдьце (str. 579) píše; totéž platí o slově сьмрьть (v Zogr. jen сьмръть, str. 205, taktéž v Mar.). To se zdá tím podivnější, že naše památka dává přednost hlásce ъ skoro všude jinde. Že má ku př. i Sav. kn., která též bulharismy vykazuje, v těchto případech obyčejně ь, nerozhodovalo by zde příliš. Ale důležitější je to, že se ь po р a л-sonans vyskytá, jak známo, i v kijevských listech. I zde máme totiž срьдьць dvakrát, срьдьца jednou, vedle jiných příkladů s ь, ale zcela správně zase кръве. A je přece známo, že si kijevské listy, co se ъ a ь týče, nejsprávněji počínají v jich volbě. Třeba tedy předpokládati, že ь bylo v těchto případech původně rozšířeno více, než bychom dle Zogr. a Mar. očekávati mohli. I v staročeštině a v polštině ujala se v těchto slabikách podobná hláska *i*, ovšem před *r* a *l*. Že však кръвь bylo již původně, o tom snad nemůžeme pochybovati.

Proti původnímu ь po р, jakož i jinde, nastala později reakce a bylo hláskou ъ vytisněno, ač ne docela; jen tam se nejčastěji udrželo, kde nalezlo oporu v samohlásce následující slabiky: tedy прьвѣе, ale пръвы.

Při л byly poměry v tomto případě původně asi stejné, později však nastala změna, jež vznikla snad následkem většího stvrdnutí této souhlásky. Toto л má totiž ve slovanštině a částečně i v jiných jazycích tu zvláštnost, že dává ve svém okolí temným hláskám rádo vzniknouti (srovn. starosl. жлътъ, česky *žlutý*, slov. *žolt*, lit. však *geltas*; srb. *vuk*, *bio* atd.), a tím se stalo, že ь musilo před ъ ustoupiti. V naší památce nalezli jsme již jen jeden příklad s ь po л, ale 35 s ъ.

Až dotud o tak zvaném slabikotvorném р a л s ъ a ь. Poslední bývá v jiných případech zastoupeno hláskou е:

v koncovkách neurčitých adj., jako вѣренъ II, 20 9krát, 11krát ь neb ъ:

праведьны a odvozeniny jiné jen s е a sice 7krát;

suffix -ець 6krát, dvakrát -ьць;

днесь 14krát, дньсь 295, 625; дньсь 875;

шед- 13krát;

честь 2krát, чьсть 439;

день 4krát, дьнь 901, дьнъ 904;

приемлюще 75; жезлъ 593.

Před koncovkami -мь, -хъ, -мъ v deklinaci *i*-kmenů stojí jen е a sice 11krát.

ъ bývá zastoupeno hláskou *o* v jiných památkách; několikrát i zde:

v uvedených již příkladech кровью 313, 316; mimo to:

любовьнымь 534	четвратокъ II, 25
начатокъ 625	любовь II, 31.
доволъ 655.	

Příkladu jako родо-сь Zogr. (Mat. 11, 16), народо-сь (Jan 7, 49) Zogr. i Assem. a podobných zde nemáme.

Jak ъ tak i ь může konečně zmizeti beze stopy; příkladů máme poměrně dosti: много 480, 757, 759, 760; многое II, 113; многа II, 120, 205; многомь 407; zřídka nahrazuje se u tohoto slova hláska znaménkem: мӥога 759, aneb se vypisuje: мъногомь 544; jiné příklady, v nichž hláska zanikla: начатъкъ 271; -тка 224; кто 287; зла II, 91; створити 446, 450, 467, 507; дъкма 862; подобна 244; мнятъ 337; противна 470; творць 599; старци 3 a mnoho jiných.

Vlivem přízvuku mění se и před jinou samohláskou v ь, kterážto změna, děla se již v nejstarší době starosl. písemnictví poněvadž podobné příklady nalézáme i v kijevských listech. V Glag. Cloz. máme velmi mnoho takových příkladu, ano, můžeme říci, že on nejdále pokročil

v té příčině mezi všemi staroslov. památkami. Ve své Vgl. Gramm. I², str. 118 uvádí Miklosich všecky tyto příklady. Toto ь může též po měkkých souhláskách, zřídka po tvrdých hlasce ъ ustoupiti: различъе 255; некъıтъе 556; нощтъѭ 883, 884, 953; очью 4; осѫжденъе 431.

Známo je dále, že se ск mění v naší památce, kde toho třeba, jen v сц (ст náleží pozdější době), ku př. блисцаниmь 821; евріісцш 842; поганьсцш 843; насцѣ 845 atd. Všude vyskytá se zde tak zvané *l* epentheticum, kde je očekáváme, až na tvar земи (10krát), který za původní považuji; mimo to: земьскаѣ 466; земънъı 901, kde se snad jiný základní kmen předpokládat může, nežli je v землꙗ (tedy зем- ne земі); прѣломь 378 a възлюбь II, 126. Že se často vynechává v bulharských památkách, je známo; v naší památce se tak stalo zřídka, jak vidíme.

Ku skloňování netřeba přičiniti mnoho poznámek; můžemeť poukázati k rozpravě Scholvinově «Beiträge zur Declination in den pannonisch-slov. Denkmälern des Altkirchenslavischen (Arch. II, 482—569). Zde přestaneme tedy jen na nejhlavnějších rysech.

U kmenů na -о mužského i středního rodu třeba vytknouti, že se v instr. jed. č., v dat. instr. dual. a v dat. pl. objevuje před koncovkou vždycky jen о (u měkkých е), tedy: -омь; -ома; -омъ. Ku př. instr. sg. ꙗзъıкомь 27; разоумомь 53; страхомь 65, 110, 143; трепетомь 110; закономь 139; недѫгомь 447; образомь 459; братомь 500; сꙑвѫзомь 533; свѣтомь 562; пѣскомь 565; трѫсомь 684; u adjekt.: подобномь 406; u měkkých: мѫжемъ 645; срьдьцемь 17, 148; вѣньцемь 675;

dat. instr. dual.: животома 862, 864; разбоинкома 872;

dat. pl. пророкомъ 91; чкомъ 591; оучеником 398; гробомъ 720; закономъ 932; грѣхомъ 383, 393; свѣтильникомъ 166 a mnoho jiných.

Dle těchto kmenů skloňují se i slova na -ѣи: nom. sg. июдѣи 726; vok. sg. юдѣе 340; nom. pl. июдѣи 184, 298 atd.;

dat. pl. июдѣомъ 336, 690, 734 a июдеомъ 787; архиерѣомъ II, 94. Poslední slovo má jednou v duale: архерѣа 844. Dle této koncovky je gen. sg. мосѣа 870 vedle nom. моси 69.

Od kmenů na -инъ a podobných zde máme jen: akk. pl. ефесинѣни (m. -ъı) 316, potom vok. sg. жидовине 18 a pl. dle *u*-kmenů: жидове 483; кръстиѣнъ dle kmenů na о: dat. pl. кръстьѣномъ 98.

Jako tato jména (viz Archiv II, str. 489 a 491), tak i slova na арь a ель mají v nom. pl. -е. V Cloz.: цѣсаре 769. Tvar ten nepovstal z -ие (dle *i*-kmenů), jak Miklosich a po něm Scholvin (l. c. 533) vykládal, nýbrž je to stará koncovka pluralní *-es* (řecky -ες) u kmenů souhláskových, jako ku př. ve tvaru сѫште a pod. мъıтаре, jež Scholvin (l. c. 497) uvádí, v Cloz. není. Kmeny na -ль mají zde jednou v gen. pl.: съвѣдѣтель (ne -елъ) 72. Takové tvary vyskytují se i v Supr. (l. c. 500).

U neutralních kmenů na *-ije* máme v lok. sg. ии: съмѣрении 42; оучении II, 41, ale již i: прѣданьи 248 a погребени 753. V instr. jen jednou -немь: цѣломѫдрьствнемь 406, obyčejně však -ьемь: досажденьемь II, 80; испъıтаньемь 74, 77; паданьемь 180; оумиленьемь 407; очиштеньемь 405; дрьзновеньемь 535; послоушаньемь 543; чколюбьствьемь 550; новелѣньемь 564; почьтеньемь 569 (tvarů takových v Supr. ku př. již nemáme, tam jen na -нимь, jednou -имь (l. c. 498);

vedle toho -инмь: хотѣнинмь 197

-ьимь: исаньимь 55

a konečně -имь: испъıтанимь 240

блисцанимь 821.

Tyto čtyři tvary nepovstaly vlivem deklinace kmenů na *-i*, jak Scholvin myslí, nýbrž z pravidelných tvarů následkem hláskoslovných i jinde se opětujících změn.

Tvar повєлѣниємь II, 153 je snad nedopsán. Gen. pl. оучении 254; дѣании 64; instr. pl орѫжи II, 157.

U kmenů na *-ā* je v instr. sg. jen -оѭ, u měkkých -єѭ: зълобоѭ II, 87; водоѭ 716; мѫкоѭ 279; правдоѭ 645; силоѭ 446, 451 atd., u měkkých: волєѭ II, 154, 195, 197, 338; землєѭ 790, 811; нѫждєѭ 194, 195, 196;

výjimky jen: обрѣтаѭштиѩ сѧ тѫжѭ 145, kdež обрѣтаѭштєѭ сѧ тѫжєѭ očekáváme. Na тѫжь zde nemyslím. Nejistý tvar je i безаконнѫѭ 682.

Od kmenů na *-u* zde máme jen gen. sg. домоу 262 a nom. pl. сновє 515. Dat. sg. kmenů na -о má koncovku -ови v těchto případech: бви 135, 908; црєви 156; иоанови 274; ісви 953. Dle kmenů na *u* též instr. pl. грѣхъми II, 5 a nom. pl. жидовє 483. Dat. pl. нєкрънъмъ 112 není zcela jistý, poněvadž je ojedinělý a očekáváme zde mimo to tvar určitého zakončení.

U kmenů na *i* dlužno toto vytknouti: господь má zde v gen. sg. господа II, 18, 550 vedle господѣ 51; II, 21; II, 59, 732; starý gen. ještě господи 755 (ovšem v nadpisu!). V dat. sg. jednou пѫтоу 62, avšak bezpochyby vlivem následujícího tvaru благоу, proto jinde pravidelně пѫти: 596. V instr. sg. vždy -ьѭ. V gen. pl. vedle дьврии 314 již i печати 737, 738 (Hom. Mih. zde печатии) a люди 868. V dat. pl. jednou dle kmenů na -о: печатомъ 915, 918.

Kmeny na *-ū*: nom. sg. цркы 341, 3,
gen. sg. любъвє II, 11,
dat. любъви 151.
akk. црквє 121 vedle црквь 671, 902 a любовь II, 68, pak прѣлюбъı 113 a 132 starý tvar, jinak Jagić v Cod. Mar. 438),
lok. sg. цркви 670,
dat. pl. црквамъ,
lok. цръквахъ 426;

кръвь se skloňuje takto:
nom. sg. кръвь 212, 215, 382, 385, 386, 392, 483 (кръвъ 415),
gen. sg. кръвє 233,
dat. кръви 231,
lok. кръви 237, 250,
instr. кровьѭ 313, 316.

Kmeny na *-n*:
nom. sg. камєнь 868; корєнь II, 128; II, 143 (jen v Supr. též камъı, пламъı),
gen. камєнє 886; пламєнє 67,
akk. камєнь 777, 778, 782; корєнь 594;
дьнь má v gen. sg. дьнє 427,
dat. дьни 31; II, 32,
akk. дєнь 78, 93, 491, 643,
instr. дьнємь 458; дьнємъ 910 (toto není dat. pl., jak Scholvin l. c. 520 myslil, neboť Hom. Mih. mají zde též instr. areif pl.: вєтъхыи дьньми ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν),
gen. pl. дьнь 901; дьнъ 904,
nom. akk. sg. имѧ 12, 39 atd.; врѣмѧ 47, 128; II, 32 atd.
gen. врѣмєнє 244, 695,
dat. имєни 513,
instr. имєнємь 922, 936, 950.

Kmeny na *s*: nom. akk. sg. слово 62 atd.; тѣло 379, 415 atd.,
gen. словесе 130; тѣлесе II, 98; небесе 797,
dat. словеси 7,
lok. тѣлеси 434; нбсе 44,
pl. nom. словеса 417, 526; тѣлеса 532; чюдеса II, 120, 205, 304, 631, 811, 833, 880; небеса 702,
gen. словесъ 359, 920; тѣлесъ 253, 614,
dat. чюдесемъ 743,
loc. словесехъ II, 82,
instr. словесы 52, 115.

Vedle toho však dle kmenů na -o: gen. sg. тѣла 531, 753, 924; dat. тѣлоу 856; instr. sg. словомъ II, 152, 702. дѣло vždy jen dle těchto kmenů: sg. gen. дѣла 576; pl. nom. дѣла 11; gen. дѣлъ 538, taktéž дрѣво: lok. sg. дрѣвѣ 670. Jinak si počíná Supr. při těchto slovech.

Dle instr. словесы i оухо: оушесы 339.

Od kmenů na *-t* zde máme jen loc. sg. на жрѣбѧте 37.

Kmeny na *-r*: nom. sg. мати 573,
dat. матери 83, 880,
akk. матерь 88, 746,
instr. pl. дъштерьми 100.

Budiž zde ještě akk. sg. neutr. проповѣдаѭште 674 a бывъше 155; раздѣльше 301 od part. praes. act. a part. praet. act. I vytčen.

V nom. mn. č. mužsk. r. má part. praes. act. vždy е (neb еи ve složeném tvaru): блѫдѧште 96 atd.; блѫдѧштеи 14; бываѭштеи 766; наслаждаѭштеи 439 atd. Posledních tvarů napočítal Scholvin 13, z čehož jde, že tvar творѧштии II, 46 není asi nom. pl. Místo toto je vůbec porušeno.

Tvary akk. sg. m. r. болии 445 a лоучьшь 194 zde též mohou ještě býti uvedeny.

K tvarům jako сътворен, оударен (nom. sg. part. praet. I určitého zakončení), které Scholvin str. 551 uvádí, můžeme přidati z naší památky ještě оукрашен (κοσμῶν).

Složené skloňování. V nom. sg. m. jen jednou ъи: неправедьнъи 773, všude jinde ы, ku př. блаженъı 20, 40, 70. U adjektiv měkkého zakončení: лоучии 196, 197; прѣвъишьнии 807; stažené tvary бжи 66, 83, 158; kompar. лоучи 203, 208.

V gen. sg. m. a stř. r. jen jednou ještě прѣданаего II, 38; několikrát -ааго: добрааго 310; бывьшааго 320; покѣждъшааго 603; въставъшааго 732; стааго 752; кѹпрьскааго 752; великааго 783, pravidelně -аго: прѣвѣчнаго 32; сѫдѧштаго 37; сѫштаго 51, 80 atd.

V dat. sg. máme zde jen koncovku -оумоу (pro oba rody): стоумоу 111; блаженоумоу 111; вѣчьноумоу 153 atd.

V lok. sg. ještě неповѣдимѣемь 780 vedle хероувимьсцѣмь 37; ветъсѣмь 354; гробьнѣмь 755, u měkkého zakončení въскрьсъниимь 725:

Instr. sg.: новъıмь 27; съпасьнъıмъ 73; ızвѣстьнъıмь 73; блаженъıмь II, 17 atd.

Nom. pl. m. r.: нечистии 372; прьвии 894; изгънании II, 49; адовьнии 828; stř. r.: праведнаа 63; невъзможнаѣ 175; дроугаѣ 272 atd.

Gen. pl. старыхъ 34; несъмысльнъıхъ 34; праведънъıхъ 63 atd., u měkkých: прочиıхъ 239, všude jinde již jen -ихъ: сѫштихъ 21; обрѣтаѭштихъ 76; немоштенѣишихъ 94; показаѭштıхъ 105; творѧштихъ II, 46, II, 65; оубивъшихъ II, 58; ізгънавъшихъ II, 60; страждѫштихъ II, 129.

Dat. pl. jen благъıимъ 548, všude jinde jen -ымъ: блаженъıмъ 91; обѣштанъıмъ 549 atd., u měkkých jen: съмотрѣѭштимъ 616, všude jinde -имъ: искоушаѭштимъ 59;

ѩмѫштимъ 60; страждѫштимъ II, 51; творѧштимъ II, 52; сѫштимъ II, 56; искрънимъ II, 78. Instr. pl. jen: невидимъıими 559 proti евангельскъıми 45; дховьнъıими 52; безоумьнъıми 388, u měkkých: тъкмтими 115.

Dat. sg. ž. r. ѩмѫштии 231; acc. sg. stř. r.: ѩмѫште 445.

Mezi uvedenými koncovkami nalézáme tedy jen jednou -аего, nikdy -оуемоу, neb оуоумоу. V ohledu tom blíží se Glag. Cloz. velmi ku kijevským listům (v těchto jen всемогъıи fol. II, 13, ostatně všecko v nedlouženém, neb, pokud se týče, v nestaženém tvaru, viz Jagić, Glagolitica, str. 29) a k Pražským zlomkům. Jako v Cod. Mar. (srovn. str. 442—443) rozeznává se i zde mezi ции nom. pl. m. r. (249, 251, 253) a ци nom. acc. pl. stř. r. (50, 242, 441, 526, 540). Proti tomu vždy jen ти, ne тии, jako bývá v jiných, hlavně cyrillských památkách.

Slovesné tvary důležitější z Glag. Cloz. nalézáme ve Wiedemannově spisu «Beiträge zur altbulgarischen Conjugation» St. Petersburg 1886. I zde je třeba v některém ohledu spis tento doplniti.

V 3. os. jed. č. praes. máme koncovku ь výjimkou: есть 46 a бѫдеть 822. Několikrát též е: 82, 87, 126, (676). Všude jinde správně -тъ. V 1. os. mn. č. máme jednou мъı: оубѣмъı 810 (i v Zogr. jednou вѣмъı Jan IX, 29 i v Sav. kn.: оувѣштаемъı 116, 28). Zdá se, že hlavně v bulharských památkách zdomácněla. Nalézámeť ji často v Supr. (Wiedemann, str. 8), a v Trn. Ev. (Valjavec, str. 29). Leskien vykládá náš tvar v Cloz. jakožto оувѣмь и (ř. θεάσωμεν καὶ . . . v «Handbuch», str. 100), ale Hom. Mih. (да оувѣмь тании) a Supr. (338, 25: да оувѣмъ таинѫ) nám ukazují, že výklad ten není správný. Zajímavo je, že se právě tvar вѣмъı vyskytá s touto koncovkou i jinde. V Zogr. jsme jej jednou již měli, mimo to též v Supr. вѣмъı 329, 14; оувѣмъı 371, 13 atd.

V 3. os. aor. jed. č. máme jenom бъıстъ (25krát), ale s praefixem: забъı II, 104 (2. os. jed. č. se v tomto ohledu s 3. os. shoduje), 306. Ve všech jiných příkladech máme -тъ (71krát dle Wiedemanna). U slovesa дати uvedený zjev se neopětuje; mámeť zde дастъ II, 118, 204 atd., ale i прѣдастъ 185, 211 a въдастъ 472 (ne však прѣда, въда, jak bychom očekávali).

Би — původně optativ aor. — zde přichází v ř. 164, 195, 203, 396, 657 a původní konj. aor. бѫ dvakráte: 173 a 175.

Strany časování slovesa имѣти podotýká Wiedemann (str. 73), že se časuje имѣѭ atd., kde by při ponechání tvarů dle имамь atd. příslušné tvary od ѩти s nimi splynuly. V indik. a part. že mají však převahu tvary имѫтъ, имъı atd. V naší památce máme v ind. praes. v 2. os. имаши II, 108, 459; v 3. os. иматъ 263, 416, 498; v 1. os. mn. č. имамъ 528, 537; v 3. os. pl. имѫтъ 309, 356, 439. Tvar s имѣ- se zde nikde tedy nevyskytá. V part. praes. máme sice имъı II, 115, 264, 265, 403, 410, 430, 473; имѫште 161, 655; имѫштѫѭ 270; имѫштии 231 (dat. sg. f.); имѫште 445, ale vedle toho již i имѣѩ 718, 723. V imper. jen: имѣи 452. V impf.: имѣаше II, 69, 262 a имѣахѫ 297.

Assimilace se nevyskytá v Glag. Cloz. u sloves nikde, ač u adjektiv, jak jsme viděli, převládá. Vždy tedy zůstává jen -аетъ, ku př. бъıваетъ 256, 330; прѣбъıваетъ 400; сѣетъ 334; царицаетъ 520; даетъ 600 atd.

Staré aoristy, jako придъ 282; сѣдомъ 350; отъвръгѫ сѧ 108; идѫ 179 atd. sebrány jsou u Miklosiche (Vgl. Gramm. III², 73) a u Wiedemanna (str. 82), възнѣсѧ 787 pak (Mikl. 77), процвисѧ 840 (Mikl. 77, Wiedem. 100), рѣхомъ (Mikl. 79, Wiedem. 94).

K správnému posouzení imperfekta třeba vytknouti všecky tvary. V zkráceném způsobu zde máme: вѣдѣхѫ 2; чьтѣше II, 42; можаше 163, 587; б(ѣше) 384; знахѫ 162; възъпьѣше 899; пьѣхѫ 354; стоѣше 170; хотѣхъ II, 27; ношахѫ 169; оучаше 224; приношахѫ 856; покрываше 56; подобаше 198; искаше 244; примахѫ 298, 855; закъıвахѫ 299; бъıваше 396, 609, 611, 849; прѣбъıваше 402; въдрѫжаше 608; дѣашете 847; закалахѫ 850;

възирахѫ 851; отсылахѫ 853; проповѣдахѫ 859. Srovn. ještě гла҃ше II, 92, II, 142 atd. proti глааше II, 48.

S dvěma а (аа) neb s ѣа:

можааше 165; въстааше 610; оутъкнѣаше 582; хотѣахѫ 163, 276; хотѣаше 165; тъштааше 249; имѣаше II, 69, 262; имѣахѫ 297; стыдѣаше 578; помнѣахѫ 858; творѣаше II, 71, 250, 388; оучааше II, 109; прѣхождааше 581; прошааше 925; съмѫштааше II, 68; обрѣтаахѫ 169; бываааше 227, 611, 820, 823, 825; възимааше 251; готовлѣахѫ 251; прѣдаѣше 377; даѣше 381; облачааше 580; кланѣаше 582; отрѣшааше 605; падааше 612; домышлѣахѫ 653, 659; рѫгаахѫ 827; притѣкаахѫ 852.

Při adjektivech jsme viděli, že stažené tvary (hlavně v gen. a dat. sg.) jsou zde pravidelně, naproti tomu že se v praes. u sloves nestahuje. Kde se stažení počalo, tam obyčejně nabylo širších rozměrů. V imperf. máme skoro stejný počet skrácených a neskrácených tvarů. Zdá se tedy, že можахъ a pod. nepovstalo stažením z можаахъ, neboť by se bylo v naší památce stažení toto bezpochyby jako u adjektiv v širším rozměru provedlo. I v instr. sg. jmen na -ие viděli jsme, že plný tvар na -иемь je zde jen jeden, všude jinde již кемь, neb -нимь, кмь, нмь. Považuji tedy можахъ, ведѣхъ též za starší a původnější tvar. Při výkladu tohoto tvaru přihlížel Jagić k modalnímu významu slov. imperf. v starých památkách a k chrvatskému imperf. *pecih, recih*, jež nám ukazuje, že zde byla po *c* dvojhláska *(oi)* a tím dospěl k náhledu, že naše imperf. bylo původně prekativním tvarem. Vlivem praes. vniklo *č, ž* i do imperf. (mimo chrvatštinu). Výklad ten se velmi zamlouvá, neboť nelze mysliti, že by chrvatské *pecih* a pod. bylo vzniklo teprv v pozdější době (srovn. Cod. Mar. 455—463), a souvisí tedy úzce s druhotvarem можахъ, печахъ a pod. Zdvojené а v těchto tvarech vzniklo obdobou (dle sloves V. třídy). Jiný výklad podal Jan Schmidt (*Zeitschrift für vgl. Sprachforschung*, XXVI, 394 ff.), jehož se i Wiedemann a Brugmann celkem přidržují.[1] Avšak výklad ten nemůže nám vysvětliti uvedených chrvatských tvarů a nezdá se nám tedy tak případným. K jiným nemůžeme zde přihlížeti.

Popis rukopisu a jeho palaeografické zvláštnosti.

Ač památka naše byla již Kopitarem dosti důkladně popsána, jest přece třeba pro úplnost i zde opakovati, co hlavního, a doplniti co přehlédnuto. Rukopis v Tridentu chovaný skládá se ze dvou složek a sice ze dvou kvaternů, z nichž ovšem jen druhý obsahující 8 listů (neb 4 dvoulisty) úplný jest, kdežto první jen 4 listy (2 dvoulisty) má, totiž 1. 2. 7. a 8. Do této první složky náležejí dva Innsbrucké listy a sice jest to k ní 3. a 6. list, tak že do úplného kvaternu ještě 4. a 5. list chybí. První list prvního kvaternu je nahoře v pravém rohu číslován hlaholským číslem ⰿⰲ (мв), což značí 62. Předcházelo tedy v úplném kodexu ještě mnoho (61 vrstva neb 488 listů); na prvním listě druhého kvaternu zdá se, jakoby tam ještě slabé stopy bývalého označení byly (je viděti již jen puntíky).

Jednotlivé listy jsou něco přes 27 cm vysoké a 20·5 cm široké, okraje větším dílem již oškubány a porušeny, na více místech i propíchány. V dírkách těchto vězí často ještě zbytky hedbávných nití, kdež, jak se udává, drahé kamení a jiné ozdoby připevněny byly (viz Breisacherovu poznámku zhora uvedenou). Zvláštní řada dírek hustě vedle sebe se nalezajících táhne se vždy na pravém okraji (i na dvou Innsbruckých listech). Pergamen je dosti silný (zvláště dvou listů obálky vložek tvořících), hladký a lesklý, jen málokde děravý. Linkování dělo se tím způsobem, že se táhly nahoře a dole ostrým nástrojem vždy dvě čárky přes celý list, v pravo a v levo se v jisté vzdálenosti (viz snímky) kolmicemi uzavřely a mezi těmito táhlo se ještě 36 čárek,

[1] Wiedemann sám výklad ten modifikoval a modifikace tato byla přijata.

tak že každá stránka má celkem 40 řádku. Linkovalo se vždy jen na vnitřní straně listu, ale tak důkladně, že stopy až na druhou stranu pronikly, kde tedy již nebylo třeba práci tuto opakovati. Tím ovšem utrpěl značně pergamen, neboť na více místech je buď docela proříznut, neb byl zde později roztržen, jelikož jen slabá vrstva zbývala. Vším právem radil tedy již i Kopitar k velké opatrnosti, aby další zkázy rukopis nebral. Písmo — tak zvaná scriptura continua, v němž slova se neodděluji — je pod linkami, jakoby tedy na nich viselo a sice je každý řádek vyplněn, jen tam, kde je nápis, zůstává vždy jeden řádek prázdný, ponévadž meziřádková mezera druhá je jím úplně vyplněna, tak že místa více nezbývá.

Těchto dvanáct listů naléžá se v obálce pergamenové. Výška její je o něco menší (jen 26 cm), šířka však táž jako rukopisu. Pochází z pozdější doby, neboť její pergamen je bělejší, zvláště na vnitřní straně, kdežto pergamen rukopisu je více žlutavý a zároveň i tlustší.

Na první straně nahoře má signaturu Nro 23. Mimo to je na vnější straně přes obě půle jdoucí poznámka Breisacherova, o níž jsme se již zmínili.

Jak jsme již pověděli, náležejí Innsbrucké listy k našemu rukopisu (majíť totéž linkování, touž velkost a totéž písmo) a sice patří do první vrstvy Tridentského rukopisu. Proto mají i totéž písmeno pro *z* jako první jeho dva listy. Co se však obsahu týče, zdá se, jakoby čtvrtá stránka prvního kvaternu nesouvisela s první stránkou listů těchto úzce; než text tento je vůbec dosti porušen a je velmi těžko dopíditi se pokaždé pravého smyslu. Čtvrtá stránka Innsbruckých listů a pátá Tridentského rukopisu patří svým obsahem k sobě.

Listy tyto byly dle všeho již záhy z kodexu neb z jeho části vzaty a sice, jak se zdá, ne samy. Na čtvrté stránce totiž možno ještě rozeznati stopy jiného hlaholského písma, tak že jsem na první pohled myslil, že mám před sebou hlaholský palimpsest. Při bližším ohledání seznal jsem však, že jsou písmena ta obrácena (jako obraz v zrcadle), tak že je to jen otisk jiné stránky rukopisu. Hlavně je tam viděti u řádku 137 obrácené ⱄ. Ležely tedy tyto listy někde ve vlhku. Poněvadž však pátá stránka listů trid., která následuje po naší zde uvedené, nemá na příslušném místě ⱄ a vlhkem, jak viděti, rkp. trid. nikde neutrpěl, dlužno zde stopy jiného listu hledati, který se nám již nezachoval. Otisk první stránky našich dvou listů to též není, neboť ani tam nenalézáme žádného ⱄ na příslušném místě (20. řádek měl by to býti).

Nyní obrátíme svou pozornost k písmu. Rukopis náš má majuskule i minuskule, které se značně od sebe liší. Majuskulemi jsou psány vždy nápisy jednotlivých homilií a sice se nám třikrát v rukopisu vyskytají: na Innsbruckém prvním listu Ia (dva celé řádky a část třetího, ř. 23—26); na l. VII b (půl druhého řádku, ř. 554—555) a konečně na l. Xa (čtyři celé řádky a část pátého, ř. 752—756, viz druhý snímek). Různost naznačená zakládá se především, jak obyčejné, na velikosti, neboť majuskule zaujímají vždy celou meziřádkovou mezeru. Dále pak vyniká jejich povšechný ráz tím, že kličky, jimiž ruzné části majuskulní ukončeny neb jinak opatřeny jsou, nápadně zakrněly, tak že rovné čárky neb jen málo zaokrouhlené kolmice jakožto hlavní části jednotlivých liter celkem převládají. Shledáváme to hlavně u hlásky ⰵ, ⱔ, ⱁ, ⱛ a ⱁ, dále u ⰴ, zde splývají ramena kliček zcela rovně dolů, k sobě se blížíce, aniž by se však sešla, tak že jinou čárkou dole spojena jsou: ⰴ (tak na l. 7 b ř. 554, viz dále poslední řádek druhého našeho snímku, kde ramena jsou zcela od loučena).

Totéž platí o ⰾ, jež se jeví jako převrácené ⰴ. Zakrnělé kličky možno dále pozorovati u ⰳ, ⰸ, ⱃ, ⱃ, ⰾ, ⱋ a ⰾ.

Naopak se u ⱉ kličky prodlužují, tak že sahají shora často až dolů k čárce. U majuskulního písmena toho je prodloužení kliček význačnou vlastností, která se jeví teprv později i v minuskulním písmě. Jak uvidíme, někdy již i v naší památce.

O zvláštnostech jiných majuskulních písmen zmíníme se příležitostně, pokud toho třeba bude, u minuskulí.

Celkem můžeme říci, že se majuskule nevyrovnávají ani zde minuskulím co do okrouhlosti a zachovaly tedy, přihlížíme-li ke kijevským listům, ještě původnější ráz hlaholského písma vůbec. V ohledu tom se majuskule naše, jakož i jinak, valně neliší od majuskulí jiných starých památek, jako je ku př. Mar. Zogr.

Dokázavše dříve, že Glag. Cloz. psán byl na chrvatské půdě, budeme nyní pátrati, jeví-li se nějaké stopy toho již i v písmě. V novější době nalezly se totiž chrvatské památky z XII. století, jako na př. Vídeňské listy, vydané nejnověji prof. Jagićem pod nápisem: Glagolitica. Jsou zde i mnohokráte již jmenované kijevské listy obsaženy. Vychází i z nich na jevo, že se hlaholice chrv. vyvíjela pozvolna a sice palaeograficky ještě zdlouhavěji nežli svými jazykovými zvláštnostmi. Nemůžeme tedy arciť u tak staré památky, jako je náš Glag. Cloz., očekávati, že se zde chrvatská hlaholice bude již zcela zřejmě obrážeti. Nicméně můžeme již zde pozorovati však jakési první slabé stopy její. Písmo památky naší liší se již dosti od Zogr. a Assem., ano částečně i od Mar., ačkoliv všecky tyto památky jakož i Glag. Cloz. představují oblou hlaholici. Neníť již u jednotlivých liter tak okrouhlé. S některými v naší památce můžeme písmena v Euch. sin. a v Psalt. sin. srovnávati (tak ku př. ꙁ, ꙍ, ѳ a ѧ). Tak bývají ku př. u litery ѳ obě kličky přečasto spojeny kolmicí, jejížto konce někdy nad kličkami dole i nahoře vyčnívají, ku př. ve slově ·ѣко (ř. 761, druhý snímek). Jen tu a tam ukazuje čárka ta jakous takous zaokrouhlenost. K této liteře druží se э, u kterého též často onen kolmý tvar převládá, což v jiných památkách v takové míře se ani nevyskytuje. Jen э v Mar. blíží se poněkud k našemu písmenu, za to je zde ѳ vždy okrouhlé. Rozumí se samo sebou, že takovému kolmému tvaru podléhají pak více méně všecky litery, jichžto tvary obsahují součástky uvedené, jako є, ѥ ѥ a ꙍ. Dále třeba uvésti ѧ, u kterého na čárce mezi dvěma dolejšími kličkami někdy rovně seříznutý trojúhelník sedí, mimo to i ѡ, jehož půle jsou někdy dost hranaté, aneb aspoň jedna z nich, kdežto druhá zachovává ještě starou zaokrouhlenost svou. Hranatá půle vypadá pak jako čtverec neb čtveroúhelník. Takové ѡ s prodlouženými půlemi, z nichž druhá je docela hranatá, nalézáme ku př. ve slově ѡбѹ҅ѣтлаѫ҄ѧ v ř. 169 (viz snímek I ř. 9). A skutečně, můžeme připustiti, že od tohoto písmena k úplně hranatému chrvatskému není již daleko. Na snímcích Geitlerových a Jagićových v Cod. Mar. sotva můžeme takové písmeno nalézti, nemluvě o Zogr. a Assem. Jakás takás zvláštnost chrvatské hlaholice se obráží nám tedy již zde, ovšem jen slabě, tak že se zdá, jakoby pozdější její zvláštnosti zde ještě jako v embryu dřímaly. Považme však, jak ostýchavě se prozrazuje ještě ve XII. stol. na Víd. listech.

Dotud o hranatosti písmen těchto; co se pak týče jiných jejich zvláštností, třeba ještě následující vytknouti.

Pro hlásku *i* máme zde trojí písmeno: Ⰻ, Ⰹ a Ⰺ (v transskripci и, ι a ı). Nejčastěji naskytá se z nich ı, které všude nastoupiti může, hlavně však má své místo v mezislovi a v zásloví. Písmeno Ⰹ (ι) zaujalo své místo hlavně na začátku slov; i spojka и (*et*, *καί*) píše se obyčejně tak. Písmeno Ⰻ (и) bývá výjimkou na začátku slov a v mezisloví, nejčastěji se ovšem objevuje na konci slov, tak ku př. v inf. Mezi třemi písmeny vyskytá se nejřidčeji. Jsouli dvě ии vedle sebe, píší se obyčejně ıи, řidčeji naopak иı. Z písmen těchto zaujímá ι nejpřesněji své místo. Vysvítá to ku př. z následujícího přirovnání. V infinitivu máme zde jen 4krát ι na konci (II 95; II 129, 207, 725), avšak 53krát и (15, 16, 61, 63, 92, 93, 101, 110, 120, 128, 143, 144, 153; II 29; II 32; II 62; II 64; II 65; II 66; II 121; II 123; II 134; II 141; II 154, 164, 171, 188, 199, 201, 208, 223, 290, 295, 337, 457, 471, 476, 536, 579, 585, 588, 634, 644, 652, 680, 727, 747, 925, 927, 928, 933, 941, 955) a 57krát ı (47, 48, 93, 99, 122, 124, 131, 152; II 1; II 28; II 46; II 100; II 112; II 146; II 153, 163, 165 [dvakrát], 172, 173, 180, 194, 200, 202, 205, 216, 224, 228, 264, 275, 277, 283, 287, 289, 294, 297, 317 [dvakrát], 345, 366, 394, 400, 404, 424, 442 [dvakrát], 474, 477, 486, 502, 523, 540, 545,

583, 672, 708, 926). Zde třeba ještě podotknouti, že pron. и *(eum)* pravidelně se píše і (asi 15krát), jen třikrát и a dvakrát ı, kdežto spojka и *(et)*, jak jsme se již zmínili, píše se obyčejně ı, zřídka і (viz index).

Litera ꙑ se píše pravidelně s ı, jen výjimkou máme ı v těchto případech: гр҄ѣхꙑ II 62; скврънꙑ II 96; съмꙑсла II 130; пакꙑ 380; вꙑ 383; добрꙑхъ 537; кончинꙑ 659; настꙑрı 896; jednou též ꙑ: вꙑс 604.

Jako v jiných starších památkách, jeví se i zde někdy оу ještě tak, že obě součástky nejsou spojeny (ku př. ve slově прооучати, ř. 92, neb розѣстꙗоу tab. III, ř. 2). Kdežto však v jiných památkách máme u tohoto písmena zcela zřejmě dvě о, je v našem rukopise druhá součástka jiná a sice má touž podobu, jako je základní tvar jerů ⰵ a ⰵ. Obyčejně bývají obě součástky spojeny a to sice buď jen nahoře, neb i dole tím, že dolejší klička k první součástce přiléhá, neb jest s ní zvláštní čárkou spojena. Tím nabývá písmeno to následující podoby:

ⰑⰂ neb ⰑⰂ

Trochu podobný tvar nalézáme též v Euch. sin. na snímku Geitlerově. O hlásce *u* praví Miklosich (Vgl. Gramm. I², 166): «Was die Schreibung anlangt, so ist zu merken, dass nicht nur das cyrillische, sondern auch das glagolitische Alphabet das Zeichen dafür dem griech. ꙋ nachgebildet hat, denn es besteht aus der Verbindung des о mit dem dem griech. υ entsprechenden Buchstaben.» Tato druhá součástka nebyla původně о, ač již i v kijevských listech se tak jeví. Avšak právě zde se nám zachovalo ještě písmeno, které nám původ druhé součástky též prozrazuje. Vidíme zde totiž třikráte, že obě kličky u druhé součástky hlásky оу spojeny jsou, a sice ve slově оупꙑванне (u Jagiće tab. IV sl. levý, ř. 21), kde se оу takto jeví:

ⰑⰂ

dále ve slově оутврьди (ř. 15) a хоу (tab. VII sl. pravý, ř. 11). Spojení toto není nahodilé, neboť se nevyskytá nikde jinde u litery pro *o*, ani u první součástky písmena pro *u*. Ukazuje nám dále, jakého původního znaménka zde hledati máme. V majuskulích na druhém snímku nalézáme dvakrát ѵ (ve slově купрьскааго a v п҃ѵ, ve slově мѵрѣ je již setřeno částečně). Má zde asi tuto podobu:

Ⱛ

V minuskulním písmě má skoro týž tvar:

Ⱛ

Toto písmeno je se shora uvedeným z kijevských listů identické. Pozorujme ještě způsob, jakým se slovo мѵрѣ ř. 755 (v týchž majuskulích) píše, a pak příklady, které Jagić v Cod. Mar. str. 422 uvádí a v nichž též místo оу pouze ѵ se píše. Jagić vykládá tam též оу jakožto оѵ a považuje uvedené případy za skrácený způsob psaní. Co se však jeho výkladu týče, že hlaholské písmeno Ⰲ jest obměnou řeckého zvláštního písmena pro ꙋ, nesouhlasil bych s tím, poněvadž ohon u našeho písmena v pravo vězící v dotčené řecké liteře nemá žádného prototypu a přec je v nejstarší hlaholici nezbytný. Ornamentalní přídavek to není. Jakmile kličky u našeho písmena nabyly větších rozměrů (jako i u jiných liter vůbec), sevrkla se i jejich spojovací čárka na levé straně, až konečně i zmizela. Zakrnělá tato čárka zachovala se ještě třikrát v kij. listech. Tím se stalo, že druhá součástka nabyla podoby písmena pro о a tak se psalo i оу jakožto о + ⰵ. Postup tento mohl se stejným způsobem díti i u liter pro ъ a ь, čímž se stalo, že ku př. v naší památce základní tvar druhé součástky písmena pro оу, jakož i pro ъ a ь je týž: rovná se asi naší osmičce (8), jejíž vrchní klička bývá obyčejně rovně seříznuta, čímž se k trojúhelníku blíží. I v majuskulích se písmena tato shodují, co se základního tvaru týče. *U* nabylo zde této podoby:

ⰑⰂ

Jak vidíme, chybí zde již levá spojovací čárka, za to připomíná nám ohon v pravo ještě zřejmě literu ⰵ. Čárku tuto nalezáme v Cloz. všude (i v minuskulích) a bývá někdy dosti dlouhá. Též v kijevských listech ji pravidelně vidíme, ač to obyčejně zde prodloužená čárka hořejší kličky bývá, což jinde u ⰸ nebývá. Zcela zřejmě též v Zogr. Ohon ten udržel se, i když obě částky v jeden celek splynuly, v Assem. Mar. Psalt. sin. Ev. ochr. atd. Za to chybí již na prvním Pražském zlomku; jen jednou se zde ještě udržel ve slově ⰿⰹⱃⱆ I B. ř. 22, kdež zároveň i obě součástky nesplynuly dohromady; na druhém zlomku je všude. Tím, že v naší památce ⱆ se nepíše jako dvě ⱁ (ⱁ + ⱁ), zachoval se zde ještě starší ráz písma.

Písmeno, které Geitler uvádí z Euch. sin. na str. 144 (« Die alb. und sl. Schr. »), blíží se více k našim minuskulím, nežli k oněm v Zogr. Mar. a Assem. V této památce neukazuje se též ⱆ jako dvě ⱁ.

Dle toho myslím, že písmena ⰵ, ⰵ a ⰵ a druhá součástka písmena ⱆ jsou stejného původu, avšak nemůžeme dokázati, že by byla povstala z písmena ⰸ, jak Šafařík o třech prvních (Glag. Fragm. str. 49 a « Ueber den Ursprung » str. 11) a po něm Rački (Pismo slovjensko str. 116) myslil.

Písmeno ⰸ píše se vždy s dvěma čárkami na příč, z nichž hořejší na pravo přesahuje, kdežto spodní bývá tak slabě tažena, že někdy jen s těží se ještě rozeznává, avšak je zde vždycky ještě zachována. (Jinak myslil Geitler l. c. str. 66.)

Písmeno ⱉ (pro ⱁ ve zvolání) máme i zde.

Co se nosovek týče, máme zde pro ⱔ i pro ⱗ zvláštní litery. Jak známo, hleděl Jagić dokázati, že tomu tak v hlaholštině původně nebylo a že nejstarší nosovka z nich byla ⰵ, která jak ⱔ tak i ⱗ zastupovala. V druhé součástce všech nosovek předpokládal jednou první části přispůsobené hlaholské ⱀ (n). Písmena v naší památce by tomu ovšem též nasvědčovala, neboť tu a tam bývá zde hořejší klička druhé součástky uzavřena, tedy jako u litery pro n. Na snímku prvním ř. 7 ve slově ⱄⱏⰽⰰⰸⰰⰾⱗ má ⱗ tuto podobu:

ⱗ

ve slově ⱄⰲⱑⱅⰹⱅⱔ ř. 9 a na 3. snímku ř. 11 ve slově ⱄⱔ jeví se nám ⱔ jako

ⱔ

a na prvním snímku ve slově ⰲⱘ ř. 15 vidíme

ⱘ

Též na čtvrté stránce Innsbruckých listů (2. snímek u Geitlera ř. 11) je ve slově ⰽⱆⱂⱙ (Cloz. II 128) ⱙ s uzavřenou kličkou.

V jiných památkách bývá druhá součástka nosovek tak psána, že klička zůstává docela otevřenou, tak že se součástka ta hlaholskému obrácenému ⰵ podobá.

Je-li tento tvar s uzavřenou kličkou původní, měl by se též v kijevských listech a třeba i jinde ukazovati, avšak tomu tak není a proto třeba vyčkati, naleznou-li se ještě jiné, staré památky s takovým písmenem.

Součástky nosovek se v Glag. Cloz. též často nespojují, nejčastěji děje se tak u ⱘ (ku př. 1. snimek ř. 6 ve slově ⱄⱘⰴⰹⱅⰵⰾⱐ, ř. 7 ve slově ⱄⰹⰾⱘ). V kijevských listech se ⱗ nikdy v součástky nerozděluje, což o ⱘ a ⱙ neplatí. Snad tím, že se ho pro ⱔ i ⱗ užívalo, nabylo písmeno to větší samostatnosti. Shledáváme tak i v Psalt. sin. Písmeno pro ⱙ má v Cloz. zvláštní tvar; v majuskulích jeví se jakožto

ⱙ

a v minuskulích celkem dosti podobně

ⱙ

První součástka nemá nahoře trojúhelníku (jako v Zogr. Mar. a větším dílem i v Assem.), nýbrž ellipse podobný tvar. Na prvním Pražském zlomku bývá tato ellipsa nahoře rovně seříznuta, v kijevských listech zase dole (jako často i v Psalt. sin.), což se ostatně tu a tam i v Cloz. vyskytá.

U litery

je velice nápadný daleko dolů táhnoucí se ohon. Hned na první pohled se poznává písmeno to na snímcích po této zvláštnosti.

U souhlásek můžeme jen některé zvláštnosti vytknouti, poněvadž se celkem s jinými památkami dosti shodují. Na jednu zvláštnost však třeba hned zde z předu upozorniti, poněvadž ji Kopitar, jak patrno, přehledl. Náš rukopis má totiž pro souhlásku *z* dvě zvláštní, pokud jen k naší památce přihlížíme, na sobě docela nezávislá písmena. Co je však nejvíce nápadné: přepisovač náš nepsával jich střídavě neb libovolně, nýbrž jedno ustupuje, jak uvidíme, druhému, až úplně zaniká. Že zjev ten Kopitaru ušel, je tím podivnější, že on sám ve své mluvnici přidané ku Glag. Cloz. na stránce 50 při *z* uvádí, že máme pro ně ve starých památkách dvě litery: «*z* bino exemplo».

Až k řádku 171 máme všude jen

(tedy jako písmeno pro ꙃ, jen že toto má i na levé straně kličku: ꙃ; v této podobě se též v Cloz. výhradně jeví). Uvedené písmeno je též v Cloz. II a žádné jiné. Geitler Tridentského rukopisu nikdy neviděl, jinak by nemohl tvrditi, že se naše písmeno vyskytá někdy v Cloz. vedle jiných znešvařených tvarů («neben anderen sehr verzerrten Formen» Die alb. u. sl. Schr. str. 127).

Na řádku 171 nalézáme ponejprv nové písmeno ve slově **азъ**; má tuto podobu:

(viz první snímek ř. 11).

V řádku 14 máme ještě staré písmeno, v dole trochu širší nežli nahoře, jak to často bývá. V ř. 15 (na snímku) vyskytuje se opět nové *z* ve slově **невъзможьнаѣ** a má tuto podobu:

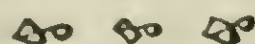

Po té následuje 7 starých písmen a v ř. 30 máme již opět nové *z* a sice zase zvláštním spůsobem ve slově **азъ**:

Z toho jde na jevo, že přepisovač neměl zručnosti ve psaní tohoto písmena, že mu spůsobovalo obtíže a že se mu jakž takž teprv po třetí povedlo. Třetí písmeno připomíná nám totiž *z*, jak je ku př. v Zogr. nalézáme, a v této podobě bylo bezpochyby též v jeho předloze.

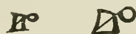
Zde tedy již nastal zápas mezi starým a novým písmenem; staré však se nerado vzdává, neboť se vyskytuje potom ještě výhradně až do ř. 299, kde se opět objevuje nové *z*. Odtud pak toto zvítězilo úplně, neboť staré se již jen ve slově **зълобѣ** ř. 401 zachovalo. Více se však neukazuje nikde. Abych zápas tento znázornil, zvolil jsem v transskripci pro obě *z* zvláštní písmena. Poněvadž pak našemu přepisovači nové písmeno běžné nebylo, modifikoval je neustále, až konečně se dodělal tvaru, který na obou druhých snímcích vidíme:

Základní tvar je tedy podélný a stojí šikmo (na levo), šířka jeho se mění, čímž se zdá, jakoby se tvar ten vůbec měnil potád. Kopitar volil též na své tabulce tři písmena pro *z*,

ale o prvním se nikde nezmiňuje. První jeho písmeno připomíná nám *z* na ř. 190 (1. snímek ř. 30). Geitler mluví zase jen o prvním jakožto obyčejném písmeně v Cloz.

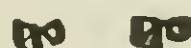
Již Šafařík odvozoval hlaholské písmeno pro *z* od řeckého θ (theta), přihlížeje mimo zevnější podobnost též k pozdější výslovnosti řeckého ϑ. Výklad ten se ujal; avšak při tolika různých písmen pro *z*, jež ve starých památkách nalézáme, záleží nám ovšem na tom, jak bychom se dopátrali původního tvaru. Mimo to třeba přihlížeti ku písmenům pro *z* i v ostatních památkách, aby se seznalo, jak se mají k nim právě uvedená z Glag. Cloz. Byl tedy původní tvar též okrouhlý, jako jeho řecký prototyp, neb snad hned ze začátku hranatý? Některé okolnosti nasvědčují tomu, že byl hranatý. Hranatý je především v kijevských listech:

hranatý je i v Zogr.:

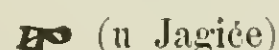

ač zde máme okrouhlé písmo, ano i v Assem., jenž, co se okrouhlosti týče, nejkrajnější meze nám představuje, udržuje se ještě spíše hranaté *z*:

S jakousi pravděpodobností můžeme tedy předpokládati, že původní tvar byl hranatý a více kolmý neb trochu na pravo nakloněn, jak jej v kijevských listech vidíme. K němu se blíží i první *z* v Cloz. značně. Třeba zde též na mysli míti, že v původní hlaholici neprorazil všude ráz zaokrouhlenosti, třeba zde připomenouti jen ⰰ, ⰱ, ⰵ, ⰴ a ⱎ (toto zvláště zasluhuje povšimnutí, je-li, jak Taylor mínil, obdobou řeckého ϖ, jež se psalo též ω).

Co se pak dále dotýče písmena pro *z*, máme v Cod. Mar.:

 (u Jagiće)

na snímku u Geitlera je trochu nakloněno v pravo:

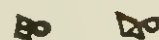
v první části Psalt. sin.:

v druhé:

v Euch. sin.:

v Ev. ochr.:

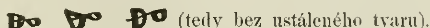
v Zogr. *b* (pozdější vložka):

na prvním Pražském zl.:

na druhém:

 (tedy bez ustáleného tvaru).

Takové *z*, jehož základní tvar je kosočtverec (neb kosodélník) na spodním rohu stojící, přichází jen, jak jsme viděli, v Zogr. a z něho povstalo i nové písmeno v Cloz., což hlavně z jeho tvaru v ř. 30 na prvním snímku na jevo jde. Tedy i tento palaeografický moment vede nás tam, kam jsme již i z jiných důvodů dospěli — totiž do Bulharska. Dále třeba podotknouti, že první písmeno pro *z* v Cloz. má svou obdobu i v Psalt. sin. v Ev. ochr. v Zogr. *b* a částečně i na druhém Pražském zlomku; z něho se též pozdější *z* chrvatské hlaholice vyvinulo. Tyto památky jeví i jinak s chrvatskou hlaholicí jakousi spojitost (v prvních dvou ku př. *T*, které jsme i v chrvatském nápisu viděli).

Konečně upozorňujeme zde ještě na písmeno Vídeňských listů. Zde má více okrouhlou (ellipsovitou) podobu:

(ku př. A a ř. 2; B a ř. 5 atd.), částečně se shoduje s prvním *z* v Cloz., majíc tento tvar:

(ku př. ve slově заповѣди A b ř. 16); první tvar vznikl vlivem litery в.

S chrvatským hlavním typem nesrovnává se *z*, jež na první stránce kijevských listů nalézáme (a sice 5krát), ač se dle všeho podobá pravdě, že je to chrvatská hlaholice z XI. stol. Tak soudil aspoň Jagić. Písmeno pro *z* má tam tento tvar:

Bliží se tedy spíše k písmenu v Zogr. a k novému *z* v Cloz. Chrvatskou hlaholici nám jen tím připomíná, že se příčná čárka kličkou zakončená táhne skoro docela vodorovně, kdežto v Zogr. se zdvihá v oblouku do výše. V abec. bulg. se kloní již docela dolů. Písmeno pro *t* má na této první stránce kijevských listů půle dosti hranaté, э však a э je okrouhlé.

Pro ѧ máme v Cloz. různá písmena, ale společným základem všech je tento tvar:

hořejší klička může býti, jak jsme již podotkli, hranatá. Podobně i v Psalt. sin., řidčeji v Euch. sin.

U ⰿ (ѩ) chybí kolmá spojovací čárka mezi hořejším a dolejším párem kliček. V kijevských listech bývá, často však jde v nich spojnice tato od dolejší levé kličky k hornímu páru a do této vbíhá čárka od pravé dolejší kličky. V Cloz. setkávají se od dolejších kliček vybíhající čárky v spojnici hořejší, tak že zde má ѩ tento tvar:

Podobně i v Zogr. Assem. a v Mar.

Často se vůbec nesetkávají a ѩ tudíž takto vypadá:

ku př. ve slově съмитель на 1. snímku ř. 6. Podobně vypadá ѩ v abec. bulg., mimo to přečasto v Euch. sin. a v Psalt. sin. (viz ku př. snímek u Geitlera ř. 3), což třeba zde vytknouti.

Na ꙃ v naší památce upozornil již Geitler («Die alb. u. sl. Schr.» str. 107). Vidíme je ku př. zcela zřejmě ve slově къниги... na 1. snímku f. 16, ř. 4 ve slově кı atd. Totéž к má i Mihanovićův zlomek, Zogr. *b* a jiné památky. Původní písmeno, pro ф vyskytá se nám bez pochyby v kijevských listech neb v Zogr. Tamto má tuto podobu ⰼ, zde ⰼ. Tento více na levo nakloněný tvar považuji proto za původnější, poněvadž se též domnívám, že i toto písmeno vzniklo z řeckého theta (θ), a bylo tedy třeba hned z předu takovou podobu mu dáti, aby záměna se *z* vyloučena byla. Podobné přestavování vidíme v hlaholské abecedě i jinde, jde-li o to, aby se rozlišovala písmena, která by se snad jiným podobati mohla. (ku př. hlah. ь vzniklé z řeckého ς). V naší památce jest poloha písmena toho táž jako u *z*: obě bývají spíše trochu na pravo nakloněna. Podobné písmeno pro ф máme i v Mar.

V kijevských listech nalézáme však jen jednou ještě i jiné písmeno, které má tento tvar:

(tab. III sl. levý ř. 16 ve slově прѣфациѣ). Totéž písmeno máme na Pražském zlomku II A 8 (15 a 1 jen stopy). Jak viděti, jest to řecké kursivní *f*, jež shledáváme ku př. na příloze

Šafaříkově v «Ueber den Ursprung u. H. des Glag.» — která, mimochodem řečeno, je i nyní ještě velmi poučná — ve slově φόβον v předposledním řádku řeck. textu. Má zde tento tvar:

Jindy bývá i u řeckého φ horní klička na levo obrácena. Jinak vidíme, že se žádná změna nestala. Že bychom již v původní hlaholici byli měli dvě rozdílná písmena pro ⱇ, těžko připustiti. Rozdílu mezi majuskulemi a minuskulemi původně nebylo, ano nemůžeme se ani v kijevských listech dopátrati makavějších růzností u jiných liter v tomto ohledu. Nač tedy dvě ⱇ a k tomu ještě jedno patrně hlaholské (přispůsobené z cizího tvaru) a druhé řecké? Zdá se spíše, že původně bylo jen jedno v hlaholici, poněvadž se však pouze v cizích slovech vyskytovalo, nebylo tak běžné a proto se mohlo snadno vedle něho zmoci čistě řecké písmeno. Snad tomu i sama cyrillice napomáhala. Že je i v kijevských listech, nevadí, neboť těžko si mysliti, že by bývaly krajiny v někdejší velkomoravské říši, pokud se v nich slovanské bohoslužby ještě udržely neb staroslovanské písemnictví dále pěstovalo, zůstaly beze všeho spojení s jihem (s Bulharskem). Že Pražské zlomky s jihem souvisí, připustiti se musí. Tak bychom si vysvětlili, jak se písmeno to dostalo i do severních krajin. V Assem. má již naše písmeno zjednodušený tvar:

jak se objevuje později i v chrvatské hlaholici.

Obě součástky hlaholského ь jsou v minuskulích Cloz. vždy bez spojení, jen v majuskulích máme as tři příklady, v nichž součástky tyto spojeny jsou. Dolejší čárka, která v chrvatské hlaholici vždy víc a více zanikala, až najednou zmizela, je zde ještě všude zachována.

V zachovaném rukopise máme jen tři ligatury a sice мл ve slově землѣ ř. 683; безмлъвье ř. 757; млъчание 759; ligatura tato má zde onu podobu, v jaké se i v jiných památkách vyskytá a proto netřeba ji zde vypodobniti.

Dále по; zřejmě ji vidíme v zkratce апоsлоу ř. 111, v jiných případech se jen s těží v tomto slově rozeznává, tak ku př. v ř. 91. V jiných slovech se nevyskytá.

Konečně жи ve slově божиим (sic) ř. 811 a бжиѣ ř. 519 (Kopitar zde četl бжѣ!). Ligatura v těchto dvou případech není docela stejná.

Z toho vidíme, jak se zde ještě zřídka ligatury ukazují; zcela jinak je tomu v pozdějších chrvatských památkách. Již i Vídeňské listy z XII. stol. mají jich plno.

Vynechala-li se někde v mezisloví polohláska, naznačuje se znaménkem nad slovem. Toto připomíná nám řecký spiritus asper, je však více ležaté a tečka jeho nabývá často takového rozměru, že se od ní vybíhající čárka tratí. Příklady: беззаконнымъ 682; много 759.

Nad cizími slovy bývá též toto znaménko, někdy i druhé, které nám zkratky obyčejně naznačuje a o kterém se ještě zmíníme; v případech těchto nemají bezpochyby žádného zvláštního významu, ku př. сумвонъ 910. Někdy se však zdá, že naznačují měkkost souhlásek, jako ve slovích: тоуне 233; о нен 234; нынѣ 420. Může se však vůbec říci, že Glag. Cloz. má poměrně málo nadřádkových znamének a že se tím liší od jiných starých památek, které mnohdy takovými znaménky až nazbyt znešvařeny jsou.

Zkratky se za to vyskytují v naší památce velmi často, obyčejně jsou to však takové, jaké nalézáme i v jiných památkách. Kde by snad obtíže spůsobovaly, bývají dole v poznámce rozvedeny; v indexu se tak stalo se všemi. Zkratky opatřeny jsou nad slovem čárkou, která se obyčejně počíná háčkem. Titla tato — tak se zove čárka ona — chybí někdy nad zkratkou, někdy bývá i nad slovem, jež se úplně vypsalo. Poněvadž to bývá mnohdy důležitou známkou, jakých zkratek v některé památce se užívá, následují tu všecky zkratky v abecedním pořádku, které v Cloz. máme:

аꙉлмъ 266; 467 . . . анꙉлъскъıѧ 558
апсомъ 91; апслоѹ 111; апсли 138 . . .
архиꙉломъ 266; арханꙉлмъ 469
блгнъ 39 (bis); 46; бгнъ 57
блгскнѧ 36 (благословинѧ dle ř. 33)
бмь 3; бл 13, 32, 33, 36 . . . бъ 39, 57 . . боѹ 121 . . . бжі 135
босчнѫ 19; бонлоѹченоѹѭ 28; босѹгодънѫ 28; боѹчънѣ 147
бжі 24, 66, 83 . . . бжие 62, 117; бжию 80 . . .
бъıс II 73; II 155, 423, 425, 503, 504, 507
вѣк 751
глѧ 9, 56; глати 16; глетъ 18; глѫште 38; глалі 50; глѧі 83 . . . .
гъı (= глаголъı) 204
глас II 96
гь 30, 685; гѣ 51; II 21; II 59, 732; гі 56, 160; гъ 57, 138; II 3; гл II 18; гноѹ 7; гноѹ II 1; гне 39, 46, 50; гнѣ 183; гнѫ 348; 361; гні 434
дадъ 20, 349; двъ (= давъıдовъ) 38, 54; дава 49
дхомь 13; дхвънъхъ 50; дховънъıмн 52; дховъноѭ II 38
дшѫ II 89; II 128; дша II 98, 452; дшѧ II 137
евнꙉлкѣ 87; еванꙉлскѫѭ 28; еваꙉскъıмі 45
еваꙉлисті II 44; еванꙉлистъ 178, 241
іемъ 902
іака 13; іакоѹ 156
ісхоѹ 127; ісхъ II 33; іса II 59; іс II 73, 377; іса II 75 . . . иха 191; іи 863
мтері 83
мнкмъ (мѫченикомъ) 702
нко 556; небса 702; нбсъ 808; небское II 50, 562; небскаѣ 466
остѧтъ (освѧтатъ) 12
оці 2, 138; оцю 83; оца 87; оцемь 92
свѧтъ (свѧтѧтъ) 12
ста 87; стъı 90; стое 98; стаго 101; сті 102; стъıмъ 114
слав 552
спсітелѣ 35
спсі (съпасі) 56; спсмѫштее 108; спсние 484, 539 . . . . спсенлѣ 615
спсоѹ 38, 54; снъı 185, 109; сномъ 97; снъ 263, 312
ха 32; хоѹ 91; хе 233; хъ 263 . . . хво 389; хва 415; хвнѣи 830
црькве 121; црквамъ II 55; црькъı 341
црь 40; церѣ 50; црѣ 51; цреві 156; црь 686
церствие 117; II 50; цѣсрствию 662; цѣсарстви 666
чка 79, 133; чколюбецъ II 67; чколюбьѣ II 69; чкъ 414; чскъı 263, 283; чскоѹ 424; чска 517.

U každé skoro zkratky udává se zde jen několik příkladu, poněvadž v indexu jsou všecky zaneseny.

Jen zřídka se slova z této skupiny úplně vypisují; sem náleží hlavně въıстъ.

Interpunkce provedena je jako i vubec v jiných hlaholských památkách dle spůsobu běžného v řeckých rukopisech tehdejšího věku. Zastupujeť v našem rukopise jedno znaménko — tečka — trochu výše nad linkou stojící, všecky různé odstíny naší moderní interpunkce. Často bývá ovšem znaménko to kladeno, kde není na místě a naopak je zase jindy vynecháno. Na konci homilií a nápisů je dvoutečka neb jiné znaménko (viz druhý snímek). V kijevských

listech bývá tečka, řidčeji dvoutečka v textu, po nápisech a jednotlivých odstavcích tři tečky :·, ano i pět puntíků :·:

V Zogr., v Mar. a v Assem. je též pravidelně puntík, vedle toho však — zvláště na konci věty neb verše — i jiná znaménka, hlavně taková, jaká jsou i v kijevských listech. Zvláštní znaménka má v tomto případě Psalt. sin. (viz u Geitlera «Die alb. u. slav. Schr.» str. 151). V tomto vydání Glag. Cloz. zavedli jsme interpunkci dle smyslu.

Dále třeba vytknouti, že nikde v celém rukopisu nevidíme ani nejmenší stopy žádné barvy; všecko bylo psáno inkoustem, který je nyní nahnědlý. Tu a tam již dosti vybledl a zdá se, že navlhnutím snadno pouští. S rukopisem vůbec třeba velmi pozorně zacházeti. Na několika místech zachoval inkoust svou tmavou barvu, hlavně tam, kde tvoří větší vrstvu na pergamenu; v několika slovích se však zdá, jakoby bylo písmo i obnoveno. V poznámkách jsou případy ty vytčeny.

Ornamentalní inicialky byly vždy tam provedeny, kde se homilie počíná (v zachovaném rukopisu tedy třikrát) a sice zde máme χ, в a ч. Na shodu inicialky к (v ř. 556), kterou Kopitar ve svém vydání též reprodukoval (mám i fotogr. snímek listu toho), s touže inicialkou ve Vídeňských listech (B a ř. 9—10) upozornil již Jagić (Glagolitica ř. 43). Shodnost tato jeví se hlavně v tom, že ornamentalní okrasy jsou u obou třícípé a každý cíp má zase zaokrouhlené výkrojky. Konec horního cípu je u obou nahoru stočen. Kdežto však v Cloz. tyto tři cípy skoro stejně dlouhé jsou, přesahuje na Vídeňských listech hořejší cíp ostatní dva; vypadá tudíž jedna půle vždy jako praporeček.

Mimotextové, na okrajích umístěné ornamentalní okrasy máme zde dvakrát a sice je to vždy týž výkres, mající jakousi vzdálenější podobu zvonce (viz druhý snímek dole na kraji v pravo; mimo to je týž výkres na listech Innsbruckých při začátku homilie). Na začátku druhé homilie (na listu VII b) naproti tomu je jen zcela jednoduchý výkres, jenž se skládá z černé tečky, od kteréž v malé vzdálenosti čtyři čárky paprskovitě vybíhají, a mezi nimi jsou čtyři další tečky, tak že vše vypadá jako hvězda.

Nijaké stopy cyrillského písma nelze v našem rukopisu spatřiti; byl tedy vždy jen v krajinách, kde hlaholice výhradně panovala. Že rukopisu dosti upotřebováno bylo v dřívějších dobách, sledy toho vidíme ještě na něm. Tu a tam je písmo tak setřeno, že nelze již jednotlivých písmen vůbec rozeznati, aneb jen stěží. Hlavně jsou to vždy první a poslední stránky jednotlivých složek. Zdá se též, že některá písmena byla teprv v novější době setřena, neboť Kopitar ještě u nich neuvádí, že nelze jich rozeznati. U jiných zase chybně četl, kde ještě nyní můžeme rozeznávati, co v rukopisu je (ku př. оѹвожавъı ř. 40 Kop. chybně: оѹвожавн). Když mi rukopis předložen byl, nebyly listy jeho dle obsahu srovnány, ani dle vložek.

Kazy pergamenu, kdekoliv se nalézají, a rasury, jež jsou celkem velkou vzácností v našem rukopisu (viz ř. 279—280, 300, 357, 380), uvádějí se v poznámkách k textu. Tam jsou též i jiné zvláštnosti vytčeny, které jsou spíše nahodilé. Zde jen to můžeme vytknouti, že přepisovač často napsal neb chtěl psáti písmeno, které teprv následovalo, jak se to často při rychlém psaní stává. Z toho můžeme souditi, že měl již ve psaní hlaholského písma velkou zručnost.

O pozdější chrvatsky psané opravě, již na třetím snímku viděti můžeme, zmínili jsme se již nahoře (str. 7).

Text podán zde v cyrillské transskripci, poněvadž hlaholice při čtení každého, třeba dosti v ní již zběhlý byl, unavuje a to zvláště proto, že v hlaholském tisku převládají jen samé kličky, mezi nimiž vše ostatní se tratí. Rukopisy hlaholské starší doby tak nevypadají a dokud nebude hlaholský tisk dle starších rukopisů zase zreformován, nebude radno, v hlaholici památky vydávati.

Pod slovanským textem je též příslušná část řeckého originalu na téže stránce a sice je k první homilii text vzat z rkp. theol. CXXIII vídeňské dvorní knihovny. V rkp. tom je homilie

na l. 82a—85a (naše část počíná na l. 83a řád. 21). Text tento srovnává se nejvíce se slovanským. Mimo to je ještě v rkp. theol. CCLXIII l. 95—103 (vl. l. 99b ř. 6) a v rkp. hist. LXII l. 128b—133b (vl. l. 130b ř. 15), ovšem již v odchylném trochu znění, což též o textu tištěném platí. Druhá homilie je dle Migne-a (Patrologia graeca sv. 49 sl. 381—392) podána, poněvadž jsem ji nemohl nalézti v žádném rkp. vídeňském v podobnějším znění. Známo je, že se jiná homilie, jejížto začátek zní Ὀλίγα ἀνάγκη σήμερον (u Migne-a sv. 49 sl. 373—382), velmi srovnává s uvedenou a nalézá se často v rkp. dvorní knihovny (ku př. theol. XIIb 50—56; LXIV l. 8—18; CCXLVII l. 297—306 atd.), než na této slovanský text nespočívá.

Třetí je dle rkp. theol. CXXIII l. 113b—116a, poněvadž se i zde v jednotlivostech více blíží k našemu textu (srovn. ku př. оукраденъ бъістъ v ř. 696 a v řeckém rkp. též ἐκλάπη). Ku čtvrté homilii našel jsem konečně text řecký, který se skoro docela srovnává s naším slov. a sice v pergamenovém rkp. theol. č. V. na l. 237a sl. 2—247b. Lze to viděti hned na začátku homilie, který se liší v obyčejných tištěných textech od našeho. Podobný je i v rkp. theol. CXXIII l. 116—124 a v rkp. hist. LXII l. 149b—162a. Je-li něco v řeckém rkp. vynecháno, doplňuje se to z jiných neb i z tištěného textu a naznačuje se takto [ ]; co nebylo přeloženo, dal jsem někdy do obyčejných závorek ( ).

Transskripce sama zakládá se zde na pravidlech, k nimž při vydání Cod. Zogr. a Mar. přihlíženo bylo, a třeba ji zde v následující abecedě vysvětliti:

Ⰰ	Ⰱ	Ⰲ	Ⰳ	Ⰴ	Ⰵ	Ⰶ	Ⰷ	Ⰸ	[1]	Ⰺ	Ⰹ	Ⰻ	Ⰼ	Ⰽ	Ⰾ	Ⰿ	Ⱀ	Ⱁ	Ⱂ	Ⱃ	Ⱄ	Ⱅ	Ⱆ	Ⱇ	Ⱈ	Ⱉ	Ⱌ
а	б	в	г	д	є	ж	ѕ	з	з	ι	і	и	ћ	к	л	м	н	о	п	ρ	с	т	оу	ф	х	ѡ	ц

Ⱍ	Ⱎ	Ⱏ	ⰟⰉ	ⰟⰊ	Ⱐ	Ⱑ	Ⱓ	Ⱔ	Ⱘ	Ⱗ	Ⱙ	Ⱛ
ч	ш	ъ	ъі	ъι	ь	ѣ	ю	ѧ	ѫ	ѩ	ѭ	ѵ[2]

Z praktických příčin ponecháno zde označení řádků, jak je Kopitar zavedl, poněvadž se dle něho jinde uvedené výrazy a citaty vůbec i v tomto vydání pak snadno nalézti mohou. I Innsbrucké listy byly takto označeny a tam vřaděny, kamž i náležejí.

Citaty z Písma sv.

Mat.

3. 15	ř. 274—275
5. 9	ř. 514—515
5. 10	II ř. 48—50
5. 23—24	ř. 496—501
5. 32	ř. 129—132
5. 39	II ř. 109—111
8. 20	ř. 263—264
dle 10. 8	II ř. 117—120
10. 9	II ř. 105—106
10. 37	ř. 87—88
19. 6	ř. 132—133
21. 9	ř. 39, 54
25. 21	II ř. 19—21
26. 14—15 (15 neúplně)	II ř. 92—95
26. 15 (neúplně)	II ř. 100—101
26. 15 (neúplně)	II ř. 111—112, 113
» » »	II ř. 123—124
» » »	II ř. 145—147
» » »	ř. 171—172
» » »	ř. 215—216
» » (úplně)	ř. 228—230
26. 16	ř. 244—245
26. 17	ř. 245—247, 257—258, 260—261, 268, 280—281, 321—322, 331—332
26. 26	ř. 377—379
26. 27—28	ř. 381—383
27. 4	ř. 212, 214
27. 57—58 (též Mar. 15. 43)	ř. 921—924, 950

Luk.

23. 42	ř. 662, 666, 689

[1] První písmeno pro z na str. 30 uvedené.
[2] V úvodu někdy i ѕ.

Jan.

7. 50 (srovn. též 19. 39) . ř. 952
18. 4 . . . . ř. 162
18. 6 . . . . . . ř. 178—179
19—39 (srovn. 7. 15) ř. 952

Acta ap.

7. 51 . . . . . ř. 370
17. 31 . . . . . ř. 643—647

Pavel.

ad Rom. 8. 35 . . II ř. 11
ad Gal. 4. 4—5 . ř. 284—286
ad Eph. 4. 29 . . II ř. 83—84
» » 4. 31 . . II ř. 84—87
» » 5. 3 . . ř. 112—114
» » 5. 5 . . ř. 116—118
ad Eph. 5. 6 . . ř. 114—116 a 118—119
I ad Thess. 2. 14—16 II ř. 54—63
I ad Tim. 6. 10 . II ř. 142—144

Žalmy.

8. 3 . . . . . . ř. 21
117. 25 . . . . ř. 56
136. 1—2, 3—4 . ř. 350—353, 358—361

Jiné citaty ze st. Zákona.

Gen. 1. 28 . . . ř. 421
Exod. 12. 27 . . ř. 311
» 23. 1 . . . ř. 70
» 32. 1 . . . ř. 302
Is. 29. 22 . . . ř. 9
Malach. 2. 15 . . ř. 134.

Citaty v Cloz. 129—133 (Mat. 5. 32 a 19. 6) jdou též bezprostředně po sobě ve Vita S. Cyrilli cap. XV (Fontes rer. boh. I str. 31. 1—7), co pak v Cloz. následuje ř. 135—137 (Malach. 2. 13—16), je tamto před uvedenými citaty (na str. 30).

Podobné a stejné texty v jiných památkách.

Tři z našich homilií se stejným textem nalézáme též v homiliích Mihanovićových, starosrbském to rukopisu z XIII. stol. (nyní majetkem jihoslovanské akademie v Záhřebě) a sice je to 2. 3. a 4. a část první naší homilie máme na proužku jednom jmenovaného rukopisu. Tato nalézá se též v moskovsko-uspenském sborníku (z XII. stol.). V Supr. je podobný text k začátku naší první a k druhé, za to pak stejný text k naší čtvrté neúplné. Vše si můžeme tedy tímto způsobem znázorniti:

I. Ἐκ θαυμάτων εἰς θαύματα Cloz. I 1—60; (II 1—24); týž text od ř. 43—59 na proužku Hom. Mih. 54 b a v moskovsko-uspenském sborníku; podobný text v Supr. str. 239. 17—240. 28.

II. Ἐβουλόμην ἀγαπητοί Cloz. II 24—157, Cloz. I 160—553; týž text v Hom. Mih. l. 3 b; podobný text v Supr. 306. 26—317. 16.

III. Μέγα μὲν οὐρανὸς δημιούργημα Cloz. 554—751; týž text v Hom. Mih. l. 21 b.

IV. Τί τοῦτο; σήμερον σιγὴ πολλή Cloz. 752—956; týž text v Hom. Mih. l. 43a, mimo to týž text v Supr. 337—342. 16.

Text v Supr. 239. 17—240. 28 blíží se sice v mnohém ohledu k našemu v Cloz., nieméně jest to přece původně zcela jiný překlad nežli v Cloz.: jest to vůbec překlad i jiného ač podobného řeckého originalu. Že to není týž překlad, jde již z následujícího na jevo: V Cloz. čteme ř. 1: **соугобите благодѣть**, ř. ale διπλασιάσατε τὴν χαρὰν; překladatel četl tedy zde χάριν m. χαρὰν. V Supr. 239. 17 správně: **оусоугоубите радость**. V Cloz. 6: **ашютъ есте лоучьше младѣнець**, ř. μάτην διαφέρεσθε πρὸς τὰ νήπια, v Supr. správně 239. 22: **безоумл гнѣваете сѧ на младеништѧ**. Opravený ze společného pramene pocházející text to v Supr. není, neboť od str. 240 je vůbec zcela jiný.

Že i text v Supr. na str. 306. 26—317. 11 nepochází z téhož překladu jako náš v Cloz., netřeba zde dále dokazovati; vysvítá to již i z poznámek k tomuto textu. Vidíme, jak se značně liší jazyk v Supr. hlavně po lexikalní stránce od Cloz.; náležíť již pozdější době (**злоучиштъ** 307. 8; **дѣльма** as 20krát místo **ради** a pod.). Přepisovači se tyto zvláštnosti připisovati ne-

mohou, neboť bychom si jinak nemohli vysvětliti, proč ku př. v části na str. 337—357 v Supr. ponechal právě starší výrazy. Ostatně byl zde též částečně jiný řecký text přeložen nežli v Cloz.

Za to je homilie v Supr. 337—357 stejná s textem v Cloz. 752—956, s nímž se skoro docela shoduje, někdy i v maličkostech. Tak máme v Cloz. 921 поздѣ же бывъши (ὀψίας γενομένης), Supr. na příslušném místě 341. 20 též поздѣ бывъши, ve dvou jiných případech (v Cloz. 935 a 948) mají však oba texty поздѣ бывъшю; stejně užívají slova жизнь a животъ (srovn. též «Altslov. Stud.» str. 2) atd.

Poněvadž překlad dvou prvních homilií v Supr. z pozdější doby pochází nežli v Cloz., třeba vytknouti některé grammatické a lexikalní rozdíly:

Supr.	Cloz.
239. 21 очию си	4 очью вашею
239. 26 лица си	10 лица (τὸ πρόσωπον)
239. 27 чѧда си	11 чѧда ихъ
240. 21 въ своихъ си	41 въ своихъ (ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ)
307. 2 оума си	II 100 оумъ его
309. 27 своѭ ѥмоу (αὐτοῦ)	209 своѭ
311. 15 своѥго си (αὐτοῦ)	284 своего
314. 16 се ми ѥстъ пакъ (nápadné!)	419 се естъ тѣло мое
316. 11 даръ си	496 даръ твои

Z toho jde na jevo, že toto rčení, jež Miklosich ve své «Vgl. Gramm.» IV, str. 105—107 probírá, bylo jen v jistých památkách oblíbeno. Jedenkráte máme již i v Cloz. ř. 77: въ своѧ имъ люди (поѹоти-имъ 124 je nejisté). V Supr. se často vyskytá. Velmi poučný příklad máme též v Assem. Luk. 23. 42: егда придеши въ цѣсарьствие си, tak i v Supr. 319. 24. 25 a 320. 6—7. Mar. však a Zogr.: въ ц . . . твоемь (ἐν τῇ βασιλείᾳ σου). S Assem. se zde již shoduje Ev. Putn. a Trn. Ev. V Euch. sin. máme též (86 b, ř. 4) str. 158: помѧни ны сие въ цр҇ствии си. V starších textech je въ своѣ си (Jan 19. 27) nápadné a sice je rčení to v Zogr. Mar. Assem. Trn. Ev. a v Sav. kn.; Ostr. zde си třikrát vynechal.

Sloveso глаголати se v Supr. nahrazuje jiným:

Supr.	Cloz.
240. 2 вѣщати	16 гл҇ати λαλεῖν
239. 25 рекы	9 гл҇ѧ λέγων
240. 4 повѣдоуѥ	18 гл҇етъ κηρύττει
308. 5 рече	162 гл҇а
309. 10 съвѣщаахъ	190 гл҇ѫ λέγω
309. 29 рече	211 гл҇ѧ λέγων
311. 6 въпрашаѭтъ	268 гл҇ахѫ λέγουσιν
316. 4 рещи	486 изглаголати

Jako jiné pozdější památky vůbec, klade i Supr. сице tam, kde Cloz. má тако a sice v následujících řádcích: 309. 14 (Cloz. 195); 311. 13 (Cl. 274); 314. 1 (Cl. 398); 314. 20 (Cl. 425); 315. 9 (Cl. 447); 317. 8 (Cl. 535). Třeba na to zde upozorniti, že se сице v nejstarších evangel. textech (v Mar. a Zogr.) vyskytá jen jednou v Jan 21. 7, kdež Ostr. a Ev. Putn. тако mají, pak jednou v Zogr. сице Mark. 11. 28, kdež Mar. си má. Naproti tomu se v těchto starých památkách velmi často тако klade. V Euch. sin. zase arciť сице.

Slovo жидовинъ je v nejstarších evang. jen jednou dle Jagićova indexu (Jan 18. 35), юдѣи a юдеи však přes 80krát. V naší památce objevuje se první slovo, jak index vzadu ukazuje, vícekrát, nicméně má i starý výraz tam, kde Supr. má již nový a sice v těchto případech:

Supr.		Cloz.	
311. 24	жидове	298	иѹдѣи
312. 19	жидовъска	333	иѹдѣиска
312. 21	жидомъ	336	иѹдѣомъ
312. 24	жидовине	340	ѹдѣе
313. 16. 17	жидовъскъ	374. 375	ѹдѣискъ.

Dále můžeme slova тѣло a плъть vytknouti:

Supr. 313. 20 a 314. 16: пльть.

Cloz. 379 a 419: тѣло.

Supr. 317. 5: пльти (σώματος), Cloz. 531: тѣла.

Supr. 317. 6: пльтиї (σώματα), Cloz. 532: тѣлеса.

Mimo to máme i v Supr. 260. 21: се іесть пльть моꙗ (Mat. 26. 27), kdež starši památky тѣло mají. V Supr. ještě jednou: 314. 16. Řidčeji vyskytující se výrazy:

Supr.	Cloz.
239. 22 без оума μάτην	6 апютъ
309. 9 іедначе ἔτι	188 еште (srovn. «Altslov. Stud.», str. 52. 56)
307. 20 близькниѭ	II 129 іскрънихъ
308. 8 цѣ καὶ ταῦτα	166 ібо
309. 11 нѣции τινες	191 етері
309. 17 бъіание φάρμακα	200 балъство
309. 17 врачево ἰατροῦ	200 балі
309. 26 да навъікнеши (ἵνα μάθῃς)	207 оувѣси (srovn. poznámky k ř. 15, 16, 19, 435 atd.)
309. 28 лѣностиѭ	209 мъдлостьѭ
311. 16 поусти	285 посъла (tak i Ap. Šiš. v tomto citatu; srovn. «Ueber einige orth. u. l. Eigenth.», str. 41)
317. 8 простраио (μετὰ παῤῥησίας)	535 съ дрьзновениемь (srovn. l. c. str. 41)
240. 24 прѣжде	43 прьвѣе
240. 27 въторое	44 въторицеѭ.

Můžeme i оклеветѫ v Supr. 309. 10 sem vřaditi (Cloz. 190: оклеветаѭ), poněvadž zjev ten vztahuje se i k jiným slovesům, ku př. нарицати. Kdežto v starších památkách máme totiž нарицаіемъ, v Supr. vyskytá se již často наричемъ (příklady: O. Wiedemann, «Beiträge z. a. C.», str. 80; srovn. též «Altslov. Stud.», str. 47).

Méně důležité jsou:

Supr. 240 прия, Cloz. 32 приятъ; Supr. 239. 27 дѣлеса, Cloz. дѣла; Supr. 239. 25 съвѣшта, Cloz. 8 прогласі; Supr. 316. 6 жизнь, Cloz. 489 житіе.

Větši důležitosti je řeční: немоѕи . . . никтоже . . . прити, немоѕи никтоже неприꙗзни пльть съі, немоѕи никтоже ꙗдоу имѣѩ въ оумѣ Supr. 314, 23—25, Cloz. však zde má: никътоже оубо не бѫді лицемѣръ, никътоже не імѣі зълобъі въ оумѣ; dále v Supr. 315. 12: немоѕи оубо никтоже зъла оума имѣти въ себѣ . . . Cloz. 452: не імѣі никътоже (srovn. «Altslov. Stud.», str. 47).

V bulharštině a srbštině máme ještě i dnes toto rčení: не мои (noli).

Jiné odchylky jsou v poznámkách mimo to uvedeny.

Zbývá ještě i k příslušnému textu v Hom. Mih. blíže přihlédnouti, ačkoliv v poznámkách se k němu všude poukazuje. Hom. Mih. skládají se z 203 listů a 62 předcházejících proužků, na kterých vždy první a (na druhé straně) poslední sloupec listu — každý list má totiž dva sloupce o 35 řádcích — zlomkovitě obsažen jest. První dva proužky jsou menší než ostatni a nemají tudíž více žádného textu. Co se obsahu týče, jsou to homilie, na jednom proužku

nalezl jsem však nápis: ω ογнκιιιιιι c . . . (začátek: ογнκιιικιє ιєςτь atd.). Na proužku 55 b nalezl jsem týž text, který je i v Cloz. ř. 43—59.[1]

Abych ukázal, že je to týž text, podávám jej zde a doplňuji z Cloz. (co je uzávorkováno):

(43 (отъ відъф)агує · вьтороѥ на
(облацѣхъ) нбѣ · прьвоѥ кро-
(тъко мла)дѣнцьıи хвалим.
(вътороє єва)нгльııми сила-
(ми · бг)нь греден вь име гне.
(кьто сь ест)ь ѡ бгоучени ѡт-
(роци — Cloz. chybou: троцı — ιво) врѣме есть юже
(ιздреиті) и приобьщити
(таинах)ь іако же и мьı
(вась лик)а двдва соуть речеі
(тогда глалı сı в)ѣрнааго пзле
(ва · дхвъи)ьıихь ієго гоуслии
(кръцанѣ . . . . .?) гань · соуіра ѿ не-
(го црѣ і гѣ поx)валѣюща дховны-
(мı словес)ьı и разоумомь · се
(го радı и м)ьıи поіємь медото-
(чънъна пѣс)ни глюще · ѡсань
(споу дв)двоу · бавнь греден
(къ іма гне) · ѡнь писаниемь
(съкровище) покриваше гле · ѡ
(гı спсı ѡ) гı поспѣши · благо-
(благонъ гред)ен вь име гне.
(бъ гъ і просвѣтѣ) намь · мьı скро-
(вищте раско)паваиемь · и пись-

[1] Na proužcích nalezl jsem i homilie, které v Supr. máme, totiž:

proužek	49 b	odpovídá	svým	obsahem	Supr.	229, ř. 15—230. 9
»	50 a	»	»	»	»	230. 9—26
»	50 b	»	»	»	»	232. 8—27
»	51 a	»	»	»	»	232. 27—233. 16 (v citatu Jan 11. 44 mají Hom. Mih. i оукроіємь jako Mar. Zogr. a j.)
»	59 a	»	»	»	»	261—262. 15
»	59 b	»	»	»	»	263. 24—264. 14
»	60 a	»	»	»	»	264. 14—665. 2
»	60 b	»	»	»	»	266. 10—266. 27
»	61 a	»	»	»	»	266. 27—267. 17
»	61 b	»	»	»	»	268. 23—269. 12
»	62 a	»	»	»	»	269. 12—270. 2
»	62 b	»	»	»	»	271. 9—271. 27.

Text se skoro všude úplně srovnává. Mimo to nalézáme v Hom. Mih. ještě následující homilie, které též v Supr. máme: l. 55 a v Supr. 358—365 (и сı два свѣта штъ ниxь идоуща); l. 58 a v Supr. 372—382 (добро есть врѣмє дне); l. 184 a Supr. 61 (моученичи памети вака) a konečně l. 202 b Supr. 178—181. 11: вь тъжде днь тогожи иоана зл. (слово на благовѣщениѥ стѣ бцє (začátek: паки радости благовѣщениѥ, паки свободѣ). O této poslední, ovšem neúplné, nezmiňuje je se ani slovem Miklosich, podávaje obsah Hom. Mih. (v «Denkschriften» X, str. 201).

Až dotud možno text na proužku textem Cloz. doplniti, poněvadž je to týž, od ř. 59 je však v Cloz. text zcela jiný, ano vidíme, že se s obsahem této homilie vůbec ani nesrovnává, kdežto další text na proužku Hom. Mih. s řeckým dalším textem homilie úplně souhlasí. Abych to ukázal, podávám zde ještě tento další text proužku:

. . . . вѩемь вѣрно · не
. . . . (г)о · не татьбно
. . . . ѣмь проповѣ-
. . . . анна сноу двдвоу
. . . . вь име гне · гь
. . . . бь вь име бжие
. . . . е · црь истинь-
. . . . вь име исти-
. . . . астырь добры-
. . . . (благыи) благыи · не
. . . . ждоу овчоу

Začátek textu na následujícím proužku 55 a:

вьноутрь же вакь . . .
нь истинныи нас . . . .
соущиихь излѣ . . .
нь и не дрѣмле мо . . .
зоу по пльтномоу . . . . atd.

Text na proužcích nám vysvětluje nesrovnalost textu Cloz. Že totiž v Cloz. je najednou text zcela jiný, lze tím vysvětliti, že přepisovač měl před sebou předlohu, z níž se několik listů ztratilo, což on dle všeho ani nepozoroval. Že se nestaral příliš o smysl, dokazují nám právě mnohé chyby smysl rušící, ku př. hned ze začátku троици m. отроци ř. 47. Poslední slovo bylo správně i v Hom. Mih. jak ѡт- na proužku ještě ukazuje. Poněvadž, jak jsme již ukázali, text homilie v Supr. na str. 239. 17—240. 28 je jiný nežli text této první homilie v Cloz. a poněvadž naproti tomu text na proužcích úplně se shoduje s příslušnou částí textu v Cloz., nemůže text v Supr. se srovnávati s textem na proužcích. Na proužku 54 b ř. 15 čteme: (зѣ)ло дыщи сиѡнова, což je v Supr. na str. 235. 5, a na pr. 55 a ř. 11: градь ко . . . a ř. 12: кто сь ѥсть, což bylo již dříve v Supr. na str. 237. 23. Tedy již toto různé umístění citatů ukazuje nám, že je to text jiný. Srovn. ještě pr. 55 a ř. 23: ѡбратите срдца a co předchází a následuje se Supr. str. 239, ř. 19.

Text homilie v Cloz. II 24—I 553 a zhora uvedené v Hom. Mih. je týž, ačkoli se tu a tam vyskytují odchylky. Mimo jiné vychází to již z toho na jevo, že v obou je na jednom místě, o němž jsme se již nahoře str. 9 zmínili, slovo трѣбиште, jež v podobném textu v Supr. přichází, dvakráte vynecháno, ačkoliv řecký text homilie je má. V obou máme dále bulharismus доушѫ (Cloz. 533), дшю (Hom. Mih.) místo доушѧ (τὰς ψυχάς); Supr. zcela správně дшѧ 317. 7.

Po lexikalní stránce máme zde též některé zajímavé různosti. Ku př.:

Cloz.	Hom. Mih.
II 70 великотѫ (μέγεθος)	величьство (slovo to je též jen v Ostr. a v Sav. kn. Luk. IX 43 za величие druhých textů; v kijevských listech je též V 13 ve význ. «maiestas».

II 118	оукалоуеник (θεραπεύειν)	оуврачоуіеник
200	валъства	врачьства
200	вали	врачь
445	воли	вещии
477	отъпоустити	оуставити m. оставити, jak zde v Supr. 315. 27 (je to bulharism viz str. 10)
479	вельѭ	великоу
489	многащи	множицею
504	мира ради	мира дѣлꙗ
516	іночѧдъі	іедииочеды
539	анютъ	без оума
179	ници	вьзнаци
II 57	съплеменникъ	сьродникь
85	клічъ (κραυγή)	зьпаниіє
141	правъі (adv. καλῶς)	право

I pozdější koncovky jevi se v Hom. Mih.:

Cloz.	Hom. Mih.
II 50 нбское	небьское
tak i 466, 562	»
466 земьскаѣ	земьнаꙗ
510 чскъі	члвчь
tak i 517. 593	

Co zde o jednotlivých homiliích v lexikálním ohledu sděleno bylo, platí též o celém rukopisu Hom. Mih.; všude již stopy pozdější redakce, jak ani jinak býti nemůže. Jen tu a tam uvázly ještě archaismy. Že v Cloz. dvakrát stojí aorist, kde v Hom. Mih. složené tvary jsou (Cloz. II 102: наоучи, Hom. Mih.: наоучилъ іесть; II 118 дастъ, Hom. Mih. далъ есть), neočekávali bychom dle toho, co již na svém místě stranu toho řečeno bylo. Že se ve starších památkách dává přednost posledním tvarům, o tom se můžeme přesvědčiti, srovnáme-li text Cloz. s podobným v Supr. (Srovn. též pozn. k ř. 482, 487, 490 atd.).

Velmi porušený text třetí homilie je v Hom. Mih. úplněji, ač ne vždy správněji zachován. Srovn. poznámky k ř. 580, 623 atd. Zde všude odpovídají Hom. Mih. též řeckému textu.

Též o čtvrté neúplné homilii v Cloz. není příliš těžko dokázati, že je to týž text jako v Hom. Mih. a v Supr. Již dříve jsme se o tom zmínili, že se v Supr. a v Cloz. stejně užívá slov жизнь a животъ; zde můžeme ještě podotknouti, že i v Hom. Mih. tomu jinak není, jen je zde jednou животноу, kde Supr. a Cloz. животоу mají (podruhé tak i v Supr. a v Hom. Mih.). V části, která v Cloz. již není obsažena, shodují se Hom. Mih. a Supr. úplně, užívajíce výhradně slova животъ.

Celkem můžeme říci, že Supr. se blíží více ke Cloz. nežli k Hom. Mih. Již nahoře podotkli jsme, že je v obou bulharismus иже m. іеже (Cloz. 859), v obou dále nesprávně v ř. 953 пришедъ m. пришедъі (ὁ ἐλθών), kteréžto slovo je správně v Hom. Mih.; v Cloz. i v Supr. chybí po тъштъ тъщъімъ ř. 775 místo, které máme v Hom. Mih. Srovn. ještě poznámky k ř. 889, 939 atd. Této okolnosti můžeme též tu zvláštnost připsati, že se v této homilii v Supr. tolik archaismu zachovalo. Tak na př. Cloz. 854 a Supr. 339. 27: инодоушьно, Hom. Mih. již іединодоушно (ačkoliv i zde v starších textech slovo to ještě máme); dualní koncovka те několikrát; Cloz. 925 a Supr. 342. 13: юдѣиска, Hom. Mih. ale жидовьскааго; Supr. 343. 28 (v Cloz. text další již chybí): за оухо оударенъ, v Hom. Mih. již заоушеноу 46 a sl. I ř. 18 (srovn. « Altslov. Studien » str. 7); na jednom místě předcházejícím mají ještě všecky tři památky staré rčení: Supr. 339. 3,

Cloz. 820; tak i ještě jednou později Supr. (355. 25) a Hom. Mih. Podivno je, že na začátku homilie Supr. má třikrát млъчание místo безмлъвие, jež zde v Hom. Mih. a v Cloz. se opakuje. Texty evang. nemohou nám při otázce, co je starší, prospěti, poněvadž slovo to se zde vůbec nevyskytá. Zdá se však, že безмлъвие je spíše umělý výraz a že je snad tudíž starší; čemu by i to nasvědčovalo, že se nalézá i v starších redakcích Zjevení sv. Jana (viz Oblak, v Arch. XIII, str. 339 a 353), v pozdější (Ber.) je za to též млъчание (v Supr. 350. 6 je konečně безмльвьствиемъ a v Hom. Mih. безмльвиемь). Cloz. má dále v ř. 824 гоубитель, kdež v Supr. 339. 6 a v Hom. Mih. čteme мѫчитель, kteréž se vyskytuje též ve starších evang. textech ve významu βασανιστής, tortor. V Cloz. 768 кови, Hom. Mih. въстанья (v Supr. chybí); Cloz. 773 a v Supr. 337. 24 трѫтъ, Hom. Mih. chybně троусь. Významný výraz, jenž nám v Cod. Mar. Srba prozrazuje, je късн҄ѣти χρονίζω (Jagić, Cod. Mar. str. 464). V Hom. Mih. pozorujeme též, že původní моудити (мѫдити) nahrazeno je jmenovaným slovesem. Tak má Supr. 352. 23: моудите, Hom. Mih. късните; totéž ř. 24 a str. 353. 29.

Již nahoře (str. 8—9) upozornil jsem na to, že se v pozdějších textech často vyskytá излиꙗти, изливати; totéž vidíme i v Hom. Mih. Tak má Supr. str. 345. 10 въздивлаеши, Hom. Mih. изливаеши; Supr. 345. 11: пролиꙗвъши, Hom. Mih. излиꙗвъшии. Nalézáme-li dále v Hom. Mih. попра a v Supr. str. 350. 10 распьра, můžeme naopak připustiti, že poslední výraz je starší, poněvadž prvního starší evang. texty neznají. Zde nemůžeme již Cloz. srovnávati, poněvadž tento další text v něm schází. Z obou druhých památek můžeme ještě vytknouti: Supr. 344. 23 естъ твоꙗ любъı, Hom. Mih. 46 b sl. I 1 есть ти любы (viz str. 38); Supr. 347. 19 раздрѣшить, Hom. Mih. 47 b 2 sl. 4 издрѣшити; Supr. 352. 10 оубогомь хлапомь, Hom. Mih. рабомь (bez přívlastku); Supr. 356. 26 ризѫ, Hom. Mih. одеждоу.

Výraz pozdější doby je též slovo вьзнакъ, které v Supr. 344. 14 a na tomto místě i v Hom. Mih. nalézáme. Zde je jednou též tam, kde Cloz. má slovo ниць (ř. 179). K slovu страшноумоу Supr. 344. 22 (tak i Hom. Mih.) a 346. 19 (též i Hom. Mih.) φρικτός třeba podotknouti, že v pozdějších památkách (v některých částech i v Supr.) bývá nahrazeno slovem грьдъ. Viz poznámku k ř. 403, 462, 526. Následuje nyní text Cloz.; chybící část homilie druhé doplňuje se z Hom. Mih.

Cloz. I.

fol. I соугоките благодѣть, (з)ан(е) та(к)овомъ отрокмъ достоіні бысте оці, іже і та, ихъже не вѣдѣхѫ старці, бмь наоучені въспѣша. обратіте срьдца ваша къ чѧдомъ і не съмѣжите очью вашею къ істінѣ. аште лі есте тіжде самі, і аніютъ есте лоуч(ъ)ше младѣнець, ті вамъ бѫдѫтъ сѫдьıѧ по гноу словесі. добрѣ оубо сего раді прогласі о васъ ісаі(ѣ) пророкъ глѧ· не нынѣ постыдітъ сѧ іѣ(ко)въ, ні нынѣ лица прѣложітъ іа(к), нъ егда оузьрѧтъ чѧда ихъ дѣла моѣ, мене раді свѧтъ імѧ мое, і остѧтъ домъ іѣковль, і ба іліва оубоѩтъ сѧ, і разоумѣѭтъ дхомь блѫдѧштеі разоумъ а ръпъштѫштеі наоучѧтъ сѧ послоушаті, і ѩзыці вльсиѫштеі наоучѧтъ сѧ глаті міръ. слышіші лі пророка. ѡ несъмыслыні срьдьцемь жідовіне, како іспрѣка глетъ проті-

διπλασιάσατε τὴν χαρὰν, ὅτι τοιούτων παίδων ἠξιώθητε εἶναι πατέρες, οἵτινες [καὶ] τὰ τοῖς πρεσβυτέροις ἀγνοηθέντα θεοδιδάκτως ἀνύμνησαν. Ἐπιστρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ μὴ καμμύσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰ (rkp. οἱ) δὲ οἱ αὐτοί ἐστε, καὶ μάτην [δια]φέρεσθε πρὸς τὰ νηπία, αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται, κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον. Καλῶς τοίνυν προανεφώνησε Ἠσαΐας ὁ προφήτης περὶ ὑμῶν λέγων· Οὐ νῦν αἰσχυνθήσεται Ἰακώβ, οὐδὲ νῦν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μεταβαλεῖ· ἀλλ᾽ ὅταν ἴδωσι τὰ τέκνα αὐτῶν τα ἔργα μου (ποιοῦντα), δι᾽ ἐμὲ ἁγιάσουσι [τὸ ὄνομά μου, καὶ ἁγιάσουσι] τὸν ἅγιον τοῦ Ἰακὼβ, καὶ τὸν θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ φοβηθήσονται, καὶ γνώσονται οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι σύνεσιν, οἱ δὲ γογγύζοντες [μαθήσονται] ὑπακούειν, καὶ [αἱ] γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι (rkp. -ουσιν) μαθήσονται (rkp. μάθωσι) λαλεῖν εἰρήνην. Ἀκούεις τοῦ προφήτου, ὦ ἀνόητε τῇ καρδίᾳ Ἰουδαῖε, πῶς ἐκ προοιμίων αἰσχύνην ὑμῖν κηρύττει [ὁ προφήτης]

R. 1 соугокіте (Supr. 239. 17: оусоугоубите): о místo očekávaného оу, viz str. 10; благодѣть ř. ale χαράν, překladatel tedy četl χάριν, v Supr. správně радость (239. 17). Co zde uzávorkováno, nelze již většinou čísti. отрокмъ nebylo pro nedostatek místa před čárkou dopsáno. 2 оці, Supr. zde nesprávně отроци (239. 18). бмь, ne бмъ 6 младѣнець může býti též -нцъ 12 свѧтъ ř. ἁγιάσουσι, očekáváme tedy освѧтѧтъ jako je i v Supr. 239. 27 14 ръпъштѫште ř. γογγύζοντες, Supr. 240. 1: гнѣваѭштии сѧ 15 a 16 наоучѧтъ сѧ μαθήσονται, Supr. 240. 1 a 2: навыкнѫтъ (viz. str. 39 ř. 22); вльсиѫште ψελλίζουσαι, Supr. 240. 2: нѣмоуѭштиі nesprávně 18 глетъ пр. . ваш řecký text zde není úplně podán, Supr. 201. 3—5: (како испрѣка) словесі стыдѣниѥ вамъ прѣжде повѣдоуѥ пророкъ ослоушаниꙗ дѣлꙗ вашего.

вленье ваше; наоучі сѧ отъ него, како бооченѫ҃ пѣснь чѧдъ вашіхъ, ѣко і блаженъı д҃дъ проповѣдѣ· із оустъ младенечъ і съсѫштіхъ съвръшілъ есі хвалѫ. ѣко оубо і своѣ чѧда творѧште, тако і пріложіте сѧ свѧтъıні іхъ і б҃жі разоумѣ· аште лі же къ жівотолюбьці і ненавідѧштеі добра, съ честьѭ і отрокъı намъ дадіте, і мъı съ німі въспоемъ новъıм(ь) ѩзъıком(ь) пѣснъ ѥван҃ьлскѫѩ, бо҃наоученоуѭ, бо҃оугодънѫ, і ті намъ зачънѫтъ, і ті проглаcѧтъ новоѭ пѣснь, ѥйже ѩ г҃ь наоучілъ естъ. сі бо естъ дьні семоу честь. іногда бо сѵмеонъ сърѣте х҃а, і на рѫкоу пріѩтъ прѣвѣчьнаго б҃а ѣко младѣньць і б҃а благослові старць. дьнесь же въ старъıхъ мѣсто несъмъıслънъıхъ отроці сърѣтѫ сп҃ітелѣ, ѣко сѵмеонъ, і вѣтвье постілашѧ, і ѣко б҃а бл҃гсвішѧ сѧдѧштаго на жрѣбѧте ѣко і на прѣстолѣ херовімьсцѣмь· ѡсана с҃ноу д҃въ, глѫште, бл҃гнъ грѧдѧı въ імѧ г҃не, бл҃гнъ грѧдѧı б҃ъ отъ б҃а, прѣвѣчьнъı ц҃ръ славънъı, ооубожавъı

въ своıхъ неоубожъно насъ раді, да нъı обогатітъ. бл҃гнъ пришедъı въ съмѣрени, і пакъı грѧдѧ-

---

διὰ τὴν ἀπείθειαν ὑμῶν; μάθε(τε) παρ' αὐτοῦ, πῶς θεοδίδακτον κηρύσσει τὴν τῶν τέκνων ὑμῶν ᾠδὴν, ὡς καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ προεκήρυξεν εἰπών. Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. Οἱ τοίνυν τὴν οἰκειότητα ὁμολογοῦντες τῶν τέκνων, συγκατάθεσθε καὶ τῇ ὁσιότητι καὶ θεογνωσίᾳ, ἢ ὡς μισάγριοι καὶ φιλοζήμιοι (v rkp. hist. LXII l. 131: μισάγαθοι καὶ φιλοζήμιοι), μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοὺς παῖδας ἡμῖν χαρίσασθε (rkp. χαρίσατε), [καὶ] ἡμεῖς τούτοις συμψάλλωμεν, (ἡμεῖς καὶ συνεορτάσωμεν, ἡμεῖς καὶ ᾄσωμεν) τῇ καινῇ γλώσσῃ τὸ ᾆσμα τὸ ἀγγελικόν, τὸ θεοδίδακτον, τὸ θεάρεστον, [καὶ] αὐτοὶ ἡμῖν προάξουσιν (rkp. προσ–), αὐτοὶ καὶ προαναφωνήσουσι τὸ καινὸν ᾆσμα, ὃ ὁ κύριος ἐδίδαξε (rkp. διδάξει) αὐτούς· ἐπειδὴ τοῦτο τῆς ἡμέρας τὸ ἐπίσημον. Τότε (rkp. LXII: ποτὲ) μὲν γὰρ Συμεὼν ὑπήντησε τῷ Σωτῆρι, καὶ ταῖς ἀγκάλαις (rkp. -ας) ὑπεδέξατο τὸν προαιώνιον θεὸν ὡς βρέφος, καὶ τὸν κύριον ηὐλόγησεν ὡς πρεσβύτης· σήμερον [δὲ] ἀντὶ πρεσβυτέρων ἀγνωμόνων οἱ παῖδες ὑπήντησαν τῷ Σωτῆρι, ὡς ποτὲ Συμεών, καὶ τὰ κλάδη ὑπέστρωσαν, καὶ ὡς θεὸν ἀνύμνησαν τὸν ἐπὶ πώλου ὡς ἐπὶ θρόνου χερουβικοῦ καθήμενον κράζοντες. Ωσανὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, εὐλογημένος ὁ [ἐρχόμενος] ἐκ θεοῦ θεὸς, προ αἰώνων ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης,

---

19 наоучі сѧ (μάθε) Supr. zase 240. 5: навъıкнѣте; бооченѫ m. бооученѫ, Supr. 240. 5: богомь наоученѫ; ř. κηρύσσει vynecháno. 24 къ живото-любьці (ř. φιλοζήμιοι, překladatel myslil na ζῆν), v původním textu mohlo býti: къ животоу любı a přepisovač snad změnil chybně text; Supr. jinak. 28 еванѣлскѫѩ m. анѣлскѫѩ; tak i ř. 45. 37 сѧдѧштаго m. сѣдѧшт . . . . viz str. 6. 40 славънъı m. славъı, jak i Supr. má (240. 21), ř. τῆς δόξης; ооубожавъı (ооубожати πτωχεύειν), Supr. обоубожавъıи 240. 21.

і въ славѣ · прьвѣе на жрѣбьці отъ відъфагиѩ, въторицеѭ на облацѣхъ въ н҃бсе. пръвое кротъко младѣнці хвалимъ, въторое еван҃ћскъіми сілами. бл҃нъ градѫі въ імѧ г҃не. къто сь есть, ѡ боочьнѣі троці; ѣко врѣмѧ естъ юже іздрешті і пріобъштиті ны таінахъ, ѣкоже і мы васъ ліка д҃ава, сѫтъ, сѫтъ тогда г҃лалі сі вѣрнаго ц҃рѣ і҃ава, д҃хвьнъхъ гѫслі бръцаньѣ, сѫштаго іж-него ц҃рѣ і г҃ѣ похвалѣѭшта д҃ховьнъіми словесы і разоумомь. сего раді и мы поемъ медоточьнъіѩ пѣсні, г҃лѭште · осана с҃ноу д҃авъ, б҃гнъ градѫі въ імѧ г҃не. онъ псаныимь съкровиште покрівааше, г҃лѧ · о г҃і с҃псі, о г҃і поспѣші. благо҃нъ градѫі въ імѧ г҃не, б҃ъ г҃ъ, і просвьтѣ сѧ намъ · ні съкровиште раскопаваемъ, ѣко обрѣтаетъ сѧ · не іскоушаѭштімъ его, ѣвлѣетъ сѧ імѫштімъ вѣрѫ емоу. аште оубо любіти правьдѫ владыкамъ землѧ б҃жие слово велітъ, і пакы пой пѫтоу благоу творіти ті праведънаа, ѣко отъ праведънъіхъ дѣании зачінаемъ блаженое житье, да відімъ съ страхомь, чьто семоу істьлѣнье б҃жі законъ съказаетъ, і се ѣко вьсѣкого пламене пламеннѣе і ѣдовитоу оуѣденью ѣдовитѣе да отъбѣжімъ. приде-

ὁ πτωχεύσας ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ δι' ἡμᾶς ἀπτωχεύτως (rkp. -ος ὑπάρχων), ἵνα [ἡμᾶς] πλουτίσῃ · εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν ἐν τῇ ταπεινώσει, καὶ πάλιν ἐρχόμενος ἐν δόξῃ · πρῶτον ἐπὶ πώλου ἐκ Βηθσφαγῆ, δεύτερον ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τῶν νεφελῶν · πρῶτον πρᾶος ὑπὸ νηπίων εὐφημούμενος, δεύτερον (ὡς φοβερὸς) ὑπὸ ἀγγέλων [καὶ] δυνάμεων δορυφορούμενος · εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Τίς οὗτος, ὦ θεοδίδακτοι παῖδες; καὶ γὰρ καιρὸς ἤδη φράσαι καὶ συγκοινωνῆσαι ἡμῖν τῶν μυστηρίων, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν τῆς χορείας τοῦ πρώτο(χοροῦ) ἡμῶν Δαυὶδ τὰ ῥήματα τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἰσραὴλ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ κιθάρας τοὺς λόγους (rkp. LXII: τοῖς φθόγγοις) τὸν ἐξ αὐτοῦ βασιλέα καὶ κυρίον προανευφημοῦντος τοῖς πνευματικοῖς λόγοις καὶ νοήμασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς κελαδοῦμεν τὰ μελίῤῥυτα ᾄσματα, λέγοντες. Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυίδ · εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Ἐκεῖνος ὑπὸ γράμματος θησαυρὸν ἐκάλυπτε λέγων · ὦ κύριε σῶσον δή, [ὦ κύριε εὐόδωσον δή]. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν · ἡμεῖς δὲ τὸν θησαυρον κνωρύττωμεν

45 еван҃ћскъіми сілами ř. ὑπὸ ἀγγέλων καὶ δυνάμεων (viz ř. 28. 47 ѡ б . . . . троці ř. θεοδίδακτοι παῖδες, chybně přepsáno viz str. 1. 49—50 smysl těchto a následujících dvou řádků je nejasný, ni řecký text s tím nesouhlasí; Supr. pak má odtud zcela jiný text. 56 покрівааше viz str. 5. 58 ні ř. ale ἡμεῖς, tedy chybný opis. 59 odtud je náš text zcela jiný než řecká předloha, viz str. 41. 62 пой пѫтоу m. по пѫтоу (vlastně пѫти), оу snad vlivem následující koncovky. 63 творіти, ті tibi? — праведънаа, ne však -ведьнаа.

тъ бо пророкъ мосі, отъ б҃а наоученъ съı, і къ владъıкамъ пръвъı гл҃ѧ · слоухъ бо соуетьнъ, сѧтъ, не прімени · чъто сѧ гл҃ѧ слоухъ соуетьнъ сѫштъ; і соуетьнъ і бе-съвѣдѣтель, і кромѣ съпасьнъıмь, ізвѣстьнъıмь іспъıтаньемь законйнъıмь. пріемлѫ прѣжде елико отъ б҃а власть пріемъше, добрѣ ізвѣдѫштеі, обрѣтаѭштихъ сѧ въ своѩ імъ люді, тѧ же съ тръпѣльскомь, іспъıтаньемь, на вьсѣкъ день раздрѣшаѭште, дльжьні сѫтъ ні єдіного ч҃ка подь німі сѫштаго соулѣе імѣти бж҃ію законоу,

fol. II ні братра, ні чѧдо, ні дроуга, ні иного нікоегоже, добрѣ вѣдѫште і помъıшлѣѭште, еже є въ бж҃і законъ въпсано · гл҃ѧі оц҃ю своемоу і мт҃ері своеі · не вѣдѣхъ тѧ, і братрьѩ своеѩ не познахъ, і с҃нъı своѩ не разоумѣхъ· закона твоего раді съхраніхъ правъдъı твоѩ. по томь же еже є въпсано въ с҃та евн҃ьлѣ · любѧі оц҃а ли матерь паче мене, нѣстъ ми на подобѫ. за сего раді дльженъ естъ вьсѣкъ кнѧзъ, не обіноуѩ вьсѣхь, іже подъ властьѭ емоу, бж҃и ст҃ъı х҃оу законъ, і пророкомъ і ап҃оомъ, і блаженъıмъ оц҃емь прооучати, і вьсѣмъ на вьсѣкъ день запрѣштати, не обідѣті кого немоштьнѣішіхъ, ні поганъскъ етеръ объıчаі съдѣати, ні поганъскъıѩ прісѧгъı іли ино чъто блѫдѧште · ні єдино бо прічѧстье свѣтоу къ тьмѣ, і с҃номъ свѣтоу крьстьѣномъ і поганомъ. ст҃ое крьстенье въ чъсть велью імѣті, а не оукорізнѣ творітье, і съмотрами своімі і дъштерьми, іже отъ ст҃аго крьштеньѣ, не съмѣшати сѧ. вьсе бо се ст҃і вьсемоу мироу обьнити сънъмі проклѧлі сѫтъ. нъ і позьрѧштаѩ ихъ кн҃ѧзѧ таковьсѧѩ бе-

70 владъıкамъ tak rkp., jak nahoře již podotčeno, píše se v našem rkp. často litera, která teprv později následuje, viz str. 35, zde naopak; v пръвъı má první ъ zalitou kličku. 77 stranu своѩимъ viz str. 38; o тѧ же str. 6; тръпѣльскомъ m. -ствомь. 83 мтері bez titly. 90 бж҃и . . . законъ і пророкомъ, sloveso прооучати pojí se zde s dat. i s akk. (Kop. překládá: divinam sanctam Christi legem et et in prophetis . . . edocere).

штиницѧ, і не, ѣко подобаетъ, показаѭштіхъ, съ достоѣноу емоу постоу, въ разлічение прокленьше въ вѣчьнъı огнь отъвръгѫ сѧ братьѣ. въ стое і спсаѭштее кръштение дльженъ естъ вьсѣкъ кръштенъ съ страхомъ і трепетомь хранити· то же стоумоу і блаженоумоу павълоу апостолоу глѭштю къ вѣрънъмъ· любодѣание же і вьсѣка нечистота въ васъ да не іменоуетъ сѧ, ѣкоже подобаетъ стъıмъ, і нікътоже васъ да не слъıшитъ тъштіми словесъı· не любодѣі бо, ні клеветьниці, ні обідьливи црствие бжие наслѣдъствоуѭтъ. сіхъ бо раді грѧдетъ гнѣвъ бжі на снъı протівьнъıѩ. дльженъ естъ вьсѣкъ кръштенъı самъ себе чиста хранити

ѣко цркве боу стѫѭ, і о своеі женѣ довьлѣти сѧ, нічъже іно дальнее съмышлѣті, ні въ скота мѣсто въ слѣдъ несъмъıслънъ похотимъ ходіті. іже оубо отъ селѣ, кръштенъ сы, творѧ обрѣтаетъ сѧ, по бжію законоу да осѫдітъ сѧ то же боу і спсоу нашемоу ісхоу въпрошеноу бывъшю, аште е льзѣ поуштати женѫ своѭ на вьсѣко врѣмѧ, і отъревъшю· вьсѣкъ поуштаѩі женѫ своѭ развѣ словесе любодѣанаго творитъ ѭ прѣлюбы творіті, і вьсѣкъ приѩпаѣмі сѧ потъıгѣзѣ прѣлюбы дѣетъ. ѣже бо бъ съвелъ естъ чка, да не разлѫчаете сѧ. фроштоу же малахеоу съізвѣстоуѭштю бві, і глѭштю· і женѫ юности твоеѩ да не оставиши, нъ аште възненавидѣвъ отъпоустиши, і покриетъ нечьстие на тѧ,

105 показаѭштіхъ m. показаѭштаѩ, poněvadž to odpovídá předcházejícímu позьраштаѩ. 106 съ достоѣноу емоу постоу chyba vzniklá snad vlivem -оу ve slově емоу; дост . . постоу nemůže býti instr. 107 ve вѣчьнъı má ъ zase zalitou kličku. 108 братьѣ nom. Kop. překládal: abrenunciarunt fratribus. 115 да не слъıшитъ zde opět chyba, f ad Eph. 5. 6): μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις, Ap. Šiš.: никътоже васъ да не льститъ тъштиими словесъı, srovn. též 118 a 119. 122 v starých textech ev. nepřichází slovo нічъже, za to však v jiných (pozdějších) památkách. 124 похотн-имъ snad z похоти-ямъ, ale nejisté, neboť místo ямъ očekáváme sg. 132 съвелъ естъ, texty ev. mají zde aor viz str. 8.

глетъ гъ. также сті апоლі і блажені оці съ стъімь закономь отъиждь велье і ѕѣлоуто таковое посѫждеңье, рекъше велью іспъітанью і поштенью се съподобіша, і дльжень естъ вьсѣкъ крестьѣнь съ говѣньемь і страхомь рачъшѫ ѭ імѣти, но бжію законоу стоумоу сьѭ сѫдіти съ вьсѣкоѭ обрѣтаѭштіѭ сѧ тажю, ѣкоже законъ пишетъ. да нікъіже оубо отъ владъікъ, отъ непрѣзні обладанъ, съ оустъна ма своіма ісповѣдаѩ себе вѣрна, срдцемь далече отъстоітъ ба, етеро псанъімь сімь, отъ тъмъі мъдлості ілі етероу іномоу невѣждъствью, лі любъві пътъсцѣі не храніті покоушаѩ сѧ, не повінна себе вѣчъноумоу огню осѫжденью непьштюетъ, і на семь свѣтѣ бжію гнѣвоу· крѣпъко помъішлѣѩ бъівъше пръвоумоу цреві іавоу, слоулоу, і не за велье прѣзьрьрѣнье, от(ъ) пророка слоула. сего радн трѧсъі сѧ і трепештѧ да бжи храніть законъ· рече бо къ немоу гъ гласоуѩ· аште се трѣбѣ гі олокавътомата і даръі, ѣко оу-

Cloz. II.

fol. I слъішаті гню, і до послоушанѣ оунѣе дара благо, ѣко прѣзьрѣ слово гне. і оукорітъ тѧ гъ оунебъітівъ владъікѫ, і пакъі правъда възноситъ ѩзъікъ. обнішталѫтъ же грѣхъмі и неправъдамі людье, і ино много еліко стънѧ кнігъі глѫтъ, грозѫ і страхъ творѧште владъікамъ. нъ разоумѣвъше мимо ходѧште славѣ сеі, въ съноу мѣсто да възъпьѫтъ, въ мъісль своѭ стоумоу аполоу павълоу глѫштю·

140 ѕѣлоуто viz index. 145 ѣкокоже tak rkp. 153 непьштюетъ očekávali bychom -юѧ. 156 прѣзьрьрѣнье, tak rkp. 157 отъ neb оть; слоула chyba m. самоуіла. 160 даръі místo дарі viz str. 5. Cloz II zde následují Innsbrucké dva listy. 4 ve slově обнішталѫтъ více písmen sotva čitelných; tak i jinde na této stránce.

къто насъ разлѫчитъ отъ любъве бжи(ѩ)
і стоумоу законоу; ни огнь, ни желѣзо, (ни)
іно никоеже . і сего ради оутвръжденье (вѣ)-
рѣ і непрѣстѫпное бжію законоу і вла-
дъічъствие, еж(е) отъ него, ізвѣстьно
і сто творѧщите, да веселѧть сѧ въ грѧ-
дѫщтее житье съ блаженъıмь гла-
сомь га слъıшати, да оуповаѭтъ·
благъı рабе і вѣрне, въ малѣ бъıстъ
вѣренъ, надъ множѣмі тѧ поставлѫ.
вънιді въ радость гѣ своего (і . . іѫ aut іѧ)
(же . . . . . . лъ . . . . с) . . . . і(т)е сѧ . . (о . . рѣ)
. . . . (вѣ . вѣ)ъ амн

**сто іоана хрѷсостома архіепископа кон-
стѧтинѣ града чьт въ великъі че-
твръток.**

хотѣхъ патріарховѫ бесѣдѫ къ вамъ
простърѣті і отъ то . . . дховъноѭ пи-
щѫ вамъ въдати, нъ безоумье
прѣдадителево на своѭ бесѣдѫ
іазъıкъ нашъ (влѣ)четъ, і врѣ(мѧ)
дьни семоу бѣдітъ нъı безоумье его (і)-
зглаголати. дьнесь бо гъ нашъ іс хъ прѣ-
данъ бъıстъ въ рѫкъı іюдѣіскъ(ıѧ)
оученикомь своімъ. нъ се слы-

Εἰς τὸ θεῖον καὶ μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Σωτῆρος, καὶ περὶ τῆς τοῦ Ἰούδα προδοσίας καὶ εἰς τὸ Πάσχα, καὶ εἰς τὴν παράδοσιν τῶν θείων μυστηρίων, καὶ περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν. Λεχθεὶς τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Πεντάδι.

Ἐβουλόμην, ἀγαπητοί, τῆς κατὰ τὸν πατριάρχην πάλιν ὑποθέσεως ἅψασθαι, καὶ ἐντεῦθεν ὑμῖν τὴν ἑστίασιν παραθεῖναι τὴν πνευματικήν. ἀλλ' ἡ τοῦ προδότου ἀγνωμοσύνη πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν ὑπόθεσιν τὴν ἡμετέραν ἕλκει γλῶτταν, καὶ τῆς ἡμέρας ὁ καιρὸς προτρέπεται τῆς τόλμης αὐτοῦ τὴν μανίαν εἰπεῖν. σήμερον γὰρ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστος παρεδόθη ταῖς τῶν Ἰουδαίων χερσὶν ὑπὸ τοῦ οἰκείου μαθητοῦ. ἀλλὰ σὺ τοῦτο ἀκούων, ἀγαπητέ,

---

20 о множѣмі viz Mikl. Vgl. Gramm. III² str. 51. 21 konec tohoto řádku a následující dva jsou nečitelny, jen tu a tam lze stopy písmen rozeznati (snad ıаже оуготовааъ. 21—26 majuskule tyto jsou u Geitlera na prvním snímku dole; ve slově іоана je н nad о psáno, tak i v чьт- litera т. 27 х v хотѣхъ inicialka, ve slově вамъ je jen ъ nejasné. 29 въдати, Hom. Mih. дати; 30 прѣдадителево spíše než прѣдателево, jak mezera ukazuje, poslední však v Hom. Mih. 31 a 32 мѧ a і na chybném, později vytrženém kuse. 32 дьни семоу, Hom. Mih. дьни сего. 33 дьнесь neb дъиесь. 35 оученикомь neb -омъ; слышѧ Hom. Mih. слышите atd. pl.

шѧ ты . . . . бѫ . . . . . печалънъ, зане прѣданъ бѫстъ, нъ наче прослъзі сѧ

і въздъхні, не прѣданаего раді, нъ прѣдавъшаго раді. зане і х . . . . . ъ, рече, відѣвъ юдѫ, съмѧте сѧ. чесо раді съмѧте сѧ; помъішлѣ-ѧ, ѣко по толицѣ оучении въ какъ брѣгъ себе въвръгъ не чюѣше . милоуѧ оуко оученика съмѧте сѧ . сего раді вьсьде глѫтъ еванћлисті истинѫ . съмѧте сѧ оубо зьрѧ безоумьѣ оученича, а въі оучѧ тѣхъ наче плакаті сѧ, творѧштихъ зъло, а не творѧшти-і зъло· творѧштеі бо зъло, ті сѫтъ стра-ждѫштеі зьлѣ . і се ѣвѣ глааше хъ· блажени изгънании правъдъі раді, ѣко тѣхъ естъ цѣсрствие небское . відѣ лі, колиkъ прибъітъкъ ѣві страждѫштимъ зьлѣ; віждъ пакъі инъде творѧштимъ зъло немилостівънѫ моукъі . послоушаи оубо блаженаго павъла глѫшта· въі же, братьѣ, подобьни бъісте црквамъ бжіѣмъ сѫштимъ въ юдѣі о хѣ ісѣ, ѣко таж де приѧсте і въі отъ своихъ съплеменйнікъ, ѣкоже і тъі отъ юдѣі оубі-

---

μὴ γένῃ κατηφὴς, μηδὲ στυγνάσῃς ἀκούων, ὅτι παρεδόθη ὁ δεσπότης· μᾶλλον δὲ καὶ στέναξον καὶ δάκρυσον, μὴ διὰ τὸν παραδοθέντα Ἰησοῦν, ἀλλὰ διὰ τὸν παραδόντα αὐτὸν Ἰούδαν, (. . . . .) ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἰδὼν τὸν Ἰούδαν ἐταράχθη καὶ ἐδάκρυσεν. (. . . . . .). Καὶ τίνος ἕνεκεν ἐταράχθη; ἐννοῶν, ὅτι μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν, μετὰ (τὰς τοσαύτας παραινέσεις) εἰς οἷον κρημνὸν ἑαυτὸν ὠθῶν οὐκ ᾐσθάνετο (. . . .). ἐπελεῶν αὐτὸν ἐταράχθη καὶ ἐδάκρυσεν. τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω τιθέασιν οἱ εὐαγγελισταὶ, (ἵνα πιστώσωνται τῆς οἰκονομίας) τὴν ἀλήθειαν. ἐταράχθη τοίνυν ὁ δεσπότης, ἰδὼν τοῦ μαθητοῦ τὴν (ὑπερβάλλουσαν) ἀγνωμοσύνην, καὶ διδάσκων ἡμᾶς ἐκείνους μάλιστα θρηνεῖν, τοὺς κακῶς ποιοῦντας, οὐ τοὺς κακῶς πάσχοντας· οἱ γὰρ κακῶς καὶ ἀδίκως πάσχοντες, οὗτοι μᾶλλον μακαρισμοῦ ἄξιοί εἰσιν. Διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ χριστὸς· μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. εἶδες, πόσον τὸ κέρδος ἔδειξε τῶν κακῶς πασχόντων; βλέπε πάλιν ἀλλαχοῦ τῶν κακῶς ποιούντων τὴν ἀπαραίτητον τιμωρίαν. ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, μιμηταὶ ἐγενήθητε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,

---

36 зане, Hom. Mih. по неже. 37 прослъзі сѧ, Hom. Mih. сь сльзами. 38 прѣдавъшаго, ne jak Mikl. -даго. 47 ті, Hom. Mih. сии, předcházející od а не тв . . . zde chybí, m. творѧшти зъло očekáváme asi страждѫштихъ зълѣ. 52 творѧштимъ Hom. Mih. nesprávně творешти, viz řecký text. 53 моукъі, ne мѫкъі. 55 братьѣ Hom. Mih. братие ἀδελφοί; бъісте, Hom. Mih. бывайте. 57 съплемен'никъ, Hom. Mih. сьродникъ. 58 тъі, v cit. tomto (I ad Thess. 2, 14) má řecký text αὐτοί Hom. Mih. a Ap. Šiš. тии(ти), тъі se ale vyskytá též ku př. v Karp. Ap.

въшихъ і гѣ іса і своꙗ пророкы, і пасъ ізгънавъшихъ, възбранꙗѭштіхъ, рече, ꙗзыкомъ глати, да съпасѫтъ са, въі-испл(ъ)нити імъ грѣхы . постіже же въ ніхъ гнѣвъ до коньца. віждѣ ли, ѣко тѣхъ подобаетъ паче рыдати і плакати са, творꙗштихъ зъло, а страждѫштихъ злѣ блажіти . сего раді и чколюбець гъ, зьрꙗ дрьзости оученича, съмѫштааше са, любовь ѣвлѣꙗ, ꙗже імѣаше на немь і показаꙗ чколюбьѣ своего веліқотѫ до самого прѣ(дан)ьѣ, вьсѣкѫ пользѫ творѣаше емоу. (не б)ѫді оубо печальнь, брате, слышавъ, ѣко іс прѣданъ бысть, нъ аште хоштеши, плачі са горько і въздыхи вел(ь)ми, не прѣданаго раді іса, нъ прѣдавъшаго раді июды. прѣданъ бо ісъ і вьселенѫю вьсѫ съпаслъ естъ, а прѣдавы ию-

Hom. Mih. 4a sl. II:

да дшоу своꙗ погоубилъ ѥсть · прѣда-

4 b sl. I
ныи же ѡ десноую ѡца сѣдить на нбсѣхь · а прѣдавыи оу адѣ нынѣ ѥсть не ѡслабьныѥ моукы ѡжидаѥ · то-

---

τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ κωλυόντων ἡμᾶς [. . . . .], φησί, τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι, ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας · ἔφθασε δὲ ἐπ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ εἰς τέλος . εἶδες, ὅτι ἐκείνους μάλιστα δίκαιον θρηνεῖν καὶ κόπτεσθαι τοὺς κακοποιοῦντας; [. . . . .]. διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης, ὁρῶν τοῦ μαθητοῦ τὴν τόλμαν, ἐταράττετο καὶ ἐδάκρυε, τὴν περὶ τὸν μαθητὴν συμπάθειαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ δεικνὺς αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος, ὅτι καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς προδοσίας οὐκ ἐπαύετο τῆς τοῦ μαθητοῦ διορθώσεως προνοούμενος . [. . . . .]. Διὰ τοῦτον οὖν δάκρυσον πικρὸν καὶ στέναξον μᾶλλον. [. . . . .] (ὁ μὲν γὰρ προδοθεὶς Ἰησοῦς τὴν οἰκουμένην ἔσωσεν, ὁ δὲ προδοὺς Ἰού- . . věta tato je v ř. 38 u Mignea) . .

Migne, sl. 381 (pokračování): δας τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπώλεσε · καὶ ὁ μὲν (4 b sl. I) προδοθεὶς Ἰησοῦς ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν οὐρανοῖς κάθηται, ὁ δὲ προδοὺς Ἰούδας ἐν ᾅδου νῦν ἐστι, τὴν ἀπαραίτητον καὶ αἰώνιον

60 възбранѣѭштихъ, Hom. Mih. вьзбраниѭщимь. 61 съпасѫтъ са ἵνα σωθῶσιν, Hom. Mih. však спасеть се 62 постиже ἔφθασε, Hom. Mih. наоусти. 65 плакати са тв . . . ихъ, Hom. Mih. плакати творещимь, taktéž страждоущимь . . . блажити. 67 оученича, Hom. Mih. оученика. 68 ꙗже імѣаше на немь, Hom. Mih. юже имать на немь. 70 великотѫ, Hom. Mih. величьство. 71 a 72 co uzávorkováno, bylo vytrženo; не бѫди, Hom. Mih. opět pl. не боудѣте; tak i dále. 73 v бысть je c nad slovem. 76 прѣданъ, očekáváme прѣданы, ř. ὁ μὲν γὰρ προδοθείς; Hom. Mih. správně: прѣданыи.

го ради оубо въздъхноувъше прослъзиимь · имже и самь г҃ь ѥго ради смете се. смете се оубо и рече · ѥдинь ѿ вась прѣдасть ме · ѡ колико млср҃дие · ѡ колика бл҃гость · да прѣданы не себе ради нь прѣдавшаго ради печалнь ѥсть. виде ѥго прѣбывающаа҃го вь злобѣ · смете се и р҃че · ѥдинь ѿ вась прѣдасть ме · блюди колико незлобиѥ · колико трьпѣниѥ · колико ти милоуѥть неразоумнаго · и не хощеть да би бестоудьнь биль. ни ѣкавлѣѥ ѥго · нь всѣмь оученикомь тоугоу творить · не нарекыи лица никомоуже · ѡномоу виноу даѥ ѥтероу покаанию. ѥда би прѣсталь ѿ неистовьства · нь ѥгда д҃ша ѡжестить се · то ни ѥдиного послоушаѥть · ни оучениꙗ ни наказаниꙗ · нь ѡм҃рачена бывши грѣхомь. вь врѣгь выпадаѥть · нь вьсако ничесо · же не приѡврѣтаѥть толицѣмь трьпѣни-

sl. II ѥмь ѥдинь-рече-ѿ вась прѣдасть ме · чесо ради смете се и печалнь б҃ыс · коунно и ч҃лвколюбиѥ своѥ и оуче ныи (sic) ꙗко тѣхь достоить плкати (sic) се · творещиимь искрьниимь своимь зло. тии бо соуть призывающеи на се гредоущии гнѣв҃. и г҃а на се прогнѣвающеи. се же оубо не вь простоу к вашеи любви н҃нѣ г҃леть · да навыкнемь негнѣвати се на враждебнвы (sic) наше. нь паче да милоуѥмь ѥ · и да плачемь се и рыдаѥмь сими · тии бо соуть приѥмлющеи зло · и имоуще враждоу на ны · аще оубо тако оуготовимь д҃ше наше · не тькмо не гнѣ-

---

ἀναμένων κόλασιν. Διὰ τοῦτο στέναξον, διὰ τοῦτο δάκρυσον · ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδὼν τὸν Ἰούδαν ἐταράχθη καὶ ἐδάκρυσεν. Ἰδὼν γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ἐταράχθη καὶ εἶπεν. Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με . (pokračování v. sl. 383 ř. 23). Ὢ πόση εὐσπλαγχνία, πόση ἀγαθότης Δεσπότου! ὁ προδοθεὶς ὑπὲρ τοῦ προδότου ἀλγεῖ. Ὁρῶν γὰρ αὐτὸν ἐπιμένοντα τῇ πονηρίᾳ, ἐταράχθη καὶ εἶπεν· Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Σκόπει, πόση μακροθυμία! πόση φιλανθρωπία! πῶς φείδεται τοῦ ἀγνώμονος, καὶ οὐ βούλεται αὐτὸν ἀναίσχυντον ἐργάσασθαι. ἀλλὰ πάντας εἰς δειλίαν ἐνάγει τοὺς μαθητὰς καὶ ἐναγωνίους ποιεῖ, πρὸς τὸ ἀφορμήν τινα ἐκείνῳ παρασχεῖν τοῦ μεταγνῶναι τῆς μανίας! Ἀλλ' ὅταν ἀναίσθητος γένηται ἡ ψυχὴ μὴ δεχομένη τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας, οὐ παραίνεσιν δέχεται, οὐ συμβουλὴν, ἀλλὰ σκοτωθεῖσα ὑπὸ τοῦ πάθους κατὰ κρημνῶν ἄπεισι . διόπερ οὔτε οὗτος ἐκέρδανέ τι ἐκ τῆς τοσαύτης μακροθυμίας. sl. II. Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, φησί. Τίνος ἕνεκεν ἐταράχθη καὶ ἠθύμησεν; Ὁμοῦ καὶ τὴν φιλοστοργίαν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδεικνύμενος, καὶ διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι ἐκείνους μάλιστα δεῖ θρηνεῖν, τοὺς κακῶς τῷ πλησίον κατεργαζομένους. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι καθ' ἑαυτῶν τὴν ὀργὴν ἐπιφέρουσι.

Ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς κινοῦμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ' ἵνα παιδευώμεθα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἐλεῶμεν αὐτοὺς, καὶ δακρύωμεν καὶ ἀλγῶμεν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ κακῶς πάσχοντες, οἱ ἐχθραίνοντες ἡμῖν μάτην. Ἂν οὕτω παρασκευάσωμεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ὡς μὴ ὀργί-

вати се нь пострадати за не · ıако же и гнѣ заповѣдь ѥсть маити се запе · то многоу масть можеть приѥти ѿ ба ѡ семь · нь аще вамь любо ѥсть сь выше начьнъше слово · оучениче безоумниѥ да разоумѣѥмь · и гне бечисльноѥ масрдиѥ · да послоушьствоуѥмь ѥуглиста · како дрьзость ѥго повѣдаѥть · тьгда-рче-шьд' ѿ ѡбою на десете . июда рекомы скариѿ · кь архиѥ-

fol. 5 a sl. I рѥшмь рче · что хощете ми дати азь вамь прѣдамь и. всакоу бесѣдоу сь испытаниѥмь да изищемь · да лежещеѥ богатьство вь словесѣхь сихь можемь оувѣдѣти . тьгда рече шдь . тьгда кьгда же не вь просто врѣме ıавлѣѥть . каже ны сии дхомь бо глеть · и ничесо же без оума глеть · нь хоте ıавити ѥтеро что. тако начеть и рече тьгда. чесо ради к намь се глеть. да оувѣси оучениче безоумние · тьгда сии на прѣданиѥ оуготови се · ѥгда блоудница пришьдьши. алавастрь хризмы изьлиıавши на нозѣ ісвѣ · власы своими ѡтираше · и многомь ицѣлениѥ ıавлѣше · стираюшти исповѣданиѥмь грѣхы своѥ · тьгда оубо · ѥгда видѣ толико прилежаниѥ на оучители · тьгда на безочьноую дѣтель потьща се . ѡна же оубо ѿ самоѥ глбиныи злобныѥ · на врьхь добродѣтели по неже вьсхытѣ. вьзмогши вьзиде · а сии по многѣхь чюдесѣхь · по толицѣ оучении и по то-

ζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀλγεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, δυνησόμεθα κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν καὶ ὑπερεύχεσθαι αὐτῶν, καὶ πολλὴν διὰ τούτου τὴν ἄνωθεν ἐπισπάσασθαι ῥοπήν . . . . Εἰ δὲ δοκεῖ, μικρὸν ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγαγόντες, ἐπὶ τὸν τῆς προδοσίας ἐπανέλθωμεν λόγον, (καὶ ἴδωμεν πῶς παρεδόθη ἡμῶν ὁ Δεσπότης). Ἵνα δὲ καὶ τοῦ προδότου τὴν μανίαν ἅπασαν καταμάθωμεν, καὶ τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀγνωμοσύνην γνῶμεν, καὶ τοῦ Δεσπότου τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, ἀκούσωμεν τοῦ εὐαγγελιστοῦ πῶς ἡμῖν αὐτοῦ διηγεῖται τὴν τόλμαν. Τότε, φησί, πορευθεὶς εἷς τῶν δώδεκα, Ἰούδας ὁ λεγόμενος Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπεν αὐτοῖς · Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; . . . . . . εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειεν ἕκαστον τῶν εἰρημένων, πολλὴν ἔχει θεωρίαν καὶ πολὺ τὸ βάθος τῶν νοημάτων . . . . . . τότε πορευθεὶς . Τότε · πότε; καὶ τίνος ἕνεκεν ἐπισημαίνει τὸν χρόνον; οὐχ ἁπλῶς ἡμῖν ἐπισημαίνεται τὸν καιρὸν ὁ εὐαγγελιστὴς πνεύματι ἁγίῳ φθεγγόμενος · ὁ γὰρ Πνεύματι φθεγγόμενος, οὐδὲν ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ φθέγγεται . . . . [. . .] Τότε · πότε; Ὅτε πόρνη προσελθοῦσα, τὸ ἀλάβαστρον τοῦ μύρου καταχέασα κατὰ τῶν ποδῶν τοῦ Ἰησοῦ, ταῖς οἰκείαις θριξὶν ἐξέμαξε καὶ πολλὴν τὴν θεραπείαν ἐπεδείκνυτο, τὰ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἁμαρτήματα ἐξαλείφουσα διὰ τῆς ἐξομολογήσεως αὐτῆς · Τότε οὖν, ὅτε ἐκείνην ἐθεάσατο τοσαύτην θεραπείαν τῷ διδασκάλῳ ἐπιδειξαμένην, τότε αὐτὸς ἐπὶ τὴν παράνομον προδοσίαν ἔσπευσε. Κἀκείνη μὲν ἀπ αὐτοῦ τοῦ πυθμένος τῆς κακίας εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἀνῆλθεν. οὗτος δε μετὰ μυρία θαύματα, μετα τὴν ἄφατον συγκατάβασιν, εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῶν ταρτάρων κατέπεσε.

11 bez оума εἰκῆ viz str. 12. 20 изьлиıавши viz str. 8—9, staré ev. texty zde mají ovšem възлиѩ (Mat. 26, 7).

лицѣ смотрении · вь самоу-
sl. II ю глбиноу злобѣ вьпаде · тако бо зло бываѥть ѡслабленьнимь и не послоушающиимь. сего ради и паоуль оуче глше · ꙗко мьнеи се стоꙗти. да блюдет се да не падеть · и прркь пакии вьпиѥ глше · ѥда падаѥи не вастанеть · или ѡбращаѥи се не вьзвратит се · кьждо ихь различно врачениѥ имыи · да стоѥи мнит се ꙗко да не падет се · нь да дрьзаѥть выноу. а пады се да не ѿречеть себе · нь да имате оупваниѥ добро кь вьзвращению прияти · сего ради и блжены ѥуганисть повѣдаѥ · ѡ оученицѣ бѣвшаꙗ глеть · тгда шьдь · и ѥже рече шьдь. не малоу бесѣдоу имать. ꙗвлѣѥть бо ꙗко самь и своюю бесѣдоу своѥю волею · иде на сию безочноую дѣтель · не инѣми звань · не ѿ инѣхь повелѣниѥ приѥмь · нь самь и ѡбою движимь на се прииде · не имы никоѥѥ же вины . нь своѥю злобою · на прѣданиѥ себе поустии · тьгда шдь рече ѿ ѡбою на десете · и се не мала вина нь и велиѥ поношениѥ ѥмоу ꙗвлѣѥть.

5b1: ѥже рче ѥдинь ѿ юбою на десете прѣдасть ме · сирѣчь ѿ соущиихь ѡ самомь · понеже бѣше и инии мнози · бѣ бо рече инѣхь седмьдесеть оученикь не мни оубо ꙗко ѥдинь бѣ ѿ тѣхь · рече ѿ ѡбою на десете · сирѣчь ѿ великихь · ѿ искоушеныихь · ѿ творещиихь чюдеса велика и знамениꙗ · ѿ живоущиихь с нимь по все дни . и ѿ имоущиих велиѥ дрьзновениѥ к немоу · сии бо бѣше искоушени · сьи ликь и ѡ самомь цри. ис того-рече-лика искочи июда · и да вѣси ꙗко не простыи бѣ великыихь · рече ѥдинь ѿ ѡбою на десете · и не стыдить се сии пи-

---

Τοσοῦτόν ἐστι ῥαθυμία κακὸν καὶ προαίρεσις διεφθαρμένη. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν · Ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ (1 Cor. 10, 12)· καὶ ὁ προφήτης πάλαι ἐβόα· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει (Jerem. 8, 4); ἵνα μήτε ὁ ἑστὼς θαῤῥῇ, ἀλλ' ἐναγώνιος ᾖ διηνεκῶς, μήτε ὁ καταπεσὼν ἀπογνῷ ἑαυτοῦ . . . . Διὰ τοῦτο ὁ εὐαγγελιστὴς διηγούμενος ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν μαθητὴν τὸν ἀγνώμονα ἔλεγε · Τότε πορευθεὶς, τουτέστιν, οὐχ ὑφ' ἑτέρων κληθεὶς, οὔτε βιασθεὶς παρ' ἄλλου, οὐδὲ παρ' ἑτέρου δεξάμενος τὴν προτροπὴν, ἀλλ' οἴκοθεν κινούμενος ἐπὶ τοῦτο ἐτράπη, δεικνὺς ὅτι αὐτομάτως, καὶ ἐξ οἰκείας γνώμης ἐπὶ τὸ παράνομον τοῦτο τόλμημα ὥρμησεν, ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας κινούμενος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς πηγαζούσης ἔνδοθεν κακίας ἐπὶ τὴν προδοσίαν τοῦ Δεσπότου ἑαυτὸν ὠθήσας. Τότε πορευθεὶς εἷς τῶν δώδεκα. Καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν ἔγκλημα τὸ εἰπεῖν, Εἷς τῶν δώδεκα. Ἐπειδὴ γὰρ ἦσαν καὶ ἕτεροι ἑβδομήκοντα μαθηταὶ, διὰ τοῦτο εἶπεν, Εἷς τῶν δώδεκα, τουτέστι, τῶν ἐγκρίτων, τῶν καὶ καθ' ἑκάστην αὐτῷ συναναστρεφομένων, τῶν πολλῆς ἀπολαυόντων τῆς παῤῥησίας · Ἵνα οὖν μάθῃς ὅτι μαθητὴς ἦν τῶν δοκίμων, φησίν · Εἷς τῶν δώδεκα. Καὶ οὐ παρα-

ше ієуганисть. чесо ради · да тыи вѣроу имеши · ꙗко высдѣ все вь истиноу глють · и ничесоже не таеть. соущиихь вь поношении. сама бо словеса минмаꙗ поношению соуща · ꙗвлѣють гне члвко любие · ꙗко прѣдадителѣ и тати · толикомь благомь достоино створиль ѥси · и до послѣднаго вечера трьпѣкаше · и оучаше и каза-
sl. II. ше и · видѣ-ли како любодѣица спсена быс · имже ѡбрати се и покаꙗ се · а оученикь сослабѣвь ѿпаде и погибе · немози оубо ѿврѣщи себе блоудницоу видѣвь · ни пакии дрьзаи оученика зре · ѡбоѥ же пагоуба ѥсть · и ѥже дрьзати безь соумнѣниꙗ · и ѥже ѿврѣщи себе вь нечаꙗние · видѣ ли како оученикь мьне се стоꙗти паде · и како блоудница падьши се въста · слаба бо ѥсть наша волѣ · сего ради достоить намь всоудоу хранити се и крѣпити · тьгда ньдь ѥдинь ѿ ѡбою на десете · июда скарнѿ · видиши ли ѿ коѥго лика испаде · видиши ли коѥ оучение прѣзрѣ. видиши · ли колико ѥсть зло оуныные · июда рече нарицаѥмы скарнѿ. чесо ради намь мѣсто рече ѿ поудоу же бѣ · не вь простоую и семоу наоучиныи · нь понеже бѣ инь июда · нарицаѥмыи ꙗковль, сего ради разлоучение намь творить · и рече нарицаѥмы скарниоть · что ми глеши
6a I мѣсто ѿ поудоу же бѣаше · ѥда бимь и самого не позналь · нь кьждь ѥуганистово истезание · и прѣмоудростьноую волю · не ѿ дѣтели ни ѿ мѣста · ѿ поудоу же бѣ ꙗвлѣѥть и к намь · а о дроузѣмь гле рече · июда ꙗковль · ѡного не ѿ-

σιωπᾷ ταῦτα γράφων ὁ εὐαγγελιστής, ἵνα συ πεισθεὶς ὅτι ταῦτα τὰ δοκοῦντα ἐπονείδιστα εἶναι τοῦ Δεσπότου τὴν πρὸς ἡμᾶς κηδεμονίαν, ὅτι τὸν προδότην, τὸν κλέπτην τοσούτων ἠξίωσεν ἀγαθῶν, καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἑσπέρας παρῄνει. Εἶδες πῶς ἡ πόρνη μὲν ἐσώθη, ἐπειδὴ ἔνιψε · ὁ μαθητὴς δὲ ῥαθυμήσας κατέπεσε; Μὴ τοίνυν ἀπογνῷς ἑαυτοῦ πρὸς τὴν πόρνην ἀφορῶν, μηδὲ θαρσήσῃς πάλιν πρὸς τὴν τοῦ μαθητοῦ τόλμαν ἀπιδὼν · ἀμφότερα γὰρ ὀλέθρια. Εὐόλισθος γὰρ ἡμῶν ἡ γνώμη, εὐπερίτρεπτος ἡ προαίρεσις · διὸ πάντοθεν ἀσφαλίζεσθαι χρή. Τότε πορευθεὶς εἷς τῶν δώδεκα, Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης · Ὁρᾷς ποίου χόρου ἐξέπεσεν; ὁρᾷς ποίας διδασκαλίας ἑαυτὸν ἐστέρησεν; ὁρᾷς πόσον κακὸν ἡ ῥαθυμία; Ἰούδας · φησίν, ὁ Ἰσκαριώτης, ἐπειδὴ ἕτερος ἦν τούτῳ ὁμώνυμος ὁ λεγόμενος Ἰακώβου · Ὁρᾷς τοῦ εὐαγγελιστοῦ τὴν σοφίαν, ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ τολμήματος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τόπου, δῆλον ἡμῖν αὐτὸν ποιεῖ, ἐκεῖνον οὐκ ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πατρωνυμίας γνώριμον ποιῶν; καίτοι

sl. II ř. 5 немози viz. str. 39. 6a I ř. 2 že se tvar tento zde ještě zachoval, je velmi nápadné.

мѣста нь именьмь ѿца ꙗвлѣѥть и · подбаше оубо рещи июда прѣдатель · нь того не дѣѥть · ибо достоꙗше тако рещи · нь наоучити ны хотѣ не творити ѡклеветаниꙗ · и самого прѣдателѣ милоуѥть · оучими же оубо бываѥмь симі. николиже из врагь своихь не поминати зла · ибо блаженыи сии · не ѡклевета прѣдадителѣ · ни именова ѥго прѣдадитель · и безочьноѥ ѥго дрьзаниѥ повѣдаѥ. ѡставль злоую ѥго дѣтеа́ рещи · и тѣмь ѡклеветати сего не створи · нь ѿ мѣста ѿ негоже бѣ . ꙗвѣ кь намь моужа того изглаа. коѥмоу оубо достоини боудемь мы ѿ-

Cloz. II. (Pokračování.)

fol. II. данью, іскрънімь своім҄ъ зъло глѩште; і множицеѭ врагъı своѩ не тъкмо съ досажденьемь помнѩште, нъ і дроугъı своѩ . тѣмь же, молѭ сѩ вельми, да оутвръдімъ сѩ въ словесехъ . сего ради бо і павелъ оучітъ, глѩ · вьсѣко слово смрьдѩ із оустъ ваших҄ъ да не ісходітъ, і пакъı · вьсѣкъ гнѣвъ і ꙗрость і кличъ і хоула да възъметъ сѩ отъ оустъ вашихъ съ вьсѣкоѭ зълобоѭ . відѣ лі испъıтанье оучітелево; въ колицѣ кротості велітъ, да прѣбъıваемъ і нашѩ дшѩ како оучішта-етъ отъ вьсѣкого гнѣва і ꙗрости . сего раді отъ вьсего того зла чість съı блаже-

γε ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν, Ἰούδαν τὸν προδότην. ἀλλ᾽ ἵνα ἡμᾶς παιδεύσῃ καθαρὰν ἔχειν κατηγορίας τὴν γλῶσσαν. καὶ αὐτὸ τὸ εἰπεῖν προδότον φείδεται. Παιδευώμεθα τοίνυν μηδένα τῶν ἐχθρῶν κακῶς μεμνῆσθαι. Εἰ γὰρ ὁ μακάριος οὗτος τοῦ προδότου οὐκ ἠνέσχετο κατηγορῆσαι, τὸ παράνομον τοῦτο τόλμημα διηγούμενος, τοῦτο μὲν ἀπεσιώπησεν, ἀπὸ δὲ τοῦ τόπου, ὅθεν ὥρμητο, δῆλον αὐτὸν ποιεῖ · ποίας ἂν εἴημεν ἡμεῖς ἄξιοι συγγνώμης . .

(sl. 385 dole:) . . . . τοὺς πλησίον κατηγοροῦντες; καὶ πολλάκις οὐ μόνον τῶν ἐχθρῶν μεμνήμεθα μεθ᾽ ὕβρεως, ἀλλὰ καὶ τῶν δοκούντων πρὸς ἡμᾶς ἔχειν διάθεσιν. μή, παρακαλῶ, . [. . . . .]. Τοῦτο καὶ Παῦλος παραινεῖ, λέγων · πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω . . . [πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ᾽ ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ . . . .] διὰ τοῦτο παντὸς

78 данью, jak z Hom. Mih. vidíme, předcházelo отъ, tedy отъданью (συγγνώμην). 81 да оутвр . . . сѩ въ словесехъ, Hom. Mih. молю се и вь словеса велми, да оутврьдимь се, v ř. textu našem to chybí. 84 ісходітъ, Hom. Mih. изидеть. 85 кличъ, Hom. Mih. зыпаниѥ (κραυγή); гнѣвъ і ꙗр. gr. πᾶσα πικρία καὶ θυμός, Ap. Šiš.: горесть и гнѣвъ; s Cloz. srovnávají se Hom. Mih. 86 отъ оустъ вашихъ v ř. jen ἀφ ὑμῶν, v Hom. Mih. a v Ap. Šiš. dle ř. též jen: оть вась. 88 велітъ chybí v Hom. Mih. 89 оучиштаетъ, Hom. Mih. ѡчи . . . viz str. 10.

ны маттѣі г҃лаше · тогда шедъ єдінъ отъ обою на (де)десѧте, нарицаємы юда іскаріотъ, къ архієрѣомъ рече · чъто хощете ми даті и азъ вамъ прѣдамь і · ѡ скврънины г҃лас, ѡ дръзость бестоудьна! како із оустъ іспоусти гласъ; како іазыкъ подвіжа; како не искочи д҃ша іс тѣлесе того; како не оцѣпѣнѣ; како не оужасе сѧ оумъ его; чъто хощетете ми даті, сѧтъ, і азъ вамъ прѣдамь і · рьці мі, семоу лі тѧ наоучі оучитель въ тол(і)ко врѣмѧ; тако лі скоро забы частоє оученьє; н(е) сего лі раді г҃лаше · не сътѧжіте злата ні сърєбра, бранѧ древле твоі волі, юже імаше въ імѣніі; не оучааше лі г҃лѧ · аще кто тѧ оударітъ въ деснѫю ланітѫ, обраті емоу і дроугоуѭ; чъто хощетете ми даті и азъ вамъ прѣдамь і. ѡ невѣждъствьє, ѡ нечювьствьє многоє! і азъ вамъ, сѧтъ, прѣдамь і. чесо раді, рьці ми. коѭ віны имы, ли малѫ, лі велікѫ, прѣдаше

τοιούτου πάθους καθαρεύων ὁ μακάριος Ματθαῖος ἔλεγε · τότε πορευθεὶς εἷς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπε · τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν. ὢ μιαρᾶς φωνῆς, ὢ τόλμης ἀνοία! (ἐνθυμούμενος τρέμω, ἀγαπητοί), πῶς ἐξεπήδησε τοῦ στόματος ἡ φωνή; πῶς τὴν γλῶτταν ἐκίνησε; πῶς οὐκ ἀπέστη τοῦ σώματος ἡ ψυχή; πῶς οὐκ ἐνάρκησαν τὰ χείλη; πῶς οὐκ ἐξέστη τῇ διανοίᾳ; τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν. εἰπέ μοι, Ἰούδα, ταῦτά σοι ἐπαίδευσεν ὁ διδάσκαλος ἐν τοσούτῳ χρόνῳ; οὕτω λήθην ἐποιήσω τῶν συνεχῶν παραινέσεων; οὐ διὰ τοῦτο ἔλεγε · μὴ κτήσησθε χρυσον, μήτε ἄργυρον, ἄνωθεν προαναστέλλων σου τῆς περὶ τὰ χρήματα μανίας τὴν ὑπερβολήν; οὐ παρῄνει λέγων · ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην; [τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν · ὢ τῆς ἀπονοίας . . . . . .]. τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι [. . . .] παραδίδως τὸν διδάσκαλον; ὅτι τὴν κατὰ

93 дедесѧте, tak rkp. 97 іспоусти гласъ, Hom. Mih. из оусть испаде сѧ . . .; како ѩзыкъ подвиже v Hom. Mih. chybí, Supr. 306. 29: како подвиже ѩзыкъ. Počínaje ř. 26 na str. 306 podává Supr. podobný text (viz str. 37). Zmínky zasluhuje, že citat v Cloz. чъто хощетете ми дати v Hom. Mih., Assem. a v Supr. (304. 13 a 306. 27) zní: чъто ми хощ . . . (srovn. Altslov. Studien ř. 31). 99 како не оцѣпѣнѣ, tak i v Hom. Mih., Supr. 307. 1: како не оцѣпѣнѣ тѣло ѥмоу вьсе; како не оуж . . . tak i Hom. Mih., Supr.: к . . . не погоуби оума си. 102 наоучи ř. ἐπαίδευσεν, Supr. 307. 3: наказа. 105 не сътѧж . . . tak i Hom. Mih., Supr. 307. 4 však не притѧжите 110 оударитъ, tak i Hom. Mih. Supr. 307. 7 zde však charakteristické заоушитъ (viz Altslov. Stud. str. 7) 111 обр. ємоу і др., tak i Supr. Hom. Mih.: да обратиши ѥмоу и шоуюю. 114 чесо ради рьци ми, tak i Hom. Mih., Supr. (307. 10): за что, повѣждь ми, co předcházl (od невѣждъствьѥ) chybí v Supr. i Hom. M. 114—115 коѭ вины имы, chybné m.

оучителѣ; імьже ли ти обласӏь далъ естъ на нечістыхъ бѣсѣхъ і толікѫ

сілѫ дастъ ті, да недѫженъіѩ оукалоуеші, і проваженъіѩ очіштаеші, і слѣпъіѩ твориші прозьрѣті і іна многа чюдеса такова творіти; за ты лі добръіѩ дѣтѣлі сыѩ мъзды въздаеші емоу; чъто хоштете мі дати, сѧтъ, і азъ вамъ прѣдамь і. ѡ неістовъство велікое, паче же ѡ сърeбролюбьствѣе! вьсе се зълое то сътворіло естъ то възлюбь сь оучителѣ своего прѣдастъ. такъ бо естъ зълы тъ корень, бѣса горы, дшѫ нашѫ боуѭ творітъ, творітъ вьсѧ не вѣдѣті н себе, іскрънихъ, і тѣлесьнаго обычаѣ, і отъ самого съмысла ізгъна ны, і не помнітъ ні дроужъбы, ні обычаѣ, ні рода, ні иного нікогоже · (н)ъ ослѣпі очі оума нашего, ѣкоже въ тъм(ѣ), тако творітъ ны ходіти і въ брѣгы м(е)таетъ. і да оувѣсі се въ істінѫ, і віждъ і тогда то въшедъ, коліко вънесе отъ дшѫ іюдовы

τῶν δαιμόνων ἐξουσίαν σοι παρέδωκεν; [. . . . . . .] ὡς καὶ νοσήματα θεραπεύειν, καὶ λεπροὺς καθαίρειν, [. . . . .] καὶ ἕτερα πολλὰ τοιαῦτα θαύματα ἐπιδείκνυσθαι; ἀντὶ οὖν τῶν εὐεργεσιῶν τούτων ταύτας αὐτῷ ἀποδίδως τὰς ἀμοιβάς; [. . . . .] ὢ τῆς μανίας, μᾶλλον δὲ τῆς φιλαργυρίας! πάντα γὰρ ταῦτα τὰ κακὰ ἡ φιλαργυρία πεποίηκεν, [. . .] ἡ ῥίζα τῶν κακῶν, ἥτις τὰς ψυχὰς ἡμῶν σκοτοῖ, καὶ αὐτοὺς τοὺς τῆς φύσεως νόμους, καὶ αὐτῶν ἡμᾶς ἐκβάλλει τῶν φρενῶν, καὶ οὐκ ἀφίησιν οὔτε φιλίας, οὔτε συγγενείας, οὔτε ἄλλου τινὸς μεμνῆσθαι · ἀλλὰ καθάπαξ πηρώσασα ἡμῶν τὰ ὄμματα τῆς διανοίας, οὕτως ἐν σκότει ποιεῖ βαδίζειν [. . . .]. καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο

вінѫ: віны vyvoláno koncovkou —ы druhého slovo; Hom. Mih.: кою вінoу нымн; прѣдаше m. прѣдаеши ř. παραδίδως; správně v Hom. Mih., v Supr. jiná redakce: что мало и велико понмовати нмѣѭ прѣдаеши . . .

116 імь же ли ти областъ далъ, tak i Hom. Mih., ř. ὅτι τὴν . . . Supr. 307. 11: за ńеже ли ти прѣда . . . власть tak i zde ještě: на бѣсы, tam на бѣсѣхъ. 118 оукалоуеши, Hom. Mih. оуврачюѥши; Supr. jinou redakci (зане ли недѫгы сътвори ти рѣшити 307. 12); tak i v následujících řádcích. 121 за ты лі . . . . емоу, tak i Hom. Mih., Supr. 307. 15: въз благодѣѩниѩ ли си си въздаѥши въздаѩниѩ. 123 v ř. textu našem chybí, však v Hom. Mih. i v Supr. je toto místo. 125 сътворило естъ, Hom. Mih. все бо то зло родило ѥстъ (πεποίηκεν), v Supr. 307. 17: вьсе бо то породи зъло, zde tedy aor. 126 то възлюбь, Hom. Mih. възлюбивь, Supr. 307. 18: на то сии помысливъ. 127 такъ i v Hom. M., Supr. сице (307. 18). 128 бѣса горы, Hom. M. б. горши; Supr. 307. 18: б. лютѣи; доушѫ боуѭ творітъ (i v Hom. Mih.), Supr.: оувѧзъшѧѩ възбѣшаѩ доушѧ. 129 тв . . . вьсѧ не вѣдѣті, tak i Hom. M., Supr. 307. 20: тв . . . вьсего незнати; и себе іскрънихъ (po себе chybí і neb splynulo v jedno s touže samohl. následujícího slova), Hom. M. ни себе нии искрьниихъ; Supr. však: и себе и ближьнѩѩ 307. 20. 130 тѣлесьнаго обычаѩ i Hom. Mih., Supr. 21: ѥстьствьныѩ законы. 131—136 chybí v Supr. 136 віждь, Supr. зьри (307. 22); въшедъ, Hom. Mih. шьдь. 137 вънесе (v Hom. Mih. chybí) отъ дшѧ іюдовы (ἐξέβαλλεν ἐκ . . .), Supr. 307. 22: изведе отъ іюдины доушѧ.

весѣдѫ, обꙑчаі, обьштение, еже на трапѣзахъ, і дівьное оучение, і наказание, вьсе т(о) сьребролюбьствие сътворіло естъ забꙑти. правꙑ блаженꙑ павелъ глаше, ѣко корень вьсѣмъ зълом(ъ) естъ сьребролюбление. чьто хоштете мі, сѫтъ, даті, і азъ вамъ прѣдамь і · велѣ дръзость, велие бестоудие! рьці мі, того лі прѣдаеші, иже вьсѣчьскаа одръжітъ; владѫштаго вѣсꙑ, повелѣваѭштаго мироу, владꙑкѫ вьсѣкоі тварі, творѧшта словомь і повелѣниемь вьсе; нъ хотѧ оучиті і безоумие-е-го оутоліти, волеѭ своеѭ прѣданъ бꙑс, і послоушаі чьто створі. въ то врѣмѧ прѣданию, егда прідѫ на нь съ орѫжі и дръ-

Cloz. I. (Pokračování.)

fol. III колми, свѣштѧ і свѣтилникꙑ имѫште, глаа · кого іштете; і не знахѫ, е-

σαφῶς, ὅρα τότε πόσα [. . . .] ἐξέβαλλεν ἐκ τῆς τοῦ Ἰούδα ψυχῆς τὴν ὁμιλίαν, τὴν συνήθειαν, τὴν κοινωνίαν [. . . .] τὴν θαυμαστὴν διδασκαλίαν, πάντα ταῦτα εἰς λήθην ἐνέβαλλεν ἡ φιλαργυρία. καλῶς ἔλεγε Παῦλος, ὅτι ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία. τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; [. . . .] παραδίδως, Ἰούδα, τὸν τὰ πάντα συνέχοντα; πωλεῖς τὸν ἀκατάληπτον, τὸν κτίστην οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, τὸν δημιουργὸν τῆς ἡμετέρας φύσεως, τὸν λόγῳ καὶ νεύματι τὰ πάντα συστησάμενον; ἵνα οὖν δείξῃ, ὅτι ἑκὼν παρεδόθη, ἄκουσον, τί ποιεῖ. κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς προδοσίας, ὅτε ἐπῆλθον αὐτῷ μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων,

138 обꙑчаі, ne облачаи, jak v Jag. „Specimina“: еже на тр . ., v Hom. Mih. bez еже, v Supr. еже на трапезѣ. 139 дівьное оуч . . . і и (tak i v Hom. Mih.), Supr.: чоудеса, оучение, оувѣштание, наказание . . . 141 сътворило естъ з . . (podobně i Hom. Mih.), Supr. въ забытъ вьложи (307. 25), i zde aor.; правꙑ m. право v Hom. Mih., ř. καλῶς, Supr 307. 25: съ лѣпотꙑ. 143 вьсѣмъ зъломъ, Supr. вьсемоу зълоу. 144 сьребролюбление, Hom. Mih. сребролюбие, Supr. 307. 27: сьребролюбьствие. 147—48 велѣ дрь . . вел . . б . ., Supr. 28: велико безоумие словесе. 149 вьсѣч . . neb вьсѣч . .; иже одръжитъ, Supr. съдръжѧштаего (307. 29). 151 пов . . . мироу m. мороу, Hom. Mih. и · морю кротити се a v Supr. 308. 1: мориви запрѣштаѭштааго v ř. t. chybí. 152 вьсѣкоі твари, Supr. естьствоу вьсемоу; твор . . вьсе chybí v Supr., Hom. Mih. словомь повелѣниа; пов . . . ниемь bezpochyby m. —ниемь (viz str. 22). 153 нъ хотѧ . . . бꙑстъ (tak i Hom. Mih.) neodpovídá ř.: ἵνα οὖν δείξῃ . . . ὅτι ἑκὼν παρεδόθη, Supr. 308. 2: нъ да емоу съпрѧтаатъ безоумие, и наоучитъ, ѣко. аште не бꙑ нихотѣлъ, не бꙑ прѣдалъ сѧ безоумие-е-го — безоумие его (viz str. 16). 155 бꙑс с je nad slovem. 157 прідѫ, ne прідоу (jak Mikl.); и дрѣкольми св . . і, Hom. Mih.: и съ свѣштами и, Supr. съ дрѣвесꙑ и съ свѣштами (bez орѫжии); tímto řádkem končí se Innsbr. listy. 162 не знахѫ егоже, tak i Hom. M., Supr. 308. 6: не вѣдѣахѫ кого . . .

гоже хотѣахѫ ѩті. толькмі ѩда не можаше его прѣдатн, аште не бі самъ хотѣлъ, і того не можааше зърѣті, егоже хотѣаше прѣдаті, ібо свѣтільнікомь сѫштемъ і свѣштамъ толікамъ. се бо съказаѩ еванѣлістъ, рече, ѣко свѣтільнікы, свѣштѧ ношахѫ, і тако его не обрѣтаахѫ, сѧтъ, і юда стоѣше съ німі, тъ рекы· чьто хоштете мі даті, і азъ вамъ прѣдамі-і. ослѣпі бо імъ оумъ, хотѧ ѣвіті своѭ сілѫ, і хотѧ сътворіті, да бѫ прѣсталі отъ зълобы своеѩ, і да бѫ оувѣдѣлі, ѣко невъзможьнаѣ начінаѭтъ, і потомь да оувѣмъ бештісльнѫѭ его сілѫ. послоушаі, чьто сѧтъ еванѣлістъ· слышавъше, сѧтъ, гласъ, ідѫ вьспѧть і падѫ на земі ниці. не могоште слъшаті, нъ паданьемь своѭ немоштъ намъ показашѧ, і сілѫ іспоуштъшаго гласъ. зърі оуже чловѣчьствьѣ гнѣ· понеже не прѣста юда отъ того стоуда, ні юдѣі отъ того безоумьѣ, себе прѣдастъ, егда, сѧтъ, свое съ-

λαμπάδας καὶ φανοὺς ἔχοντες, λέγει αὐτοῖς· τίνα ζητεῖτε; καὶ ἠγνόησαν ὃν ἤμελλον συλλαμβάνειν. Τοσοῦτον ἀπεῖχεν ἐκεῖνος τοῦ δυνηθῆναι παραδοῦναι αὐτὸν, ὅτι οὐδὲ ὁρᾶν αὐτὸν ἠδύνατο παρόντα, ὃν ἤμελλε παραδιδόναι, καὶ ταῦτα λαμπάδων οὐσῶν καὶ φωτὸς τοσούτου. ὅτι γαρ τοῦτο αἰνιττόμενος εἶπεν, ὅτι λαμπάδας καὶ φανοὺς εἶχον, καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτὸν ηὕρισκον, φησι, καὶ Ἰούδας εἱστήκει μετ' αὐτῶν, ἐκεῖνος εἰπὼν, ἐγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτὸν. Ἐπήρωσε γὰρ αὐτῶν τὴν διάνοιαν, βουλόμενος δεῖξαι τὴν οἰκείαν δύναμιν, καὶ ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν. Εἶτα ἀκούσαντες τὴν φωνὴν αὐτοῦ, ἀπῆλθον ὕπτιοι, καὶ ἔπεσον χαμαί. Εἶδες πῶς οὔτε τὴν φωνὴν ἐνεγκεῖν ἠδυνήθησαν, ἀλλὰ διὰ τῆς καταπτώσεως τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν ἐναργῶς ἀπέδειξαν; ὅρα δεσπότου φιλανθρωπίαν· ἐπειδὴ οὐδὲ οὕτω καθίκετο τῆς ἀναισχυντίας τοῦ προδότου, οὔτε τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης,

164 аште не бі . . . хот . . . chybí v Supr., v Hom. Mih. ѥльми аште би самь не вьсхотѣль. 165 і того не м. з. ř. ale jinak, Supr. 308. 7: тако и не видѣаше тоу сѫшта, Hom. Mih. иде неможаше зр . . .; 166 іко (καὶ ταῦτα), tak i Hom. Mih., Supr. 308. 8: цѣ. 167 свѣштамъ т., tak i Hom. Mih. volný překlad ř. φωτὸς τοσούτου, Supr. správněji свѣтоу толикоу (309. 9); съказаѩ i v Hom. Mih., Supr. správněji заштицаѩ ř. αἰνιττόμενος. 168 ек . . bez titly. 169 před свѣштѧ chybí і (καὶ), které je v Hom. Mih.; ношахѫ (tak i Hom. Mih.), ř. εἶχον, Supr. имѣахѫ . . . не видѣахѫ ѥго (ηὕρισκον); co v Supr. (308. 11—29) potom následuje, chybí i v Cloz. i v Hom. Mih. 170 сѧтъ. Hom. Mih. рече; съ німі, tak i Hom. Mih., Supr. 309. 1 близъ ихъ (μετ' αὐτῶν); тъ рекы, tak i Supr., Hom. Mih. ть рече. 171 прѣдамі-и = прѣдамь и (viz str. 16). 173 да бѫ, Hom. Mih. да више (tak i v ř. 175). 176 Hom. Mih. оувѣмы бечисльн . . . 177 Hom. Mih. рече m. сѧть a tak i jinde. 179 ниці, Hom. Mih. вьзнаци. 172—183 text Supr. neodpovídá našemu, mámeť zde jen 2 řádky (2—4). 180 могоште viz str. 16; слъшаті str. 17; m. нем . . . слъш . . v Hom. Mih. видѣ ли како не могоуть тръпѣти гласа слышати, což více ř. textu odpovídá. 183 понеже неп . . ю . . с . пр., tak i Hom. Mih., Supr. 304. 4: еламаже и сице не останѣахѫ сѧ стыдости. волеѭ самъ сѧ прѣда ѥдинъ . . .

творіхъ, сілѫ ѣвіхъ · показахъ, ѣко невъзможьно начинаѭтъ, хотѣхъ гнѣвъ іхъ оутолити · не хотѧтъ, нъ еште прѣбываѭтъ въ зълобѣ своеі. се самъ сѧ прѣдаѭ · се глѫ азъ нынѣ, да не оклеветаѭтъ етері пха, глѫште · по чъто не обраті іюдъі отъ тоіѧ зълобъі; по чъто не створі его лоучъша; рьці мі · како подобаше створіті лоучъшъ. нѫждеѭ іли волеѭ; аште нѫждеѭ, і тако не бі лоучии бъілъ · нікътоже бо нѫждеѭ лоучии бъікаетъ. аште волеѭ і хотѣниимь, вьса показа емоу могѫшта его лоучъша створіти. аште лі онъ не въсхотѣ пріѩті балъства, балі

неповінънъ. іже не хотѣ послоушати. хоштеши лі оувѣдѣті, колико створі, да бі лоучі бълъ; вьсеі філософіі вештъмі і гъі наоучи і, областъ дастъ

ἑαυτὸν ἐκδίδωσι, καί φησιν ὁ Κύριος · ὅτε ἔδειξα ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν, ἠβουλήθην αὐτῶν ἀναστεῖλαι τὴν μανίαν · οὐ βούλονται, ἀλλ᾽ ἔτι ἐπιμένουσι τῇ πονηρίᾳ · ἰδοὺ ἐμαυτὸν παραδίδωμι · ταῦτα λέγω ὑμῖν, ἵνα μὴ κατηγορήσωσί τινες τοῦ χριστοῦ, λέγοντες · διὰ τί οὐ μετέβαλε τὸν Ἰούδαν; διὰ τί οὐκ ἐποίησεν αὐτὸν βελτίονα; καὶ πῶς ἔδει ποιῆσαι τὸν Ἰούδαν σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ; ἀνάγκῃ ἢ γνώμῃ; εἰ μὲν γὰρ ἀνάγκῃ, οὐδὲ οὕτως ἔμελλεν ἔσεσθαι βελτίων · οὐδεὶς γὰρ ἀνάγκῃ γίνεται βελτίων. Εἰ δὲ γνώμῃ καὶ προαιρέσει, πάντα εἰσήγαγε τὰ δυνάμενα αὐτὸν ἀναγαγεῖν. Εἰ δὲ μὴ ἠβουλήθη δέξασθαι ἐκεῖνος τὰ φάρμακα, οὐ τοῦ ἰατροῦ τὸ ἔγκλημα. ἀλλὰ τοῦ τὴν θεραπείαν διακρουομένου ἡ κατηγορία. Θέλεις μαθεῖν, πόσα ἐποίησεν, ὥστε αὐτὸν ἀνακτήσασθαι; ἐδίδασκεν αὐτὸν

186 сілѫ ѣвіхъ, v Hom. Mih. chybí, Supr. 309. 6: моштѧ своѭ отъкрыхъ, v ř. textu jako v Hom. Mih. chybí; п. ѣ нев. нач . . . tak i Hom. Mih., Supr. 309. 7: п. ѣко немоштьна начинаѥте дѣлеса. 187 х. г. і. оут. . tak i Hom. Mih., Supr. 309. 8: хотѣхъ вашѫ съпрѧтати зълобѫ. 188 не х. нъ е. п. в. з. с., Hom. Mih.: нъ не х . ., Supr. 309. 8: нъ ѥлмаже въі не рачите, нъ ѥдиначе прѣбъіваѥте въ своѥи зълоби. 190 се глж . а . . н ., tak i Hom. Mih., Supr. се вамъ съвѣштахъ; окле . ., Supr. 10: оклеветѫтъ. 191 етері . tak i Hom. Mih., Supr 11: нѣции; п. ч. н. о. ю. о. т. з., Supr. 309. 11: по что не прѣложи иѫдѫ на добро; Hom. Mih. открати, jinak jako v Cloz., jen chybí v ř. 192 тоѩ. 193 лоучъша βελτίονα, Supr. 309. 12 мѫдра и кротъка; рьці м. к. п. с. л., v Hom. Mih. po ми: оубо, dále pok лоучьша, Supr. 12: како же бѣ сътворити Июдѫ кротъка. 194 и іли к., Supr. и к. ли, Hom. Mih. н. ли нли н . . 195 і тако н. б. л. б., Hom. Mih то и тако atd.; Supr 14: ни сице рачи оунии бъіти. 196 н б. н л. б, Hom. Mih. никии же, Supr. 14: н нѫдьма бъіваатъ добръ. 197 а. в. і. х. в., Hom. Mih.: аште ли . . . Supr. аште ли к., вьсе моштьно исправити волѩ ѥмоу бѣ дана 200 не въсхотѣ п. б., б . . неп . . ., Supr. не рачи приѩти бъілиѩ на помоштѧ, не врачиво то съгрѣшениѥ, Hom. Mih. аште онъ не в. п. врачьства, то врач непов . . . есть. 201 před іже očekáváme нъ ἀλλὰ, jak Hom. Mih nám ukazují, vypadl zde celý řádek, Supr. 17: нъ; н н х послоушати. Supr. (17): нъ иже нцѣлению не рачи, Hom. Mih. shodují se opět více s Cloz.: нъ ть имать укаѣкитание иже не хотѣ послоушати. 201 х. ли оув . θέλεις μαθεῖν, Supr. 18: съмотри; кол . стк ., Hom. Mih. колико ти стк. ѥмоу . . . 202 да бі л. б., tak i Hom. Mih., Supr да бъі ѥго обратилъ, да бъі ѥго гонозилъ. 203 філ., tak i Hom. Mih., Supr. 20: мѫдрости. 204 вештъми і гъі (= глаголы) н. і, об. д. podobně i Hom. Mih., Supr. více souhlasí s ř. textem: отъ того оучааше н вьсеи мѫдрости, и дѣлесъі и словесъі вънишна бѣсъ створи; ъ v дастъ má zalitou kličku.

емоу надъ бѣсъı, і чюдеса многа створіті, нічьтоже бѣ не остало, іхъже не подобаетъ оученікоу показаті. і да оувѣсі, ѣко сільнъ съı лоучі бъıті, не въсхотѣ, нъ своеѭ мъдлостьѭ вьсе створі і неістовъство съконьча · зане прѣдастъ і повръже Л҃ съребрьнікъ, глѧ · съгрѣшіхъ прѣдавъ кръвь неповіннѫ. чьто ті бъıстъ юдо; егда відѣ чюдотворьца, тогда не рече · съгрѣшіхъ прѣдавъ кръвь неповіннѫ, нъ чьто хощетете мі даті, і азъ вамъ прѣдамь і. понеже бестоудьнаѣ дръзость събъıстъ сѧ і дѣтѣль съконьча сѧ, тогдалі оувѣдѣ грѣхъ; тѣмь разоумѣемъ ѣко, егда оунъıемъ, ні оученье намь пользѫ творітъ, ні казанье · егдаже лі помьнімъ сѧ, і самі о себѣ можемъ въспрѧнѫті. разоумѣі оубо · егда оучаше і, остаті зълаго начѧтка того, не послоуша ні прнѧтъ оученьѣ. і егда не бѣ нікътоже оучѧ его, тогда

πᾶσαν φιλοσοφίαν διὰ πραγμάτων, διὰ ῥημάτων, ἀνώτερον αὐτὸν τῶν δαιμόνων ἐποίησεν, θαύματα ἐργάζεσθαι πολλὰ παρεσκεύασεν (tak Migne na str. 377 dole, v sl. 387 jinak), καὶ οὐδὲν ἐνέλειπεν ὧν ἐχρῆν εἰς μαθητὴν ἐπιδείξασθαι · καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι δύνατος ὢν μεταβαλέσθαι οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ ῥαθυμίας τὸ πᾶν ἐγένετο · ἐπειδὴ παρέδωκεν αὐτὸν, καὶ τὴν μανίαν αὐτοῦ εἰς τέλος ἤγαγεν, ἔρριψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια, λέγων · ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον. Πρὸ τούτου ἔλεγες · τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; ἐπειδὴ ἐτελέσθη ἡ ἁμαρτία, τότε ἔγνω τὴν ἁμαρτίαν! Εντεῦθεν μανθάνωμεν ὅτι, ὅταν ῥαθυμῶμεν, οὔτε παραίνεσις ἡμᾶς ὠφελεῖ, οὔτε νουθεσία · ὅταν δε σπουδαζωμεν, καὶ αὐτοὶ ἀφ᾽ ἑαυτῶν δυνάμεθα διαναστῆναν. Εννόησον γὰρ · ὅτε

205 і чю . . м. с. tak i Hom. Mih., Supr. 309. 21 srovnává se i co do slovosledu s ř. více: чюдеса творити многа дастъ; co v Supr. 309. 21—24 obsaženo, v Cloz. a Hom. Mih. chybí. 206 н. бѣ не ост, Hom. Mih. не бѣ (jen), Supr. ништоже не доста юмоу ни мало ни велико; іхъже . . . пок. chybí v Supr., Hom. Mih. ихьже подобають: co v Supr. 25—26 obsaženo, chybí v Cloz. 207 і да оу . ., ѣко с. съı, tak i Hom. Mih., Supr. 26: и да навъıкнеши ѩко моштьнъ съı. 208 л. б. не в., Supr. 309. 27: прѣложити сѧ не рачи. 209 нъ с. м. в. с., Hom. Mih. нь своѥю волею все створи, Supr. 27: нъ своѥѭ ѥмоу лѣностиѭ вьсе бъıстъ. 210 і н. с., Hom. Mih. є н. своѥ скончa mělo by po прѣдастъ následovati; v Supr. chybí. 211 съребрьникъ, tak i Hom. Mih., Supr. динари. 212 неповиннѫ tak i Hom. Mih. i Supr. 213 чюдотворьца, Hom. Mih. чюдотворецa, Supr. 310. 1: чоудеса творѧшта. 214 не р., Hom. Mih. bez не. Supr. не бѣшта, od 217—218 nesrovnává se Supr., za to však Hom. Mih. 218 po съконча сѧ mají Hom. Mih. ještě: понеже вь роукахь ѥсть оубиницамь · понеже свезань ѥсть · понеже грѣхь скончa се. 219 оувѣдѣ гр., tak i Hom. Mih., Supr. разоумѣ грѣхъ; тѣмь р., Hom. Mih. т. же разоумѣимы. 220 егда оун . . tak i Hom. Mih. (ῥαθυμῶμεν), Supr. 310. 6: лѣнимъ сѧ; ни оу. н. п. т. ни к, podobně i Hom. Mih. (jen наказанию po пользы), Supr. 310. 6: ничьсоже намъ казанию оуспѣѥтъ. 221 є. же ли помьнимь сѧ chyba, Hom. Mih. є. ж. л. потьıримь се, Supr. нъ ѥгда тъштимъ сѧ ř. ὅταν δὲ σπουδάζωμεν. 222 м. въспр., tak i Hom. Mih., Supr. 8: подвижемъ на добро. 224 Hom. Mih.: оучаше остати се зл. н. т., v Supr. ост . . . того vynecháno. 225 не послоуша, Hom. Mih. то не послоушаше того, Supr. не слоушаше; ни пр. оуч. v Supr. vynecháno. 226 не бѣ н. оу. є., Supr. 9: никогоже бѣ кажѫшта; тогда л. б. (zde jedno л nad slovem),

лоучꙑ бꙑваше ı поврѣже тридесѧти сърекрьникъ. чъто хоштете ми дати, ı азъ вамъ прѣдамь ı; ı поставишѧ емоу дати · ̄ĸ · сърѣбрьникъ, цѣнѫ съвѣшташѧ кръви не ımѫштиı цѣнꙑ. почъто възимаеши ̄ĸ сърекрьникъ инюдо; тоуже приде ̄хе пролıтъ кръве своеѩ за вьсѫ вьселенѫѭ, о неiже тꙑ съвѣтъ твориши ı бестоудънѫѭ коуплѫ. къто видѣ, ıлı къто слꙑша; о кръви съвѣтъ творимъ коли; нъ да навꙑкнемь разньствие прѣдадıтелево ı оученикъ да послоушаемъ ı прочиıхъ · вьсе ко съ испꙑтанıмь повѣдае-

fol. IV тъ блаженꙑ сь еваньелıстъ егда, сѧтъ, сı бꙑшѧ, егда прѣданье съконьча сѧ, егда погоуки секе юда, егда съвѣтꙑ беззаконьнꙑѩ сътвори, ı искаше, сѧтъ, подобна врѣмене, да прѣдастъ ı, тогда пристѫпишѧ къ немоу оученици его, ̄глѫште · къде хоштеши оуготоваемъ тебѣ ѣсти пасхѫ; видѣ-ли оученикꙑ, видѣ-ли оученика; онъ о прѣданꙑ

παρῄνει αὐτὸν, καὶ ἀνέστελλεν αὐτὸν τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως, οὐκ ἤκουεν οὔτε κατεδέξατο τὴν νουθεσίαν · ὅτε δὲ οὐδεὶς ἦν ὁ παραινῶν, τὸ οἰκεῖον συνειδὸς ἐπανέστη, καὶ οὐδενὸς ὄντος τοῦ διδάσκοντος μετεβάλετο, καὶ ἔρριψε τα τριάκοντα ἀργύρια. Ἔστησαν γαρ αὐτῷ, φησι, τριάκοντα ἀργύρια, τιμὴν κατέβαλον αἵματος τιμὴν οὐκ ἔχοντος. Τί λαμβάνεις τριάκοντα ἀργύρια, ὦ Ἰούδα; δωρεὰν ἦλθεν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ὁ Χριστὸς ἐκχέαι τὸ αἷμα, ὑπὲρ οὗ σύμφωνα νῦν ποιεῖς. Τί γὰρ ἂν ἀναισχυντότερον τοῦ συναλλάγματος τούτου; τίς εἶδε, τίς ἤκουσέ ποτε; ἀλλ᾽ ἵνα μάθωμεν τὴν διαφορὰν τοῦ προδότου, καὶ τῶν μαθητῶν, ἀκούσωμεν . ἅπαντα γὰρ μετ᾽ ἀκριβείας ἡμῖν διηγεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς . ὅτε ταῦτά, φησιν, ἐγένετο, ὅτε ἡ προδοσία προεχώρησεν, ὅτε ἀπώλεσεν ἑαυτὸν ὁ Ἰούδας, ὅτε τὰς παρανόμους ἐκείνας συνθήκας ἐποιήσατο, καὶ ἐζήτει, φησὶν, εὐκαιρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῷ, τότε προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, λέγοντες · Ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμεν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; εἶδες μαθητάς, εἶδες

podobně i Hom. Mih., Supr. se více s ř. textem srovnává: тъгда своѭ съвѣсть разоумѣвъ и никогоже сѫшта оучителꙗ прѣмѣни сѧ . . . . (310. 10).

228 сърѣбрьникъ zde i Supr. 12, taktéž i v ř. 230 a 232. 231 съвѣшташѧ, tak i Hom. Mih., Supr. 310. 14: прѣсташѧ. 232 въземлеши, tak i Hom. Mih., Supr. въземлеши. 233 тоужде п. ̄хе, Hom. Mih. т. ли п., Supr. тоужде приде хр.; пролитъ, Hom. Mih. пролити, Supr. проливати. 234 за вьсѫ вьселенѫѭ, tak i Hom. Mih., Supr. 310. 16: за вьсь миръ. 235 о н. ж. тꙑ съв . . . тв ı к. к., Hom. Mih. ѥю же тꙑ твориши нꙑнѣ бестоуднѹю коупьлю, Supr. 310. 14: о нѥ же тꙑ съвѣштаваѥши сѧ и лѣкѫ твориши, dále rozcházejí se Supr. i Hom. Mih., tyto: что бо ѥ стоудьнѣѥ сеѥ коуплѧ, opěn ч. б. ѥсть бестоудьнѣѥ лѣпꙑ сеѩ. 237 místo нъ да н. р. Hom. Mih.: w разньство пр. 238 прѣдадѣтелѥво, tak i Hom. Mih. 240 повѣдаѥтъ, Hom. Mih. творить. 242 ı прѣд. съконьча сѧ, tak i Hom. Mih. se změněným slovosledem, Supr. 310. 19: ѥгда прѣданиѥ вълѣсти сѧ. 245 пристѫпишѧ, tak i Hom. Mih., Supr. 310. 20: придошѧ. 247 тебѣ, Hom. Mih. ти; видѣ-ли оу . . . в . ли оу ., tak i Hom. Mih., Supr. видѣ оученикꙑ; в. оу . . 248 онъ о п. тъштаа сѧ а с. о сл., podobně i Hom. Mih., Supr. 310. 23: онъ прѣдаѥтъ владꙑкѫ а сии на слоужбѫ пѣкѫтъ сѧ.

тъштаааше сѧ, а сии о слоужьбѣ · онъ съвѣты творѣаше, і на кръві владъічьни цѣнѫ възимааше, а сии на слоужьбѫ готовлѣахѫ сѧ · тѣхъжде вештии насладиша сѧ і сии і сь, тѣхъжде чюдесь, тѣхъжде оучении, тогожде наказаньѣ · кѫдоу же ли разлічье бъістъ; отъ волѧ. та бо вьсьде намъ віна бъівлетъ добръімъ і зълъімъ. къде хоштеши оуготовлемъ ти, сѧтъ, ѣсті пасхѫ; тъ бѣ вечеръ, въ ньже оученици се глаахѫ. чъто естъ, къде хоштеши оуготовлемъ ти ѣсті пасхѫ; оучимі бъівлемъ отъ сѫдѫ, ѣко не імѣаше домоу отълѫчена хъ · снъ бо, сѧтъ, чскы не іматъ къде главъі подъклонiті, града не імъі, брашьна не імъі, владъка вьсеiѧ твари, аћламъ і архнћломъ, і вьсѣмъ вышьнимь силамь творць. сего раді глахѫ емоу · къде хоштеши оуготовлемъ ти ѣсті па(х)схѫ; кѫѭ пасхѫ; июдѣіскѫѭ, імѫштѫѭ начѧтѣкъ отъ еію-

μαθητήν; ἐκεῖνος περὶ τὴν προδοσίαν ἠσχολεῖτο, οὗτοι περὶ τὴν διακονίαν · ἐκεῖνος σύμφωνα ἐποίει, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ τὴν τιμὴν λαμβάνειν ἐπεχείρει, οὗτοι περὶ τὴν ὑπηρεσίαν παρασκευάζονται · τῶν αὐτῶν θαυμάτων ἀπήλαυσαν καὶ οὗτος κἀκεῖνοι, τῶν αὐτῶν διδαγμάτων · πόθεν οὖν ἡ διαφορά; ἀπὸ τῆς προαιρέσεως. Αὕτη αἰτία τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν γίνεται. Ἡ ἑσπέρα αὕτη ἦν, καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ ταῦτα ἔλεγον. τί ἐστι, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμεν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; διδασκόμεθα ἐντεῦθεν, ὅτι οὐκ εἶχεν οἰκίαν ἀφωρισμένην ὁ χριστός. ἀκουέτωσαν οἱ τὰς λαμπρὰς οἰκίας οἰκοδομοῦντες, καὶ τοὺς μακροὺς περιβόλους, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Διά τοι τοῦτο λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα. ποῖον πάσχα; τὸ Ἰουδαϊκὸν, τὸ ἀπ' Αἰγύπτου τὴν ἀρχὴν ἐσχηκός. ἐκεῖ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἐπετέλεσαν · καὶ τίνος ἕνεκεν ἐπιτελεῖ αὐτὸ ὁ χριστός; ὥσπερ πάντα τὰ ἄλλα νόμιμα ἐπλήρωσεν, οὕτω καὶ τοῦτο. Διὰ τοῦτο

249 онъ съ . . . цѣнѫ в., tak i Hom. Mih., Supr. jen: онъ вѣтъ творитъ (310. 24). 251 на с. г. с., tak i Hom. Mih., Supr. на с. готовятъ сѧ. 352 т. в. н. сѧ і с. і с., Hom. Mih. обьщихъ вещии насладѣше се, Supr. тѣхъжде и сии і они т. atd., ostatní se srovnává s Cloz., jen že chybí verb. fin. 254 кѫдоу (πόθεν), Hom. Mih. коудоужели, Supr. отъ кѫдоу: разлічье tak i Hom. Mih., Supr. 310. 26 прѣмѣнении. 255 отъ волѧ, Hom. Mih. о. в. ли. 256 намъ, tak i Hom. Mih. (v ř. textu a v Supr. chybí). 257 оуг. tak i Hom. Mih., Supr. 310. 28 съготоваіемъ. 258 тъ бѣ в. в., tak i Hom. Mih., Supr. 28 вечеръ съі и бѣ тъгда. ѥдма . . . 261 пасхѫ, titla zbytečná. 262 домоу от . . . tak i Hom. Mih., Supr. 311. 12, jehož text se zde rozchází: хлѣвинъі оурочьнъі. 263 před снъ бо je zde jakož i v Hom. Mih. celá věta vynechána, v Supr. 311. 3: да навъікнѫтъ. иже свѣтълъіѩ домъі дѣлаѭтъ и пространъіѩ притворъі и длъгъіѩ дворъі ѩко не имѣ христос. 264 града . . тв chybí v ř. textu našem jakož i v Supr. v Hom. Mih. не иматъ гдѣ града. 265 po імъі v Hom. Mih. ještě домоу. 268 глхѫ tak i Hom. Mih., Supr. 311. 6 тѣмь въпрашаѭтъ сии. 269 пахсхѫ, tak rkp. viz str. 35: июдѣискѫѭ tak i Hom. Mih., Supr. 311. 7 (též 10): жидовьскѫ; co potom v Supr. (ř. 8—10) následuje, je v Cloz. teprv po ř. 275; s tímto souhlasí ovšem i Hom. Mih. a řecký text.

ита. тоу бо начѧтъкъ прилѧтъ · і чесо ради ѭ творитъ х͞ъ; ѣко дроугаѣ вьса законьнаѣ съвръши, тако і сиѭ съ инѣми съконьча. сего ради и къ іоанови г͞лаше · тако бо естъ намъ лѣпо съконьчати вьсѣко правьдѫ. не нашѫ оубо пасхѫ хотѣахѫ оученици оуготовати, нъ июдѣискѫ. тѫ бо ти оуготоваша, а нашѫ самъ х͞ъ оуготова, нъ і самъ пасха бꙑстъ мѫкоѭ . . . . къде хощеши,

---

сѧти, оуготоваемъ ти ѣсти пасхѫ; чесо ради ѭ ѣстъ; придъ бо, сѧтъ, отъ клѧтвꙑ законьнꙑѩ отѧти родъ ч͞скꙑ, еже і павелъ г͞летъ · б͞ъ (с͞на) своего посъла раждаема отъ женꙑ, сѫщѧѩ подъ закономь искоупитъ, тѣмь хотѧ прѣставити законъ · да не кто речетъ, ѣко сего ради прѣстави и, сего ради испразни и, зане не може его съвръшити, зане не може его исправити, ѣко тѧжъка сѫща, сего ради съконьчавꙑ вьсе, тогда разори · сего ради и

καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην ἔλεγεν· Οὕτω γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστι πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. Οὐ τοίνυν τὸ ἡμέτερον πάσχα, ἀλλὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἑτοιμάσαι ἐβούλοντο οἱ μαθηταί. τοῦτο μὲν γὰρ αὐτοὶ ἡτοίμασαν, τὸ δὲ ἡμέτερον αὐτὸς παρεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πάσχα ἐγένετο διὰ τοῦ τιμίου πάθους· τίνος οὖν ἕνεκεν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται; ἵνα ἡμᾶς λυτρώσηται ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου· διὸ καὶ Παῦλος ἐβόα· Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ. Ἵνα οὖν μή τις λέγῃ, ὅτι διὰ τοῦτο ἔπαυσεν, ἐπειδὴ πληρῶσαι αὐτὸν οὐκ ἠδύνατο ὡς φορτικὸν καὶ ἐπαχθῆ καὶ δυσκατόρθωτον, διὰ τοῦτο αὐτὸν πληρώσας ἅπαντα, τότε αὐτὸν ἔλυσε· διὰ τοῦτο καὶ πάσχα ἐποίησε· νόμου γὰρ ἐπίταγμα αὐτοῖς ἦν

271 і чесо р. ѭ тв., Hom. Mih. и ч. р. се створи, Supr. чесо дѣлъма тѫ местъ п. 274 іоанови, Hom. Mih. иоаноу; тако · е., tak i Hom. Mih. bez намъ, Supr. сице . . . исправити (311. 13). 275 вьсѣко tak rkp. 279 a 280 zde jsou rasury, text nenahrazen, мѫкоѭ, Supr. chybí. 281 сѧти viz str. 11; ч. р. ѭ ѣстъ f. ale jinak, v Supr chybí. 282 придъ б .. . ч͞скꙑ, Hom Mih. приде, Supr. 311. 14: придоухъ, рече, отъ беззаконьнꙑѩ клѧтвꙑ искоупитъ чловѣка. 284 еже і п. г. v Supr. chybí, následující citat 284—286 (ad Gal. IV, 4—5) je neúplný, v Hom. Mih. po жены: да, Supr. 311. 15 správně: богъ бо своего си сꙑна поусти, рождьшааго сѧ отъ женꙑ, бꙑвъша подъ закономъ. да подъзаконьнꙑѩ искоупитъ. vynecháno je tedy: бꙑвъша .. да; т. подъзаконьнꙑѩ (slovo to zde i v Ap. Šiš.) má Cloz. сѫщѧѩ п. з.; с͞на skoro nečitelné, strana tato je poslední kvaternu, proto mnoho utrpěla 286 тѣмь х. п. з. tak i Hom. Mih., Supr 311 17. и самого покоритъ закона. 287 да не кто (не къто) р., tak i Hom. Mih., Supr. нъ да никтоже глаголетъ 288 ѣко с. р. п. и с. р. и п. Supr. 311. 18 ако сего дѣлма законъ оупразни, сего дѣлма и оустави. 289 за не н м е с з н м е ѣ т с (co uzávorkováno, chybí v Hom. Mih.), Supr. 311. 19 но не исплънити его не можааше акꙑ тѧжька сѫща 291 čti: съ. вьсе, тогда р. (sc. и), Hom. Mih. с. р. все скончаꙿ тъгда разори его. Supr. 311 20 прѣжде ємоу исплънивъ вьсе, тъгда раздрѣши.

пасхѫ иодѣискѫ створи · законно бо повелѣние пасхѫ ѥсти . достоитъ оубо вамъ дьньсь оувѣдѣти, чесо ради законно повелѣние імъ бѣ въдано пасхѫ ѥсти. не імѣахѫ хвалы бо̄у иодѣи, і егда примахѫ добро отъ него, скоро забывахѫ, і да оувѣси въ істинѫ, ... ізіде із еѵюпта, проідѫ і чрьмное море, вѣдѣшѧ е раздѣлише сѧ · і н(е) по мнозѣ гла̄ѫтъ · створи намъ бъ̄ . . і, иже поідѫтъ прѣдъ нами. чьто гле̄ши; чюдеса видѣлъ еси толика і такова, і аще ли забы створьшаго ѣ; понеже оубо забышѧ добъшѧ его дѣтѣли, въмѣсті бъ̄ въ праздьникы ихъ дѣтѣли, да і хотѧште і не хотѧште імѫтъ памѧть і не забѫдѫтъ добраго съдѣтелѣ. пожьри, сѧтъ, пасхѫ! по чьто; да егда въпроситъ тѧ сн̄ъ твоі · чьто се естъ, речеши емоу, ѣко кръвьѭ сего ов(ьч)ѧте помазахъ прагы двьри, і избѣгъ съмрьти, ѭже гоубитель наведе на еѵюптѣни вьсѧ· і сеѭ кръвьѭ не

ἡ τοῦ πάσχα ἑορτή· ἄκουσον· ἀγνώμονες ἦσαν περὶ τὸν εὐεργέτην οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραυτὰ ἐπελανθάνοντο τοῦ εὐεργέτου. Καὶ ἵνα μάθῃς ἀκριβῶς, ἐξῆλθον ἐξ Αἰγύπτου, διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, εἶδον αὐτὴν διαιρεθεῖσαν, καὶ πάλιν συναπτομένην· καὶ μετ' οὐ πολὺ λέγουσι τῷ Ἀαρών· Ποίησον ἡμῖν θεούς, οἱ προπορεύσονται ἡμῶν. τί λέγεις, ὦ ἄγνωμον Ἰουδαῖε; εἶδες τοιαῦτα θαύματα, καὶ ἐπελάθου θεοῦ τοῦ τρέφοντός σε, καὶ οὔτε μνήμην ποιεῖς τοῦ εὐεργέτου; Ἐπεὶ οὖν ἐπελανθάνοντο τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, τῇ ὑποθέσει τῶν ἑορτῶν ἐγκατέδησε τῶν δωρεῶν τὰ ὑπομνήματα ὁ Θεός, ἵνα καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἔναυλον ἔχωσι τὴν μνήμην· καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὕτω· διὰ τί; Ἵν' ὅταν ἐπερωτήσῃ σε ὁ υἱός σου, τί ἐστι τοῦτο, εἴπῃς, ὅτι τούτου τοῦ προβάτου τὸ αἷμα ἐπέχρισαν ταῖς φλιαῖς τῶν θυρῶν, καὶ διέφυγον τὸν θάνατον, ὃν ὁ ὀλοθρεύων ἐπήγαγε τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον

296 повелѣнь(е і)мъ, co zde uzávorkováno, bylo dodatečně nad řádkem napsáno; zde chybí v Hom. Mih. имъ, taktéž v Supr.; достоитъ . . оу . ., tak i Hom. Mih., v Supr. chybí. 297 не і . . . з ., tak i Hom. Mih., Supr. 311. 23 неразоумичьни бѣахѫ о · благодѣтели жидове . и тоу абие забываахѫ благодѣанию застѫпьника бога. 299 і да оу. в. і., tak i Hom. Mih., v Supr. chybí, místo toho: небо нъ егда . . . 300 větší rasura, text nenahrazen; ізиде chybně m. ізидѫ (ἐξῆλθον), Hom. Mih. a Supr. 311. 25 изидошѧ. 301 п. і ч. м. chybí v Supr., разд . . . сѧ . . . Hom. Mih. р. сѧ и паки сходеще се, Supr. растѫпивъше сѧ и пакы състѫпивъше. 303 бъ̄ . . . і pergamen je zde děravý a dírkou slovo přerváno. 307 добъшѧ, tak rkp.; въм . . б̄ . tak i Hom. M., Supr. 312. 2 привѧза даровъ памѧти богъ. 308—311 chybí v Supr., před дѣтѣли v Hom. Mih. добрыѩ a po tom памети; mimo to chybí v Supr. 314 і изб . . . . . 316 кровьѭ; místo помазахъ (ἐπέχρισαν), Supr. помазашѧ (podm. дѣти); text Supr. se zde vůbec velmi rozchází, Hom. Mih. souhlasí s Cloz.

възможе въскочити і ѣзвж навести · вѣ же праздникъ памяти-намъ вънѣнаѣ, і да не забъіваѭтъ николиже бъівъшааго, і законъ створі

fol. V повелѣние то . къде хоштеши, сѫтъ, оуготоваемъ ти ѣсти пасхж . обра(з)ъ вѣ та сеі дховънѣі пасцѣ · і да навъікнеши, колико обънштение образоу къ истинѣ · ѣгньць і ѣгньць · нъ овъ вѣ несъмъіслеггъ, овъ съмъіслънъ · овьча і овьча. нъ овъ вѣ рабье, се же гне, стѣнь і истина · ѣві сѧ слънъце праведъное · сего ради стѣнь прѣста · слънъцю бо сѫштю стѣнь таітъ сѧ · сего ради на сеі трапѣзѣ бъіваетъ пасха і образънаѣ і истинаѣ. къде хоштеши оуготоваемъ ти ѣсти пасхж . вѣ іюдѣіска пасха, нъ слънъцю приведъ нию, да не свѣтъ свѣтілникъ · истинѣ пришедъши, юже да праздъноуетъ стѣнь. сі къ іюдѣомъ глж, понеже лъстѧште сѧ мнѧтъ пасхж творити · іко стоудъноѭ волеѭ опрѣснъкъі ѣдѧтъ, ни обрѣзани срьдьци, ни оушесъі

ἅπασι· καὶ διὰ τὸ αἷμα τοῦτο οὐκ ἴσχυσεν εἰσπηδῆσαι καὶ τὴν πληγὴν ἐπαγαγεῖν· (καὶ ἦν ἡ ἑορτὴ λοιπὸν ὑπόμνησις σωτηρίας διηνεκής· tak Migne v sl. 379) ἐκεῖνοι οὖν ἄκοντες, ὧδε δὲ ἑκὼν θύεται χριστός· διὰ τί; ἐπειδὴ τύπος ἦν ἐκεῖνο τοῦ πνευματικοῦ· καὶ ἵνα μάθῃς, ὅρα ὅση ἡ συγγένεια· ἀμνὸς καὶ ἀμνός· ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἄλογος, ὁ δὲ λογικός· πρόβατον καὶ πρόβατον, σκιὰ καὶ ἀλήθεια· ἀλλ᾽ ἐπέφανεν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, καὶ ἡ σκιὰ πέπαυται· ἡλίου γὰρ ὄντος κρύπτεται ἡ σκιά· διὰ τοῦτο ἀμνὸς καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ τῇ μυστικῇ, ἵνα τῷ αἵματι αὐτοῦ ἁγιαζώμεθα. Διὰ τοῦτο ἡλίου ἐλθόντος λύχνος μηκέτι φαινέτω· τύποι γὰρ ἦσαν τῶν μελλόντων τὰ γεγονότα. Ταῦτα πρὸς Ἰουδαίους λέγω, ἵνα μὴ ἀπατῶντες ἑαυτούς, δοκῶσι πάσχα ἐπιτελεῖν. ἐπειδὴ γνώμῃ

317 навести, tak i Hom. Mih., Supr. 6: вънести. 318 памятнамъ = память намъ, праздникъ v Hom. Mih. vynecháno. 319 вънѣнаѣ tak i Hom. Mih., Supr. 7 присно. 319–322 souhlasí jen s Hom. Mih., ne však se Supr. a řec. textem. 322 образъ písmeno z setřeno; m. та Hom. Mih. тъ. 323 да н. (ἵνα μάθῃς) v Supr. často se vyskytující rčení. 324 ѣгньць і ѣ., Supr. 312. 11 овьца и овьца ostatní zde chybí až po стѣнь. 325 místo druhého овъ Hom. Mih., сь. 326 m. овъ očekáváme ово, jak i v Hom. Mih., zde i místo се: ово. 328 прѣста, Supr. прѣсташи. 329 таітъ сѧ, tak i Hom. Mih., Supr. 312. 13 съкръютъ сѧ. 330 в н., tak i Hom. Mih., Supr. 312. 14 около блюдѫтъ настѣи, co zde pak ř. 15–18 následuje, není v Chlz. a v Hom. Mih. 333 іюдѣіска, tak i Hom. Mih., Supr. 312. 19 жидовьска. 334 m. свѣтъ св. Hom. Mih. nedopsáním: свѣштникъ. 335 ю. д. п. с. Hom. Mih. юже не п., Supr. 312. 21: праздникъ естъ стѣнь. 336 къ іюд . . ., tak i Hom. Mih., Supr. 312. 21 къ жидомъ. 337 мн п тв., Supr. 312. 22 мнѧтъ сѧ п. творѧште; іко ст. в. о. ѣ, Hom. Mih.: и бестоуднѫѭ волѭ. Supr. 312. 22 жмѫ оумомъ стыдкомь опрѣснокъі прѣдполагаѭтъ. 339 ни о. с. Supr. 312. 23 паче присно необрѣзаны срьдьци; ни оушесы с., v Supr. chybí, v Hom. Mih. po оушесы: іюдѣи, následující chybí zde až po како 340.

своімі. ръці ми, ѡ юдѣе, како пасхѫ ѣсі; црькъı разорена естъ, трѣбиште о(тѧ)то естъ, стаа (стъıхъ по)пьрана сѫтъ, вьсѣкоıѧ жрътвъı обр(аз)ъ разоренъ естъ · ч(ес)о ради оубо таковънѧ вешті безаконънъı съмѣеши тако творіті; іногда шелъ есі въ вавіло(нъ), і глѫштемъ къ вамъ плѣнъшимъ (въı) · поіте намъ пѣснь гнѫ, не хотѣлъ есі, нъ протівілъ сѧ есі · і се глѧ блаженъı дадъ въпьетъ · на рѣцѣ вавілоньсцѣ, тоу сѣдомъ і плакахомъ сѧ · на врьбш по срѣдѣ еѩ обѣсіхомъ органъı нашѧ, сірѣчъ псалтъıръ і гѫслі, сіми бо псалъми поѣхѫ въ ветъсѣмь законѣ і си органъı възѧшѧ, егда іѧ плѣнишѧ, да імѫтъ памѧть домашнѣго жітьѣ · не хотѧште тоу пѣти, тоу бо, сѧтъ, въпросішѧ насъ плѣньшеі нъı · поіте намъ отъ словесъ пѣсньнъıхъ · і рѣхомъ · како поемъ пѣснь

гнѫ на земі тоуждеі; чъто глеши, ръці ми; пѣсні гнѧ не поеши на земі тоуждеі, і пасхѫ лі гнѫ твориши на зе-

ἀναισχύντῳ τὰ ἄζυμα προλαμβάνουσι, καὶ προβάλλονται ἑορτήν, οἱ ἀεὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἀκούοντες. Πῶς, εἰπέ μοι, πάσχα ἐπιτελεῖς, ὦ Ἰουδαῖε; ὁ ναὸς κατέσκαπται, ὁ βωμὸς ἀνῄρηται, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων πεπάτηται, πᾶσα θυσία καταλέλυται· τίνος οὖν ἕνεκεν τολμᾷς παρανομεῖν; Ἀπῆλθές ποτε εἰς Βαβυλῶνα, ἤκουσας τῶν αἰχμαλωτευσάντων ὑμᾶς λεγόντων· Ἄσατε τὴν ᾠδὴν ἡμῖν τοῦ Κυρίου· καὶ οὐκ ἠνέσχου. Καὶ διὰ τί ἔξωθεν Ἱεροσολύμων ποιεῖς τὸ πάσχα; σὺ εἶπας· Πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; καὶ ταῦτα δηλῶν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγεν· ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν· ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν, τουτέστι, τὸ ψαλτήριον, τὴν κιθάραν, τὴν λύραν· τούτοις γὰρ τὸ παλαιὸν ἐκέχρηντο. καὶ διὰ τούτων τοὺς ψαλμοὺς ᾖδον· ἐκεῖ γάρ, φησιν, ἐπηρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς λόγους ᾠδῶν· καὶ εἴπαμεν· Πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Τί λέγεις,

341 ѣсі, Hom. Mih. ıасте; разорена, Supr. 25 раскопана; отѧто, Supr. разметана (трѣбишта). 342 попьрана, tak i Hom. Mih., Supr. запъраніа; v сѫтъ je ъ již nečitelné. 343 жрътвъı о. р. е tak i Hom. Mih., Supr. 312. 26 трѣбъı жрьтва прѣтръже сѧ. 344 чесо р. оу. т. в. б. с. т. т., Supr. чсо дѣлма о сихъ дръзаюши безаконьнъıихъ дѣлесехъ. 345 съмѣеши т. тв., Hom. Mih. смѣють тв. т.; шелъ еси, Supr. иде ἀπῆλθες; v Hom. Mih. chybí další text po шь- (= шь-ль), poněvadž je zde jeden list vytržen. 352 органъı н. с. н. Supr. 313. 3 съсѫдъı своıа, сирѣчь гѫсли, свирѣли, цѣвница и прочаıа. 356 да імѫтъ п. д. ж. Supr. 313. 6 да имѣıѫтъ п. житиıа своıеıѧ землıѧ. 357 po хотѧште je rasura.

ми тоуждеи; видѣ ли безоумье ихъ; видѣ ли беззаконье ихъ; егда брани бѣшѧ нѫждаштаıа ихъ, ни псалмъ съмѣшѧ рещи на земи тоуждеи · а нынѣ о себѣ, ни единомоу бѣдѫщю, ни единомоу нѫждѫщю брань творѧтъ къ боу · и блаженыи стефанъ глаше къ нимъ · вы присно (доухоу стоу)моу противите сѧ. видиши-ли, (како) сѫтъ нечисти опрѣсньци, како беззаконьнъ естъ праздьникъ июдѣискъ: юже бо нѣстъ пасхы июдѣискы · бѣ пасха июдѣиска иногда, нъ разорена бысть. наиде бо доуховьнаѣ. ıже прѣдаѣше іс. ѣдѫщемъ бо имъ, сѧтъ, приимъ хлѣбъ прѣломь и рече · се естъ тѣло мое, ломимое за мнͦогы · и бѫдѫтъ нлоучении глемое. и пакы чашѫ, сѧтъ, даѣше имъ глѧ, сежде имъ глѧ · се естъ кръв(ь) моѣ, изливаема за вы въ оставленье грѣхомъ. в(ѣше) тоу июда се глѫштю хоу, се естъ кръвь моѣ. ѡ июдо! ıже прѣдалъ еси на ѣ̄хъ сребрьницѣхъ · се естъ кръвь моѣ, о неже прѣжде сего бестоудьны свѣтъ творѣаше съ безоумьнымі

εἰπέ μοι· τὴν ᾠδὴν Κυρίου οὐκ ᾄδεις ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, καὶ τὸ πάσχα ἐπιτελεῖς ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Εἶδες ἀναισθησίαν Ἰουδαίων; ὅτε πολέμιοι ἦσαν οἱ καταναγκάζοντες, οὔτε ψαλμὸν εἵλοντο εἰπεῖν ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας· καὶ νῦν ἀφ' ἑαυτῶν, οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, πόλεμον εἰσάγουσι πρὸς τὸν Θεόν· διὸ καὶ ὁ μακάριος Στέφανος ἔλεγε πρὸς αὐτούς· ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε. Ὁρᾷς ὡς ἀκάθαρτα τὰ ἄζυμα; πῶς παράνομος ἡ ἑορτὴ ἡ Ἰουδαϊκή; ἦν πάσχα Ἰουδαϊκόν ποτε, ἀλλ' ἐλύθη. Τότε, φησίν, ὁ Ἰησοῦς ἐσθιόντων αὐτῶν καὶ πινόντων, λαβὼν ἄρτον ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων αὐτοῦ χειρῶν, εὐχαριστήσας καὶ κλάσας εἶπε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· λάβετε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· καὶ τὸ ποτήριον πάλιν λαβών, ἐδίδου αὐτοῖς λέγων· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Καὶ παρῆν καὶ Ἰούδας τοῦτο λέγοντος τοῦ Κυρίου. Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμα, ὦ Ἰούδα, ὅπερ ἐπώ-

364 безоумье, Supr. 313. 11 жродьство. 365 брани, Supr. 313. 12 рати (πολέμιοι) ноуждѫ творѧштеѭ. 369 ві т. къ б. Supr. 313. 14 рать творѧтъ на бога 370—771 chybi v Supr. 372 Supr. 313. 15 како нечисть опрѣсньчьскаıа, како беззакониıъ праздьникъ, како пасха нѣстъ жидовьска. 378 приимъ, Supr. 313. 19 възьмъ х прѣломи. 379 тѣло м., Supr. 20 плъть моıа; ломимое з. м., Supr. за вы прѣламаемо. 380 и наоучении г., Supr. 313. 20 бѫдѫтъ накъзании г. 382 излиıаема, Supr 313. 22 пролиıаема; за вы, Supr. 22 за многы. 385 прѣдалъ еси, Supr. 313. 24 прода (ἐπώλησας), zase lor. v Supr. 386 сребрьницѣхъ. Supr. 24 динарии, tak i 391. 387 прѣжде сего, Supr. 313. 25 то кратъ, t. πρὸ μικροῦ; бестоудьны с. Supr. 25. студьнаıа свѣтъı. 388 безоумьныıми Supr. 26 съ жродливыми

фарисѣі. ѡ чколюбьствие хво! ѡ безоумие юдово і неистовъство! овъ бо продастъ ѭ възь(ь)мъ л҃ сьребрьникъ, а хъ потомь не отрече сѧ тѫжде връвь прѣданиѭ въ отъпоущение грѣхомъ въдати самомоу продавъшю ѭ, аште бі хотѣлъ · тоу бо бѣ юда, і причастьникъ бываше стѣі трѣпезѣ · ѣкоже ногѣ емоу оумы, егда і дроугыимъ оученикомъ, тако і стѣі трапезѣ причастьника і створі, да ні единоѩ же віны імѣті въчънетъ, аште прѣ-

fol. VI бываетъ въ зъловѣ · вьсе бо свое показа емоу, онъ же прѣбываше зълѫ волѧ імы · нъ врѣмѧ естъ юже къ стѣі і страшънѣі трапезѣ прістѫпіті · вьсі оубо да прістѫпимъ съ очиштениемь і съ цѣломѫдрьственемь подобномь і съ многомь оумиленьемь . не бѫді нікътоже сьде юда сы, нікътоже лѫкавенъ, нікътоже лицемѣръ, нікътоже ѣда імы въ сръдьци съкръвена, не іно въ оустѣхъ носѧ, іно же въ оумѣ! і нынѣ прѣ-

λησας τριάκοντα ἀργυρίων· τοῦτο ἔστι τὸ αἷμα, ὑπὲρ οὗ πρὸ μικροῦ τὰ ἀναιδῆ σύμφωνα ἐποίου πρὸς τοὺς ἀγνώμονας Φαρισαίους. ὢ πόση ἡ τοῦ χριστοῦ φιλανθρωπία· ὢ τῆς τοῦ Ἰούδα ἀγνωμοσύνης· ὁ δεσπότης ἔτρεφε, καὶ ὁ δοῦλος ἐπίπρασκεν· ὁ μὲν γὰρ ἐπώλησεν αὐτὸν λαβὼν τριάκοντα ἀργύρια, ὁ δὲ χριστὸς λυτρὸν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἴδιον αἷμα ἐξέχεε, καὶ τῷ πεπρακότι δέδωκεν, εἴπερ ἠθέλησε· καὶ γὰρ παρῆν καὶ Ἰούδας προ τῆς προδοσίας, καὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης μετέσχε, καὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου ἀπήλαυσεν· ὥσπερ γὰρ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ἔνιψεν, οὕτω καὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης μετέσχεν Ἰούδας, ἵνα μηδεμίαν ἔχῃ ἀπολογίαν. ἀλλὰ κρίμα λήψηται· ἐπέμενε γὰρ τῇ πονηρᾷ γνώμῃ, καὶ ἐξελθὼν ἀντὶ φιλήματος προδοσίαν εἰργάσατο, μὴ μνησθεὶς τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν προδοσίαν ἔῤῥιψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια λέγων· Ἥμαρτον, παραδοὺς αἷμα ἀθῶον. ὢ τύφλωσις, τοῦ δείπνου μετέσχες, καὶ τὸν εὐεργέτην παρέδωκας; καὶ ὁ μὲν Κύριος ἐκὼν τὸ γεγραμμένον ἐπλήρου· οὐαὶ δὲ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἦλθεν. Ἀλλὰ καιρὸς λοιπὸν τῇ φρικτῇ ταύτῃ καὶ φοβερᾷ τραπέζῃ προσιέναι. πάντες τοίνυν μετὰ καθαροῦ συνειδότος προσέλθωμεν. μηδεὶς ἔστω Ἰούδας ἐνταῦθα δολιευόμενος τοὺς πλησίον αὐτοῦ, μηδεὶς πονηρὸς, μηδεὶς ἰὸν ἔχων ἐγκεκρυμμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· πάρεστι καὶ νῦν ὁ χριστὸς τὴν τράπεζαν κοσμῶν·

389 безоумие . . і н., Supr. 27 беззаконие . . . възвѣшениѥ. 392 отр. сѧ, Supr. 29 отъвръже сѧ. 393 прѣд . . ., Supr. 314. 1 продаанѭ. 397 дроугыимъ, Supr. 314. 3 инѣмъ. 400 віны, Supr. 5 извѣта. 401 v зъловѣ vyskytá se naposled staré písmeno pro з. 403 страшънѣі, Supr. 314. 7 грядѣи. 408 лѫкавенъ, Supr. 314. 9 зълъ.

стоитъ хъ, і нынѣ прѣстоитъ оукрашеі тогда тѫ трапезѫ, тъ і сіѭ нынѣ красітъ · нѣстъ бо чкъ творѧі прѣдълежаштаа, да бѫдѫтъ тѣло і кръвь хва, нъ распѧтꙑ за ны хъ · образъ тѣмо іматъ стоіѧ іерѣі, і та словеса глетъ · бжіѣ же благодѣтъ і сіла естъ, ѣже творітъ вьсе · се естъ тѣло мое, сѧтъ · се слово прѣдълежаштаа свѧтітъ · ѣкоже тогда съ глѫштні · растіте сѧ і множіте сѧ і испльніте землѭ, речено бꙑс единоѭ, въ іѭ на вьсѣ лѣта сілѫ даетъ родоу чскоу плодъ творіті, тако і сь гласъ единоѭ реченъ бꙑс і на вьсѣкѫ трапѣзѫ въ вьсѣхъ църквахъ отъ толѣ до дьнешьнѣго дьне і до пришествіѣ его свѧтѫѭ жрътвѫ съвръшенѫ творітъ. нікътоже оубо бѫді лицемѣръ, нікътоже не імꙑ зълобꙑ въ оумѣ, да не осѫжденье пріиметъ. ѣко тогда, егда пріѧтъ тѣло юда, въскочі въ нь дьѣволъ не о тѣлесі гні не родѧ, нъ о юдѣ не родѧ за безочьство. і да вѣсі, ѣко приемлѭштеі стꙑіхъ таінъ недостоіно въ

οὐ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ ποιῶν τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ χριστοῦ· σχῆμα πληρῶν μόνον ἕστηκεν ὁ ἱερεύς, καὶ δέησιν προσφέρει· ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ δύναμίς ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἡ πάντα ἐργαζομένη· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, φησι· τοῦτο τὸ ῥῆμα τὰ προκείμενα μεταῤῥυθμίζει· καὶ καθάπερ ἐκείνη ἡ φωνὴ, ἡ λέγουσα, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, ῥῆμα ἦν καὶ ἐγένετο ἔργον, ἐνδυναμοῦσα τὴν ἀνθρωπινην φύσιν πρὸς παιδοποιίαν· οὕτω καὶ αὕτη ἡ φωνὴ ἡ λέγουσα, διαπαντὸς αὔξει τῇ χάριτι τοὺς ἀξίως μετέχοντας· μηδεὶς τοίνυν ὕπουλος ἔστω, μηδεὶς πονηρὸς, μηδεὶς ἅρπαξ, μηδεὶς λοίδορος, μηδεὶς μισάδελφος, μηδεὶς φιλάργυρος, μηδεὶς μέθυσος, μηδεὶς πλεονέκτης, μηδεὶς ἀρσενοκοίτης, μηδεὶς φθονηρὸς, μηδεὶς πορνείᾳ δουλευέτω, μηδεὶς κλέπτης, μηδεὶς ἐπίβουλος, ἵνα μὴ κρίμα ἑαυτῷ λήψηται. Καὶ γὰρ τότε ὁ Ἰούδας ἀναξίως μετέσχε του μυστικου δείπνου, καὶ ἐξελθὼν παρέδωκε τὸν Κύριον, ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῖς ἀναξίως μετέχουσι τῶν

412 оукраше viz str. 23; Supr. 314. 11: и нꙑнꙗ тъжде юже (m. оже) тр. онѫ оутвори, сии и нꙑнꙗ сиѭ оутварꙗѥ 414 нѣстъ б. ч., Supr. 314. 12 не бо ѥстъ чловѣкъ творꙗи прѣдлежаштаа бꙑти плъти и кръви хр. нъ распꙙнъи сѧ за н. х. 416 о т. і. Supr. 314. 14 образъ исплънꙗꙗ строитъ (!) молитвьникъ словеса глаголꙗ она, нъ сила и дара божии вьсе ѥстъ. 419 се е. т. м. Supr. 16 се ми ѥстъ плъть, viz str. 38. 420 свѧтитъ Supr. оустраꙗѥ (μεταῤῥυθμίζει). 421 съ гѫштии, с je m. гласъ, Supr. 314. 17 онъ гласъ глаголѧи. 423 a 425 v бꙑс je c nad slovem. 427 отъ толѣ, Supr. 314. 22 отъ того до дьнесь. 431 бѫди Supr. 314. 24 не мози . съи a v násled. не мози никтоже шдоу нимъ. 435 да вѣси, Supr. 314. 28 да навꙑкнеши (ἵνα μάθῃς). 436 с. таинъ, Supr. 29 комъканиѥ; místo въ тꙑ má býti: въ тꙑ, jak i v Supr. 314. 29: въ тꙑ паче въскачитъ и вълазитъ часто д.

тъі наіскорѣе въходітъ дьѣволъ, ѣкоже тогда въ юдѫ · пріемлѭштеі бо достоіно чьсть пользѫ імѫтъ, а наслаждаѭштеі сѧ недостоіно болшѫ

мѫкѫ себѣ пріемлѭтъ. сі глѫ не хотѧ оустрашіті, нъ оутвръдіті. пішта бо естъ дховьнаѣ стаѣ жрътва · ѣкоже і тѣлесьнаѣ пішта, егда въ чрѣво вънідетъ імѫштее зълѫ болѣзнь, боліі недѫгъ створітъ, не своеѭ сілоѭ, нъ недѫгомь сѫштімь въ чрѣвѣ, тако і стънѧ таінъі. егда дховьнаѣ пішта вънідетъ въ оумъ пльнъ зълобъі, паче погоубітъ і истьлітъ, нъ своеѭ сілоѭ, нъ зане немоштьна естъ дша пріемлѭштиѣ · молѭ сѧ, не імѣі нікътоже вънѫтрь зълъі мъіслі, нъ да очістимъ свої съмъіслъ · къ чістѣ бо жрътвѣ прістѫпаемъ, нъ да свтѫ створімъ своѭ дшѫ · можемъ бо се створіти, аште хоштемъ едінѣмь дьнемь · како і къімь образомь; аште імаші чъто на врага,

μυστηρίων, τούτοις μάλιστα συνεχῶς ἐπιπηδᾷ ὁ διάβολος, καὶ εἰς μείζω τιμωρίαν ἑαυτοὺς ἐμβάλλουσι. ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα φοβήσω μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἀσφαλεστέρους ποιήσω· καθάπερ γὰρ σωματικὴ τροφή, ὅταν εἰς γαστέρα χυμοὺς ἔχουσαν πονηροὺς ἐμπέσῃ, πλεῖον ἐπιτείνει τὴν νόσον, οὕτω καὶ ἡ πνευματικὴ τροφή, ὅταν ἀναξίως μετέχηται, πλέον κρίμα ἑαυτῷ σωρεύει. Μηδεὶς τοίνυν πονηροὺς ἔνδον ἐχέτω λογισμούς. παρακαλῶ, ἀλλ' ἐκκαθάρωμεν ἡμῶν τὴν καρδίαν· καὶ γὰρ ναοὶ Θεοῦ ἐσμεν, ἐὰν καθαρεύωμεν· ἁγνὴν ἡμῶν ποιήσωμεν τὴν ψυχήν· καὶ γὰρ δυνατόν ἐστι τοῦτο ποιῆσαι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ἐὰν ἔχῃς τι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἔξελε

441 приемлѫтъ, Supr. въллгаѭтъ. 442 пишта, Supr. 315. 5 брашно, tak i 444 (tam i m. тѣлесънаѣ : плътьное). 444 егда в. ч... в. Supr. 315. 6 югда въ жтробѫ слоузь имѣѭштоу зълъ въпадетъ. 445 болѣзнь, odtud je v Hom. Mih. zase příslušný text; в. н. съта, Hom. Mih. то вештии н. въсприметъ, Supr. 315. 7 паче продлъжитъ недѫгъ, ř. πλεῖον ἐπιτείνει τ. ν. 446 не св. силоѭ, нъ н. с. в. ч., Hom. Mih. не св. волею, Supr. 315. 8 не своимъ юстьствомь, нъ недѫгы жтробы. 447 тако і с. т., tak i Hom. Mih., Supr. 9 сице и о таинъінхъ доуховънъінхъ юстъ. 448 егда д. п. в. зълобы, tak i Hom. Mih., Supr. 315. 10 и си бо югда въ оумъ въпадѫтъ зълоби плънъ. 450 п. п. і н., tak i Hom. Mih., Supr. 10 паче того повоуждатъ и погоубѧтъ; нъ m. не, jak i v Hom. Mih. 451 силоѭ, tak i Hom. Mih., Supr. 315. 11 юстьствомъ; нъ зане н. е. д. п., v Hom. Mih. chybně нь зане же мощна, Supr. 12 нъ недѫгомъ принимъшиѩ доушѧ. 452 молѭ сѧ . . . мъісли, tak i v Hom. Mih. Supr. 315. 12: не мози оубо никтоже зъла оума имѣти въ себѣ. 453 вънѫтрь, Hom. Mih. вьноутрьюдоу. 454 нъ да о с. с., Supr. 13 нъ очистимъ срьдьце, Hom. Mih. нь оучистимь с. 455 пристѫпаемъ, tak i Hom. M., Supr. 14 приходимъ. 457 можемъ бо с. с., tak i Hom. Mih., Supr. 315. 15 моштьно бо юдинѣмъ дьнемъ семоу быти, Hom. Mih. и юдинѣмь. 458 како і к. о. tak i Supr. 459 на в, Supr. 16 до врага, Hom. Mih. на брата (!).

сѫдени гнѣвъ ісцѣлі ѣзвѫ, раздрѣши враждѫ, да прѣимеши ісцѣленье отъ трапезы. къ ст҃ѣі бо страшнѣі жрътвѣ прістѫпаеши. посрами сѧ образа самого приношениѣ · оубьенъ лежітъ х҃ъ · нъ разоумѣі, чесо ради и по чъто · да съмирітъ небескаѣ і земьскаѣ, і да тѧ дроуга створітъ а҃г҃ламъ, і да тѧ пріведетъ къ б҃оу вьсѣчъскымь, х҃ъ же а҃г҃ломъ і арха҃г҃ламъ сы г҃ь. тебе врага сѫща і протівна і хотѧща гдроуга сътворіти · д҃шѫ своѭ въдастъ тебе ради, ты же імы враждѫ на братъ свої, како можеши ходіті къ мирнѣі трапезѣ; онъ же тебе ради не ослабилъ естъ і оумрѣти, а ты гнѣва своемоу братроу не можеши отъпоуститі; чесо ради і по чъто, рьци мі; напасть бо мі створі велья, тъштетѫ мі сътворі, много мі ізглагола,

fol. VII до главы мі зъло сьдѣка · да чъто тѣмь; нъ не оу тебе распѧлъ естъ, ѣкоже

τὴν ὀργήν, λῦσον τὴν ἔχθραν, ἵνα λάβῃς θεραπείαν ἀφέσεως ἀπὸ τῆς τραπέζης. Θυσίᾳ προσέρχῃ φρικτῇ καὶ ἁγίᾳ· ἐσφαγμένος πρόκειται ὁ χριστός. ἀλλ' ἐννόησον τίνος ἕνεκεν ἐσφάγη· ὢ ποίων μυστηρίων ἐστερήθης, Ἰούδα! χριστὸς ἑκὼν ἔπαθεν, ἵνα λύσῃ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ ἑνώσῃ τὰ κάτω τοῖς ἄνω, ἵνα ἀγγέλων ποιήσῃ κοινωνὸν ἐχθρὸν ὄντα σε καὶ πολέμιον. καὶ ὁ μὲν χριστὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὑπὲρ σοῦ· σὺ δὲ τῷ συνδούλῳ μένεις ἐχθραίνων; καὶ πῶς δυνήσῃ βαδίζειν ἐπὶ τὴν τῆς εἰρήνης τράπεζαν; ὁ δεσπότης σου οὐ παρῃτήσατο πάντα ὑπομεῖναι διὰ σε, σὺ δὲ, οὐδὲ ὀργὴν ἀφιέναι ἀνέχῃ; τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι; ἡ ἀγάπη ῥίζα, καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ἐστὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἐπηρέασέ μοι, φησὶ, τὰ μέγιστα, μυρία ἠδίκησέ με, τὸν περὶ τοῦ

460 сѫдени, Hom. Mih. то нжд . . ., Supr. 315. 17 истрьгни г.; раздрѣши, Supr. 17 отрѣши, Hom. Mih. и щѣли. 461 прѣимеши, Hom. Mih. приимеши, Supr. 315. 18 възмеши; ісц . . Supr. цѣлебѫ. 462 бо je psáno nad řádkem; страшънѣі i v Hom. Mih., jen slovosled změněn, Supr. 315. 19 грьдѣ (φρικτῇ). 463 прістѫпаеши, tak i Hom. Mih. Supr. 18 приходиши; посрами сѧ пр., tak i Hom. Mih. Supr. 315. 19 оубои сѧ сказаниꙗ того приноса. 464 оубиенъ л. х. tak i Hom. Mih. Supr. 315. 19 заколенъ прѣдъ лежи х. 465 чесо ради, tak i Hom. Mih., Supr. 315. 20 того !) дѣлама . .; 468 вьсѣчъскымъ omnimodo, Hom. Mih. дати п . . къ всачьскинамь б҃оу, Supr. 315. 22 съ вьсѣмь богоу съмиритъ х 470 протівна, Hom. Mih. противника, Supr. 24 ратьника. 471 гдроуга, stranu г viz str. 35. 472 въдастъ, tak i Hom. Mih , Supr. 21 вьда. 473 Hom. Mih. на брата. 474 ходити, tak i Hom. Mih., Supr. 315. 26 ити. 475 онъ же т . . оу . tak i Hom. Mih., Supr. 315. 27 оумрѣти за тѧ не отврьже сѧ. 476 а ты . . . от . . Hom. Mih. а ты гнѣва не можеши, гнѣваѥ се, своѥмоу братоу оуставити (viz str. 10), Supr. 315. 27 а ты ни гнѣва оставити клевретоу своѥмоу хоштеши. 478 напасть . . в., Supr. 315. 28 пакость . . великѫ. 480 nad ізглагола titla jako i f. 186, Hom. Mih. много ми зло сии изг . . 481 до гл . . сьдѣка, Supr. jinak, Hom. Mih. да что ти тѣмь. 482 не оу tee. οὐ περί; распѧлъ е, tak i Hom. Mih.. Supr. 316. 2 распѧ, zde opět aor. místo slož. tvaru.

х҃а жидове, нъ вьсѣко своѭ кръвь самъ, ѥже они пролиша, на сп҃сньє дастъ пролівъшимъ ѭ. чъто семоу равно можеши изг҃лаголаті; аште не отъпоустиши врагоу твоемоу, не того есі обідѣлъ, нъ самъ себе. ономоу бо мъногашти на семь житіи пакость творілъ есі, самъ же себе есі створілъ без отъвѣта на сѫдъны день· ничесоже иного ненавідітъ б҃ъ, ѣкоже того, іже дръжітъ гнѣвъ· тако бо естъ, ѣкоже надъімаѩ сѧ срьдце і обѫтрѣѭшти сѧ д҃ша. послоуши бо, чъто сѧтъ· егда приносиши даръ твоі, і тоу помѣнеши, ѣко братръ твоі імать нѣчъто на тѧ, оставі тоу даръ твоі, іді прѣвѣе съмиритъ сѧ съ братомь своімь, і тогда шедъ принесі даръ твоі. чъто г҃леши, жрътвѫ лі мі велиши оставіті; еи, сѧтъ, мира бо раді братрьнѣ і сі жрътва б҃ꙑс· аште оубо мира ради і си жрътва б҃ꙑс,

ζῆν ἐκρέμασέ μοι κίνδυνον· καὶ τί τοῦτο; ἀλλ' οὐδέπω σε ἐσταύρωσε, καθάπερ τὸν Κύριον οἱ Ἰουδαῖοι. (......) Ὁμοίως ὁ χριστὸς καὶ τὸ αἷμα, ὃ ἐξέχεαν ἐκεῖνοι, εἰς σωτηρίαν τῶν ἐκχεόντων δέδωκε. Τί τούτου ἴσον ἔχεις ποιῆσαι; ἐὰν μὴ ἀφῇς τῷ ἐχθρῷ, οὐκ ἐκεῖνον ἠδίκησας, ἀλλὰ σαυτόν· ἐκεῖνον μὲν γὰρ πολλάκις εἰς τὸν παρόντα βίον ἔβλαψας, σαυτὸν δὲ ἀσύγγνωστον ἐποιήσω τὴν τιμωρίαν εἰς τὴν μέλλουσαν ἡμέραν· οὐδένα γὰρ οὕτω μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς, ὡς μνησίκακον ἄνθρωπον, ὡς οἰδάνουσαν καρδίαν καὶ φλεγμαίνουσαν ψυχήν· ἄκουσον γοῦν τί φησιν ὁ κύριος· ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἄπελθε πρῶτον καὶ διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. Τί λέγεις, ἀφήσω ἐκεῖ τὸ δῶρον, ἤγουν τὴν θυσίαν; Ναὶ, φησί· διὰ γὰρ τὴν εἰρήνην τὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν σου καὶ αὐτὴ ἡ θυσία ἐγένετο· εἰ τοίνυν διὰ τὴν εἰρήνην

483 вьсѣко omnino, tak i Hom. Mih., v řeckém t. a v Supr. chybí. 485 равъно tak i Hom. Mih., Supr. 316. 4 тъчно. 486 отъпоустиши, tak i Hom. Mih., Supr. 316. 4 аште не оставиши враждꙑ . . . оставити m. отъпоустити srovn. 476 a str. 9. 487 не того есі обідѣлъ, Supr. 316. 5 не томоу бо пакость сътвори, zde zase aor. 489 мън . . на с. ж., Hom. Mih. множицею на с. ж., Supr. 316. 6 многъ кратꙑ вь сеи жизни. 490 творілъ есі (ἔβλαψας), Hom. Mih. створилъ юси, Supr. сътвори, taktéž i druhé ств . єси, jež je i v Hom. Mih., opět сътвори, tedy aoristy; самъ же с е. с. б. о., tak i Hom. Mih., Supr. 316. 7: нъ и себѣ без милости сътвори отъвѣтъ вь сѫдънъи дьнь. 493 іже д. г., tak i Hom. Mih., Supr. 316. 9 памѧтива зълоу чловѣка; тако бо . . . д҃ша, podobně i Hom. Mih., Supr. 316. 9 ꙗко се обѫтривъше сѧ срьдьце и надоувъши сѧ доуши. 496 егда приносиши, Hom. Mih. юегда принесеши. 497—98 і тоу помѣнеши . . . твоі tato slova byla dodatečně nad řádkem napsána; oba řádky začínají se slovem твои, a tak byl nedopatřením hned druhý psán: Hom. Mih. нѣчто имать на те. 499 іді пр., Hom. Mih. и иди пр. смири се. 500 шед прин. Hom. Mih. jen принеси, jinak se zde citat tento srovnává úplně s Cloz.; tak bylo i трѣбиште vynecháno. 501 жр . . оставіті, tak i Hom. Mih. Supr. 316. 14 оставьѭ ли. 503 мира бо раді, tak i Hom. Mih., Supr. 15 съмиренига (дѣлма neb ради vynecháno) бо съ братомъ и си жр . . . 504 celý tento řádek byl na kraji po předcházejí-

тъі же не ісправлѣении міра, без оума сѧ прічаштаѥши жрътвѣ і ісправленье непользьно ти бъіс. створі оубо прѣжде, о немьже жрътва принесена бъіс, і тогда насладиши сѧ еѩ добрѣ. сего ради приді снъ чскъі, да примирітъ родъ нашъ къ богу · сего ради не самъ тъкмо приде, нъ і нъі творѧштѧ таковаа своемоу імени обештьникъі творітъ. блажені, сѧтъ, съмирѣѭштеі, ѣко ти снове бжі нарекѫтъ сѧ. еже сътворілъ естъ іночѧдъі снъ бжі, тожде і тъі створі, еліка сила чска естъ, да бѫдеши мироу ходатаі і себѣ и інѣмъ · сего бо ради і сна бжіѣ нарицаетъ міротворьца · сего ради и въ врѣмѧ жрътвѣ іноіѧ правьдъі боеѩ не помѣнѫ, нъ смиренье братрьне, показаѩ, ѣко болѥ

τὴν εἰς τὸν πλησίον ἡ θυσία ἐστί, σὺ δὲ οὐ κατορθοῖς τὴν εἰρήνην, εἰ καὶ μετέχεις τῆς θυσίας, ἀνωφελής σοι ἡ μετάληψις γέγονεν ἄνευ τοῦ κατορθώματος τῆς εἰρήνης· ποίησον τοίνυν ἐκεῖνο πρῶτον, λέγω δὲ τὴν εἰρήνην, δι' ὅπερ καὶ ἡ θυσία προσενήνεκται, καὶ τότε αὐτῆς ἀπολαύσεις καλῶς. διὰ γὰρ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα καταλλάξῃ ἡμῶν τὴν φύσιν τῷ πατρί, ὥς που καὶ Παῦλός φησι· Νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἑαυτῷ τὰ πάντα διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ. Διὰ τοῦτο οὐχὶ αὐτὸς μόνον ἦλθε ποιῶν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς μακαρίζει τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας, καὶ ποιεῖ τῆς αὐτοῦ προσηγορίας κοινωνούς· Μακάριοι γὰρ οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται· ὅπερ οὖν ἐποίησεν ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τοῦτο καὶ σὺ ποίησον κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην, εἰρήνης γενόμενος πρόξενος καὶ σαυτῷ καὶ τῷ πλησίον σου· διὰ τοῦτο καὶ υἱὸν Θεοῦ καλεῖ τὸν εἰρηνοποιόν· διὰ τοῦτο ἐν τῷ καιρῷ τῆς θυσίας, οὐδεμιᾶς ἑτέρας ἐμνημόνευσε δικαιοσύνης, ἀλλ' ἢ τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν καταλλαγῆς, δεικνὺς ὅτι πάσων ἀρετῶν μείζων ἡ ἀγάπη ἐστίν. Ἐβουλόμην μὲν οὖν, ἀγαπητοί, ἐπὶ πλεῖστον παρατεῖναι τὸν λόγον· ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ τὰ εἰρημένα τοῖς μετὰ προ-

cím (503) menším písmem připsán, v Supr. chybí. Stránka tato má tedy více řádků než ostatní, patřít sem ještě dva první řádky následující (14.) stránky u Kop.; Hom. Mih. мира дѣлам.

505 без оума, tak i Hom. Mih., v Supr. chybí. 507 не пол . . ., tak i Hom. Mih., Supr. 316. 16 нъ нераsоумно (ἀνωφελής); po оубо Hom. Mih. тъи . . . 508 прѣжде, Supr. 17 оно прѣвоѥ юго дѣлама. 509 насладиши, Supr. 316. 18 насѧтиши. 510 приді m. приде (ἦλθεν) jak i v Hom. Mih., Supr. 19 сънide; да п. р. н. къ б. tak i Hom. Mih., Supr. 316. 19 да сътворитъ наше ѥстьство съ богомь. 512—513 Clož a Hom. Mih. nesouhlasí s řeckým t., ani Supr. se nesrovnává; Hom. Mih. обещники. 516 іночѧдъі, Hom. Mih. ѥдиночѧды, Supr. 316. 23 ѥдинорождениъіи. 517 створі (ποίησον), Supr. 24 сътвориши; еліка с, Hom. Mih. ѥлико, Supr. противѫ силѣ; да v Hom. Mih. vynecháno. 518 ходатаі (πρόξενος), tak i Hom. Mih.; Supr. 25 неходатаи; и інѣмъ Supr. и намъ; сего бо р. і сна, Supr. сего дѣлма тѧ и съіна. 519 міротворьца, tak i Hom. Mih., Supr. съмирающита (εἰρηνοποιόν). 520 въ врѣмѧ жрътвѣ, tak i Hom. Mih., Supr. 316. 26 въ вр жатвъі (chybně opsáno). 521 помѣнѫ, Hom. Mih. помѣноу, Supr. помѧнѫ. 522 у. болиѥ мно, Hom. Mih. болшиме. Supr. 316. 29 хотѣхъ продлъжити слово.

вьсего естъ. хотѣхъ большѣми простьрѣті слово се, нъ довьлетъ реченое послоушаѭштімъ, аште хотѧтъ. молѭ сѧ оубо, да помнимъ прісно словеса сі, стаѣ лобъзаньѣ, страшънаѣ цѣлованьѣ, ѣже междю собоѭ імамъ. сице бо сънлѣтаетъ съмъіслъі нашѧ і творітъ вьсѧ нъі, да бѫдемъ тѣло едіно, понеже вьсі отъ едіного тѣла пріемлемъ. да бѫдемъ въ істинѫ тѣло едіно, не тѣлеса къ себѣ съмѣшаѭште, нъ дшѫ къ себѣ съвѫзомь любовьнъімь совъкоупляѭште · і тако възможемъ съ дрьзновеньемь насладіти сѧ прѣдъстоѩштѧѩ трапезъі. аште бо і тъмѫ імамъ добръіхъ дѣлъ, гнѣвъ же дрьжимъ, вьсе въ соуе і ашютъ, і никоегоже спсеньѣ сіми можемъ обрѣсті. сі оубо вѣдѫште, възлюбленаа братрье, вьсѣкъ гнѣвъ да отъвръжемъ, очиштьше нашъ оумъ,

σοχῆς καὶ συνέσεως δεχομένοις τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας, καὶ προσέχειν ἐθέλουσι τοῖς λεγομένοις· μνημονεύωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, διαπαντὸς τούτων τῶν ῥημάτων καὶ τοῦ φρικωδεστάτου ἀσπασμοῦ τοῦ πρὸς ἀλλήλους· οὗτος γὰρ ὁ ἀσπασμὸς συμπλέκει τὰς διανοίας ἡμῶν, καὶ ποιεῖ γενέσθαι σῶμα ἓν ἅπαντας, καὶ μέλη χριστοῦ, ἐπειδὴ καὶ ἑνὸς σώματος μετέχομεν ἅπαντες. Γενώμεθα οὖν κατ' ἀλήθειαν σῶμα ἕν, οὐ τὰ σώματα ἀλλήλοις ἀναφύροντες, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς ἀλλήλαις τῷ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ συνάπτοντες· οὕτω γὰρ ποιοῦντες, δυνησόμεθα μετὰ παῤῥησίας ἀπολαῦσαι τῆς προκειμένης τραπέζης· (. . . . . . .) κἂν γὰρ μυρία ἔχωμεν κατορθώματα, μνησίκακοι δὲ ὦμεν, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην εἰργασάμεθα, καὶ οὐδὲν ἐκ τούτων εἰς σωτηρίας λόγον καρπώσασθαι δυνησόμεθα (. . . . .). Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, ἀγαπητοί, πᾶσαν καταλύσωμεν ὀργήν, (. . . . . .) καὶ καθάραντες

524 нъ довьлетъ р. Supr. 316. 29 нъ гонѣѭтъ(!) и съвѣштанаѩ. 525 po хотѧтъ v Hom. Mih.: схранити, нъ . . 526 лоб . . . страшънаѣ цѣл., tak i Hom. Mih., Supr. 317. 2 свѧтъіихъ цѣлованни грьдааго (грѣдъ = φρικτός viz str. 43); лобьзаннѩ, v Supr. vyměňují si slova цѣлованиѥ a лобъзаниѥ své úlohy (viz Ueber einige orth. u. l. Eig. atd. str. 44). 527 Hom. Mih. междоу собовь имамо. 528 сице je zde neutr. zájmena сицѣ οὗτος, tak i Hom. Mih., Supr. 317. 3 се бо. 529 съмъісль, tak i Hom. Mih., Supr. 317. 3 оумъі; і тв. в. н. да, tak i Hom. Mih., Supr. 317. 4 и творитъ тѣлеси ѥдномоу бъіти вьсѣмъ. 530 понеже вьсі о. . п., tak i Hom. Mih., Supr. 317 4. ѥлма и ѥдиноѩ пльти причѧштаѥмъ сѧ. 531 да бѫдемъ, tak i Hom. Mih., Supr. вьси оубо сълѣимъ сѧ вь тѣло ѥдино. 532 не т. къ с. с., tak i Hom. Mih., Supr. 317. 6 не пльтиѭ дроугъ къ дроугоу сьмѣшаѭште (! chyba přepsáním vzniklá). 533 дшѫ chyba (snad bulharismus, viz str. 16) místo дшѧ, jak i v Supr. 317. 7 (τὰς ψυχάς), Hom. Mih. též дшю bulharismus, byl tedy již v společné předloze; къ себѣ . . Supr. 317. 7 коупьно къ любьвьноѥ оумоу съвѫзоу прикоупьѩѭште. 534 съвѫзомь, Hom. Mih. скоузомь. 535 і т. в. с. д., tak i Hom. Mih., Supr. 317. 8 сице можемъ пространо. 536 насл. с. п., tak i Hom. Mih., Supr. 8 насъітити сѧ прѣдлежѧштѩѩ тр . . . 537 тъмѫ імамъ, z toho v Supr. 317. 9 тъмамъ (!) (v Supr. правьдъі ř. 9); Hom. Mih. имамо jinak vše jako v Cloz. 538 гнѣвъ ж. д, tak i v Hom. Mih., Supr. opět, jak nahoře, памѧтиви ѥсмъ зълоу 317. 9; вьсе . . . обр., Supr. 317. 10 вьсе то безоумна и въ тъште и ничсоже о тѣхъ на съпасениѥ словеси плодъ сътворити можетъ, Hom. Mih. то все в соуѥ и без оума atd. jako v Cloz., jen има m. сими. 540 вѣдѫште, tak i Supr., Hom. Mih. слышеште. 542 да отъвръжемъ, tak i Hom. Mih., Supr. 317. 12 положимъ; очиштъше, tak i Hom. Mih., Supr. очиштаѭште; оумъ, tak i Hom. Mih., Supr. своѩ съвѣсти.

і съ кротостыж і послоушаньемь і мъногомь говѣньемь да прістжпімъ прічаститі сѧ стыхъ і страшъныхъ таинъ, да і чколюбець бъ съ въіше відѣвъ нелицемѣръно обьштеньє наше, і сімъ благъінимъ ны сьподобітъ і обѣштанъімъ, благодѣтыж і чколюбьствьемь га нашего іс ха съ оцмь, коупно съ стъімь дхомь слав, дръжава, чъсть, нъін і прıс · і в(ь) вѣк вѣк амнь.

свѧтаго оца нашего іона чьтеньє въ велікжіж параскевьѣнж.

Велика оубо есть тваръ нбо отъ небъітъѣ въ бъітье бмь прізъвана. великъі же сжтъ і анћлъскъіѩ сілы, невідімъіимі добротамі вѣньча-

fol. VIII емы. подобітъ сѧ і сімъ слънъце, дьневънъімъ сѧ свѣтомь облагаѩ, небское теченье гонѧ. дівъ творітъ оумоу землѣ вісѧшті повелѣньемь на водахъ, а тѧжъ-

ἡμῶν τὸ συνειδὸς μετὰ πραότητος καὶ ἐπιεικείας καὶ πολλῆς τῆς εὐλαβείας προσίωμεν τῇ μεταλήψει τῶν φρικτῶν τούτων καὶ φοβερῶν μυστηρίων (. . . . .), ἵνα καὶ ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης ἐποπτεύσας ἡμῶν ἄνωθεν τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν, καὶ τὴν ἀνυπόκριτον ἀγάπην, καὶ τὴν φιλάδελφον κοινωνίαν, καὶ τούτων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐπηγγελμένων πάντας ἡμᾶς ἀξιώσῃ, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, μεθ᾽οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀνάγνωσις εἰς τὴν μεγάλην παρασκευήν) τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας λόγος εἰς τὴν σταύρωσιν.

Μέγα μὲν ὁ οὐρανὸς δημιούργημα (καὶ τῆς ὁρωμένης κτίσεως) πρῶτον ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς τὸ εἶναι καλούμενον. Μέγα δέ τι καὶ θαυμαστὸν τῶν ἀγγέλων ἡ φύσις, ἀοράτοις στεφανουμένη τοῖς κάλλεσι. ἁμιλλᾶται τοῖς εἰρημένοις καὶ ἥλιος τὰς ἡμερινὰς τοῦ φωτὸς [λαμπάδας] περιβαλλόμενος [καὶ τὸν οὐράνιον δρόμον ἐλαύνων].

545—551 chybí v Supr.; страшъныхъ vynecháno v Hom. Mih. 547 нелицемѣрно о. (jedno о nad řádkem). 548 Hom. Mih. сихь благомь сподобит ны и обещники ны створить. 552 Hom. Mih. нины и присно і в вѣкь вѣка аминь; дръжава ř. κράτος; ve slově слав je в nad řádkem, taktéž н v нъин, с v прıс a к ve вѣк (obakrát). 554 v іона je н nad slovem; m. чьтени . . в. п. Hom. Mih.: слово w крьстѣ и разбоиници. 556 небъітъѣ, ne нѣ; есть, ne есть 557 прізъвана scil тваръ jako v řec., měloby však před отъ неб. předcházeti і (καὶ), Hom. Mih též призвана. 559—560 oba řádky jsou kratší, poněvadž pergamen na kraji je porušen. 560 добротами τοῖς κάλλεσιν; Hom. Mih. вѣнчаваеми. 561 под. с. і с. сл., Hom. Mih. сими н. 562 сѧ . . . облагаѩ, Hom. Mih. wблагаѩмо 564 на в. а т. в. с. řec. jinak, s tlož. souhlasí i Hom. Mih.

ка кешитъ сѫшти. чъто же къто речетъ, море простръто відѧ і пѣскомь съвѧзано. нъ вьсѣ оубо добра сѫтъ і зѣло дбра і творьчѧ мѫдрості хѫдожьствиѣ. прѣсиѣ же сиѭ добротѫ чкъ почътеньемь, досажденье почътеньемь створь· дікъ бо твари принесъ, прѣспѣѭштъ мѣрѫ твари, неславѫ чътомъімъ ізлѣ. тако къіс тварь льсті мати невѣдѫшти. і помилова іѭ бъ, і носітъ кръстъ по срѣдѣ, разоума бжиѣ чкъ естъ съсѫдъ, твари вьсеѩ сілнѣи. без дѣла оубо бъіс неко къі-исправленью нечъсти, і слъньце стъідѣаше сѧ покланѣнье пріемлѧ, възбранѣти сѧ покланѣѭштимъ сѧ не ...... може. море обличаашe сѧ ліхо съі къ страстемъ, і чкъ слѣпъ прѣхождаше тварь, емьже сѧ оутъкнѣаше, кланѣаше сѧ емоу, бa не могъі обрѣсті, егоже вьсеѩ твари народъ пропокѣдаетъ, не бъістъ довьльнъ приносіти оученьѣ о едіномь бзѣ. нъ егоже не створі нбо, кръстъ възможе· і егоже слъньце не мо-

ἐκπλήττει τὴν διάνοιαν ἡ γῆ, κρεμαμένη προστάγματι, καὶ τὸ βαρὺ στοιχεῖον τοῖς ὕδασι ἐποχούμενον. τί δ'ἂν τὶς εἴπῃ θάλατταν ἡπλωμένην ὁρῶν ἢ καὶ ψάμμῳ (rkp. -ον) μὲν δεδεμένην (πνεύμασι δὲ κυβερνωμένην). ἀλλά, πάντα μὲν καλά, καὶ λίαν καλά, καὶ τῆς τοῦ δημιουργοῦ σοφίας τεχνάσματα. ᾔσχυνε δὲ τὸ ταυτῆς κάλλος ὁ ἄνθρωπος, τῇ τῆς τιμῆς ὑπερβολῇ, τοῖς τιμωμένοις τὴν ὕβριν γεννήσας. Θαῦμα γὰρ τῇ κτίσει προσένεγκας ὑπερβαίνον τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, ἀδοξίαν τοῖς τιμωμένοις κατέχεεν. οὕτω πλάνης μήτηρ ἡ κτίσις ἄκουσα γέγονεν· ἀλλ' ᾤκτειρε τὴν πλανωμένην ὁ θεός, καὶ φέρει σταυρὸν ἐν μέσῳ, θεογνωσίας ἀνθρώποις ὄργανον, τῆς κτίσεως δυνατώτερον· ἄπρακτος [γοῦν] ὁ οὐρανὸς πρὸς ἀσεβείας διόρθωσιν γέγονε· καὶ ἥλιος μὲν ᾔσχυνετο [προσκυνούμενος], κωλύειν δὲ τοὺς προσκυνοῦντας οὐκ ἴσχυσεν. (γῆ τὰ τοῦ σώματος φάρμακα βρύουσα τὴν ψυχὴν νόσουσαν βοηθεῖν οὐκ ἠδύνατο). περιττὴ θάλασσα πρὸς τὸ πάθος ἠλέγχετο· καὶ ἄνθρωπος τυφλώττων περιῆγε τὴν κτίσιν, καὶ τὸ προσπίπτον ψηλαφῶν προσεκύνει, θεὸν εὑρεῖν οὐ δυνάμενος· ὃν ὁ τῆς κτίσεως ὅλης δῆμος κηρύττων πρὸς τὴν ἑνὸς [θεοῦ] διδασκαλίαν προσάγειν οὐκ ἐξήρκεσεν· ἀλλ' ὃ μὴ πεποίηκεν ὁ οὐρανός,

567 дбра (καλὰ) tak rkp., в je mezi д a р vtěsnáno. 570 почътеньемь chybně m. почътенъімъ jak i v Hom. Mih. (τοῖς τιμωμένοις). 571 Hom. Mih. на славоу. 572 къіс, zde chybí titla, c je zase nad slovem; tak i v ř. 576. 573 іѭ v Hom. Mih. vynecháno. 575 естъ není dobře a m. чкъ mělo by býti чкомъ, Hom. Mih. чловѣкъ естъ сьсоудь. 576 Hom. Mih. без д. естъ нбо. 580 před може rasura (snad възъ tam stálo), v Hom. Mih. potom následuje: земльѩ же врачьбнаѩ корѣниѩ растешти. дши болешти помошти не може; море обл., Hom. Mih. м. оубо облачаше се влънами лихо с. 581 і ч. с. п. Hom. Mih. прѣходе. 582 емь же сѧ оут.. tak i Hom. Mih. τὸ προσπῖπτον (asi: in quod incidebat). 584 пропокѣдаетъ m. -аѭ, jak i Hom. Mih. (-аѥ), řec. κηρύττων. 587 не м. оулоучити (řec. οὐκ ἐδίδαξε) bulharismus, m. оулоуч.. viz str. 10, v Hom. Mih. zde озарити; оулоучити nemá nikdy tohoto významu.

жание оулоучити, крстъ въсѣкѣ просвѣти. і дрѣво, осѫдѣны съсѫдъ, плодъ створі осѫжденымъ свободѫ. троуді сѧ въ спсенье чкомъ тварь, і крстъ пришедъ валі сѧ ѣви. понеже съмрътъ древле, дрѣвѣнъ жезлъ приимъши, чска рода корень врѣді, пѫть окрѣтъши на сънѣдь прѣстѫпьнъніѭ, егда отврѣзъшю сѧ пѫти тако въ съмрьть, родъ чскъ въпаде, і наслѣдьници бышѧ мѫцѣ. помиловавъ прѣльщенъныѧ творць дрѣво отъкѫдъ дрѣвъноумоу родоу даетъ, і страсть въведе ісцѣленье

наслѣдованье страсти, і на дрьжащаго съмрьть оурѫжі съмрьть побѣждъшааго троуди. і накы свободь быс чкъ, імьже і бѣ съвѧзала съмрьть, тѣмь же бесъмрьтье обрѣте · імьже бо бѣ осѫжденъ, тѣмь же сѧ і отрѣшааше. ѡ бжгѣ въ істинѫ прѣмѫдрость невскы · крестъ въдрьжание сѧ,

ἴσχυσεν ὁ σταυρὸς [καὶ] ὃν ὁ ἥλιος οὐκ ἐδίδαξεν, σταυρὸς ἀναλάμψας ἐφωταγώγησεν (καὶ ξύλον εὐτελὲς φυτευθὲν οἰκουμένην ἀσεβοῦσαν πρὸς εὐσέβειαν ἐγεώργησεν)· ξύλον καταδίκης ὄργανον τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν ἐκαρποφόρησεν· ἠτόνησε πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἡ κτίσις, καὶ σταυρὸς εἰσελθὼν ἰατρὸς ἀνεδείχθη· ἐπειδὴ γὰρ ὁ θάνατος ξύλῳ τῷ πάλαι χρησάμενος βακτηρίᾳ τὴν τῶν ἀνθρώπων ῥίζαν ἐπολιόρκησεν, ὁδὸν εὑρὼν εἰς παρείσδυσιν τὴν ἐν βρώσει παράβασιν, τότε παρανοιχθείσης οὕτω τῆς ὁδοῦ τοῦ θανάτου, τὰ γένη συνήπτετο, καὶ οἱ κοινωνοὶ τῆς φύσεως ἐγίνοντο κληρονόμοι κολάσεως· οἰκτείρας τοὺς πλασθέντας ὁ πλάστης, ξύλον ἀντιφάρμακον ξύλου [τῇ φύσει] χαρίζεται καὶ πάθος οἰκονομίας εἰσήνεγκε ἀλεξιφάρμακον (ἀλεξητήριον φάρμακον), καὶ θανάτῳ κρατοῦντι θάνατον ἀνθοπλίσας κατηγωνίσατο· καὶ πάλιν ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος οἷς ἐδέθη πρὸς θάνατον, [τούτοις] τὴν ἀθανασίαν εὑράμενος· δι' ὧν γὰρ κατεκρίνετο, διὰ τούτων ἐλύετο· ὢ θείας ἀληθῶς σοφίας (καὶ μηχανῆς)

589 осѫдѣны съсѫдъ καταδίκης ὄργανον, Hom. Mih. осоуждениин съсоудь; плодъ с. о. с., Hom. Mih. плода створи. 591 Hom. Mih. оуко ѡ спсении члкии тварі. 592 Hom. Mih. врачь. 593 жезлъ, původně bylo зезлъ napsáno, z prvního з uděláno potom ж, které má nahoře ohnuté růžky. 594 пѫть о. н. с. н. (Kop.: v. inventa ad manducationem transgressoriam), v Hom. Mih. povstalo z пѫть окрѣтъши: поостиции н. 595 егда řec. ale τότε (tedy m. тогда) v Hom. Mih.: ѥгда . же отврьзе се н. тъгда . . . 597 въпаде συνήπτετο, překladatel měl πίπτω na mysli, tak i v Hom. Mih. 598 прѣльщенъныѧ (Hom. Mih. п. жены творць пр.), ř. ale τοὺς πλασθέντας (πλάσσω ne πλάζω). 599 дрѣвъноумоу р. nemá smyslu, Mikl. opravuje: отъкѫдъ дрѣвьнꙑ родоу, Hom. Mih. дрѣво отъмьщение дрѣвнюмоу родоу. 600 і с. в. . . с. nejasné (Kop.: et passionem induxit medelam successionem passionis), Hom. Mih. страсть въведе на исцѣление послѣдоующимь страсти ѥго. 601 на д . . . . т opravuje Mikl. takto: на съмрьть съмрьть оурѫжъ побѣди hledě k řec. t., Hom. Mih. тии на дрьжештаго смрть оуороужи свою смрть и побѣдии ѥго бестоуда, tři poslední slova povstala zase zkomolením textu. 604 быс tak rkp.; імьже і (= αὐτὸν) бѣ с. с. 605 обрѣте, tak i Hom. Mih. m. обрѣтъ ř. ale εὑράμενος. 606 Hom. Mih. отрѣшаѥть. 608 нев . . (Hom. Mih. нбсныи) m. -скаѣ.

а идольскаѣ слоужьба разорена бываше. крьстъ въстааше, и дьѣволѣ сила разорена бываше· крьстъ въдрѫженъ бываше, и юдѣиска грьдыни падааше. да навыкнеши, ѣко не дрѣво просто толикоу чюдесъ бѣ вина, нъ приимы дрѣво на побѣдѫ. не о себѣ бо бы҃с спс҃енаѣ мѫка, нъ съмотрѣѭштимь спс҃енѭѭ мѫкоу. не бысть бо съмрьти раздроушение съмрьть, нъ прѣмѣнилъ еси вешти прѣдѣлъ положь. кр҃стъ и моука и гвоздие и съмрьть, си животоу бесъмрьтьноумоу бываѭтъ пеленъı. симь вторы чк҃ъ на животъ сѧ роди. имиже прьвы адамъ свободи сѧ. имиже начѧтокъ чс҃кы възноситъ сѧ. дьньсь г҃ь х҃ъ водѧтъ, и отъ сѫда на сѫдъ и сълѧтъ, и каиѣфа отъвѣштаваетъ, и пилатъ причитаетъ сѧ, и не отъмѣтаетъ сѫда х҃ъ, да раздрѣшитъ вьсего мира клѧтвѫ. ѡ дивьнаѣ чюдеса, приемлетъ осѫждение

οὐρανίου· σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ εἰδωλατρεία κατεστρέφετο· σταυρὸς ἐγείρετο, καὶ διαβολικὴ δυναστεία κατεδικάζετο· σταυρὸς ἐπήγνυτο καὶ Ἰουδαίων ὁ τύφος πρὸς πτῶσιν μεθίστατο· ἵνα μάθῃς, ὅτι μὴ ξύλον ἁπλῶς τῶν τοσούτων θαυμάτων παραίτιον, ἀλλ' ὁ τῷ ξύλῳ πρὸς τὴν νίκην χρησάμενος· [οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ πάθος σωτήριον, ἀλλ' ὁ διὰ πάθους οἰκονομεῖν τὴν σωτηρίαν βουλόμενος· σοὶ μὲν γὰρ γίνεται θανάτου λύσις ὁ θάνατος, ἀλλ' ἤμειψε τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν ὁ τῇ φύσει τοὺς ὅρους πηξάμενος]. σταυρὸς καὶ πάθος καὶ λόγχη καὶ ἧλοι καὶ θάνατος, ταῦτα ζωῆς ἀθανάτου γίνεται σπάργανα· τούτοις ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἰς ζωὴν ἀπετέχθη· οἷς ὁ πρῶτος Ἀδὰμ κατεκρίθη, τούτοις ὁ δεύτερος Ἀδὰμ ἠλευθερώθη· ὑφ' ὧν ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνθρώπων κατέπεσεν, ὑπὸ τούτων ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνυψοῦται. Σήμερον ὁ δεσπότης καὶ κύριος κατάκριτος ἄγεται καὶ περιάγεται, καὶ ἐκ δικαστηρίου πρὸς δικαστήριον παραπέμπεται· καὶ Καϊάφας ἀποφαίνεται, καὶ Πιλάτος τὴν ψῆφον διαδέχεται καὶ οὐ παραιτεῖται τὴν κρίσιν ὁ χριστὸς, ἵνα λύσῃ τὴν τοῦ κόσμου κατάκρισιν. ὢ παραδόξων θαυμάτων,

---

610 m. разорена Hom. Mih. ѡсоуждена. 611 -зорена -на je psáno nad slovem. 612 po падааше Hom. Mih.: се. 613 po дрѣво Hom. Mih. сии. 614 приимы д. н. п., Hom. Mih. jinak: вьзроужи бо намь дрѣва того на побѣдоу. 615 спс҃енаѣ. Hom. Mih. спасна. 616 съм . . . с. м. Mikl. vykládá asi: съмотрѣѭштимъ съпасение мѫкоѭ (мѫка съпасьна бысть). 617 Hom. Mih.: и бываеть. 618 пр еси, Hom. Mih. нь прѣдѣлаль еси в. 619 прѣдѣлъ п., Hom. Mih. положивь. 620 Hom. Mih. моукоу. 622 симъ sg., řec. τούτοις, Hom. Mih. správně сими. 623 имиже п. а. с. сѧ zde byl řádek vynechán, Hom. Mih. имиже бо прьвыи адамь отьпаде, то тѣмь начетъкь чловѣчьскыи вьзносит(ь) се (srovn. ř. 624—625), tedy i zde je text neuplný. 624 имиже н. ч. в. с. zde jakož i v Hom. Mih. opět celý řádek vynechán. Nahoře i zde bylo téže slovo dvakrát se opakující příčinou tohoto nedopatření. 628 прич . . с., Mikl. judicii calculum accipit. 629 Hom. Mih. ѡтмѣтает се.

самъ, і абье варвара поуштаѭтъ. іспръва крестъ осѫжденыимъ начатъ свободѫ даѣти. не възрі же на жідовъскѫѭ зълобѫ, ні ѣко благодѣтелѣ осѫждаѭште ізбавлѣѭтъ оубицѫ, нъ ѣко начатъкъ осѫжденью начатъкъ осѫжденыимъ бъістъ свобода начатъкъ, ѣко осѫжденъіхъ сѫдъ бес пра-

fol. IX въдъі приимъ праведъно і живъімъ і мрътвъімъ сѫдітель ѣвлѣетъ сѧ · ѣкоже естъ поставілъ день. вь нъже хоштетъ сѫдіти бъ вьсеі земі правъдоѭ мѫжемъ. імъже нарече, вѣрѫ даті вьсѣмъ, въскрѣшь із мрътвъіхъ. юдѣі же оубо, іні вінъі оставльше, на връстъ сѧ оустръмишѧ, страшнъі и оукорізнъі примъішлѣнне съсѫдъ, і законнѫѭ клѧтвѫ дрѣвѣное вь съмрътьѭ прѣлагаѭтъ, на съмрьть хотѧште възвазати тѧготѫ. не домъішлѣахѫ же сѧ креста побѣдъныѣнѣ оусоуждаѭшті

δέχεται τὴν ψῆφον αὐτὸς τοῦ θανάτου, καὶ εὐθὺς ὁ Βαῤῥαβᾶς ἀπολύεται· ἐκ προοιμίων ὁ σταυρὸς τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν χαρίζεται· μὴ γάρ μοι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων πονηρίαν ἀπίδῃς, μήθ' ὅτι τὸν εὐεργέτην καταδικάζοντες προτιμῶσι τὸν μιαιφόνον, ἀλλ' ὅτι περὶ τῆς καταδίκης ἀρχὴ τῆς τῶν καταδίκων ἐλευθερίας ὑπῆρχεν ἀρχή· ὅτι τῶν καταδίκων δίκην δεξάμενος, δικαίως ζώντων ὁμοῦ καὶ νεκρῶν κριτὴς ἀναφαίνεται· καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν ὁ θεὸς τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισεν ὁ θεὸς, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι τοὺς ἄλλους τοῦ θανάτου τρόπους παρέντες, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὥρμησαν, τιμωρίας ὁμοῦ καὶ ἀτιμίας ἐπινοήσαντες ὄργανον, καὶ τὴν τοῦ νόμου κατάραν τῷ διὰ ξύλου θανάτῳ προσάπτουσιν, ἐπιφορτίζειν ἡγούμενοι τοῦ θανάτου τὸ βάρος· ἠγνόουν δὲ ἄρα τὸν σταυρὸν νίκης ἐντίμου

632 варвара (!), Hom. Mih. варавоу, viz. str. 5; Hom. Mih. штпоуштаютъ. 634 ні, не Hom. Mih.: нь. 635 ні ѣко Hom. Mih. како. 636 Hom. Mih. осоуждають тии. 637 ѣко н. о. н. о. б. с. н. Mikl. opravuje: ѣко начатъкъ осѫжденью осѫжденыимъ бъістъ свободъі начатъкъ dle řec., Hom. Mih. яко начтѣкь осоужденію тако начтѣкь осоужденыимь бысть свобода. 639 Hom. Mih. началникь m. начатъкъ; 640 ѣко о. с. б. н. п., Hom. Mih. бо. ос. с. б. и приемлеть. 641 Hom. Mih. праведнь. 645 мѫжемъ. і . н., в. д. в., в. і. м., místo даті má být tedy: давъ a po въскрѣшь má i (αὐτον) následovati (jak i v мѫжемъ, імьже), Hom. Mih. реч вѣроу дати (srovn. též Ap. Šiš. Acta 17, 31). 647 іні в., Hom. Mih. оные вины. 648 на хса v Hom. Mih. 649 страшнъі . . . k tomu bychom očekávali m. оукорізнъі: оукорізньнъі (viz f. 675) jak i v Hom. Mih.; Hom. Mih. примысливше. 651 očekáváme дрѣвѣнѣѭ съмрътиѭ, ovšem se ani прѣлагаѭтъ nesrovnává s řec., Hom. Mih. správně: клетвоу дрѣвнѣи смрти прилагають. 652 възвазати (!) на с. т., tak i Hom. Mih. 654 креста побѣдъньнъ zde chybí части, Hom. Mih. к. п. части оусоуждающе приклады.

прікладъ. і не до сего же доволѣ імѫште нъ і разбоінікы нѫдѧтъ прічитаѭште съмрьти его, да бі съмрътьное прічѧштенье нечьстъ былa коньчины его. не домъıшлѣахѫ же сѧ, разбоінікъ съ х҃мь распинаѭште, і творѧште і пропов҄ѣдателѧ цѣсрствию распѧтаго. помѣни бо мѧ, сѧтъ, г҃і, въ цѣсарстви твоемь. ѡ разкоініче, ѣко разбоінікъ еси распѧтъ, і еван҃ѥлистъ сѧ есі ѣвілъ. помѣни мѧ въ цѣсарстви твоемь. чъто естъ оубо, ѡ разбоиниче, не чюеши лі, чъто страждеши; не помниши ли гвозди; забылъ ли есі болѣзнь; ѣко въ цркві сѧ молѧ, не на дрѣвѣ лі висѧ молиши; відѣхъ, сѧтъ, црквь бж҃иѭ і молиті въжделѣхъ, познахъ отъ псаньѣ вінѫ, відѣхъ осѫждение етеро цѣсарствие пропов҄ѣдаѭште, відѣхъ оукорізньныимь вѣньцемь благодѣть свьтѧштиѭ сѧ. ели бо распинаемъ цѣсарюетъ, како бѫдетъ вѣньчаемъ; знаетъ црствие его тварь· сльньце распинаемъ видитъ.

κατασκευάζοντες σύμβολον. Καὶ οὔτε μέχρι τούτων ἀρκούμενοι καὶ λῃστὰς κοινωνοὺς τοῦ θανάτου γενέσθαι βιάζονται, ἵνα ἡ τοῦ θανάτου κοινωνία γίνηται τῆς τελευτῆς ἀδοξία. ἠγνόουν δὲ ἄρα λῃστὴν τῷ χριστῷ συσταυρώσαντες, κήρυκα τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου βασιλείας χειροτονοῦντες· κύριε, μνήσθητί μου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· ὡς λῃστὴς ἐσταυρώθη(ς), καὶ εὐαγγελιστὴς ἀνεδείχθη(ς)· (ὡς βασιλέα τιμᾷ, ὃν ἀτιμάσαι ἐδιδάχθη). Μνήσθητί μου, κύριε, (ἐν τῇ βασιλείᾳ σου)· Τί ἔφης, ὦ λῃστὰ, ἀγνοεῖς ἃ πάσχεις; ἐπελάθου τῶν ἥλων; οὐκ ᾐσθάνου τῶν ὀδυνῶν; ὡς ἐν ἱερῷ προσευχόμενος, οὐχ ὡς ἐν ξύλῳ κρεμάμενος ἱκετεύεις; εἶδον, φησί, θεὸν ἀληθινόν, καὶ ἱκετεύειν ἐπόθησα, ἔγνων ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἀξίαν, εἶδον τὴν καταδίκην τὴν βασιλειαν κηρύττουσαν, εἶδον ἐν τῇ κατηγορίᾳ διαδήματος χάριν ἀστράπτουσαν. Εἰ γὰρ σταυρόμενος βασιλεύει, τίς ἂν εἴη στεφόμενος; γνωρίζει

---

655 і не до сего, tak i Hom. Mih., Mikl. nedopatřením: і не сего, z čehož udělal і ни сего (Altslov. Form. in Par. str. 93). 656 нѫдѧтъ, ne -ѭтъ; прічитаѭште, Hom. Mih. ноудеште причитають. 659 před его není dopsáno н, jímž se druhé slovo počíná. 661 і тв. і, jedno і zde vadí, Hom. Mih. и твореще пр . . 664 před ѣко v Hom. Mih. не a po разбоинкъ: ан. 665 Hom. Mih. расп . . . то е. 666 po мѧ Hom. Mih. дѣюши (jež i v Supr. ve významu ἆρα se nalézá). 670 Hom. Mih. молиши се. 672 Hom. Mih. молитисе: поз . . оубо ѡт написаниꙗ. 673 винѫ τὴν ἀξίαν, tak i Hom. Mih. 674 Hom. Mih. нѣкою. 675 відѣхъ оу в. к. с. с. tak i Hom. Mih. (Mikl. opravuje: відѣхъ въ оукорізнѣ вѣньца благодѣть atd.). 676 ели бо εἰ γὰρ (Mikl. Vgl. Gramm. IV str. 77). 677 Hom. Mih. цѣсарствоуеть. то како. 678 вѣнъчаемъ, tak rkp.; знаетъ γνωρίζει. 679 распинаемъ τὸν σταυρόμενον, Hom. Mih. сланце распинаема его видѣвъ . . .

ı сь҆ѣти не съмѣетъ, вьземлѧ свѣтъ

отъ расиинаѭштихъ, по г҃и борѧ ноштьѭ безаконьнѫѭ котораетъ дръзость безаконьѣ юдѣıска · земьѣ зыблѫшті сѧ мѧтетъ, ı обѣшаетъ тржсомь обѣшъшѧıѧ на крстѣ г҃ь. како не ıмѫтъ вѣры, ѣко ц҃рь естъ оукарѣемы; титьль въпиетъ, тварь съвѣдѣтелствоуетъ. ѣже чьтѫ написана, знаѭ вештьми. г҃ı, помѣни мѧ въ цѣсрствı твоемь. ѡ разбоıниче, петроу помоштъниче, ıюдѣомъ обличителю, съставьниче правъдѣ. ѡ разбоıниче, коупьче цс҃рствию, хранителю раю, адама ıзвѣстьнѣı о твари, пръвостворенаго отврьзъı · онъ бо простерь рѫкѫ на дрѣво без врѣмене, оукраденъ бъıстъ · тъı же на крьстѣ простеръ рѫцѣ въ врѣмѧ, погъıбъшı обрѣте раı, ı родıтелевъ жрѣбı погыбъшъ бесѣдоıѫ приобрѣте. ѣко пръвѣе црс҃твие ıсповѣдѣвъ, ѡ разбоıниче, цѣсрствию ıсповѣдьниче оучителю мчбмъ. ıже словомь маломь н҃беса

τὴν βασιλειαν ἡ κτίσις· ἥλιος σταυρούμενον ὁρᾷ, καὶ φαίνειν οὐ τολμᾷ· ἁρπάζει τῶν σταυρούντων τὸ φῶς, ὑπὲρ δεσπότου μαχόμενος· νυκτὶ παραλόγῳ καταδικάζει Ἰουδαίων παρανομίαν. ἡ γῆ σαλευομένη ταράττεται, καὶ κρημνᾷ σεισμῷ τοὺς ἐπὶ σταυροῦ τὸν δεσπότην κρεμάσαντας· πῶς μὴ πεισθῶ; βασιλέα τὸν ὑβριζόμενον ὁ τίτλος βοᾷ, ἡ κτίσις μαρτύρεται, ἅπερ ἀναγινώσκω τοῖς γράμμασι, ἐπιγινώσκω τοῖς πράγμασιν· κύριε, μνήσθητί μου, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· ὦ λῃστὰ [Πέτρου συστρατιῶτα], πικρὲ κατήγορε τῶν Ἰουδαίων, ὦ λῃστὰ, δικαιοσύνης συνήγορε· ὦ λῃστα βασιλείας ἔμπορε, ὦ λῃστὰ, παραδείσου φύλαξ, ὦ λῃστὰ τοῦ Ἀδὰμ περὶ τὴν κτίσιν βεβαιώτερε. ὦ λῃστα τοῦ προγόνου περὶ τὸν παράδεισον βεβαιώτερε (ἀσφαλέστερε). ἐκεῖνος ἀκαίρως ἐκτείνας τὴν χεῖρα περὶ τον ξύλον. ἐκλάπη [illegible] τὴν κτίσιν), καὶ σὺ εὐκαίρως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἁπλώσας τὰς χεῖρας τὸν ἀπολόμενον ἀνεκτήσω παράδεισον· ὦ [λῃστὰ] τον προγονικὸν κλῆρον ἀπολόμενον διὰ μιᾶς εὐτυχίας ἀνακτησάμενε· ὦ [λῃστὰ] πρωτος βασίλειαν ἀνακτησάμενε· ὦ λῃστὰ βασιλείας ὁμολογητὰ καὶ παιδευτὰ· ὦ λῃστὰ ῥήματι μικρῷ τὸν οὐρανὸν

---

680 вьземлѧ, не вьз. 681 Hom. Mih. wт распинаѥмыхъ; по г҃и ὑπὲρ δεσπότου; Hom. Mih. бориѥ се ни . . 682 котор не котер καταδικάζει, výrazu tomu nerozuměl pisatel Hom. Mih. a napsal: нощию безаконьники покривани котора ѥсть дрьзость (!). 684 мѧтитъ očekáváme po tom сѧ, Hom. Mih. колѣблющи митеть се и обѣщаѥть се строусомь 685 к не ıмѫтъ, neodpovídá řec., v Hom. Mih. správně имоу 687 Hom. Mih. тварь вьпиѥть свѣдѣтелствоующии. 688 Hom. Mih. написаниѥ и знаю си вирь. 691 -дѣомъ ъ má zalitou kličku. 692 коупьче v Hom. Mih. vynecháno. 693 извѣстьнѣı о твари Hom. Mih. оу твари. 694 отврьзъı chybně, Hom. Mih. твьрждѣи (sic), očekáváme zde tedy kompar., jako v řeč. [illegible]. 699 Hom. Mih. обрѣте 702 мчбмъ ([illegible] мѫчникомь) bez titly a ъ je nad slovem.

отврѣзе і дівьною пѣснью дівьно съкровиште обрѣтъ і подѣлье крьстьное бно створь. ѡ оучителю чкомъ по законноумоу і похвальноумоу разбоіствоу і наоучь чкы црствие іскрасті. ѡ разбоиниче, желѣемѫѭ татьбѫ крадомоумоу іcповѣдаѭ і великы мъзды рабзбоіскынѫ съписавъ і великы плодъ показаѭ іcповѣданьѣ. поздѣ вѣровавъ, а скоро іcповѣдѣвъ, послѣжде прииедъ, і прьвѣе сѧ вѣньчавъ і ѣвль вѣрьнѫѭ ѣвѣ дѣтѣль. ѡ горькы юдинъ облічителю, ѣвль сѧ тѧжьі осла і съ юдоѭ прѣмѣнь сѧ отъ дьявола къ хоу і съвѣдѣтель імѣѩ креста. ізмѣні же крьстъ гробъ, несъмрътьнаѣ вьсь, гробъ вьскрѣсьное село, гробъ гробомъ ра-

fol. X здроушенье, вь немьже сьмрьть мьнить сѧ быті, а животъ нічетъ, коньца не імѣѩ. добрѣ естъ гробъ тъштъ, по бжию повелѣнью, да мрътвыхъ множьство

ὑπανοίξας, ὦ [ληστὰ] ξένον ἐπῳδὴν πρὸς ξένον θησαυρὸν μηχανησάμενε· ὦ ληστὰ πάρεργον σταυροῦ τὸν οὐρανὸν ποιησάμενε· ὦ [ληστὰ] νομίμου ληστείας τοῖς ἀνθρώποις διδάσκαλε· [ὦ ληστὰ ληστείαν] ἐπαινουμένην [διδάξας ὦ ληστὰ διδάξας ἀνθρώπους, πῶς βασίλεια ληστεύεται]· ὦ τὴν ποθουμένην τῷ κλεπτομένῳ κλοπὴν ὑφηγουμένη· ὦ μεγάλους ληστείας μισθοὺς συγγραψάμενε· ὦ μέγα δείξας τὸ τῆς ὁμολογίας γεώργιον· ὦ [ληστὰ] βραδέως πιστεύσας, καὶ ταχέως ὁμολογήσας, ἔσχατος ἐλθὼν καὶ πρῶτος στεφθείς· [ὦ ληστὰ δείξας πίστεως ὀξυτάτην ἐνέργειαν]· ὦ πικρὲ τοῦ Ἰούδα κατήγορε, ὦ τῷ προδότῃ φανεὶς τῆς ἀγχόνης βαρύτερε. ὦ τὴν τοῦ Ἰούδα προδοσίαν κατὰ διαβόλου μιμησάμενε· (ὦ τῇ ἐκείνου τέχνῃ θαυμαστῶς κατ᾽ ἐκείνου χρησάμενε . . . .) καὶ μάρτυρα τῆς κτήσεως τὸν σταυρὸν ἐπαγόμενε . . . . Διεδέξατο δὲ τὸν σταυρὸν ὁ τάφος, ἀθανασίας χωρίον, τάφος ἀναστάσεως ἐργαστήριον, τάφος τῶν τάφων κατάλυσις, ἐν ᾧ θάνατος τοῦ εἶναι θάνατος παύεται, ἐν ᾧ ζωὴ φύεται πέρας οὐκ ἔχουσα· καλῶς ὁ τάφος κενός (nad řádkem opraveno v καινός), τοῦτο τῆς χάριτος βούλημα, ἵνα

703 tak i Hom. Mih. místo отврьзъ, řec. ὑπανοίξας. 705 бно tak rkp. m. нбо, Hom. Mih. небеса; po створь Hom. Mih. ѡ разбоиниче. 707 црсткие bez titly; Hom. Mih. тыи наоучиль еси члвкы како ц . . . ѡкрасти. 709 Hom. Mih. крадомоую. 710 рабзбоіскына, tak rkp. viz str. 35, Hom. Mih. разбоиничьские. 711 Hom. Mih. списавь a dále показа. 713 Hom. Mih. испов'ѣдѣ a dále а прьвѣе вѣньча се. 714 ѣвѣ Hom. Mih. ıавѣ, řec. ὀξυτάτην. 715 po ѡ Hom. Mih. разбоиниче. 716 před ѣвль с. Hom. Mih. прѣдателю; тѧжьі о. v Hom. Mih. тежии осьла (!). 717 съвѣдѣтель . . . tak neúplně i Hom. Mih., m. съвѣд . . . zde свѣтникъ. 718 хса m. креста Hom. Mih.; ізмѣни же крьстъ г., Hom. Mih. измѣни же креста г. 719 pro гробъ Hom. Mih. мртвыцоу обычаıа не вѣдыи гробь (opakující se гробъ způsobilo opět, že se řádek vynechal). 721 вь немьже с. м. с. к., Hom. Mih. вь немже смрть оумрьштвлыии се паде. 722 Hom. Mih. животь растеть. 723 гр. тъштъ (κενός), řecké texty zde mají pravidelně: ὁ τάφος *καινός*, ale též κενός výjimkou. 724 да мр. neodpovídá řec.; Hom. Mih. не начнеть имѣти.

отъвѣта въчьнетъ не имѣти о въскрьсъшимь, и пакы июдѣи да не приметъ клеветъньнѫ вины. тъштъ естъ видѣти гробъ лежаштиихъ, жидовьскъ ѩзыкъ затварѣѭштъ, июдѫ обличаѭштъ· чьто глеши, ѡ клеветьниче, мрьтвьца иного не видиши. поклони сѧ оубо въскръсъшюмоу. виждь въставъшаго, и гѣ познаи· мрътвьць въ еси прѣдалъ, живъ ти и въздаѭмъ. нъ не довьлѣ си ю(дѣ)омъ, нъ и печати налагаѭтъ на гробъ. ѡ ока(а)нъı безоумьниче, раздрѣшаѭи болѣзни съмрьтьнъıѩ печати ли не разрѣшитъ; и прогънавъı ада печати ли сѧ боитъ; зазнамени гробъ, воинъı постави, остѫжи гробъ. вольнѣми твориши исправленье, позорьникъı въскрьсенью его готовиши, съвѣдѣтелѣ въстанью приводиши, проповѣдателѣ моимъ чюдесемъ твоıѩ слоугъı готовиши. придѣте оубо, братрьѣ, видимъ болѣзни гробьнъıѩ, видимъ ѫтробоу гробоу, матерь бесмрътью, пожидѣмъ видѣти ха побѣждьшѫ, въстаѭшта из мрътвъı-

των νεκρῶν το πλῆθος ἀμφίβολον δείξῃ τὸν ἀνάσταντα καὶ πάλιν ὁ Ἰουδαῖος λάβῃ τῆς συκοφαντίας τὰς ὕλας· γυμνὸς ὁ τάφος τῶν κειμένων ὁρᾶται, γλῶτταν ἰουδαϊκὴν ἀποφράττων, μονονουχὶ τοιαῦτα πρὸς τὸν Ἰουδαῖον ἀποφθεγγόμενος· Τί λέγεις, ὦ συκοφάντα; νεκρὸν ἕτερον οὐχ ὁρᾷς, οὐκοῦν τὸν ἀναστάμενον προσκύνησον· θέασαι αὐτὸν ἐγειρόμενον, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπίγνωθι· ὃν νεκρὸν μοι παρέδωκας, ἀθάνατον ἀντιδίδωμι. Ἀλλ' οὐκ ἠρκεῖτο τούτοις ὁ Ἰουδαῖος, ἐπισυνάπτει τῷ τάφῳ [τὰς] σφραγῖδας· ἄθλιε παναθλιε, ὁ τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου λύων, τὰς σφραγῖδας οὐ λύει; ὁ σκυλεύων τὸν Ἅδην, σήμαντρα φοβεῖται· σφράγιζε τὸν τάφον, ἐπισήμαινε τὸν λίθον, στρατιώτας ἐπίστησον, πολιόρκει τὸ μνῆμα· μεῖζον μου ποιεῖς τὸ κατόρθωμα, θεατὰς τῆς ἀναστάσεως εὐτρεπίζεις, μάρτυρας τῆς ἐγέρσεως φέρεις· κήρυκας τῶν ἐμῶν θαυμάτων τοὺς σοὺς ὑπηρέτας παρασκευάζεις· δεῦρο δὴ οὖν, ἀδελφοί, μενωμεν τὰς ὠδῖνας τοῦ τάφου· (ἴδωμεν τέως δορυφοροῦντα τὸν Ἰωσήφ, καὶ τον Νικό-

726 Hom. Mih. да не примоутъ. 729 затварѣѭштъ je zde akk. (ne nom. jak Miklosichem v Altslov. Formenl. i. P. str. 94 udáno) ve vazbě естъ видѣти; správně i Hom. Mih. затварѣѭштъ atd. jen že je zde видѣти vynecháno; m. юдѫ očekáváme юдѣа fec. Ἰουδαῖον, Hom. Mih. též юдоу. 732 гѣ τὴν δεσποτείαν, Hom. Mih. га. 733 нъ nevypsáno m. нѣ, jak i v Hom. Mih. 734 въздаѭмъ, ne -ѭмь; Hom. Mih. прѣдамы; нъ не д. с ю. Hom. Mih. нъ не довлѣ се 735 грогъ m. гробъ; окаа(н)ъı (ἄθλιε) tak třeba čísti, o možno ještě viděti, dolejší čárku písmene pro к, jedno а, pro druhé jen místo, a po tom нъı; Kop. četl оумнъı, ale chybně, Hom. Mih. оканьни. 738 Hom. Mih. и прогнавыи ада; печати je gen. pl., Hom. Mih. печатии τὰ σήμαντρα, tak i f. 737. 740 вольнѣми původně snad вольни ми fec. μεῖζον μοι π. (вольни m. волѧ nezřídka), i v Hom. Mih. вольнами. 741 Hom. Mih. въскрѣшению готовиши. 742 a 43 съв. a проп., tak i Hom. Mih. sg. m. pl. 745 Hom. Mih.: братие; видимъ б., tak i Hom. Mih. 747 Hom. Mih. пождѣти хса.

хъ. нынѣ весели пристѫпимъ къ въскресъшюмоу весело, томоу бо естъ слава въ вѣкы. аминь ÷

стаааго епифаниѣ архиепископа кѵпрьскааго о погребении тѣла гнѣ і ба нашего іс ха і о іосифѣ, иже отъ ариматѣѩ, і никодимѣ і о сънии ги нашего гробьнѣмь, по съпасенѣи мѫцѣ дивьно бывъшию.

Чьто се; дьнесь безмлъвие много на земи. чьто се; безмлъвие много і млъчание много. безмл(ъ)вие много, ѣко цѣсарь съпитъ. землѣ оубоѣ сѧ, і оумлъча, ѣко бъ плътьѭ оусъпе. бъ плътьѭ оумрѣтъ, і адъ въстрепета. бъ въ малѣ оусъпе, і съпѧщтаѩ отъ вѣка отъ адама въскрѣсі. къде нынѣ сѫтъ вьчерашьнаѩ млъвы и гласі і говорі, бывающтеи на ха отъ законопрѣстѫпьникъ; къде народи і кови і чинi і орѫжиѣ і дрѣколи; къде цѣсаре і иерѣі і сѫдиѩ осѫжденъиѩ; къ-

δημον συντρέχοντα, σινδόνι καθαρᾷ καὶ ὀθονίοις καὶ σουδαρίῳ περιελίσσοντας τὸν τοῦ παντὸς κύριον, σμύρναν τε καὶ ἀλόην, τὰ τῆς ἀφθαρσίας σύμβολα, προσκομίζοντας· ἴδωμεν τοίνυν κυοφορουμένην [τὴν] ἀνάστασιν). ἴδωμεν γαστέρα τάφου [τῆς] ἀθανασίας μητέρα· μείνωμεν ἰδεῖν τὸν χριστὸν τροπαιοῦχον ἐκ τάφου ἐγειρόμενον. (καὶ τὴν κατὰ θανάτου καὶ τυράννου νίκην ἀναδησάμενον). τοίνυν φαιδροὶ φαιδρῷ τῷ ἀνισταμένῳ χριστῷ (rkp. φαιδρῶς ἀνάσταντι) προσέλθωμεν· αὐτοῦ γάρ ἐστι τὸ κράτος καὶ ἡ αἰώνιος βασιλεία εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν I. X. καὶ εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ Ἀριμαθαίας (καὶ εἰς τὴν ἐν ᾅδῃ τοῦ κυρίου κατάβασιν μετὰ τὸ σωτήριον πάθος παραδόξως γεγενημένην v rkp. hist. LXII l. 159 b).

Τί τοῦτο; σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν τῇ γῇ. τί τοῦτο; σιγὴ πολλὴ καὶ ἠρεμία πολλή· σιγὴ πολλή, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπνοῖ· γῆ ἐφοβήθη, καὶ ἡσύχασεν, ὅτι ὁ θεὸς σαρκὶ τέθνηκεν καὶ ὁ ᾅδης ἐτρόμαξεν· ὁ θεὸς πρὸς βραχὺ ὕπνωσεν, καὶ τοὺς ἀπ᾽ αἰῶνος ὑπνοῦντας ἐκ τοῦ θανάτου ἀνέστησεν. Ποῦ ποτε νῦν εἰσιν αἱ πρὸ βραχέως ταραχαὶ καὶ φωναὶ καὶ θόρυβοι κατὰ τοῦ χριστοῦ, ὦ παράνομοι, ποῦ οἱ δῆμοι καὶ ἐνστάσεις, καὶ αἱ τάξεις, καὶ αἱ στάσεις καὶ τὰ ὅπλα καὶ δόρατα; ποῦ οἱ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ κριταὶ οἱ κατάκριτοι; ποῦ αἱ λαμπάδες, καὶ

750 Hom. Mih. томоу подобаѥть . . . 751 вѣк к je nad slovem. 752 Hom. Mih. алеѯандрьскааго слово w . . 753 тѣла гнѣ v Hom. Mih. vynecháno. 754 сынн m. сынитн, Supr. 337. 11 сынитн. 756 Hom. Mih. бывшиѥ. 757—759 m. безмл. . Supr. млъчаниѥ, místo млъчан . . .: неплаништеваниѥ a konečně m. безмлъ. zase млъчаниѥ. 762 бъ п. оумрѣтъ (τέθνηκε), Supr. 337. 17 н оусъпе, v Hom. Mih. vynecháno. 764 отъ адама m. отъ ада, Supr. i Hom. Mih. отъ ада. 767 отъ з. ѥес. ὦ παράνομοι. 768 кови Supr. 337. 21 vynecháno (ἔνστάσεις), Hom. Mih. въстанниа. 769 дрѣколи Supr. 22 жрьди. 770 Hom Mih. н осоуждениции.

де скѣпитѧ і мечі і говорі кепти-
слъпі; къде людье і шѧтанье і
тржтъ неправедьнъп; въ істинѫ
оубо зѣло въ істинѫ людье по-
оучишѧ сѧ тъштетънъмъ і соуе-
тънъімъ. потъкѫ сѧ въ акрогоние-
і камень х҃ъ, і сами съкроушишѧ сѧ.
прівръгѫ сѧ въ тврьдъі камень,
нъ въ пѣнъі влънъі ихъ раздѫ сѧ. по-
тъкѫ сѧ о наковалѣ непобѣдимѣемь,
нъ сами сътрені бъішѧ. възнѣсѧ
на дрѣво камень і сънедъ оумрътви
ѩ. съвѧзашѧ великаго смисса слъ-
ньца х҃а, нъ раздрѣшь вѣчьнъпѧ ѫ-
зъі иноплеменникъі і законопрѣ-
стѫпьникъі погоубі. заіде бъ
слънъце подъ землѭ, і тъмѫ прѣ-
мрачънѫѭ июдеомъ сътворі. дь-
несь спсние сѫштимъ на земі і
отъ вѣка подъ землеѭ сѫщѧшти-
мъ. дьнесь спсние высемоу мироу,
еліко видимъ і еліко невидимъ.
соугоубо дьньсь пришествіе гпе · соу-
гоубо съмотренье, соугобо чѧвко-
любьствие, соугоубо сънитье
въ коупѣ же і съмѣренье, соугобо въ

αἱ μάχαιραι καὶ οἱ θρύλλοι οἱ ἄτακτοι; ποῦ οἱ λαοὶ καὶ τὸ φρύαγμα καὶ ἡ κουστωδία ἡ ἄσεμνος; ἀληθῶς ὄντως ἐπεὶ καὶ ὄντως ἀληθῶς λαοὶ μεμελέτηκαν κενὰ καὶ μάταια· προσέκοψαν τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ χριστῷ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν· προσέῤῥηξαν τῇ πέτρᾳ τῇ στερεᾷ, ἀλλ' εἰς ἀφρὸν τὰ κύματα διελύθησαν· προσέκρουσαν τῷ ἀηττήτῳ ἄκμονι, ἀλλ' αὐτοὶ κατεκλάσθησαν· ὕψωσαν ἐπὶ ξύλου τὴν πέτραν καὶ κατελθοῦσα αὐτοὺς ἐθανάτωσεν· ἐδέσμησαν τὸν μέγαν Σαμψὼν ἥλιον θεόν, ἀλλὰ λύσας τὰ ἀπ' αἰῶνος δεσμὰ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ παρανόμους ἀπώλεσεν· ἔδυ θεὸς ἥλιος χριστὸς ὑπὸ γῆν, καὶ σκότος πανέσπερον τοῖς Ἰουδαίοις πεποίηκεν· σήμερον σωτηρία τοῖς ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος ὑποκάτω τῆς γῆς· σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅσος ὁρατὸς καὶ ὅσος ἀόρατος· διττὴ σήμερον τοῦ δεσπότου παρουσία, διττὴ οἰκονομία, διττὴ φιλανθρωπία, διττὴ κατάβασις ὁμοῦ καὶ συγκατα-

772 людье і (не людьи); і шатаньѣ Supr. 337. 23 сѣкваниы 775 соует. μάταια, Supr. 338. 1 již келоумнънимъ, po тъштетънимъ v Hom. Mih.: тъщанны соуетна, не соуетна тъкмо нъ и недомыслна. 776 въ а Supr. 2 въ жгълниѣи о камень. Hom. Mih. въ ак... ниѥ и камени х҃а. 778 приврѫгъ, neb приврѫгъ. 779 нъ в п в и р с (сѧ je psáno nad řádkou, tak i Hom. Mih. 780 нак... tak i Hom. Mih., Supr 338. 5 о наковалнѣ. 781 Hom. Mih. възнесе сѧ. 782 Hom. Mih. нъ сънидъ. 783 смсса, tak i rkp. řec. Σαμψὼν, po prvním c bylo před м něco vymazáno. 784 раздрѣшь, Hom. Mih. раздрѣши. Supr. 338. 8 раздроуши. 787 слънъце, не слнѣ. 790 сѫп Supr 338. 12 сѫштиимъ. 791 a 96 strana соугобо a соугоубо viz str. 10; съмотрение chybí v Hom. Mih., za to zde сънитие a tak i 795. 795 соугоубо, Supr. 338. 14 соугоубь (tak i 793, 795).

fol. XI чкомъ посѣштенье, отъ небесе на земи, отъ землѧ подъ землѭ бъ приходитъ · врата адова отъврѣзаѭтъ сѧ, съпѧштеи отъ вѣка радоуите сѧ, сѣдѧштеи въ тъмѣ і въ сѣни съмрьтьнѣ великъı свѣтъ приимѣте. съ рабъı гъ, съ мрътвъıми бъ, съ оумеръшими животъ, съ повиньнъıми неповиньнъı, съ сѫштими въ тъмѣ не мрьчѧı свѣтъ, съ плѣньникъı свободитель, съ прѣисподьними прѣвъıшьнии нбсъ · хъ на земі, вѣровахомъ · хъ въ мрътвъıхъ, съ нимь сънидѣмъ, да оувѣмъı таинъı, ıаже тоу, да разоумѣемъ бжиѭ таина подъ землеѭ чюдеса · да оувѣмъ, како і сѫштимъ въ адѣ просвѣтилъ естъ проповѣдь. чьто оубо; вьсѧ ли прѣпростъ спаеетъ ѣвль сѧ въ адѣ бъ; ни, нъ і тоу вѣроуѭштѧıѧ · вьчера же съмотрьливънаа творѧ, а дьнесь владъıчьнѣа · вьчера плътьскаа, а дьнесь господьскаа дѣıѧ · вьчера чскаа, а дьнесь бжтвьнаа дѣетъ · вьчера за оухо оударенъ бъıваашe, дьнесь блисцаниимь бжіемь адовъское

ρασις· διττὴ πρὸς ἀνθρώπους ἐπίσκεψις, ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπὸ τῆς γῆς ὑπὸ τὴν γῆν ὁ θεὸς παραγίνεται· πύλαι ᾅδου ἀνοίγονται, οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι ἀγάλλεσθε, οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι τὸ μέγα φῶς ὑποδέξασθε· μετὰ τῶν δούλων ὁ δεσπότης· μετὰ τῶν νεκρῶν ὁ θεός· μετὰ τῶν θνητῶν ἡ ζωή· μετὰ τῶν ὑπευθύνων ὁ ἀνεύθυνος· μετὰ τῶν ἐν σκότει τὸ ἀνέσπερον φῶς· μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ὁ ἐλευθερωτής· μετὰ τῶν κατωτάτω ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· χριστὸς ἐπὶ γῆς, πεπιστεύκαμεν· χριστὸς ἐν νεκροῖς, συγκατέλθωμεν καὶ θῶμεν (θεάσωμεν) καὶ τὰ ἐκεῖ μυστήρια· γνῶμεν θεοῦ κρυπτοῦ κρυπτὰ ὑπὸ γῆν θαυμάσια· μάθωμεν, πῶς καὶ τοῖς ἐν ᾅδου ἐπεφάνη το κήρυγμα· τί οὖν; πάντας ἁπλῶς σώζει ἐπιφανεὶς ἐν ᾅδῃ θεός; οὐ, ἀλλὰ κἀκεῖ τοὺς πιστεύσαντας· χθὲς τὰ τῆς οἰκονομίας, σήμερον τὰ τῆς ἐξουσίας· χθὲς τὰ τῆς ἀσθενείας, σήμερον τὰ τῆς αὐθεντίας· χθὲς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος, σήμερον τὰ τῆς θεότητος ἐνδείκνυται. χθὲς ἐῤῥαπίζετο, σήμερον τῇ

797 на земи, Hom. Mih. землю, Supr. 338. 16 землѭ. 800 отъ вѣка chybí v Hom. Mih. 805 po мрьчѧ v Hom. Mih. се. 807 съ прѣисподьними v Cloz. a Supr., místo toho chybně v Hom. Mih. с прѣвышними. 810 оувѣмъı viz str. 24. Supr. 338. 25 оувѣмъ таинъıѩ, Hom. Mih. да оувѣмь таины. 811 бжиѭ, jak ze Supr. (да разоумѣемъ божиѩ таинѫ. таина atd.) vidno, bylo zde таинѫ vynecháno, v Hom. Mih. jako v Supr. 812 адѣ. Hom. Mih. a Supr. 338. 27 въ адѣ, po оувѣмъ Hom. Mih. оубо. 814 Hom. Mih. вса ли. 815 po вѣроуѭ Hom. Mih. спсаеть. 816 съмотрьливънаа тв., tak i Supr., Hom. Mih. смотрьливаıа. 817 владъıчьнаѣ, tak i Hom. Mih, Supr. -чьскаıа; вьчера п. . дѣıа v Hom. Mih. vynecháno. 819 дѣıетъ, Supr. 339. 3 ıавьıаетъ, Hom. Mih. ıавлıаеть (ἐνδείκνυται). 821 блисцаниимь, Hom. Mih. блистаниıемь, Supr. 339. 4 блиштаниимъ; Hom. Mih. адово.

жіаниите бѣетъ· вьчера (с)ъвѧзанъ бываше, дьнесь неразд(р)ѣшенꙑми ѫзами съвѧзаетъ гоубителѧ· вьчера осѫжденъ бываше, дьнесь осѫжденꙑимъ свободѫ даръствоуетъ· вьчера слоугꙑ пилатовꙑ рѫгаахѫ сѧ емоу, дьнесь вратьници адовьнии, видѣвъше его, ищезѫ. нъ оуко слꙑши х҃вꙑнѣи мѫцѣ вꙑшьнее слово. слꙑши і въспои· слꙑши и прослави· слꙑши и проповѣждь б҃жиѣ велиѣ чюдеса· како законъ отстѫпаетъ, како благодѣть процвитаетъ· како образи мимо ходѧтъ· како истина проповѣдаетъ сѧ· како сѣнь мимо ходитъ·

како слъньце вьселенѫѭ испълнѣетъ· како ветъхꙑ законъ обетъша, како новꙑ извѣщаетъ сѧ· како древьнѣа прѣидѫ, како новаа процвисѧ. дъвоі людье вь сионѣ въ врѣмѧ х҃вьнѣи мѫцѣ придѫ· еврѣисции коупьно же і поганьсции· дъва ц҃рѣ, пилатъ і иродъ· два архерѣаа, і анна і каиафа, да обѣ пасцѣ въ коупѣ бѫдете, ова

ἀστραπῇ τῆς θεότητος τοῦ ᾅδου ῥαπίζει τὸ οἰκητήριον· χθὲς ἐδεσμεῖτο, σήμερον ἀλύτοις δεσμοῖς καταδεσμεῖ τὸν τύραννον· χθὲς κατεδικάζετο, σήμερον τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν χαρίζεται· χθὲς οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Πιλάτου αὐτῷ ἐνέπαιζον, σήμερον οἱ πυλωροὶ τοῦ ᾅδου ἰδόντες αὐτὸν, ἔφριξαν· ἀλλὰ γὰρ ἄκουσον τοῦ χριστοῦ πάθους τὸν λόγον ἀνώτερον· ἄκουσον καὶ ὕμνησον· ἄκουσον καὶ δόξασον, ἄκουσον καὶ κήρυξον θεοῦ μεγάλα θαυμάσια· πῶς ὁ νόμος ὑποχωρεῖ, πως ἡ χάρις ἐπανθεῖ· πῶς οἱ τύποι παρέρχονται· πῶς ἡ ἀλήθεια κηρύττεται· πῶς αἱ σκιαὶ διαβαίνουσιν· πῶς ὁ ἥλιος τὴν οἰκουμένην πληροῖ· πῶς ἡ παλαιὰ πεπαλαίωται, πῶς ἡ καινὴ βεβαιοῦται· πῶς τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, καὶ πῶς τὰ νέα ἐπήνθησεν. Δύο λαοὶ ἐν Σιὼν κατὰ τὸν τοῦ χριστοῦ πάθους καιρὸν παραγέγοναν (-ασι)· ὁ ἐξ Ἰουδαίων ὁμοῦ καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν· δύο βασιλεῖς, Πιλάτος καὶ Ἡρώδης· δύο ἀρχιερεῖς, Ἄννας καὶ Καϊάφας· ἵνα τὰ δύο ὁμοῦ πάσχα γένωνται· τὸ μὲν καταπαυόμενον, τὸ δὲ χριστοῦ ἐναρχόμενον· δύο

---

823 неразд. ., Hom. Mih. неразд(р)ѣшимами, Supr. 339 неразд(р)ѣшенами. 824 гоубителѧ, Hom. Mih. моучителѧ, Supr. 339. 6 мѫчителѧ řec. text má jen sg. 826 даръств. ., Hom. Mih. даѥть, Supr. 339. 8 дароуѥть. 828 Hom. Mih. адьсии. 829 его v Hom. Mih. a v Supr. chybí. 830 х҃вꙑнѣи мѫцѣ, Supr. 339. 10 о х҃ м., Hom. Mih. нъ оуслꙑши w х҃свѣ моуцѣ. 833 велиѣ ч., Hom. Mih. ч. велиа, Supr. 339. 12 ч. великаѩ. 838 како н., tak i Hom. Mih., Supr. 339. 16 к. же н. 841 въ вр. х҃ м., Hom. Mih. вь в х҃свꙑ моукꙑ, Supr. 339. 18 въ хрьстовьнѣи мѫцѣ въ врѣмѧ. 844 архерѣаа, Hom. Mih. архиерѣа, Supr. 339. 20 иерѣа; і ан. і., Supr. a Hom. Mih. анна і к.

прѣстаѭшти а хвъна начинаѭшти · дъвѣ жрътвѣ въ тъ вечеръ дѣашете сѧ · понеже і спсенье, глѭ живъімъ і мрътвъімъ, бъівашe · іюдѣі же съвѧзаѭште агнець закалахѫ, а іже отъ поганъ въ плъть ба · і оби вь сѣнь възирахѫ, ові же къ слъньцю і къ боу притѣкаахѫ. і ові съвѧзавъше ха отъсълахѫ, а іже отъ поганъ інодшьно его приимахѫ. і ові скотънѫѭ жрътвѫ, ові же бжію тѣлоу жрътвѫ приношахѫ · нъ іюдѣ-і-схожденье, еже отъ еѵгпта, поминѣахѫ, а іже отъ поганъ ізбавленье, іже отъ лъсті, проповѣдахѫ · і се къде; вь сіоновѣ градѣ црѣ великаго, вь немьже сътвори спсенье по срѣдѣ землѩ. по срѣдѣ двѣма живо тома познанъ бъівъ іс снъ бжи. по срѣдѣ оцю і дха, обѣма животома животъ, отъ живота істинны животъ ѣвлѣѩ сѧ · і по срѣдѣ анћлъ і чловѣкъ въ ѣслехъ раждаѩ сѧ · і по срѣдѣ дъвоіхъ люди камень жгълень лежѧ ·

θυσίαι κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἑσπέραν ἐπετελοῦντο· ἐπειδὴ καὶ σωτηρίαι δύο, ζώντων λέγω καὶ νεκρῶν, ἐπραγματεύοντο· καὶ ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἐδέσμει θύων ἀμνὸν ἐπὶ σφαγῇ, ὁ δὲ ἐξ ἐθνῶν θεὸν ἐν σαρκί· καὶ ὁ μὲν τῇ σκιᾷ ἐνητένιζεν, ὁ δὲ τῷ ἡλίῳ καὶ θεῷ προσέτρεχε· καὶ οἱ μὲν δήσαντες χριστὸν ἀπεπέμποντο, οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν προθύμως αὐτὸν ὑπεδέχοντο· καὶ οἱ μὲν κτηνόθυτον, οἱ δὲ θεόσωμον θυσίαν προσέφερον· ἀλλ᾽ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὴν ἐξ Αἰγύπτου διάβασιν ἐμνημόνευον, οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν τὴν ἐκ τῆς πλάνης λύτρωσιν προσεκήρυττον. Καὶ ταῦτα ποῦ; ἐν Σιὼν τῇ πόλει τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, ἐν ᾗ εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθεὶς Ἰησοῦς ὁ θεόπαις· ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ πνεύματος, τῶν δύο ζωῶν ζωή, ἐκ ζωῆς φύσει (? rkp. φύσι) ζωὸς γνωριζόμενος· καὶ ἐν μέσῳ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς φάτνης τικτόμενος· καὶ ἐν μέσῳ δύο λαῶν λίθος

846 хвъна, Hom. Mih. хсва, Supr. 339. 21 христовънаа. 847 дѣашете сѧ, Hom. Mih. дѣꙗста се, Supr. 339. 22 дашете сѧ. 849 Hom. Mih. свезавше. 850 агнець, Supr. 339. 24 агньца, tak i Hom. Mih. 851 Hom. Mih. вь пати хса; вь сѣнь, i Supr. 339. 25 вь с.; вьзир . . . ne въз . . ., tak i Supr. 852 і къ к., Supr. 339. 26 и когоу. 854 інод. ., tak i Supr. 339. 27, Hom. Mih. ѥдинодшно. 855 і ові . . . . пр., v Supr. chybí, Hom. Mih. ѡви скотьскоую ж . . . овн же бжиꙗ тѣла ж. н. 857 еже chybí v Hom. Mih. 959 ізв. ., іже о. л., bulharismus іже m. еже je i v Supr. 339. 29, Hom. Mih. však ѥже (viz str. 11); отъ v Hom. Mih. vynecháno. 860 вь сіоновѣ гр., i Supr. 340 вь с. . (ne въ. .). 861 вь немьже, ne въ. ., tak i Supr. 341. 2; сътвори nad řádkem psáno tmavším inkoustem, Hom. Mih. створи, Supr. 340. 2 и твори. 862 дв. ж., Hom. Mih. двою животноу, Supr. 340. 3 дъвою животъноу. 863 бывъ, tak i Supr., Hom. Mih. быстъ. 864 оцю і дха, Supr. 340. 4 отьца и . ., tak i Hom. Mih.; обѣма животома, Supr. обою животоу, Hom. Mih. обою животноу; животъ, ne живетъ (jak Kop. četl v Cloz.), i v Supr. a Hom. Mih. 867 і по с., Supr. 346. 6 a Hom. Mih. но с. (bez н). 868 Hom. Mih. раждаѥт се; дъвоіхъ люди к. ., z дъвоіхъ udělal Supr. 340. 7 дъвою ихъ, Hom. Mih. двоихъ люди.

і по срѣдѣ закона і пророкъ въ коупѣ пропроповѣдаемъ · і по срѣдѣ мосѣа і илиѩ въ горѣ ꙗвлѣѩ сѧ · і по срѣдѣ обѣма разбоинікома б҃ъ разоумьноумоу разбоинікоу ꙗвлѣѩ сѧ · і по срѣдѣ настоѩщти жізни і граджщти сѫді вѣчьнъ сѫдѧ · і по срѣдѣ дьньсь живъімъ і мрътвъімъ ꙗвлѣѩ сѧ · соугоубѫ

---

fol. XII пакы г҃лѭ жізнь, соугоубо розьство въ коупѣ і порозьствоу . і слъіши въ рѣчі соугоубо розьствоу вешти і въсплещти чюд(е)са. анђлъ маріи матері х҃вѣ рожьство его благовѣствова · і аѓлъ марі магдалъіни порожденье его, еже отъ гроба, благовѣстъствова. ноштъѭ х҃ъ въ вѣтълѣомъ раждаетъ сѧ, ноштъѭ пакы въ сіонѣ із мрь(т)въіхъ пораждаетъ сѧ. врътъпъ іс камене, ідеже х҃ъ пораждаетъ сѧ · пеленъі въ рождьство пріемлетъ . пеленами і сьде повьѣетъ сѧ · змрь-

ἀκρογωνιαῖος κείμενος· καὶ ἐν μέσῳ νόμου καὶ προφητῶν ὁμοῦ κηρυττόμενος· καὶ ἐν μέσῳ Μωσῆ καὶ Ἠλία ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀπτανόμενος, καὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο λῃστῶν θεὸς τῷ εὐγνώμονι λῃστῇ γνωριζόμενος, καὶ ἐν μέσῳ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τῆς μελλούσης κριτὴς αἰώνιος καθήμενος, καὶ ἐν μέσῳ σήμερον ζώντων καὶ νεκρῶν διττὴν ζωὴν καὶ σωτηρίαν πραγματευόμενος. διττὴν πάλιν λέγω ζωὴν, διττὴν γέννησιν ὁμοῦ καὶ ἀναγέννησιν. καὶ ἄκουε διττοῦ τόκου τὰ πράγματα καὶ κρότει τὰ θαύματα. Ἄγγελος μὲν τῇ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ χριστοῦ τὴν χριστοῦ γέννησιν εὐηγγελίσατο· ἄγγελος τῇ Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ τὴν ἐκ τάφου χριστοῦ ἀνάστασιν εὐηγγελίσατο· νυκτὶ χριστὸς ἐν βηθλεὲμ γεννᾶται, νυκτὶ πάλιν ἐν τῇ Σιὼν ἐκ νεκρῶν ἀνίσταται. σπήλαιον ἐκ πέτρας, ἔνθα χριστὸς γεγέννηται· σπήλαιον ἐκ πέτρας καὶ ὅπου χριστὸς ἀναγεννᾶται. σπάργανα εἰς τὴν γέννησιν κατα-

869 і по срѣдѣ з. і п., Hom. Mih., между закономь и пророкы, tak i Supr. 340. 7 и м. з. и п.; про-проп . . . tak rkp. 871 въ горѣ v Hom. Mih. vynecháno, по срѣдѣ, Supr. 340. 9 zase и между, tak i Hom. Mih. 873 и v Hom. Mih. vynecháno; настоѩштии, Supr. 11 настоѩштаѩ, tak i 874 граджштии, Supr. 11 -штаѩ, s tím souhlasí i Hom. Mih.; вѣчьнъ, Supr. 311 12 вѣчьнъіи. 874 m. сѫди Hom. Mih. судеу. 875 і по с. д., Hom. Mih. bez и, Supr 340. 12 и дьньсь по ср.; живъімъ і м. Supr. a Hom. Mih. живъіхъ и м. 877 г҃лѭ chybně m. г҃лѭ (viz str. 16) řec. λέγω. Supr četl слаж(!) жизни (340. 13), Hom. Mih. ıаклаж жизнь; соуг. р. в. к. і п., Hom. Mih. соугоубо рождьство въ коупѣ и порождьствѣ, Supr. 340. 14 соугоубъ бо родьствоу въ коупѣ и породьствоу, nad slovem розьство chrvatská ligatura hlaholská z pozdější doby; viz str. 7. 878 і слъіши в. р. с., Supr. a Hom. Mih. udělaly z слъіши въ: слъішавъ (340. 14 и слъішавъ рѣчи соугоубо родьствоу вешти), místo соугоубо očekáváme i v Cloz. i v Supr. соугоубоу, Hom. Mih. соугоуба рождьства и в. в. (и před въспл. штити zde vynecháno). 881 Hom. Mih. благовѣстова, tak i ř. 883; і а҃ђлъ tak i Hom. Mih., Supr. bez и. 882 Hom. Mih. bez еже. 884 въ вѣтълеомъ, Hom. Mih. виѳлеомѣ, Supr. 340. 19 въ виѳлеоми; ноштъѭ . . . пораждаетъ сѧ chybí v Supr. (přepisovač četl m. раждаетъ с. hned пораждаетъ с.), za to má, co následuje, dvakrát (340. 19), i v Hom. Mih. chybí врътъпъ . . . сѧ. 888 повьѣетъ сѧ, Supr. 340. 22 повиваетъ сѧ, tak i Hom. Mih.

нѫ рождъ сѧ приѧтъ, змръиѫ і въ погрекенье і алъгоуи приемлетъ · тоу іосифъ, безмѫжъиъи мѫжъ мариинъ · сьде іосифъ, іже отъ аріматии. въ витьлѣми, въ ѣсли рождъство, нъ і въ гробъ ѣко въ ѣсли мѣсто. пркви пастъірі хвое благовѣстъствоуѭтъ рождъство, нъ і пркві вьсѣмъ пастъірі, хви оученици, благовѣстишѧховое із мрътвъіхъ порожденье. тоу „радоуи сѧ“ аньлъ дѣвѣ и възъви, сьде „радоуіте сѧ“ веліка съвѣт-а-ѣлъ, хъ, женамъ възъпьѣше. въ пръвое рождъство хъ по четъірехъ десѧтехъ дьнь въніде земьнъі иемъ, въ црквь, і принесе ѣко пркьвѣниць дъва гръличишта боу, нъ і въ погребенье его, еже отъ мрътвъіхъ, хъ по в дьнъ възиде въ въісприни імъ, ѭдоуже не разлѫчи сѧ въ істиннаѣ ста свѧтъімъ ѣко пръвѣнець неистьлѣнень із мрътвъіхъ і приведе бві і оцю дъва гръличишта, дшѫ і плътъ нашѫ · егоже і приѧ-

δέχεται· σπαργάνοις καὶ ἐνταῦθα τυλίττεται· σμύρναν γεννηθεὶς ἐδέξατο, σμύρναν καὶ ἀλόην ταφεὶς ἐδέξατο. ἐκεῖ Ἰωσὴφ ἄνανδρος ἀνὴρ τῆς Μαρίας. ὧδε Ἰωσὴφ ὁ ἐξ Ἀριμαθαίας· ἐν βηθλεὲμ καὶ ἐπὶ φάτνῃ ὁ τόκος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἐπὶ φάτνῃ ὁ τόπος· ἐκεῖ πρῶτοι ποιμένες τὴν χριστοῦ εὐηγγελίζονται γέννησιν, ἀλλὰ καὶ πρῶτοι οἱ πάντων ποιμένες χριστοῦ μαθηταὶ εὐηγγελίσθησαν τὴν αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. ἐκεῖ «χαῖρε» ὁ ἄγγελος τῇ παρθένῳ ἐβόησε, καὶ ἐνταῦθα «χαίρετε» ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς χριστὸς ἄγγελος ταῖς γυναιξὶ ἀνέκραγεν. ἐν τῇ πρώτῃ γεννήσει χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ, εἰς τὸν ναὸν, καὶ προσήγαγεν ὡς πρωτότοκος ζεῦγος τρυγόνων θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ γεννήσει χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὅθεν οὐκ ἐχωρίσθη εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων ὡς πρωτότοκος ἄφθαρτος ἐκ νεκρῶν καὶ προσήγαγε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ὡς δύο ἀμώμους τρυγόνας, τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα τὴν ἡμετέραν. ὃν καὶ ὑπεδέξατο ὡς Συμεών τις ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν θεός. ὡς ἐν

889 s Cloz. a se Supr. nesouhlasí zde Hom. Mih.: змурноу же и алои и погрѣбание. 891 po марии mělo by následovati sloveso προσηγόρευται, vynecháno však i v Hom. Mih. i v Supr. 893 въ ѣсли, Supr. a Hom. Mih. въ ꙗслехъ, tak i ř. 894; въ гробъ, Supr. 340. 26 a Hom. Mih. въ гробѣ. 894 пастъірі, Hom. Mih. пастырие, Supr. 340. 26 пастоуси, tak i 896. 895 Hom. Mih. благовѣстоують; po нъ je и zde vynecháno. 896 благовѣстишѧ, tak i Hom. Mih., Supr. 340. 28 благовѣствовашѧ. 898 дѣвѣ и възви сьде: и mělo po възъви následovati, chyba ta byla již i v předloze Supr., neboť i zde je arr. дѣвѣ и (Mikl. četl 341. 1: дѣвѣи) възъви, и сьде, Hom. Mih. дѣвѣ възоупи а здѣ; m. радоуите с., Hom. Mih. радоуи се. 899 съвѣт-а-ѣлъ = съвѣта аѣлъ, viz str. 16; Hom. Mih. възоупиаше, Supr. въпиꙗше. 900 по ч. д., Supr. 341 по трехъ д. Hom. Mih. по м дьни; m. въниде Hom. Mih. вьзиде; před земьнъі v Supr. a v Hom. Mih.: въ. 903 боу, Supr. a Hom. Mih. богови; нъ і въ п., i Supr. má 341. 5 mylně въ погребение; místo нъі nadto ještě съі, Hom. Mih. нь и по рождении его. 904 z его еже udělal Supr. 6 егоже, což zde nemá smyslu; дьнъ, ne дьнь. 905 въісприни, tak i Hom. Mih., Supr. 341. 7 въшьниі; Hom. Mih. wт ноудоуже. 906 ста, Supr. 8 свѧтаꙗ. 908 приведе, tak i Hom. Mih., Supr. 341. 9 принесѧ; богови ve všech třech památkách, Hom. Mih. ꙗко два непорочна гр.

тъ, ѣко сүмьонъ етерь, ветъхъı дьнемъ бъ, ѣко въ ржцѣ свои, въ своѣ ѣдра. англи вѣтъскъı се, а не вѣрьно, слъıшшии, обличаѭтъ тѧ недвижими печати господьскоумоу порожденью хвоу гробоу· ѣко бо знаменаномь печатомь дѣвьствьнъıмь затвореномь хъ отъ дѣвъı роди сѧ,

---

тако не отвръстомь сѫщемь гробьнъıмь печатомь хво порожденье бъıс. како же въ гробъ і когда, і отъ бъıхъ хъ жизнь полагаетъ сѧ: свѧтъıхъ словесъ да послоушаемь· поздѣ же бъıвъши, сѫтъ, пріде чкъ богатъ іменемь іосифъ· съ дрьзнѫвъ вьниде къ пилатоу, і проси отъ него тѣла исова. въниде чкъ къ чкоу, просѧ приѩти ба человѣкомъ· прошааше брьнье оу брьнѣ приѩти зиждителѣ вьсѣмъ· сѣно отъ сѣна приѩти небесьскъı огнь. капьлѣ малаа отъ капльѧ приѩти безднѫ. къто видѣ лі къто слъıша къде чкъ чкоу творьца чкомь даръ-

---

ἀγκάλαις ἐν ἰδίοις κόλποις ἀπεριγράπτοις. Εἰ δὲ μυθικῶς ταῦτα, ἀλλ' οὐ πιστῶς, ἀκούεις, κατηγοροῦσί σου αἱ ἄλυτοι σφραγῖδες τοῦ δεσποτικοῦ τῆς ἀναγεννήσεως χριστοῦ μνήματος. ὥσπερ γὰρ ἐσφραγισμένων τῶν παρεμφύτων μητρανοίκτων κλεῖθρων τῆς παρθενικῆς φύσεως χριστὸς ἐκ παρθένου γεγέννηται, οὕτως ἀδιανοίκτων ὄντων τῶν τοῦ τάφου σφραγίδων ἡ χριστοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναγέννησις πέπρακται. Πῶς δὲ ἐν τάφῳ καὶ πότε, καὶ ὑπὸ τίνων χριστὸς ἡ ζωὴ κατατίθεται; τῶν ἱερῶν λογίων ἀκούσωμεν· ὀψίας γενομένης, φησίν, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τοὔνομα Ἰωσήφ, οὗτος τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς Πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο παρ' αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Εἰσῆλθεν βροτὸς πρὸς βροτὸν, αἰτούμενος λαβεῖν τὸν θεὸν τῶν βροτῶν· αἰτεῖ πηλὸς τὸν πηλὸν λαβεῖν τὸν πάντων πλαστουργόν. ὁ χόρτος παρὰ χόρτου κομίσασθαι τὸ οὐράνιον πῦρ· ἡ σταγὼν ἡ οἰκτρὰ παρὰ σταγόνος λαμβάνει τὴν ἄβυσσον. Τίς εἶδε ἢ τίς ἤκουσε πώποτε, ὅτι ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ τὸν ποιητὴν τῶν ἀνθρώπων χαρίζεται. ἄνομος

---

910 етеръ, Hom. Mih. нѣкто; вет. дьнемъ, Hom. Mih. дьнми viz str. 42. 911 po ѣдра v Hom. Mih. написанаѣ. 912 вѣтъскъı се, m. се má Supr. chybně ѥ 341. 13, Hom. Mih. вѣрнѫ се. 913 печати, Supr. 14 -те 914 порожденью Supr. mylně погрѣбению; хвоу гробоу, Supr. a Hom. Mih. х. гроба. 915 v дѣвьствь je ь nezřetelné 919 Hom. Mih. místo како: такожде (dále и въ томь гробѣ), въ гробѣ i Supr. 341. 18; і когда Supr. chybně иногда 921 послоушаемь, Hom. Mih. a Supr. 341. 20 слъıшимъ; п. же бъıвъши, tak i Supr. 341. 20, Hom. Mih. ale již: и бъıвшоу; сѫтъ, Supr. оуно, tak i Hom. Mih. 923 съ др. Hom. Mih. съ же др.; místo вьниде Hom. Mih. приде. 924 отъ него chybí v Supr. a v Hom. Mih. 925 před человѣкомъ chybí ještě druhé ба zde jak i v Supr. a Hom. Mih. 926 брьнѣ, ne брь 927 вьсѣмъ, Hom. Mih. всѣхъ; небесьскъı огнь, Hom. Mih. небесни, Supr. 341. 25 геонъскааго огни 928 малаа, Supr. 25 мала, v Hom. Mih. vynecháno. 929 лі, Supr. или, tak i Hom. Mih. 930 къде tak i Supr., Hom. Mih. коли; чкъ чкоу tak i Hom. Mih., Supr. 341. 26 человѣка человѣкови (v Supr. vůbec koncovka ови oblíbena). Srovn.

сткоуѭшта; безаконникъ праведьника і творьца закономь обѣштаваетъ сѧ дарьствовати · сѫдї осѫжденъ ѣко осѫждена сѫдиѭ сѫдьѣмь въ погребениѥ даетъ. поздѣ бывъшю приде чкъ богатъ, іменемь іосифъ. въ истинѫ богатъ, ѣко вьсе съложеное тѣло гне примъ · въ істинѫ богатъ, ѣко соугоубѫѭ оусиѭ хвѫ отъ пилата приѩтъ. і богатъ, ѣко бесцѣнаго бисьра достоинъ (бы)стъ приѩти · въ істинѫ богатъ, вълагалиште бо понесе плъно бжствънаго богатьства. како бо не богатъ вьсемоу мироу живнь і спсениѥ сътѧжавъ; како не богаты иосифъ даръ примъ питѣѭштаго і вьсѧ і вьсѣми обладаѭшта; поздѣ бывъшю, бѣ бо оубо зашьло вь адъ праведьное сльньце. тѣмь же приде чкъ богатъ іменемь іосифъ отъ аримати, іже бѣ кры сѧ страха ради іюдѣиска · приде же і никоди-

τὸν τῶν νόμων ὅρον καὶ νόμον ὑπισχνεῖται χαρίζεσθαι· κριτὴς ἄκριτος ὡς κατάκριτον τὸν κριτὴν τῶν κριτῶν εἰς ταφὴν ἐπαφίησιν. Ὀψίας γενομένης ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος, τοὔνομα Ἰωσήφ· οὗτος εἰσῆλθεν πρὸς Πιλάτον καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα Ἰησοῦ· ὄντως πλούσιος ὁ πᾶσαν τὴν σύνθετον ὑπόστασιν τοῦ κυρίου κομισάμενος· ἀληθῶς πλούσιος, ὅτι τὴν διττὴν οὐσίαν τοῦ χριστοῦ παρὰ Πιλάτου ἔλαβε. καὶ γὰρ πλούσιος, ὅτι τὸν ἀτίμητον μαργαρίτην ἠξιώθη κομίσασθαι· ὄντως πλούσιος, βαλάντιον γὰρ ἐβάστασε γέμον τοῦ θησαυροῦ τῆς θεότητος· πῶς γὰρ οὐ πλούσιος (ὁ) τὴν τοῦ κόσμου ζωὴν καὶ σωτηρίαν κτησάμενος; πῶς οὐ πλούσιος Ἰωσὴφ δῶρον δεξάμενος τὸν πάντα τρέφοντα καὶ πάντων δεσπόζοντα; Ὀψίας γενομένης· ἦν γὰρ λοιπὸν δύσας ἐν ᾅδῃ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος· διὸ ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τοὔνομα Ἰωσὴφ ὁ ἐξ Ἀριμαθαίας, ὃς ἦν κρυβόμενος διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων· ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς τὸν Ἰησοῦν μυστήρια μυστηρίων ἀπόκρυφα, δύο κρυπτοὶ

též 903 боу, Supr. 341. 5 богови (Zur Kritik str. 39—40); даръствоуѭшта, Hom. Mih. дароующа, Supr. 341. 27 даѭшта, tak i Cloz. 933 дарствовати Supr. a Hom. Mih. дати 341. 28.

933 сѫдї, Supr. сѫдии; с. ос. ѣко о. сѫдиѭ, tak i Hom. Mih., Supr. 341. 29 с. осѫжденъ ꙗко и осѫжденѫ сѫдиѭ. 934 въ погр., tak i Supr., Hom. Mih. на п. 935 даетъ, Hom. Mih. дасть; п. бывъшю, tak i Supr. 342. 1 (srovn. 921). 936 чкъ богатъ, Supr. vynechal богатъ, píše ale přece dále въ истинѫ богатъ 342. 2. 937 Hom. Mih. сложеное. 938 Hom. Mih. приѥть. 939 соугоубѫѭ оусиѭ, Supr. 342. 3 соугоубоуѭ осиѭ, ѭ je zřejmý bulharismus, ос. . m. оус. . snad též; m. с. оус. х. о. maji Hom. Mih. соугоубо богатьство хво оть п. пр. . . и зѣло богать. . 940 ѧ ve sl. приѧтъ je nad řádkem. 941 v бъıстъ je бъ již nečitelné. 945 і спсениѥ, v Supr. 342. 8 и vynecháno a chybně съпасъноѥ psáno; к. не богаты tak rkp., Supr. a Hom. Mih. správně к. не богатъ l. (342. 8). 946 пт. . і вьсѧ, tak i Hom. Mih., Supr. 342. 9 питаѭштааго вьсѧ; обл . . та, tak i Hom. Mih., Supr. обл . . . . таго. 948 п. бывъшю, tak i Supr. 342. 10 (srovn. 921 a 925); вь адъ, tak rkp. 951 m. іже Hom. Mih. и. 952 Hom. Mih. жидовьскааго.

мъ, пришедъ къ і҃сви поштъѭ таинъı
таинамъ потаенъı, два потаена оучени-
ка съкрıти і҃са въ гровѣ грѧдете.
съкръвенѫѭ въ адѣ таинѫѭ потаеноу-

μαθηταὶ καταχρύψαι τὸν Ἰησοῦν ἐν τάφῳ ἔρχονται· τὸ κρυπτὸν ἐν τῷ ᾅδῃ μυστήριον τοῦ κρυπτοῦ θεοῦ ἐν σαρκὶ διὰ τῆς ἰδίας κρύψεως διδάσκοντες.

953 пришедъ, tak i Supr. 342. 13 пришъдъ, řec. však ὁ ἐλθών, Hom. Mih. správně пришьдын; таинъı т. п., tak i Hom. Mih. i Supr. 342. 14. 955 съкрıтı, tak i Hom. Mih., Supr. však съкрътъ (342. 15); грѧдете, Hom. Mih. a Supr. zde pozdější koncovku грѧдета. 956 таинѫѭ, Hom. Mih. таиноу, Supr. však omylem тѣснѫ 342. 16.

INDEX.

In Miklosichii Lex. non repperi: въıнести, въıньнъ, съıзвѣстовати (quod mutilatum esse videtur) оубаловати.

sg. f. -ънѫѭ 176; nom. pl. -ъни 771.

бисъръ m. μαργαρίτης: gen. acc. sg. бісъра 940.

бити ῥαπίζειν: бьѥтъ 822.

благовѣствовати εὐαγγελίζεσθαι: -ва 881.

благовѣстити εὐαγγελίζεσθαι: -шѧ 896.

благовѣстьствовати εὐαγγελίζεσθαι: -ъствова 883; -ъствоуѭтъ 894.

благодѣтель εὐεργέτης: -ѣ 636.

благодѣть χάρις gratia: 1 (errore χάρις pro χαρά), 418, 676, 834; благодѣтьѭ 549.

благословити εὐλογεῖν, benedicere: -ови 33; -шѧ 36.

благословлѥнъ εὐλογημένος benedictus: блгнъ 39 (bis), 42, 46, 55; блгонъ 57.

благъ ἀγαθός bonus: -оу 62; благо II 2 (bonum); благы II 19; dat. pl. -ъимъ τῶν ἀγαθῶν 548.

блаженъ μακάριος, beatus: -ъі 20, II 91, II 142, 241, 349, 369; -оѥ 64; -ъімъ 91; -оумоу 111; -и 138, II 48, 514; instr. -ъімь II 17; -аго II 54.

блажити μακαρίζειν II 66.

блисцание ἀστραπή splendor: -нимь 821.

блѫдити πλανᾶσθαι errare: блѫдѧщеи 14 οἱ πλανώμενοι (Supr. 239, 29 заблѫдивъшии); блѫдѧщеѥ 96.

бо ἐπειδή, γὰρ enim 30, 31, 69, 70, 96, 102, 116, 118, 133, 159, II 33, 47, 76, 82, 127, 167, 172, 196, 240, 256, 263, 271, 274, 277, 282, 294, 329, 353, 358, 374, 376, 377, 391, 395, 401, 414, 438, 442, 455, 457, 462, 479, 488, 493, 496, 503, 519, 528, 537, 570, 606, 615, 617, 663, 677, 695, 750, 915, 942, 944, 948.

богатъ πλούσιος: 922, 936, 937, 938, 940, 942, 944, 950; -ъі 945.

богатьство θησαυρός: -ства 943.

богооугодьнъ θεάρεστος боугодънѫ 28.

богонаоученъ θεοδίδακτος бонаоученоуѭ 28.

богооученъ θεοδίδακτος a deo doctus боученѫ нѣснь 19; боуѣънѣі 47.

богъ θεός deus бъ: 39, 57, 133, 159, 284, 307, 492, 546, 574, 644, 761, 762, 763, 786, 798, 803, 815, 772, 911: ба: 13, 32, 33, 36, 40, 69, 75, 149, 583, 753, 851, 925; боу: 121, 126, 298, 369, 468, 511, 852, 903; бы 135, 908; бзѣ 586; бмь 3, 557; бгы 303.

божии θεῖος divinus; бжі разоумѣ θεογνωσία 24; бжие слово 62; бжі законъ 66, 83, 90, 118, 158, 516, 863; бжию 80, 144, 154, II 14, 723, 856; бжиѥ 117; gen. sg. f. бжиѧ II 11; бжиѣмъ II 55; f. sg. бжиѣ 418, 607; nom. pl. бжі 515; acc. sg. m. бжиѣ 519; gen. sg. m. 575; acc. sg. f. бжиѭ 672, 811; божиѥмь 821; n. pl. бжиѣ 833.

божьствьнъ divinus: бжствьнаа τὰ τῆς θεότητος 819; бжствънаго τῆς θεότητος 943.

болѥ vide болии.

болии compar. μείζων: большѫ 440; болии 445; болѥ 522.

большими adv. magis. большими (простирѣти слово ἐπὶ πλεῖστον παρατεῖναι λόγον) 523, 740, (credo errore, vide notam).

болѣзнь dolor: χορός 445; τῶν ὀδυνῶν 669; -и τὰς ὠδῖνας 745; τὰς ὀδύνας 736.

борити μάχεσθαι 681.

боѣти сѧ φοβεῖσθαι: боитъ сѧ 738.

бранити pugnare, impedire: бранѧ твоѥ болѣ προαναστέλλων σου τῆς μανίας II 107.

брань f. lucta, bellum: брани (πολέμιοι) 365; брань πόλεμον 369.

братръ ἀδελφός frater. братра 81; братроу 477; братръ 497. sine ρ: брате II 72; acc. братъ 473; instr. братомь 500.

братриꙗ ἀδελφοί: братриѣ 745; братриѭ 84; братриѥ 541; sine ρ: братиѣ 108 II 55.

братрьнь τοῦ ἀδελφοῦ, fratris adj. gen. sg. m. -ѣ 503; -ѥ 522.

брашьно cibus. gen. sg. -ъна 265.

бръние πηλός lutum: брьниѥ 926; бръниѣ 926.

брѣгъ κρημνός praecipitium II 41, въ брѣгъі II 135.

брѫцание βόμβος, strepitus: -ьѣ 51.

боуи amens: acc. sg. f. боуѭ II 128.

бъівати εἶναι, γίγνεσθαι: бъіваѥтъ 177, 256, 330; бъіваѥмъ 860; бъіваѭтъ 621; бъівааше 227, 611, 820, 823, 825; бъіваше 396, 609, 611, 849; бъіваѭщиѧ 766.

бъіти εἶναι, γίγνεσθαι: 208, 722; бъістъ (2. pers. sg.) II 19; бъістъ (3 pers. sg.) 213, 217, 255, 279, 376, 407, 408, 423, 425, 503, 504, 585, 604, 615, 617, 618, 639, 696, 941; бъісте 2, II 55; бъішѧ 242, 597, 781; бъівъ 863; бъівъшаго 320; бъівъшю 127, 756, 935, 948; бъівъши (dat. sg. f.) 921; бъівъшѥ 155; бъілъ 196, 203; бъіла 659; бѣ 204, 226, 258, 296, 318, 322, 325, 326, 333, 375, 395,

604, 606, 614, 948, 951; **бѣше** 384; **бѣша** 365; **бі** 164, 195, 203, 395, 657; **бѫ** 173, 175; **бѫдеши** 517; **бѫдетъ** 677; **бѫдете** (dual.) 845; **бѫдемъ** 530, 531; **бѫдѫтъ** 7, 415; **бѫдi** II 72, 403, 430.

бытие τὸ εἶναι: **въ -бе** εἰς τὸ εἶναι 557.

бѣдити προτρέπεσθαι incitare: **бѣдитъ** II 32; **бѣдѧштю** ἀναγκάζοντος 368.

бѣсъ δαίμων: loc. pl. **-ѣхъ** II 17; instr. pl. **-ы** II 150, 205; gen. sg. **-а** II 128.

вавилонъ βαβυλῶν 346.

вавилоньскъ βαβυλῶνος: **-ьсцѣ** 350.

варваръ errore pro Βαῤῥαβᾶς 632.

вашь ὑμέτερος (ὑμῶν): pl. neutr. **-а** 4; gen. dual. **-ею** 5; gen. pl. **-ихъ** 20; II 84, II 86; **-е** 19.

велии μέγας magnus: **-ьѭ** 99. **-ке** 139, 156, II 148; **-ью** 140; f. **-ьѣ** II 147; acc. sg. f. **-ьѭ** 479; neutr. pl. **-ьѣ** 833.

великота τὸ μέγεθος: **-ѫ** II 70.

великъ μέγας magnus: **-ы четврътокъ** II 25, 710, 802; **-ое** II 124; **-аaго** 783; **-аго** 861; gen. sg. m. **-а** 899; nom. sg. f. **-а** 556; acc. sg. f. **-ѫѭ** 554; acc. sg. f. **-ѫ** II 115; nom. pl. f. **-ы** 558; acc. pl. f. **-ы** 710.

вельми adv. valde II 74, II 81.

велѣти κελεύειν, λέγειν jubere, dicere: **велитъ** 62, II 88; **велиш** 502.

веселити сѧ delectari: **веселѧтъ сѧ** 16.

весело adv. φαιδρῶς: 750 (φαιδρῷ).

веселъ φαιδρός hilaris: **весели** 749.

ветъхъ παλαιός: loc. sg. m. **ветъсѣмь з.** τὸ παλαιόν 354; **ветъхы** 838, 910.

вечеръ ἑσπέρα: 259, 847.

вештъ res: **-ь** 565; **-ьми** διὰ πραγμάτων 204; τοῖς πράγμασι 688; acc. pl. **вешти** 344, 879, 619; gen. pl. **вештии** 252.

видъфагиꙗ Βηθφαγή: **отъ -иѩ** 43.

видѣти ὁρᾶν videre: 727, 747; **відимъ** (1. pl.) 65, 745, 746; **відѣ** II 50, II 63, II 87, 213, 236, 247, 248, 364 (bis), 929; **вѣждъ** II 52, II 136, 732; **відѣшѧ** 301; **відѣвъ** 304; **відиш** 371, 731; **відѣвъ** 547, II 39; **відѣвъше** 829; **відѧ** 566; **відѣхъ** 671, 673, 675; **вiдitъ** 679; **видимъ** ὁρατός 792.

вина αἰτία: **віны** II 114, ἀπολογίαν 400; τὰς ὕλας occasio 727; **віна** 256; παραίτιον 614; **винѫ** τὴν ἀξίαν 673; acc. pl. **вины** τρόπους 647.

висѣти κρεμᾶσθαι: **висѧшти** κρεμαμένη 564; **висѧ** 671.

витьлѣмь f. βηθλεέμ: **въ -ми** 892.

витьлѣомъ m. βηθλεέμ: **въ —** 884.

владꙑка δεσπότης dominus: **владꙑка** 265; **-амъ** 61, 70, II 7; **-ъ** 146; **-ѫ** II 3, II 151.

владꙑчьнь δεσποτικός: loc. sg. f. **-ьни** 250; neutr. **-ьнѣа** τὰ τῆς ἐξουσίας 817.

владꙑчьствие imperium, potestas: **-чьствие** II 14.

власти ἄρχειν: **владѫштаго** II 150.

власть ἐξουσία potestas: 75; **-ьѭ** 90.

вална κῦμα: nom. pl. **-ы** 779.

валъснѫти ψελλίζειν, balbutire; **заъснѫшти** 15—16 (Supr. hic p. 240. 2 haud recte **нѣмоуѭштиї**).

валѣчити ἕλκειν: **валѣчетъ** II 31.

вода ὕδωρ: **на -ахъ** 564.

водити ἄγειν: **водѧтъ** 626.

воинъ στρατιώτης: **-ы** 739.

волѣ voluntas: gen. sg. **-ѧ** προαιρέσεως 255; dat. sg. **-і** II 107; instr. **-еѭ** ἑκὼν II 154; γνώμῃ 195, 197, 338; acc. **-ѫ** γνώμῃ 402.

врагъ ἐχθρός inimicus: **-а** ἐχθροῦ 459, 470; acc. pl. **-ы** II 79; **-оу** 487.

вражьда ἔχθρα: **-ьдѫ** 461, 473.

врата πύλαι: 799.

вратьникъ πυλωρός: **-ци** 828.

връбие ἰτέαι salices: **врьбии** 351.

врътъпъ σπήλαιον spelunca: 886.

врѣдити πολιορκεῖν laedere: **врѣди** 594.

врѣмѧ καιρός, tempus: 47, 128, II 32, II 103, II 156, 403, 520, 697, 841; gen. **врѣмене** 244, 695.

въ praep. construitur cum. loc. et acc. *a)* cum loc. ἐν: 41, 42, 43, 44 (errore pro **съ**), 113, II 19, II 63, II 82, II 88, II 108, II 134, 189, 354, 401, 410 bis, 411, 426, 431, 447, 663, 666, 670, 689, 721, 763, 801 bis, 805, 808, 815, 841, 860, 861, 867, 871, 877, 885, 892, 893 bis, 900, 955, 956. *b)* **въ** cum acc. εἰς, ἐπί: 34, 39, 46, 55, 57, 77, 82, 87, 99, 106, 107, 108, 123 (bis), II 8, II 9, II 16, II 21, II 25, II 34, II 41, II 103, II 110, II 135 bis, II 156, 259, 300, 308, 346, 383, 393, 433, 436, 438, 444, 449, 520, 532, 552, 554, 557, 591, 596, 607, 644, 651 (?), 697, 751, 773, 774, 776, 778, 779, 841, 847, 851 bis, 884, 887, 889, 893, 902, 903, 905, 906, 911 bis, 919, 934, 937, 938, 942, 948; **вы** pro **въ** ante **и**: II 62; **въ иѫ** 423

(semper); **въ соуе** εἰκῇ 538; **въ малѣ** πρὸς βραχὺ 763; **въ коуѣ** ἐμοῦ 796, 845, 869, 877; **вь** pro **въ** vide pag. 17—18.

въвести εἰσφέρειν: **въведе** εἰσήνεγκε 600.

въврѣщи ὠθεῖν: **въвръгъ** II 42.

въвѧзати ἐπιφορτίζειν onerare 652.

въдати παραθεῖναι II 29; δοῦναι 394: **въдано** (**кѣ повелѣние**) (ἐπίταγμα..) ἦν 297; **въдастъ** ἐξέδωκεν 472.

въдрѫжати сѧ πήγνυσθαι: **въдрѫжание сѧ** 608.

въдрѫзити πηγνύναι: **въдрѫженъ** 611.

вънждел ѣти ποθεῖν: **въжделѣхъ** 672.

възбранѣти κωλύειν: **възбранѣѭщихъ** II 60; **възбранѣти сѧ** 579.

въздаѣти ἀποδιδόναι: **въздаеши** II 122; **въздаемъ** (ἀντιδίδωμι) 734.

въздъхнѫти στενάζειν: **въздъхни** II 38, II 74 στέναξον.

възимати λαμβάνειν: **възимаеши** 232; **възимание** (λαμβάνειν ἐπιχείρει) 251; **възема ѫ** ἁρπάζει 680.

възирати ἀτενίζεσθαι contemplari: **възирахѫ** 851.

възити ἀνέρχεσθαι: **възиде** 904.

възлюбити amore capi: **възлюбь** II 126; nom. sg. f. **възлюбленаа** ἀγαπητοί 541.

възмощи ἰσχύειν: **възможе** 317, 587; **възможемъ** δυνήσομεθα 535.

възненавидѣти μισεῖν odisse: **-дѣвъ** 136.

възнести ὑψοῦν evehere: aor. **възнѣсѧ** 781.

възносити ἀναφέρειν evehere ferre: **възноситъ** II 4; **-сѧ** superbire: **възноситъ сѧ** 625.

възъвати ἀναβοᾶν exclamare: **-вѫтъ** II 9; **-и** 898; **-вѣше** 899.

възьрѣти ἀφορᾶν: **възьри** ἀπίδῃς 634.

възѧти tollere: **да възьметъ сѧ** ἀρθήτω II 86; **възѧшѧ** 355; **възьмъ** 391.

въллагалище n. βαλάντιον sacculum crumena 942.

вънѣстити ἐγκατατιθέναι: **вънѣсти** 307.

вънити ἐμπίπτειν εἰσέρχεσθαι: **вънидетъ** 444, 449; **вьниде** εἰσῆλθεν 923; **вънидѣ** 901, 924; **вънидъ** intrare II 136; **вънидѣ** II 21.

вънѫтрь adv. ἔνδον intus 453.

въпасти ἐμπίπτειν: **въпаде** (errore, graece συνήπτετο) 597.

въпити clamare: **въпиетъ** (ἔλεγε) 349, 687.

въпросити ἐρωτᾶν interrogare: **въпрошеноу** 127; **въпроситъ** 312; **въпросишѧ** 358.

въпьсати inscribere: **въписано** 83, 87.

въселенаѣ ἡ οἰκουμένη: acc. sg. **вьселенѫѭ** II 76, 234, 837.

въсиѣти ἀναλάμπειν: **въсиѣвъ** 588.

въскочити εἰσπηδᾶν: εἰσπηδῆσαι 317; **въскочи** 433

въскрьсение ἀνάστασις: **-нию** 741 (recte **въскрьсение**).

въскрьснѫти ἐγείρεσθαι, ἀνίστασθαι: **-шомоу** 731; **-шимъ** 725; **-шюмоу** 750.

въскрѣсити ἐγείρειν: **въскрѣшь** ἀναστήσας 646; **въскрѣси** 764.

въскрѣсенъ ἀναστάσεως: **въскрѣсное** 720.

въсплескати κροτεῖν plaudere: **въсплещити** 879.

въспрѧнѫти διανίστασθαι surgere 223.

въспѣти ὑμνεῖν: **въспѣшѧ** ὕμνησαν (Supr. 239. 19: **въсхвалишѧ**); **въспоемъ** 27 συμψάλλωμεν; **въспои** 831

въспѧть retrorsum: **идѫ вьспѧть** ἀπῆλθον (ὀπίσω) 179.

въстание ἔγερσις: **-нию** 742.

въстати ἀνίστασθαι: **въставъшааго** 732.

въстаѣти surgere: **въстаание** ἐγείρετο 610; **въстаѭщи** συνεγειρόμεν 748.

въстрепетати τρομάζειν: **въстрепета** 763.

въсхотѣти βούλεσθαι: **въсхотѣ** 200, 208.

въторицеѭ δεύτερον. secundum: 44.

въторое δεύτερον. secundum: 45.

вътор ꙑ δεύτερος 622.

въходити ἐπιπηδᾶν: **въходитъ** 437.

въчера χθές: 816, 817, 818, 820, 822, 825, 827.

въчерашьнъ χθεσινός: **-шьнѭѭ** 765.

въчѧти incipere: **въчьнетъ** 400, 725.

вꙑ ὑμεῖς vos: II 54, II 57, 370; dat. pl. **вамъ** 7, II 27; II 29, II 95, II 101, II 112, II 113, II 123, II 146, 171, 216, 229, 295, 347; loc. pl. **васъ** 8, 113; acc. **васъ** 49 (?); gen. pl. **васъ** 115; acc. pl. **вꙑ** 347, 383.

вꙑнести ἐκβάλλειν: **вꙑнесе** ἐξέβαλλεν II 137.

вꙑньнъ διηνεκής: **вꙑнинаѣ** 319.

вꙑспрьнь ὁ ἄνω: **вни** 901.

вꙑше adv.: **съ вꙑше** ἄνωθεν 547.

вꙑшьнь qui supra est, altissimus: dat. pl. f. **вꙑшьнимъ** 267; **вꙑшьнее слово** λόγον ἀνώτερον 830.

вьсь χωρίον praedium: 719.

вьсь πᾶς, ὅλος omnis, totus: neutr. sg. **вьсе** 102, II 125,

II 140, II 153, 209, 240, 292, 401, 419, 538, 937; gen. **вьсего** II 91, 523; **въсего** 630; dat. **вьсемоу** 102, 791, 944; nom. pl. m. **вьси** 404, 530; gen. **вьсѣхъ** 90; loc. **вьсѣхъ** 426; dat. **вьсѣмъ** 92, II 143, 266, 646, 896, 927; acc. pl. m. **вьсѧ** II 129, 316, 529, 814, 947; instr. pl. **вьсѣми** 947; pl. neutr. **вьсꙗ** 198, 272; **вьсѣ** 423, 567; gen. sg. f. **вьсеѩ** 265, 576, 584; dat. loc. sg. f. **вьсеи** 203, 644; acc. **вьсѫ** II 77, 234.
вьсьде ἄνω καὶ κάτω ubique: II 43; ubique 256.
вьсѣкъ πᾶς omnis: 78, 89, 92, 109, 129, 131, 141, II 84, 541; **-ого** 67, II 90; **вьсѣко** 128, II 83, 275, 483 (pro **-ѫ**); nom. f. sg. **-а** 113; gen. sg. **-оѩ** 343; dat. loc. sg. **-ои** II 152; acc. sg. **-ѫ** II 71, 426; instr. **-оѭ** 144, II 86.
вьсѣчьскъ πᾶς: **-ъскаꙗ** τὰ πάντα II 149; **-ъскъıмъ** 468.
вѣдѣти εἰδέναι: II 129; **вѣдѧтъ** 380; **да вѣси** 435 ἵνα μάθῃς; **вѣдѫще** 82, 540; **вѣдѣхѫ** 84; **не вѣдѣхѫ** 2.
вѣкъ αἰών: **вѣка** 790, 800; **вѣк** 553, 751.
вѣньць διάδημα: **вѣньцемь** 675.
вѣньчати στεφανοῦν coronare: **-аемъı** 560; **вѣнъчаемъ** 678; **-въ** 714.
вѣра πίστις fides: **-ѫ** 60, 646; **-ѣ** II 13; gen. **-ъı** 686.
вѣровати πιστεύειν: **-авъ** 720; **-ахомъ** πεπιστεύκαμεν 808; **вѣроуѭщиꙗ** τοὺς πιστεύσαντας 815.
вѣрьнъ εὐσεβής πιστός pius fidelis; **вѣренъ** II 20; **вѣрнаго** 50; acc. sg. **вѣрна** 148; dat. pl. **вѣрънъıмъ** 112; voc. **вѣрне** II 19; **вѣрънѫѭ** πίστεως 714; **вѣрьно** adv. πιστῶς 912.
вѣтвие τὰ κλάδη rami: **вѣтвие** 36.
вѣтьскъ μυθικός: adv. **вѣтъскъı** μυθικῶς 912.
вѣчьнъ αἰώνιος aeternus: **вѣчънъı** 107; **вѣчьнъ** 874; **вѣчьноумоу** 153; acc. pl. f. **вѣчънъıѩ** ἀπ'αἰῶνος 784.

гвоздь m. ἧλος clavus: **гвоздие** 620; gen. pl. **гвозди** 669.
глава κεφαλή caput: **главъı** 264, 481.
глаголати λέγειν, λαλεῖν, κηρύττειν (18): 16, II 61; **глѫ** 190, 336, 441, 848; **глеши** 304, 361, 501, 730; **глетъ** 18, 138, 284, 417; **глѧтъ** II 7, II 43, 302; **гла** 162; **глааше** II 48; **глаше** II 92, II 105, II 142, 274, 370; **глаахѫ** 259; **глахѫ** 268; **глѧ** 9, 56, 70, 71, 83, II 83, II 109, 211, 349, 381, 382, 877 (pro **глѫ**); **глѫшта** II 54; **глѭштю** 112; **глѫштю** 135, II 10, 384; **глѫшти** 421; **глѫште** 38, 54; II 78, 191, 246; **глѫштемъ** 346; **глемое** 380; **глаи** 50.
глаголъ ῥῆμα: instr. pl. **гъı** διὰ ῥημάτων 204.
гласовати vocare: **гласоуѩ** 159.
гласъ φωνή vox: **гласомь** II 17; **глас** II 96; **гласъ** II 97, 178, 182; **гласъ** 425; **гласи** 766.
гнѣвъ ὀργή ira: 118, II 63, II 85, 187, 460, 493, 538, 541; dat. **гнѣвоу** 154; **гнѣва** II 90, 476.
говоръ θρύλλος tumultus: **-и** 771, 766.
говѣние εὐλάβεια pietas: **-ьемь** 142, 544.
гонити ἐλαύνειν: **гонѧ** 563.
гора ὄρος mons: **къ горѣ** 871.
горни pejor molestior: **горъı** II 128.
горько adv. πικρόν (πικρῶς): **горъко** II 74.
горькъ πικρός amarus: **горькъı** 715.
господь κύριος dominus: **гъ** 30, 685; **гъ** 57, 138, II 3, II 33, II 67, 470, 626, 802; **ги** 755; **гѣ** 51, II 20, II 59, 732; **га** II 18, 550; dat. **гн** 681; **ги** 160; voc. **ги** 56 (bis), 663, 689.
господьнь κυρίου: **гноу** (pro **гню**) 7; **гню** II 1; **гнѣ** 183, 753; **гнѫ** 348, 361, 363; **гнѧ** 362; **гни** 434; **гне** 39, 46, 55, 57, II 2, 327, 793, 938.
господьскъ dominicus: **-аꙗ** τὰ τῆς αὐθεντίας 818; **-оумоу** τοῦ δεσποτικοῦ 914.
готовати εὐτρεπίζειν parare: **-аеши** 742, 744 (κατασκευάζεις).
готовити сѧ παρασκευάζεσθαι: **готовлѣахѫ сѧ** 251.
градъ πόλις: **града** II 25, 264; **градѣ** 860.
гробъ τάφος: 719 bis, 720, 723, 728, 739, 740, 893, 919; **гроба** 883; **гробоу** 746, 914; **гробѣ** 955; dat. pl. **гробомъ** 720; errore **грогъ** 735.
гробьнъ adj. τοῦ τάφου: **гробънъıѩ** 745; **гробьнѣмь** ἐν τῷ Ἅδῃ 755; **гробънъıмъ** 917.
гроза φρίκη horror: **грозѫ** II 6.
гръдъıни τῦφος fastus: 612.
гръличишть m. τρυγίον: **-а** (dual.) 903, 908.
грѣхъ ἁμάρτημα peccatum: acc. sg. 219; instr. **грѣхъми** II 5; acc. pl. **-ъı** II 62 ἁμαρτίας; dat. pl. **-омъ** 383, 393.
грѧсти ἔρχεσθαι venire part. praes. **грѧдꙑ** 39 (bis), 42,

доухъ τὸ πνεῦμα spiritus: дх҃а 864; дх҃омь 13—14, 551; dat. sg. дх҃оу 371.

доуша ψυχή: дш҃а II 98, II 128, 451, 495; acc. sg. дш҃ѫ II 89, 456, 472, 533, 909; gen. sg. дш҃ѧ II 137.

дъва δύο: 843, 903, 908; два 844, 954; дъвѣ 847; двѣма 862.

дъвои bini, duo δύο: 840; дъвоихъ 868.

дъшти θυγάτηρ filia; дъштерьми 100.

дьневьнъ ἡμερινός diurnus: дъневънъімъ 561.

дьнь ἡμέρα dies: dat. sg. дьни 31, II 32; acc. sg. день 78, 93, 491, 643; gen. sg. дьне 427; instr. дьнемь 458; дьнемъ 910; gen. pl. дьнь 901; дьнъ 904.

дьньсь σήμερον hodie: 295, 625, 793; дьнесь 34, 757, 788, 791, 817, 818, 819, 820, 823, 825, 828; дьнесъ II 33; дьнъсъ 875.

дьньсьнь hodiernus: дьнесьнѣго 427.

дѣание πρᾶξις actio: gen. pl. дѣании 64.

дѣати ποιεῖν, facere: дѣетъ (прѣлюбъі μοιχᾶσθαι) 132, 819; дѣіѧ 818; дѣашете сѧ 847.

дѣва ἡ παρθένος: дѣвѣ 898; gen. sg. дѣвъі 916.

дѣвьствьнъ παρθενικός: дѣвъствьнъімъ 915.

дѣло τὸ ἔργον opus: pl. nom. дѣла 11; дѣлъ 538; без дѣла 576 (ἄπρακτος).

дѣтѣль actio: 218 добрѣ д . . εὐεργεσία II 122; ἐνέργειαν 715; acc. pl. дѣтѣли II 122, 308; добрѣнѧ . . . . εὐεργεσιῶν 307.

еванѓелие εὐαγγέλιον: евн҃ѓлие 87.

еванѓелистъ εὐαγγελιστής 168, 178, 241, 665; nom pl. еванѓелисти II 44.

еванѓельскъ εὐαγγελικός: еванѓльскѫѭ 28 (ἀγγελικός); еванѓельскъіи (τῶν ἀγγέλων) 45.

евреискъ adj. hebraicus: nom. pl. m. -сции (sic) ἐξ Ἰουδαίων 842.

егда ὅταν, cum 10, II 157, 185, 213, 220, 221, 223, 226, 241, 242 bis, 243, 298, 311, 355, 365, 397, 432, 444, 448, 496, 595.

единъ εἷς, μόνος unus: II 92; -ого 79, 531; -о 96, 530, 532; -омоу 368 bis; gen. sg. f. -оѩ 399; -оѩ semel 423, 425; instr. sg. m. -ѣмь 458; loc. sg. m. -омь 586.

ѥи ναί nae 502.

егюптъ Αἴγυπτος: егюпта 270, 300; еѵипта 858.

егюптѣнинъ αἰγύπτιος: acc. pl. егюптѣни 316.

еликъ ὅσος quantus: елика сила естъ κατὰ δύναμιν 517; елико 75, II 6, 792 bis.

епифании ἐπιφάνιος: -нѣ 752.

еси εἶ 2. pers. verbi есмь: еси 22, 305, 346, 348, 349, 385, 487, 490 (bis), 619, 664, 665, 669, 733. Aliae formae sunt: естъ 30, 31, 47, 89, 109, 119, 133, 142, II 50, II 73, II 77, II 116, II 126, II 127, II 141, II 143, 260, 274, 312, 341, 342, 343, 373, 379, 382, 384, 386, 403, 418, 419, 443, 451, 475, 482, 494, 516, 517, 523, 556, 575, 643, 667, 686, 723, 727, 750, 813; есть 46; е 82, 87, 128, (676); нѣстъ 88, 374, 414; есте 5, 6; сѫтъ 49, 79, 103, II 47, 342, 372, 558, 567, 765; съі 69, 125, II 91, 208, 408, 470, 581; сѫштъ 72; сѫща 297, 470; сѫщаго 51, 80; сѫщю 329; instr. сѫщимь 329; dat. pl. сѫщимъ II 56, 789, 812; сѫщемъ 166, 917; fem. sg. сѫщи 565; instr. pl. сѫщими 805.

етеръ τις quidam: 94; етерь 910; -о 149, 674; -оу 150; nom. pl. m. -и 191.

еште ἔτι 188.

же δέ; 34, 77, 112, 134, II 4, II 54, II 63, II 81, II 124, 221, 255, 318, 327, 400, 402, 411, 418, 469, 473, 475, 490, 505, 538, 558, 565, 568, 605, 606, 635, 647, 653, 655, 660, 696, 718, 796, 816, 842, 849, 852, 856, 919, 921, 949, 952; аще ли же εἰ δὲ si vero 24.

желѣзо σίδηρος ferrum: II 12.

желѣти ποθεῖν: желѣемѫѭ ποθουμένην 708.

жена γυνή femina: -ѣ 121; -ѫ 128, 129, 135; gen. sg. -ъі 285; dat. pl. -амъ 899.

животолюбьць haud recte pro φιλοζήμιος: къ животолюбьци 24—25 fortasse къ живототоу любі; vide notam.

животъ ζωή vita: 623, 722, 804, 864, 865; -оу 621; -а 865; dual. -ома 862, 864; къ -оу) 24 (?).

живъ ζῶν vivus: 733; -ъімъ 641, 848, 875.

жидовинъ Ἰουδαῖος Judaeus voc. sg. -не 18; жидове 483.

жидовьскъ τῶν Ἰουδαίων: 728; -ъскѫѭ 635.

жизнь ζωή vita: 877, 920, 944; жизни 874.

жилиште οἰκητήριον domicilium: 822.

житие ζωή vita: житье 64; житье II 17; gen. sg. житьѣ 357; loc. житии 489.

жрътва θυσία: 443, 504, 508, -ꙑ 343; -ѫ 428, 501, 855, 856; -ѣ 455, 463, 506, 520; dual. -ѣ 847.

жрѣбьць πῶλος, pullus; на -ьцı 43.

жрѣбѧ πῶλος, pullus: на жрѣбѧте 37.

жьзлъ βακτηρία: 593 (жезлъ).

ѕѣлоуто 140: legendum ne: ѕѣлоу то (sic Mikl.) an de gr. ζηλωτὸς cogitandum sit (sic Kop.), incertum.

за cum сего ради ἕνεκα: за сего ради 88; cum acc. (διὰ, ὑπὲρ, περὶ): 156, II 122, 234, 379, 383, 416, 434, 820.

забꙑвати oblivisci: -ахѫ ἐπελανθάνοντο 299; -ѩтъ 319.

забꙑти ἐπιλανθάνεσθαι: II 141; забꙑ λήθην ἐποιήσω II 104; забꙑшѧ ἐπιλανθάνοντο 306; забꙑ 306; забѫдѫтъ 310; забꙑлъ еси οὐκ ᾔσθάνου 669.

зазнаменати σφραγίζειν obsignare: -и 739.

заити δύειν: заиде ἔδυ 786; заитьло бѣ ἦν δύσας 948.

заклати mactare: -ахѫ (ἐδέσμει θύων ἐπὶ σφαγήν) 850.

законопрѣстѫпьникъ παράνομος. gen. pl. 767; acc. pl. 785.

законъ νόμος lex: 66, 83, 91, 115, 159, 287, 320, 833, 838; оу 80, 126, 144, II 12, II 14; а 85, 869; -омь 139, 286; dat. pl. -омъ 932; -ѣ 354.

законьнъ ἔννομος legitimus iustus: законьнаѣ νόμιμα 272; ныимь 71; acc. sg. f. нѫѭ 650; gen. sg. f. ныѣ τοῦ νόμου 283; -ыѥ 293; ние 296; нноумоу 706.

зане ὅτι, διὰ τό, quia, quod: 1, II 36, II 39, 210, 289, 290, 451.

запрѣштати ἐπιτάσσειν iubere: 93.

затварѣти ἀποφράττειν claudere: затварѣѭштъ ἀποφράττων 729.

затворити claudere: затворенъмь 916.

зачѧти προάγειν praeire зачънѫтъ 29 προάξουσιν.

зачинати ἄρχεσθαι incipere зачинаѥмь 64.

землѣ γῆ, χώρα, terra, regio: 563, 683, 761; gen. sg. землѧ 62, 798, 862; dat. loc. земи 179, 361, 362, 363, 367, 644, 758, 789, 797, 808; acc. землѭ 422, 787, 798; instr. землеѭ 790, 811.

земьнъ ἐπίγειος terrenus: земльнꙑ 901.

земьскъ γῆς: земьскаѣ τὰ κάτω 466.

зиждитель πλαστουργὸς conditor: зиждителѣ 926.

злато χρυσός: злата II 106.

змръна σμύρνα myrrha: змрънѫ 888, 889.

знаменати σφραγίζειν obsignare: -аномъ 915; (veterius quam запечатьлѣти vide p. 12).

знати noscere: не знахѫ ἠγνόησαν 162; знаетъ γνωρίζει 678; знаѭ ἐπιγιγνώσκω 688.

зъло 1. κακῶς. 2. πάθος, κακόν: зъло творити κακῶς ποιεῖν II 46; 47 (bis), II 52, II 65; зъло глѫште κατηγοροῦντες II 78; до главꙑ ми зъло съдѣла τὸν περὶ τοῦ ζῆν ἐκρέμασε μοι κίνδυνον 481; зъло πάθος gen. зла II 91; dat. pl. зъломъ τῶν κακῶν II 143.

зълоба κακία: inst. sg. -оѭ II 87; gen. sg. -ꙑ 174, 192, 431, 449; loc. -ѣ τῇ πονηρίᾳ 189, 401; acc. -ѫ πονηρίαν 635.

зълъ κακός: зълꙑ II 127; зълаго 224; dat. pl. зълꙑмъ 257; gen. sg. f. зълꙑ 453; зълѫ πονηρὰ 402, 445; се зълое ταῦτα τὰ κακὰ (Hom. Mih. то зло) II 125.

зълѣ κακῶς: зълѣ II 48, II 51, II 66.

зꙑбати сѧ σαλεύεσθαι: зꙑбаѭшти 683.

зьрѣти ἰδεῖν: зьрѧ II 44; зьрѧ ὁρῶν II 67; ὁρᾶν зьрѣти 165; ὅρα зьри 182.

зѣло adv. λίαν: 567, 774.

и καὶ et, scribitur ι, ı et и; ι saepissime: 2, 4, 6, 12, 13 (bis), 15, 22, 24, 25, 26 (bis), 29 bis, 32, 33, 36 bis, 42, 48, 62, 66, 67, 69, 72, 73, 82, 83, 84, 85, 91 bis, 92, 97, 98, 100 bis, 105, 110, 113, 114, 121, 129, 131, 135 bis, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 156, 158, II 1, 2, 3, 5, 12, 13, 14 bis, 16, 19, 21, 28, 31, 48, 57, 59 ter, 64, 69, 74, 76, 79, 84, 85 ter, 89, 101, 113, 117, 119 bis, 120, 130 bis, 131, 135 bis, 139 bis, 146, 153, 154, 155, 162, 165, 167, 169, 170, 171, 173, 174, 176, 179, 181, 195, 197, 204, 205, 207, 210, 211, 216, 218, 222, 226, 227, 229 bis, 235, 239 bis, 244, 250, 266 bis, 271, 298, 299, 302, 305 bis, 310, 314, 316, 317, 319, 320, 323, 325, 331 bis, 346, 349, 353, 355, 360, 363, 367, 369, 380, 390, 395, 398, 403, 405, 406, 411, 412, 413, 415, 417, 418, 422 bis, 426, 427, 435, 448, 450, 467, 468, 469, 470, 471, 476, 478, 495, 497, 500, 503, 504, 509, 518, 529, 535, 539, 543 bis, 544, 548, 549, 550, 552 bis, 558, 566, 567 bis, 573, 574, 577, 581, 587, 589, 591, 597, 600, 601, 603,

604, 610, 612, 620 bis, 626, 627, 628 bis, 632, 641, 650, 655, 661, 665, 672, 680, 684, 698, 703, 704, 706, 707, 710, 711, 713, 714, 716, 717, 726, 732, 738, 754 bis, 759, 761, 762, 764, 768 bis, 769 bis, 770, 771, 772, 775, 777, 782, 785, 787, 789, 792, 801, 831, 843, 844 ter, 851, 852, 853, 855, 860, 866, 867, 869 bis, 871, 873, 874, 875, 876, 878, 881, 888, 890, 902, 908 bis, 909, 919 bis, 923, 932, 940, 945, 947. raro і: 20, 21, 23, 37, 49, 51, 52, 57, 72, 91, 103, 108, 111, 126, 154, 160, II 7, 38, 39, 58, 80, 82, 90, 111, 123, 161, 253 bis, 257, 279, 284, 301, 308, 309, 326, 351, 380, 397, 425, 443, 458, 466, 506, 512, 516, 519, 537, 539, 545, 546, 606, 642, 656, 735, 753 bis, 766, 769, 771, 796, 812, 815, 848, 864, 866, 878, 889, 893, 895, 903, 909, 947, 952; rarissime и: 53, II 5, II 67, II 95, II 112, II 129, II 157, 274, 292, 466, 518, 520, 620, 649, 766, 831, 832, 898.

и acc. sg. m. g. αὐτὸν eum, scribitur і: II 95, II 101, II 112, II 114, II 124, II 147, 204, 216, 224, 229, 245, 292, 399, 661, 734; ter и: 288, 299, 378, cf. et прѣдами-и 171; bis і: 604, 627; на нь II 157; въ нь 433. его (него) 19. 51, 60, II 15, II 32, II 100, II 154, 164, 169, 177, 193, 199, 226, 246, 289, 290, 298, 307, 428, 657, 659, 678, 742, 829, 855, 881, 882, 904, 924; емоу: 90, 106, 159, II 71, II 111, 122, 198, 205, 230, 246, 268, 313, 397, 402, 583, 828; loc. sg. m. немь II 69; instr. sg. m. g. нимь 809; gen. pl. ихъ 11, 24, 104, II 63, 188, 308, 364, 365, 366, 779; dat. pl. имъ 77, 124 (?), II 62, 172, 296, 318, 370, 377, 381 bis; acc. pl. ѩ 30, 355; instr. pl. ими 170; neutr. sg. е 301; neutr. pl. ѣ 306; acc. sg. f. ѭ 131, 143, 272, 282, 391, 394, 485, 574; gen. sg. еѩ 352, 509.

ибо καὶ γὰρ, etenim: 47; ібо 63, 166, 337, 432.

идеже ubi 886.

идольскъ εἰδωλικός idolorum: ідольскаѣ 609.

иероусалимъ Ἱερουσαλήμ: іє҃мъ 902; ім҃ъ 905.

иерѣи ἱερεύς: nom. sg. иерѣі 417; иерѣі ἱερεῖς 769.

иже ὅς qui: 124, II 149, 201, 493, 702, 754, (pro еже); 859, 892, 951; gen. sg. m. егоже 162, 165, 583, 586, 587, 909; acc. въ ньже 259; вь ньже 644; instr. m. імъже 645; n. імьже II 116, 604, 605; loc. sg. немьже 508, 582, 721, 861; f. nom. sg. ѣже 418; loc. dat. еиже 30, 234, 387; acc. sg. ѭже II 68, II 108, 315, 377, 385, 484; neutr. еже 82, 87, II 15, II 138, 284, 515, 857, 882, 904; pl. gen. ихъже 2, 206; instr. іміже 623, 624; nom. pl. f. ѩже 810; nom. acc. pl. n. ѣже 527, 688; dual. ѣже 132.

избавлениие λύτρωσις redemtio: -ьє 859.

избавлѣти liberare: ізбавлѣѭтъ (προτιμῶσι) 637.

избѣгнѫти διαφυγεῖν: aor. избѣгъ διέφυγον 314.

извѣдѣти παιδεύεσθαι doceri: ізвѣдѫштеі 76.

извѣстьнъ σαφής, certus: ізвѣстънъімь 73, II 15 (-стъно); ізвѣстьнѣі 693.

извѣштати βεβαιοῦν confirmare: -аетъ сѧ βεβαιοῦται 839.

изглаголати εἰπεῖν II 32; можеши из . . . ти ἔχεις ποιῆσαι 486; ізглагола elocutus est 480.

изгънати διώκειν: изгънании οἱ δεδιωγμένοι II 49; отъ съмъісла ізгъна ны ἡμᾶς ἐκβάλλει τῶν φρενῶν II 130; іждени гнѣвъ ἔξελε τὴν ὀργήν 460; ізгънавъшиихъ ἐκδιωξάντων II 60.

издраиль Ἰσραήλ: і҃ль (і҃лъ?) 10.

издраилевъ adj. τοῦ Ἰσραήλ: і҃лва 50; і҃левоу 156.

издрешти φράσαι: 47.

изити exire: ізіде (ἐξῆλθον) 300.

изливати ἐκχεῖν: ізливаема 382.

излиѣти καταχεῖν effundere: ізльѣ 572.

измѣнити διαδέχομαι: ізмѣни 718.

из ἐκ ex, scribitur из: із оустъ 21, II 83, II 97, II 98, 300, 646, 748, 885, 886, 897, 907; іж-него 51.

или ἤ vel: 150; илі 195, 236.

илиѣ ἡλίκας: илиѩ 870.

именовати ὀνομάζειν nominare: именоуетъ сѧ 113.

имѣние τὰ χρήματα: loc. sg. -ии II 108.

имѣти ἔχειν habere: 80, 99, 143, 400, 725; 2. p. sg. імаши II 108, 459; 3. p. sg. иматъ 263, 416, 498, 1. p. pl. имамъ 528, 537; 3. pl. імѫтъ 309, 356, 439, part. имъі II 115, 264, 265, 403, 410, 430, 473; імѣѩ 718, 723; імѫште 161, 655; імѫштѫѭ 270; dat. f. імѫштии 231; імѫштее 445; imperat. имѣі 452;

impf. имѣаше II 69, 262; имѣахѫ 297.
имѧ ὄνομα, nomen: dat. sg. имени 513; acc. sg. 12, 39, 46, 55, 57; instr. именемь 922, 936, 950.
иногда ποτέ 31, 345, 375.
инодоушьно προθύμως: -доушьно 854 (unanimiter).
иноплеменьникъ ἀλλόφυλος alienigena: -никъı 785.
иночѧдъ adj. μονογενής unigenitus: иночѧдъı 516.
инъ ἄλλος, alius: иного 81, II 132, 492, 730; ино 96, II 5; ино 122; ино II 13, 410, 411; иномоу 151; pl. n. ина II 120; instr. pl. инѣми 273; acc. pl. m. инъı 512; . . . f. инъı 647; dat. pl. инѣмъ 518; gen. sg. f. иноѩ 520.
инъде adv. ἀλλαχοῦ: II 52.
иоанъ ἰωάννης: иоана II 24; ıона 554; иоанови 274.
иосифъ josephus 890, 922, 936, 946, 950; иосифѣ 753.
иродъ ἡρώδης: 844.
исаиѣ ἠσαΐας 8: исаи(ѣ).
искариотъ Ἰσκαριώτης II 93.
искати ζητεῖν: иштете 162; искаше 244.
искочити ἀποστῆναι: искочи ἀπέστη II 98.
искрасти λῃστεύειν: 708.
искрьнь adj. ὁ πλησίον proximus: dat. pl. искрънимь II 78; gen. pl. искрънихъ II 129.
искоупити ἐξαγοράζειν: sup. искоупитъ 286.
искоушати πειράζειν tentare: искоушаѭштимь 59.
исплънити ἀναπληροῦν: къ исплънити εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι II 62; исплъните πληρώσατε 422; in veterioribus monumentis hoc v. praefertur (cod. Mar. habet e. g. plus quam tricies исплънити et tantum ter наплънити quod in nostro Cod. deest — Cod. Ostr. autem iam 24 наплънити et circa 18 исплънити).
исплънѣти πληροῦν: исплънѣетъ πληροῖ 837.
исповѣданиѥ ὁμολογία: -ньѣ 712.
исповѣдати ὁμολογεῖν confiteri; -мѧ 148; ὑφηγούμενε 709.
исповѣдьникъ ὁμολογητής: исповѣдьниче 701.
исповѣдѣти confiteri: -ѣвъ 700; ὁμολογήσας 713.
исправити implere 290.
исправлениѥ κατόρθωμα praeclarum opus: -ние 506, 741; къı -ниѭ πρὸς . . . διόρθωσιν 577.
исправлѣти κατορθοῦν: исправлѣеши κατορθοῖς 505.
испразнити abolescere: испразни 289.
испрѣва ἐκ προοιμίων ab initio 18, 633.
испоустити emittere: испоусти II 97 (gr. ἐξεπήδησε . . . ἤ φ . . .); испоуштъшаго 182.
испытаниѥ ἀκρίβεια diligentia: II 87; -ниемь 74, 77; -ниѩ 240; -ниѭ 141.
истина ἡ ἀλήθεια veritas: 327, 835; dat. sg. къ -ѣ 324, 334; -ѫ II 44, II 135, 300, 532, 607, 773, 774, 937, 938, 942.
истиньнъ ἀληθής, ἀληθείας: -ньнѣ 331, 906, -ньнь 865.
истьлити perdere: истьлитъ 450.
истьлѣниѥ φθορά corruptio: истьлѣние 66.
исоусъ jesus: ıс II 73, 377; ıс хъ II 33; ıс хоу 127; ıсѣ II 56; ıса II 75, 955, II 59; ıсъ II 76; ıха 191; ıсха 550; ıха 753; ıѵ 863; ıсви 953.
исоусовъ adj. ıсова 924.
исходити ἐκπορεύεσθαι: исходитъ II 84.
исхожданиѥ διάβασις, exitus: -ние 857.
исцѣлениѥ θεραπεία: -ние 461, 600.
исцѣлити sanare: исцѣли 460.
ити ἰέναι ire: идѫ aor. 179; иди ἀπῆλθε 499; шьлъ еси ἀπῆλθες 345. шедъ πορευθείς II 92; ἐλθών 500.
иштезнѫти φρίττειν horrere: aor. иштезѫ ἔφριξαν 829.
иѣковъ ἰακώβ 9—10; иѣковль τοῦ Ἰακώβ 12.
июда judas: июдѫ II 39, 438, pro июдѣа 729; gen. sg. июдъı II 76, 192; июда II 93, 163, 170, 183, 243, 384, 395, 408, 433; voc. июдо 213, 385; . . . . июдо 233; loc. sg. июдѣ 434. instr. июдоѭ 716.
июдинъ adj. poss. τοῦ Ἰούδα: июдинъ 715.
июдовъ adj. poss. judae τοῦ Ἰούδα: gen. sg. f. июдовъı II 137; июдово 390.
июдѣи ἰουδαῖος judaeus: nom. sg. июдѣи 726; gen. pl. июдѣи II 58; nom. pl. июдѣи 184, 298, 647, 849, 857; dat. pl. июдѣомъ 336, 690, 734; voc. sg. юдѣе 340; sed et июдеомъ dat. pl. 787.
июдѣискъ adj. 374; acc. pl. f. июдѣискъıѩ II 34; acc. sg. f. июдѣискѫѭ 269; июдѣискѫ τὸ ἰουδαϊκόν (πάσχα) 277, 293; nom. sg. f. июдѣиска 333, 375, 612; gen. sg. f. июдѣискъı 374; gen. sg. m. n. июдѣиска 683, 952.
июдѣѣ Ἰουδαία: къ июдѣи ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ II 56.

казаниѥ νουθεσία: -ние 221.
каиафа καίαφας 844; каиѣфа 627.
како πῶς quomodo 18, 19, II

89, II 97 (bis), 98, 99 (bis), 193, 340, 360, 372, 373, 458, 474, 677, 685, 812, 833, 834, 835 bis, 836, 837, 838 bis, 839, 840, 919, 944, 945.

какъ pron. οἷος qualis: **въ какъ врѣгъ** εἰς οἷον κρημνόν II 41.

камень λίθος acc. sg. 777, 778, 782, 868 (nom. sg.) gen. **камене** 886.

каплѣ ἡ σταγών: 928; gen. sg. **капла** 928.

кланѣти сѧ προσκυνεῖν: **кланѣаше сѧ** 582.

клеветьникъ calumniator: -ци 116; -че συκοφάντα 730.

клеветьнъ συκοφαντίας: **клеветънъıѩ** 727.

кличь κραυγή: **кличъ** II 85.

клѧтва κατάρα maledictio: gen. sg. -ъı 282; acc. sg. -ѫ 630, 651.

книга (recte **кънига**) βιβλίον liber: **книгъı** II 6.

ковъ ἔνστασις seditio: **кови** pl. 768.

когда πότε quando: 919.

коли ποτέ 237.

коликъ pron. πόσος quantus: II 50; loc. sg. f. **въ -цѣ** II 88; -о πόσα II 137, 202; -о ὅσος 323.

констѧтинь adj. poss. constantini: gen. sg. m. -ѣ II 24.

коньць τέλος: **до коньца** εἰς τέλος II 63; **коньца не имѣѩ** πέρας οὐκ ἔχουσα 722.

коньчина τέλος finis: **коньчинъı** 659.

корень radix: II 128, II 143; ῥίζαν 594 (acc.)

которати καταδικάζειν coarguere: **котораетъ** 682.

красити ornare: **краситъ** 414.

красти κλέπτειν: **крадомоумоу** τῷ κλεπτομένῳ 709.

кромѣ praep. ἐκτός; cum instr. 73 (- **испъıтаньемь**).

кротость mansuetudo: loc. sg. -и II 88; instr. **съ -иѭ** μετὰ πραΰτητος 543.

кротъкъ πραΰς mansuetus; **кротъко** 44.

кръвь αἷμα: nom. acc. sg. **кръвь** 212, 215, 382, 385, 386, 392, 483; ...... **кръвъ** 415; loc. dat. sg. **кръви** 231, 237, 250; gen. sg. **кръве** 233; instr. **кровьѭ** 313, 316.

кръстение baptismus: -ье 98; vide **кръштение**.

кръстити βαπτίζειν baptizare: **кръщенъ** 109, 125; **кръщенъı** 120.

кръстиѣнъ -нинъ christianus: dat. pl. **кръстьѣномъ** 98; nom. sg. **крестьѣнь** 142.

кръстъ σταυρός: **кръстъ** 574, 587, 610, 611, 648, 718; **кръстѣ** 696; **кр̆стъ** 620; **крстъ** 588, 591; **креста** 654, 718; **крстѣ** 685; **крестъ** 608, 633.

кръстьнъ adj. σταυροῦ: **крьстъное** 704.

кръштение baptismus: -ье 109; -ьѣ 101.

кръıти κρύπτειν: **криѧ сѧ** κρυβόμενος 951.

крѣпъко adv. strenue 154.

коупль συνάλλαγμα contractus: acc. sg. **коуплѭ** 236.

коупьно adv. ἅμα simul: **коупно** 551; **коупъно** 842 ὁμοῦ.

коупьць ἔμπορος: **коупьче** 692.

коупѣ **къ** - ὁμοῦ 796, 845, 869, 877.

къ ἐπί, πρός ad cum dat. 4, 5, 24, 70, 97, 112, 159, II 27, II 94, 246, 274, 324, 336, 346, 369, 370, 403, 455, 462, 468, 474, 511, 532, 533, 581, 717, 749, 796, 852 bis, 923, 924, 953.

къде ποῦ 246, 257, 260, 263, 268, 280, 321, 331, 765, 768, 769, 770, 772, 860, 930.

къмотра compater: -ами 100.

кънѧзь ἄρχων princeps: **кнѧзъ** 89; **кънѧза** 104.

къто τίς, quis: **къто** 46, II 11, 236 bis, 565, 929 bis; **кто** II 109, 287; **кого** 93, 162.

къı ποῖος, τίς: acc. sg. f. **коѭ** II 114; **кѫѭ** 269; instr. sg. m. **къıмь** 458; gen. pl. **къıхъ** 919; gen. sg. f. **коеѩ** (**иноѩ к. не** οὐδεμιᾶς ἑτέρας) 521.

кѫдоу πόθεν; 254.

кvпрьскъ κύπρου: **кvпрьскааго** 752.

ланита σιαγών mala: acc. sg. -ѫ II 110.

лежати κεῖσθαι: **лежитъ** πρόκειται 465; **лежѧ** κείμενος 868; **лежѧштихъ** τῶν κειμένων 728.

ли conjunctio interrogativa: 17, II 50, II 63, II 87, II 102, 103, II 109, II 116, II 121, II 149, 202, 219, 247, 248, 255, 305, 363, 364, 365, 372, 502, 668 bis, 669, 670, 814; ἤ vel: 87, 151, II 115 bis, 929; **аште ли** 5, εἰ δέ; 24, 199; **егда же ли** 221; **е-ли** εἰ 676.

ликъ χορεία, chorus; **лика** 49.

лихъ περιττός redundans: **лихо** 580.

лице πρόσωπον vultus gen. sg. **лица** 10.

лицемѣръ simulator (ὑποκριτής): 409; ὕπουλος fallax 430.

локъзание osculum: -ьѣ 526.

ломити κλᾶν: **ломимое** κλώμενον 379.

лоучии comp. βελτίων; κρείττων melior: **лоучии** 196, 197; singulariter **лоучьı** 227; **лоучи** 203, 208; acc. sg. m. **лоучъша** 193, 199; sed et: **лоучъшъ** 194; pl. nom. **лоуч(ъ)ше есте младѣнець** 6. διαφέρεσθε πρὸς τὰ νήπια.

лѣзѣ ἐνόν licitum: аще е лѣзѣ 127.

льстити сѧ ἀπατᾶσθαι: льстѧще сѧ ἀπατῶντες ἑαυτούς 336.

льсть πλάνη fraus: льсти 573; лъсти 859.

лѣпо естъ πρέπον ἐστί 275.

лѣто annus, tempus: лѣта 423.

любити φιλεῖν amare: -правъдѫ 61; любѧи 87.

любовьнъ τῆς ἀγάπης: любовънымь 534.

любодѣание πορνεία scortatio: 112 (-ье).

любодѣаньнъ adj. πορνείας scortationis: словесе любодѣаннаго 130.

любодѣи πόρνος scortator: 116.

любꙑ ἀγάπη amor: dat. любъви 151; gen. любьве II 11; acc. любовь II 68.

людие λαοί homines: людье II 5, 772, 774, 841; acc. pl. люди 77; gen. pl. люди 868.

лѫкавьнъ πονηρός: лѫкавнъ 408.

магдалъини μαγδαληνή: dat. sg. магдалъини 882.

малахеи μαλαχίας malachias: малахеоу 134.

малъ μικρός parvus; въ -ѣ II 19; acc. sg. f. -ѫ II 115; instr. sg. m. n. -омь 702; nom. sg. f. -ая ἡ οἰκτρά miserabilis 928; въ малѣ πρὸς βραχύ 763.

мариинъ adj. poss. μαρίας: мариинъ 891.

мариѣ μαρία: dat. марии 880; мари 882.

мати μήτηρ mater: 573; мтери 83; матери 880; acc. матерь 88, 746.

матѳѣи ματθαῖος II 92.

медоточьнъ μελίρρυτος, mellifluus: чьньнѧ 53.

междю μεταξύ: м. собоѭ inter nos, invicem 527.

мене vide sub азъ.

метати jacere: метаетъ II 135.

миловати ἐπελεεῖν misereri -милоуѩ II 42.

мимо adv. παρά praeter: II 8, 835, 836.

миротворьць εἰρηνοποιός: -творьца 519.

миръ εἰρήνη pax: acc. sg. 16; gen. -а 503, 504, 505; dat. -оу 518; вьсь миръ ἡ οἰκουμένη: вьсемоу мироу 102, 791, 944; въсего мира 630; мироу pro морю II 151.

мирьнъ τῆς εἰρήνης: мирьнѣи 474.

младеньчь adj. νηπίων infantium; pl. gen. младенечь 21.

младѣньць νήπιος infans: gen. pl. младѣнець 6; acc. sg. младѣнець 33; instr. pl. младѣнци 45.

млъва θόρυβος: pl. млъвꙑ 766.

млъчание silentium: -ье (ἠρεμία) 759.

мои ἐμός meus: neutr. sg. мое 12, 379, 419; nom. sg. f. моѣ 382, 385, 387; pl. neutr. моѣ 11; dat. pl. моимъ 743.

молити сѧ παρακαλεῖν orare: молѫ сѧ II 81, 452, 525; молѧ сѧ προσευχόμενος 670; молиши ἱκετεύεις 671; молити ἱκετεύειν 672.

море θάλασσα: 301, 565, 580.

мосии μωυσῆς moyses 69; gen. мосѣа 870 (nom. мосѣи).

мощи δύνασθαι posse: можиши 474, 477, 486; можемъ 222, 457, 540; 3. p. sg. aor. може ἠδύνατο 289, 290; ἴσχυσε 580; можаше 163, 587; можааше ἠδύνατο 165; могоуще (pro могѫще) 180; n. pl. могѫщиа δυνάμενα 198; могꙑ 583.

мрътвъ νεκρός mortuus: мрътвꙑмъ 642, 848; мрътвꙑхъ 647, 724, 748, 809, 885, 897, 904, 907; мрътвꙑми 803, 876.

мрътвьць νεκρός: мрьтвьца 730; мрътвьць 733.

мрьцати (мрьцаѭ et мрьчѫ) obscurari: не мрьчѧи ἀνέσπερος 805.

мъдлость ῥαθυμία socordia: -сти 150; -ьѭ 209.

мъзда ἀμοιβή retributio: acc. pl. мъздꙑ II 122, 710.

мъногаш͛ти πολλάκις 489.

мъногъ πολύς multus: много II 5, 480, 757, 759, 766; instr. sg. n. многомь 407; instr. sg. n. мъногомь 544; мнозѣми II 20; многое II 113; neutr. pl. многа II 120, 205; acc. pl. m. многꙑ 379; м͞ного 759; не по мнозѣ μετ' οὐ πολύ 302.

мъножити сѧ πληθύνεσθαι: множите сѧ πληθύνεσθε 422.

мъножицеѭ adv. πολλάκις II 79 (мно . . .).

мъножьство τὸ πλῆθος 724.

мꙑ ἡμεῖς: 26, 49, 53; acc. gen. насъ 41, II 11, II 59, 388; acc. нꙑ 41, 48, II 32, II 45, II 131, II 134, 359, 416, 529, 548; dat. намъ 26, 29, 58, 181, 220, 256, 275, 303, 347, 359; dat. нꙑ (scribitur нъ) 733; instr. нами 303.

мꙑсль cogitatio: II 9; мꙑсли 453 λογισμούς.

мьнѣти δοκεῖν: мнѧтъ 337; мьнитъ сѧ δοκεῖ 721.

мьчь μάχαιρα gladius: мечи 771.

мѣра τὸ μέτρον: мѣрѫ τὰ μέτρα 571.

мѣсто locus: въ мѣсто ἀντί loco 34, 123, II 9, 894.

мѧсти (мѧтѫ) turbare: мѧтетъ ταράττεται 684.

мѫдрость σοφία: **мѫдрости** 568.

мѫжь ἀνήρ: **мѫжемь** ἐν ἀνδρί 645; **мѫжъ** 891.

мѫка τιμωρία poena: **моукꙑ** gen. sg. (acc. pl.) τιμωρίαν II 53; instr. sg. **мѫкоѭ** διὰ (τοῦ τιμίου) πάθους 279; **мѫкѫ** τιμωρίαν 441 (acc. sg.) et **мѫкоу** 617; **мѫцѣ** 598, 830, 842; **мѫка** 616; **моука** 620; **мцѣ** 755.

мѫченикъ μάρτυς: **мчкмъ** dat. pl. 702.

на cum loc. graeco dat. respondet: **на рѫкоу** ταῖς ἀγκάλαις 32; saepissime autem ἐν et ἐπί: 37 (bis), 43, 44, 154, II 69, II 117, II 138 179, 250, 251, 330, 350, 351, 361, 362, 363, 367, 386, 489, 564, 670, 685, 696, 758, 789, 797, 808; cum acc. εἰς ἐπί 88, 92, 118, 128, 137, II 30, II 93, II 157, 316, 423, 426, 459, 473, 484, 491, 498, 594, 601, 615, 623, 626, 635, 648, 652, 695, 735, 767, 782.

навести ἐπαγαγεῖν: 317; **наведе** ἐπήγαγε 315.

навꙑкнѫти μανθάνειν: **навꙑкнемъ** 237; **да навꙑкнеши** ἵνα μάθῃς 323, 613.

надъ cum instr. super: II 20, 205.

надꙑмати сѧ οἰδάνειν: **надꙑмаѭ сѧ** 494.

наискорѣе superl. μάλιστα 437; cf. **скоро**.

наити venire: **наиде** 376.

наказание διδασκαλία: **-ье** II 139; **-ьѣ** 254.

наковало ἄκμων incus: **-ѣ** 780.

налагати ἐπισυνάπτειν annectere; **налагаѭтъ** 735.

намъ vide sub **мꙑ**.

напасть calamitas: **н. ми створи** ἐπηρέασέ με nocuit mihi 478.

напьсати scribere: **написана** (τοῖς γράμμασι) 688.

нарешти appellare: **нарекѫтъ сѧ** κληθήσονται 515; **нарече** ὥρισεν definivit 645.

нарицати appellare: **нарицаетъ** καλεῖ 519; **нарицаемꙑ** λεγόμενος II 93.

народъ δῆμος: 584; **народи** 768.

насладити сѧ ἀπολαύειν: 536; **насладишѧ сѧ** ἀπήλαυσαν 252; **насладиши сѧ** 509.

наслаждати сѧ ἀπολαύειν: **наслаждаѭште** 439.

наслѣдование hereditas: **-ье** 601.

наслѣдьникъ κληρονόμος heres: **-ци** 597.

наслѣдьствовати κληρονομεῖν (κληρονομίαν ἔχειν): **наслѣдьствоуѭтъ** 117.

настоѣти παρεῖναι: dat. sg. f. **настоѩштии** τῆς παρούσης 873.

наоучити διδάσκω doceo: **наоучилъ естъ** 30; **бмь наоучени вьсѣвшѧ** θεοδιδάκτως ἀνύμνησαν 3; **наоучь** διδάξας 707; **наоученъ** 69; **наоучении** 380; **наоучи** ἐπαίδευσεν II 102; ἐδίδασκεν 204; **наоучити сѧ** discere: **наоучѧтъ сѧ** 15, 16; imperat. **наоучи сѧ** 19.

начинати incipere: **начинаѭтъ** ἐπιχειροῦσι 175, 187; **начинаѭшти** ἐναρχόμενον 846.

начѧти ὑπάρχειν: **начѧтъ** ὑπῆρχεν 633.

начѧтъкъ ἀρχή initium: gen. sg. **начѧтка** ἐπιχειρήσεως 224; **начѧтъкъ** 270; **начѧткъ** 271; **начѧтокъ** 624; **начѧтъкъ** 637, 638, 639.

нашь ἡμέτερος noster: **нашъ** 511, 542, II 31, II 33; **-емоу** 127; acc. sg. f. **-ѫ** II 89, II 128, 276, 278, 909; **-его** II 133, 550, 554, 753, 755; **-ѧ** acc. pl. m. 352, 529; sg. n. **-е** 548.

не negatio οὐ, οὐκ, μή 2, 4 etc. ubique saepe invenias.

небесьскъ coelestis: n. **нбское** τῶν οὐρανῶν II 50; οὐράνιος 562; **нбскꙑ** 608, 927; **нбскаѣ** τὰ ἄνω 466.

небо οὐρανός: 576; **нбо** 556, 586; **бно** 705; gen. sg. **небесе** 797; pl. **небса** τὸν οὐρανόν 702; gen. **нбсъ** 808.

небꙑтие τὸ μὴ εἶναι: **небꙑтьѣ** 556.

невидимъ ἀόρατος invisibilis: 792; **невидимꙑими** 559.

невъзможьнъ ἀδύνατος: n. pl. **-ьнаѣ** 175; **-ьно** 186.

невѣдꙑ ἄκων: **невѣдѫшти** ἄκουσα 573.

невѣждьствие ἀπόνοια amentia: **-ьствью** 151; **-ьствье** II 112.

недвижимъ ἄλυτος: nom. pl. **недвижими** 913.

недостоино ἀναξίως 436, 440.

недѫгъ ἡ νόσος: 446; **-омь** 447.

недѫжьнъ aegrotus: **-женьнаѧ** νοσήματα II 118.

неистовьство μανία insania: **-вьство** II 124, 210, 390.

неистьлѣнъ ἄφθαρτος: **-енъ** 907.

нелицемѣрьнъ ἀνυπόκριτος: **-ьно** 547.

немилостивъ ἀπαραίτητος implacabilis: gen. sg. f. (acc. pl. f.) **-ьнѧ** II 53.

немошть ἀσθένεια: **немоштъ** 181.

немоштьнъ ἀσθενής infirmus; ἀγενής vilis: **немоштенꙑихъ** 93: f. sg. **немоштьна** 451.

ненавидѣти μισεῖν odisse; **ненавидѧште добра** 25 μισάγαθοι, (μισάγριοι) **ненавидитъ** 492.

непобѣдимъ adj. ἀήττητος invincibilis: **-ѣемь** 780.

неповиньнъ ἀθῷος innocens: **неповиньнь** 201 (οὐ . . τὸ ἐγ-

κλῆμα); acc. sg. f. непокинѫ 212, 215; nom. sg. m. непокинꙑ 804.

непользьнъ ἀνωφελής inutilis: непользьно 507.

неправьда ἀδικία injuria: -въдами II 5.

неправьдьнъ ἄσεμνος inhonestus: неправедьнꙑ 773.

непрꙗзнь διάβολος: отъ -зни 147.

непрѣстѫпьньнъ inviolabilis: -ное II 14.

непьштевати ὑπολαμβάνειν judicare: непьштюетъ 153.

нераздрѣшьнъ ἄλυτος: -енꙑми 823.

неслава ἀδοξία ignominia: -ѫ 571.

несъмрътьнъ ἀθάνατος: несъмрътнаѣ 719.

несъмꙑслънъ ἀνόητος demens, stultus: ἄλογος несъмꙑсленъ 325; voc. sg. несъмꙑслъни (pro ꙑ vide pag. 5) 17; ἀγνώμων, stolidus: несъмꙑслънꙑхъ 34—35; gen. pl. несъмꙑслънъ 123.

неоубожьнъ sine paupertate existens adv. неоубожьно ἀπτωχεύτως 41.

нечистота ἀκαθαρσία impuritas: 113.

нечистъ impurus: нечистꙑхъ II 117; нечисти ἀκάθαρτα (τὰ ἄζυμα) 372.

нечьстие ἀτιμία ignominia: нечьсти 137.

нечьсть ἀσέβεια impietas: нечьсти 577; нечьстъ 658 ἀδοξία, ignominia.

нечювьствие sensu carere: -ꙗ II 113.

ни οὐδέ, nec ни 10, 79, 81 (quater), 94, 96, 116, 123, II 12, II 106, II 131, 132 (bis), 184, 220, 221, 225, 339 bis, 366 368 bis, 399, 635; οὐχί 815; 815, ни; errore pro мꙑ 58; н 117; II 132; ни II 12, 815.

никодимъ νικόδημος 952; никодимѣ 754.

николиже οὐδέποτε, nunquam 319.

никътоже οὐδείς nemo: 114, 196, 226, 407, 408, 409 bis, 429, 430, 453; никогоже II 133.

никъиже οὐδείς nullus: -оегоже 81, 539; -ꙑиже 146; -оеже II 13.

нимь, нимъ, нимь et нихъ vide sub и (αὐτόν).

ницати φύεσθαι germinare: ницетъ 722.

ниць pronus: падѫ ници 179.

ничьже οὐδέν, nihil: ничьже 122 (occurrit e. g. et in Psalt. sin.: 36, 6).

ничьтоже οὐδέν: ничьтоже 206; gen. ничесоже 492.

новъ καινός novus: новꙑ 838; instr. новꙑм(ь) 27; acc. sg. новоѭ 29; neutr. pl. новаа τὰ νέα 840.

нога πούς: dual. нозѣ 397.

носити ἔχειν: ношахѫ 169; носитъ φέρει 574; носѧ 411.

нощь νύξ: нощьѭ 681; нощъѭ 883, 884, 953.

нъ ἀλλά sed 10, 103, 136, II 7; II 29, II 35, II 37, II 38, II 73, II 75, II 80, II 133, II 153, 180, 188, 209, 215, 237, 277, 279, 325, 326, 333, 348, 375, 403, 416, 434, 442, 446, 450 (pro не), 451, 454, 456, 465, 482, 483, 488, 512, 521, 524, 533, 567, 586, 614, 616, 618, 637, 656, 733 (pro нꙑ), 734, 735, 779, 781, 784, 815, 829, 857, 893, 895, 903.

нꙑнѣ adv. νῦν, nunc 9, 190, 367, 411, 412, 413, 749, 765, нꙑн 552.

нѣстъ vide sub ѥсм.

нѣчьто aliquid: нѣчьто 498.

нѫдити ἀναγκάζω: нѫдѧштаꙗ 365; нѫдѧштю 369; нѫдѧтъ 656.

нѫжда ἀνάγκη: нѫждеѭ 194, 195, 196.

о cum loc. περί de: 8, 121, 222, 237, 248, 249, 367, 387, 433, 434, 508, 586, 615, 694, 725, 753 bis, 754, 780.

оба ἀμφότεροι: оба на десѧте οἱ δώδεκα II 93; gen. обою II 93; обѣма 864, 871, fem. обѣ τὰ δύο 845.

обетъшати παλαιοῦσθαι veterascere: обетъша 838.

обидьливъ ἄδικος injustus: обидьливи 117 (hoc adiect. habet et Sav. kn. matth. 5, 45 pro неправьдьнъ).

обидѣти ἀδικεῖν iniuria afficere: не об . . . 93; обидѣлъ 488.

обиновати (κυκλοῦν), circumdare, amplecti: обиноуѩ 89.

облагати сѧ περιβάλλεσθαι: облагаѩ 562.

обладати ἄρχειν imperare: обладанъ 147; δεσπόζειν: обладаѭшта 947.

облакъ νεφέλη nubes: на облацѣхъ 44.

областъ ἐξουσία: II 116; областъ 204.

обличати κατηγορεῖν accusare: обличаѭтъ 913; acc. sg. m. обличаѭштъ ἀποφθεγγόμενος compellare 729; обличаание сѧ ἐλέγχεσθαι argui 580.

обличитель accusator: обличителю κατήγορε 691, 715.

обогатити πλουτίζειν, ditare: обогатитъ 41.

образъ τύπος: 322, 343; σχῆμα 416; -оу 324; nom. pl. -и 835; -а 464; -омь τρόπῳ 459.

образьнъ adj. τυπικός: образьнаѣ 331.

обратити ἐπιστρέφειν converto: **обратите** ἐπιστρέψατε 3—4; **обрати** στρέψον II 111; **обрати** μετέβαλε 191.

обрѣзати περιτέμνειν: **ни обрѣзани** ἀπερίτμητοι 339.

обрѣсти (**обрѧщѫ**) invenire: **обрѣсти** 540; εὑρεῖν 583; **обрѣтъши** εὑρών 594; **обрѣте** (εὑράμενος) 605; ἀνεκτήσου 598; **обрѣтъ** μηχανησάμενε 704.

обрѣтати εὑρίσκειν invenire: **обрѣтаетъ сѧ** 59, 125; **обрѣтаѭщиихъ сѧ** 76; **обрѣтаѭштиѩ** (pro **-еѩ**) **сѧ** 145; **обрѣтаахѫ** 169.

обънищати πτωχεύειν pauperem fieri: **обнищаѭтъ грѣхъми** II 4, male πιαίνεσθαι saginari, interpres πένης in mente habuit (Mikl.)

обычаи ἦθος mos, consuetudo 94, II 138; **обычаѣ** II 130, II 132.

обьштение κοινωνία: **-ье** II 138; **объштенье** συγγένεια 324; κοινωνίαν 547.

обьштъ καθολικός: **обьшти съньми** 103.

обьштьникъ κοινωνός particeps: **обештъникы** 513.

обѣсити κρεμαννύναι: **обѣсихомъ** 352: **обѣшъшиѩ** τοὺς κρεμάσαντας 685.

обѣшати κρεμαννύναι: **обѣшаетъ** 684.

обѣштавати сѧ ἐπαγγέλλεσθαι: **обѣштаваетъ сѧ** 932.

обѣштати ἐπαγγέλλεσθαι polliceri: **обѣштанымъ** 549.

обѧтрѣти (= **обыѧтрѣти**) **сѧ** φλεγμαίνειν ardere: **обѧтрѣѭщи сѧ** 495.

овъ ὁ μέν 325, 326, 390; ὁ δὲ 325; **ова** τὸ μὲν (sc. πάσχα) 845; **ови** (ὁ μέν) 851; **ови** (ὁ δέ) 852; (οἱ μέν) 853 et 855; οἱ δὲ 857.

овьча πρόβατον: 326 bis; gen. **овьчате** 313.

огнь πῦρ ignis: **огнь** 107; **огнь** II 12; **огню** 153; **огнъ** 928.

одръжати συνέχειν: **иже одръжитъ** τὸν . . συνέχοντα.

ока(л)нъ ἄθλιος: **ока(л)ны** 735.

оклеветати κατηγορεῖν: **оклеветаѭтъ** κατηγορήσωσι 190.

око ὀφθαλμός, oculus: acc. **очи** II 133; gen. dual. **очью** 4—5.

олокавътомата ὁλοκαυτώματα: 160 (alibi et **-матъ** m. g.).

онъ ἐκεῖνος ille 56, 199, 248, 249, 402, 475, 694; nom. pl. m. **они** 484; **ономоу** 488.

опрѣсньнъкъ m. τὸ ἄζυμον: **опрѣснъкы** 338; **опрѣсньци** 372.

органъ τὸ ὄργανον: **органы** 352, 355.

орѫжие n. μάχαιραι gladii: instr. pl. **орѫжи** II 157; pl. **орѫжьѣ** τὰ ὅπλα 769.

освѧтити ἁγιάζω sanctificare: **остѧтъ** 12, ἁγιάσουσι cf. **свѧтити**.

осило ἀγχόνη laqueus: **осила** 716.

ослабити παραιτεῖσθαι gravari: **не ослабилъ естъ** οὐ παρῃτήσατο 475.

ослѣпити excoecare: **ослѣпи** πηρώσασα II 133, **ослѣпи** ἐπήρωσε 172.

оставити παριέναι omittere: **оставиши** 136; **остави** 498 ἄφες; **оставльше** 648; **оставити** 502.

оставление ἄφεσις: **въ -ье** εἰς ἄφεσιν 383.

остати λείπεσθαι: **нѣ остало** (οὐδὲν ἐνέλειπε) 205; **остати** ἀναστέλλειν τινά τινος 224.

остѫпати ὑποχωρεῖν loco cedere: **остѫпаетъ** 833.

остѫпити πολιορκεῖν obsidere: **остѫпи** 740.

осѫдити κρίνειν, καταδικάζειν condemnare: **осѫдитъ сѧ** 126; **осѫжденымъ** 590; τοῖς καταδίκοις 633, 638, 826, **осѫжденъ** 606, 825, 933; **осѫждена** 934; **осѫжденыихъ** τῶν καταδίκων 640; **осѫжденыѩ** 770.

осѫдьнъ adj. τῆς καταδίκης: **осѫдьны** 589.

осѫждати καταδικάζω condemnare: **осѫждаѭште** 636.

осѫждение κρίμα condemnatio: **-ью** 153, 638; **-ье** 431, 631, 673.

отрокъ παῖς: pl. dat. **отрокмъ** (= **омъ**) 1; nom. pl. **отроци** 35; acc. pl. **отрокы** 26.

отрѣшати λύειν: **отрѣшаание** 606.

отъ cum gen. παρὰ ab, ἐκ: **отъ него** 19, 39, 43, 63, 69, 75, 101, 146, 147, 150, 157, II 11, 15, II 28, II 57, II 58, II 87, II 90, II 91, II 92, II 130, II 137, 174, 183, 184, 192, 255, 261, 270, 282, 285, 299, 359, 462, 531, 556, 626, 673, 681, 717, 754, 764 bis, 767, 790, 797, 798, 800, 850, 854, 857, 858, 859, 865, 882, 892, 904, 916, 919, 924, 927, 928, 939, 951; **отъ селѣ** nunc 124; **отъ толѣ** ab illo tempore 427.

отъбѣжати φεύγειν, fugere: **отъбѣжимъ** (pl.) 68.

отъврѣзати ἀνοίγειν: **отъврьзаѭтъ сѧ** 799.

отъврѣсти aperire: **отврьзъшю** 595 παρανοιχθείσης 595; **отврьзы** 694 (vide notam); **отвръзе** ὑπανοίξας 703; **не отвръстомъ** ἀδιανοίκτων ὄντων 917.

отъврѣшти (**-врьгѫ**) διαλύειν: **отъвръжемъ** (**гнѣвъ**) 542; — **сѧ** βδελύττεσθαι abominari: **отъврьгѫ сѧ** 108.

отъвѣтъ responsio: отъвѣта (fortasse pro извѣта excusatio, graece aliter) 725; безъ отъвѣта ἀσύγγνωστος 491.
отъвѣштавати respondere: отъвѣштаваетъ 627 (ἀποφαίνεται).
отълѫчити ἀφορίζειν: отълѫчена gen. sg. m. ἀφωρισμένην 262.
отъмѣтати abjicere: отъмѣтаетъ 629.
отънѫдь omni modo, omnino 139 (отънѫдъ).
отъпоустити ἀφιέναι dimittere: отъпоустиши 137, 486; отъпоустити (гнѣва) 477.
отъпоуштение: въ -не грѣхомъ λυτρὸν 393.
отърешти ἀποκρίνεσθαι respondere: отърекъшю 129; — сѧ ἀποτάττεσθαι renunciare: отрече сѧ 392.
отъстоѣти ἀπέχειν distare: отъстоитъ 149.
отъсылати ἀποπέμπειν: отъсылахѫ 853.
отъѣдъ ἀντι-φάρμακον 599.
отьць πατήρ pater: о҃ці 2; о҃ци 138; instr. о҃цьмь 552, 92; gen. о҃ца 87, 554; dat. о҃цю 83, 864, 908.
отѧти λυτροῦσθαι: 283; отѧто естъ ἀνῄρηται 341.
оубожати πτωχεύειν pauperem fieri: оубожавъ (Supr. 240, 21: обоубожавъши) 40 (ὁ πτωχεύσας).
оцѣпенѣти ναρκᾶν obtorpescere II 99.
очистити mundare: да очистимъ ἐκκαθάρωμεν 454; очиштьше καθαίροντες 542.
очиштати purgare: оучиштаетъ pro очишт . . . II 89; очиштаѭи καθαίρειν II 119.
очиштение καθαρὸν συνειδὸς: -ньмь 405.

павлъ paulus: павълоу 111, II 10; павъла II 54; павелъ II 82, II 142, 284.
падание κατάπτωσις: паданиемь 180.
падати cadere: падааше πρὸς πτῶσιν μεθίστατο 612.
пакость damnum: п. творилъ еси ἔβλαψας 489.
пакы πάλιν iterum: 42, 62, II 3, II 52, II 84, 380, 603, 726, 877, 885.
памѧть μνήμη 309, 366; памѧти -имъ ὑπόμνησις 318.
параскевьћии ἡ παρασκευή dies veneris: параскевьћиѫ 555.
пасти cadere: падѫ ἔπεσον 179.
пастырь ποιμήν: пастыри 894, 896.
пасха πάσχα 279, 331, 333, 375; пасхѫ 247, 261, 322; пасхѫ 258, 269, 276, 281, 293, 294, 297, 311, 332, 337, 340, 363; пахсхѫ 269; dat. sg. пасцѣ 323; gen. sg. пасхы 374; dual. пасцѣ 845.
патриарховъ adj. poss. patriarchae: -кѫ II 27.
паче μᾶλλον potius (saepe cum gen.); 88 II 37, II 45, II 64, II 124, 450.
пелена σπάργανον fascia: пеленъı 622, 887; пеленами 888.
петръ petrus: петроу 690.
печальнъ κατηφής: II 36; -ь II 72.
печать m. σφραγίς sigillum: nom. acc. pl. печати 735, 913; gen. pl. печати 737, 738; dat. pl. печатомъ 915, 918.
пилатъ πιλᾶτος 628, 843; пилата 939; пилатоу 923.
пилатовъ adj. poss. пилатовы 827.
питѣти (питати) τρέφειν: питѣѭштаго 946.
пишта cibus τροφή 442, 444, 448; пиштѫ II 28 ἑστίασις epulum.

плакати сѧ θρηνεῖν lugere: II 46, II 65; плачи сѧ δάκρυσον II 74; плакахомъ сѧ ἐκλαύσαμεν 351.
пламеньнъ φλογός, φλόγινος, flammae flammeus: пламеньнѣ 67.
пламы φλόξ flamma: пламене 67.
плодъ fructus: плодъ творити (πρὸς παιδοποιίαν) 424; п. створи ἐκαρποφόρησεν 590; γεώργιον 711.
плънъ plenus: 449; плъно γέμον 943.
плъть σάρξ: плъть 851; плъть 909; плътьѭ 761, 762.
плътьскъ σαρκός carnis: плътьсцѣ 151; плътьскаа 817.
плѣнити αἰχμαλωτίζειν: плѣньшимъ 347; плѣниша 355; плѣньши οἱ αἰχμαλωτίσαντες 358.
плѣньникъ αἰχμάλωτος: съ плѣньникы 806.
по cum dat. κατὰ c. acc. по словеси κατὰ τὸν λόγον 7; по г҃и ὑπὲρ δεσπότου 681, 706, 723; cf. et 125, 143; cum loc. (μετὰ c. acc.) II 41, 755, 900, 904; по мнозѣ 302; по томьже εἶτα 86; по срѣдѣ ἐν μέσῳ 351, 574, 861, 862, 863, 866, 867, 869, 870, 871, 873, 875.
по чьто διὰ τί 191, 192, 232, 311, 466, 478; пой pro по 62.
побѣда νίκη: побѣдѫ 615.
побѣдити vincere: побѣждъшаго 602; побѣждъша τροπαιοῦχον 748.
побѣдьнъ adj. νίκης: побѣдьнѫ 654.
повелѣвати jubere: повелѣваѭштаго II 151.
повелѣние νεῦμα: instr. -ньмь II 153; -ньмь προστάγματι 564; -не ἐπίταγμα 294, 321; -ие 296; повелѣнью βούλημα 724.

повинънъ ὑπεύθυνος reus: съ повинънъми 804; acc. sg. m. повинна 152.
повити κατατυλίττειν involvere: повьетъ 888.
поврѣшти ῥίπτειν: поврьже 211, 227.
повѣдати διηγεῖσθαι: повѣдаетъ 240.
поганъ gentilis ἐξ ἐθνῶν: поганомъ 98; gen. pl. поганъ 850, 854, 858 (ter ἐξ ἐθνῶν).
поганьскъ ἐθνικός gentilis: ὁ ἐξ ἐθνῶν: поганъскъ... обычаи 94; поганъскъıна 95; поганьсции 843.
погребение ταφή sepultura: -ье 889, 903, 935; loc. погребении 753.
погоубити perdere: погоуби ἀπώλεσεν 243, 786; погоубітъ 450.
погыбнѫти ἀπόλλυσθαι perire: погъıбъшъ 698; acc. sg. m. погъıбъши 697.
подвижати κινεῖν: подвіжа ἐκίνησε II 98.
подоба decor: нѣстъ ми на -ѫ οὐκ ἔστι μου ἄξιος 88.
подобати δεῖν, oportere: подобаетъ 105, 114, II 64, 206; подобаше 193.
подобити сѧ ἁμιλλᾶσθαι certare: подобітъ сѧ 561.
подобьнъ 1. μιμητής: подобьни II 55; 2. подобьно врѣмѧ εὐκαιρία: подобна врѣмене 244; instr. sg. n. подобномь decens 406.
подъ praep. c. instr. sub: подьними 79; подъ 90, 286, 790, 811; cum acc. ὑπό: 787, 798.
подъклонити κλῖναι 264.
подѣлие πάρεργον accessio: -ье 704.
пожрѣти, -жръти sacrificare: пожьрі 311.

пожьдати μένειν: пождѣмъ μείνωμεν: 747.
поздѣ βράδεως sero 712, 921; ὀψίας (γενομένης) 935, 948.
познати γιγνώσκειν cognoscere: познахъ 84; ἔγνων 672; познаі 732; познанъ 863.
позорьникъ θεατής: позорьникъı 741.
позьрѣти connivere, sinere: позьрѧштаıа 104.
поити πορεύεσθαι: поідѫтъ прѣдъ προπορεύσονται 303.
показати punire (opp. позьрѣти): показаıѫштіхъ 105; показаıа δεικνύς II 69; 522, 711 δείξας; показашѧ ἀπέδειξαν 181; показахъ ἔδειξα 186; показа εἰσήγαγε 198; показатı ἐπιδείξασθαι 207; показа 401.
покланѣние adoratio (προσκυνεῖν): -ье 578.
покланѣти сѧ προσκυνεῖν: покланѣıѫштимъ сѧ 579.
поклонити сѧ προσκυνεῖν adorare: поклоні сѧ προσκύνησον 731.
покръıвати καλύπτειν tegere: покріваше 56.
покрыти καλύπτειν tegere: покриетъ 137.
покоушати сѧ πειράζειν tentare: покоушаıа сѧ 152.
полагати сѧ κατατίθεσθαι: полагаетъ сѧ 920.
положити πηγνύναι: положь πηξάμενος 619.
польза utilitas: acc. sg. пользѫ II 71; ни . . . намъ польза творітъ οὔτε . . . ἡμᾶς ὠφελεῖ 220; пользѫ імѫтъ utilitatem habent 439.
помазати ἐπιχρίειν: помазахъ 314.
помиловати οἰκτείρειν: помилова 573; помиловавъ οἰκτείρας 598.

помоштьникъ συστρατιώτης: -ъниче 690.
помъıшлıати λογίζεσθαι reputare помъıшлıаѣѭште 82; помъıшлѣıа 155; II 40.
помьнѣти meminisse: помнѧште μεμνήμεθα II 80; не помнитъ οὐκ ἀφίησιν, μεμνῆσθαι II 131; да помнимъ μνημονεύωμεν 526; не помниши ли ἐπελάθου 668; помнѣахѫ ἐμνημόνευον 858; sed et помьнимъ сѧ errore pro потъштимъ сѧ σπουδάζωμεν 222 (cf. pag. 5).
помѣнѫти μνησθῆναι: помѣнеши 497; помѣнѫ ἐμνημόνευσε 521; помѣни μνήσθητι 662, 666, 689.
понеже ὅτι, ἐπεὶ quia: 183, 217, 306, 336, 530, 592, 848.
понести βαστάζειν gestare: понесе 943.
попьрати πατεῖν conculcare: попьрана сѫтъ πεπάτηται 342.
пораждати сѧ ἀναγεννᾶσθαι: пораждаетъ сѧ 885, 886, 918.
порождение ἀναγέννησις: -ье 882, 897; -ью 914.
порозьство ἀναγέννησις: -ьствоу 878.
послоушание ἀκοή, ὑπακοή obedientia: -ьѣ II 1; -ьемь 543.
послоушати ὑπακούειν obedire. 15; послоушати 201; послоушаи II 53; II 135, 177, 495; послоуша 225; послоушаемъ 239, 921; послоушаıѫштимъ 524.
послѣжде adv. postea: ἔσχατος 713.
поспѣшити εὐοδοῦν felicem successum praebere: поспѣши 56.
посрамити сѧ pudore affici: посрами сѧ 463.
поставити καθιστάναι statuere: поставлѭ II 20; поставишѧ

ἔστησαν 229; поставилъ естъ ἔστησεν 643; постави ἐπίστησον 739.

постигнѫти φθάνειν venire: постиже II 62.

постилати ὑποστρωννύναι, sternere: постилаахѫ 36.

постъ νηστεία jejunium: постоу 106.

постыдѣти αἰσχύνειν pudefacere; — сѧ αἰσχύνεσθαι pudefieri: постыдитъ сѧ αἰσχυνθήσεται 9.

посълати ἐξαποστέλλειν: посъла 285.

посѣщение ἐπίσκεψις insectio: -ние 797.

посѫждение dijudicatio: -ние 140.

потаити abscondere, celare: потаеныи ἀπόκρυφος, 954; потаина κρυπτός 954; потаеноумоу τοῦ κρυπτοῦ 966.

потомь εἶτα: 176, 392.

потъкнѫти сѧ προσκρούειν, -κόπτειν, impingere: aor. потъкѫ сѧ 776, 779.

потьпѣга λελυμένη uxor dimissa: потьпѣзѣ 132.

поучити сѧ μελετᾶν meditari: поучиша сѧ 774.

похвальнъ ἐπαινούμενος laudabilis: похвальноумоу 706.

похвалѣти προανευφημεῖν celebrare: похвалѣѭщита 52.

похоть ἐπιθυμία desiderium: похотиимъ pro похоти имъ 124 (vide pag. 16).

почьтение τιμή: почьтениемь 569; τοῖς τιμωρημένοις errore 570, vide notam.

поштение νηστεία jejunium; ἄσκησις exercitatio: -ниѭ 111.

правы adv. καλῶς recte II 141.

правьда ἀλήθεια, δικαιοσύνη veritas iustitia: правъда II 3; правъдѫ 61, 275; правъды 86, II 19, 520, 640; instr. правъдоѭ 645; правъдѣ 692.

правьдьникъ δίκαιος: праведьника 931.

правьдьно adv. juste: праведъно 641.

правьдьнъ δίκαιος justus: праведъна 63; праведъныхъ 63; праведъное τῆς δικαιοσύνης 328, 949.

прагъ φλιά limen: прагы 314.

праздьникъ ἑορτή 318, 373; въ праздьникы 308.

праздьновати cessare: праздъноуетъ 335.

прибытъкъ κέρδος: II 51.

привести adducere: приведетъ 468; приведе 908 προσήγαγε.

приводити adducere: приводиши φέρεις 743.

привръщи сѧ προσκόπτεσθαι impingi: aor. привръгѫ сѧ 778.

призъвати καλεῖν: призъвана καλούμενον 557.

приимати δέχεσθαι accipere: приимаѫ 74; приемлетъ 631, 887, 890; приемлемъ 531; приемлѭтъ 441; приемлѧ 578; n. sg. f. приемлѭщиѣ 452; приемлѭщи 435, 438; приимахѫ 298, 855; vide et приѩти.

приити ἐλθεῖν, ἔρχεσθαι, venire: пришедъи ὁ ἐρχόμενος 42; пришедъ 591, 713, 953; пришедъшѭ 333; пришедъши 335; придетъ 68; придѫ (aor.) II 157, 842; приде 233, 512, 922, 936, 950, 952; придъ 282; приди pro приде 510; придѣте 744.

прикладъ σύμβολον: 655.

приложити сѧ συγκαταθεῖναι se accommodare: imper. -жите сѧ 23.

прилѣпити сѧ cum loc. γαμεῖν: прилѣпѣ сѧ 131.

примирити καταλλάττειν reconciliare: примиритъ 510.

примыслити ἐπινοεῖν: примыслъше 649.

принести προσφέρειν adferre: принеси πρόσφερε 501; принесена бъістъ προσενήνεκται 508; принесъ (προσενέγκας) 571; принесе προσήγαγεν 902.

приносити προσφέρειν: приносиши 496; приношахѫ 856; приносити προσάγειν 585.

приношение oblatio: -ниѣ 464.

приобрѣсти ἀνακτᾶσθαι: приобрѣте ἀνακτησάμενε 699.

приобьштити κοινωνεῖν communicare: приобъштити 48.

присно ἀεί: 371, 526; прис҃ 552.

приступити, приступати προσέρχεσθαι: приступиша προσῆλθον 245; да приступимъ προσέλθωμεν 405, 544, 749; приступити προσιέναι 404; приступаемъ 455; приступаеши προσέρχῃ 463.

присѧга iusiurandum -гы 95.

притѣкати προστρέχειν: притѣкаахѫ 852.

приходити παραγίνεσθαι venire: приходитъ 798.

причитати προσαριθμεῖν: причитаетъ сѧ (τὴν ψῆφον διαδέχεται) 628; причитаѭщите 656.

причѧстие communio: -стие 96.

причѧстити сѧ participem fieri 545.

причѧстьникъ particeps: причѧстьникъ бывание μετέσχε 395; причѧстьника і створи (μετέσχεν) 399.

причѧштати сѧ μετέχειν: причѧштаиши сѧ μετέχεις 506.

причѧштение κοινωνία: -ние 658.

пришьствие adventus: пришествие 428.

пришьстие παρουσία adventus: пришестие 793.

приѩти ὑποδέχομαι, excipere:

приѩти 200, 925, 926, 927, 928, 941; примеши 71; приїметъ 431; приметъ 726; приѩмѣте 802; приѩсте II 57; приѩтъ 32, 225, 271, 432, 889, 909, 940; приимъ 378, 641, 946; приимъши 593; приимъі 614; приимъ 938; приемъше 75; vide приимати.

проглаcити προαναφωνεῖν, praedicere: прогласи προανεφώνησεν 8; прогласѧтъ 29.

прогънати σκυλεύειν praedari: прогънавъі ὁ σκυλεύων 738.

продати πωλεῖν: продастъ 391; продавъшю 394.

прозьрѣти oculis donari: II 120.

проити διαβῆναι: проидѫ διέβησαν 301.

прокаженъ (проказити) λεπρός leprosus: -ънѧ II 119.

проклѧти (-клънѫ) καταρᾶσθαι exsecrari: проклѧли сѫтъ 103; прокленьше 107.

пролити ἐκχεῖν: пролітъ sup. 233; пролишѧ 484; проливъшимъ 485.

проповѣдатель κῆρυξ: 661; проповѣдателѣ 742.

проповѣдати κηρύττειν: проповѣдаетъ 584; — сѧ 836; проповѣдаѭште 674; проповѣдахѫ προσεκηρύττοντο 859; проповѣдаемъ 870.

проповѣдь κήρυγμα: 813.

проповѣдѣти προαναφωνεῖν praenunciare: проповѣдѣ 21; проповѣждь κήρυξον 832.

пророкъ προφήτης propheta: nom. sg. 9, 69; acc. sg. -а 17; gen. sg. -а 157; dat. pl. -омъ 91; acc. pl. -ъі II 59; gen. pl. -ъ 869; cf. фронитоу 134.

просвьтѣти сѧ (-свьштѫ) ἐπιφαίνειν: просвьтѣ сѧ 58.

просвѣтити φωταγωγεῖν: просвѣтити 588; просвѣтилъ естъ ἐπεφάνη 813.

просити αἰτεῖσθαι: проси 923; просѧ 925; прошааше 925.

прославити δοξάζειν: прослави δόξασον 832.

прослъзити сѧ δακρύειν: прослъзи сѧ II 37.

просто ἁπλῶς 613.

простьрѣти ἅψασθαι II 28; παρατεῖναι простьрѣти 523; море простръто θάλατταν ἡπλωμένην 566; простерь ἐκτείνας 695; простеръ 696.

противити сѧ repugnare: противилъ сѧ еси οὐκ ἠνέσχου 348; противите сѧ ἀντιπίπτετε 371.

противление ἀπείθεια contumacia 18—19. (Supr. 240, 4: ослоушаниꙗ дѣлꙗ).

противьнъ ἐναντίος oppositus, contrarius: противънънѧ 119; acc. противна 470.

прооучати docere: 92.

процвисти (-цвьтѫ) ἐπανθεῖν efflorescere: aor. процвисѧ 840.

процвитати ἐπανθεῖν: процвитаетъ 834.

прочь adj. λοιπός reliquus: gen. pl. прочихъ 239.

пръвосътворенъ primus creatus: -аго 694.

пръвъі πρῶτος primus: пръвъі 70, 623; прьвое 900; πρῶτον primum 44; пръвоумоу 155; nom. pl. m. прьвии 894; nom. pl. m. прьвıи 895.

пръвѣе πρότερον, πρῶτον, prius: прьвѣе 43, 713; пръвѣе 699.

пръвѣньць πρωτότοκος: прьвѣньць 902; пръвѣнець 907.

прѣбъівати permanere: прѣбъіваемъ II 89; прѣбъіваѭтъ ἐπιμένουσι 188; прѣбъіваетъ 400; прѣбъіваше ἐπέμενε 402.

прѣвъішьнь ὁ ὑπεράνω: прѣвъішнии 807.

прѣвѣчьнъ προαιώνιος aeternus: прѣвѣчьнаго 32; прѣвѣчьнъі 40.

прѣдадителевъ adj. poss. traditoris: -ево II 30, 238.

прѣдание ἡ προδοσία: -ьѣ II 70; -ью II 156; -ье 242: loc. -ьı 248.

прѣдати παραδοῦναι: 164, 165; прѣдамь II 95, II 101, II 112, II 114, II 123, II 146, 171, 216, 229; прѣданѫѭ 393; прѣданъ II 33, II 37, II 73, II 76, II 155; прѣданаего II 38; прѣданаго II 75; прѣдавъшаго II 38, II 75; прѣдавъі ὁ προδούς II 77; прѣдавъ 212, 215; прѣдастъ II 127, 185, 210; прѣдаастъ 245; прѣдалъ 385, 733.

прѣдаѣти παραδιδόναι: прѣдаеши παραδίδως II 149; прѣдаѭ сѧ ἐμαυτὸν παραδίδωμι 190; прѣдаше pro -еши II 115; прѣдаѣше 377.

прѣдъ cum instr. поидѫтъ прѣдъ нами προπορεύσονται ἡμῶν 303.

прѣдълежати προκεῖσθαι: прѣдълежѫштаа τὰ προκείμενα 414, 420.

прѣдъстоѣти προκεῖσθαι: -стоѩштѧѩ gen. sg. f. 536.

прѣдѣлъ ὅρος finis: 619 τοὺς ὅρους.

прѣжде πρότερον prius: 75, 387, 508.

прѣзьрѣние superbia: прѣзьрьрѣнье errore 156.

прѣзьрѣти despicere: прѣзьрѣ II 2.

прѣисподьнь ὁ κατωτάτω infimus: съ прѣисподьними 807.

прѣити παρέρχεσθαι: aor. прѣидѫ 840.

прѣлагати transponere: прѣлагаѭтъ male pro προσάπτουσιν (adjiciunt) 651.
прѣложити μεταβάλλειν mutare: прѣложитъ μεταβαλεῖ 10 (Supr. 239, 26: мѣнитъ).
прѣломити κλᾶν: прѣломь κλάσας 378.
прѣльстити decipere: прѣльштенꙑѧ (male pro πλασθέντας) 598.
прѣлюбꙑ adulterium (cf. et Jagić Cod. Mar. pag. 438): п. творити μοιχευθῆναι 131; п. дѣетъ μοιχᾶται 132.
прѣмрачьнъ πανέσπερος: прѣмрачънѫѭ 787.
прѣмѣнити ἀμείβειν mutare: прѣмѣнилъ 619; прѣмѣнь сѧ 717.
прѣмѫдрость σοφία: 607.
прѣпрость adv. ἁπλῶς 814.
прѣсѧти excedere, transcedere: прѣсѧѭштъ ὑπερβαῖνον 571; прѣсѧ ἤσχυνε superabat 568.
прѣставити παύειν sedare: 287; прѣстави ἔπαυσεν 288.
прѣстати desinere: прѣста 174; не прѣста . . отъ стоуда οὐδὲ . . καθίκετο τῆς ἀναισχυντίας 183; прѣста πέπαυται 328.
прѣстаѣти παύεσθαι: прѣстаѭшти 846 (nom. sg. f.).
прѣстолъ θρόνος, thronus: на прѣстолѣ 37.
прѣстоѣти παρεῖναι: прѣстоитъ 411, 412.
прѣстѫпьнъ ὁ τῆς παραβάσεως: -пьнаѩ 595.
прѣходити περιάγειν circuire: прѣхождаахѫ 581.
прѣѩти λαμβάνειν: да прѣиметъ 461.
псалтꙑрь psalterium ψαλτήριον 353.
псалъмъ ψαλμός: псалмъ 366; acc. pl. псалъми 354.

поуштати ἀφιέναι dimittere: поуштати 128; поуштаѭ 129; поуштаѭтъ 632.
пьсание γραφή, scriptura, scriptum: пьсаньмь 55; пьсанѣ ἐπιγραφῆς 673.
пьсати γράφειν scribere: пишетъ 146; псанѣмь 149.
пѣна ἀφρός spuma: въ пѣнꙑ εἰς ἀφρόν 779.
пѣснь ᾠδή canticum: acc. пѣснь 20, 30, 347, 360; acc. пѣснъ 27; acc. p. пѣсни 54; gen. sg. пѣсни 362; instr. sg. пѣсньѭ 703.
пѣсньнъ ᾠδῶν: пѣсньнъихъ 359.
пѣсъкъ ψάμμος: пѣскомь 565.
пѣти κελαδεῖν: 357; поемъ 53, 360; поите 347, 359; поѣхѫ 354; поеши 362.
пѫть ὁδός via: 594; dat. sg. пѫтоу 62; пѫти 596.

рабии adj. servilis: рабье 327.
рабъ δοῦλος servus: рабе II 19; съ рабꙑ 802.
равьнъ ἴσος aequalis; равьно 485.
ради praep. c. gen. postponitur; graece διὰ cum acc. et ἕνεκεν c. gen.: 8, 11, 41, 53, 86, 89, 118, 157, II 13, II 38, II 39, II 40, II 43, II 49, II 67, II 75 bis, II 82, II 90, II 105, II 114, 267, 271, 274, 282, 288, 289, 291, 292, 296, 328, 330, 344, 465, 472, 475, 478, 503, 504, 509, 511, 519, 520, 952.
радовати сѧ ἀγάλλεσθαι: радоуите сѧ 800; χαίρετε 898; радоуи сѧ χαῖρε 898.
радость χαρά gaudium II 21.
раждати generare: раждаема γενόμενον 285; раждаѭ сѧ τικτόμενος 867; раждаетъ сѧ γεννᾶται 884.

разбойникъ λῃστής latro: nom. acc. sg. -ъ 660, 664; dat. sg. -никоу 872; voc. sg. -че 664, 667, 690, 692, 700, 708, dat. dual. -ома 872; acc. pl. разбоиникꙑ 656.
разбойскъ adj. latrocinii: acc. pl. f. разбоискꙑѩ 710.
разбойство λῃστεία разбоиствоу 707.
развѣ praep. c. gen.: развѣ словесе любодѣйнаго 130 (παρεκτὸς λόγου πορνείας Matth. V, 32).
раздроушение λύσις: -ие 618, 720.
раздрѣшати solvere: раздрѣшаѭште 78; раздрѣшаѭи ὁ λύων 736.
раздрѣшити λύειν: раздрѣши 460; раздрѣшитъ 629, 737; раздрѣшь λύσας 784.
раздѣлити сѧ διαιρεῖσθαι: раздѣлише сѧ διαιρεθεῖσαν 301.
разити сѧ διαλύεσθαι dissolvi: aor. разидѫ сѧ 779.
разлѫчение separatio: -ие 106 (cf. разлѫчити).
разлѫчие διαφορά: -чие 255.
разлѫчати χωρίζειν separare: разлѫчаете сѧ 133.
разлѫчити χωρίζειν separare: разлѫчитъ II 11; разлѫчи сѧ 905.
разорити λύειν: разори ἔλυσε 292; разорена естъ κατεσκάπται eversae 341; разорена бꙑваше κατεστρέφετο 609; κατεδικάζετο 610; разорено естъ καταλέλυται 343; разорена бꙑстъ ἐλύθη 376.
разоумъ σύνεσις, intellectus 14; -ѣ (бжи θεογνωσία) 24; -омь 53; -а 574.
разоумьнъ εὐγνώμων: -мьноумоу 878.
разоумѣти γιγνώσκειν, συνιέναι cognoscere, intelligere: -ѣѭтъ 13 γνώσονται; -ѣхъ 85;

-ѣемъ 219, 810 (μανθάνομεν 219, γνῶμεν 810); разоумѣвъше II 7; разоумѣі 223 ἐννόησον; 465 (ἐννόησον).

разликствие διαφορά: разликствие 238.

раи παράδεισος 698, раю 693.

раскопавати ἀναρύττειν effodere: раскопаваемъ 58.

распинати σταυροῦν: распинаѫщите 660; распинаемъ 677, 679; распинаѭщихъ τῶν σταυρούντων 681.

распѧти σταυροῦν: распѧтꙑ 416; распѧтъ 665; распѧтаго 662; распѧлъ 482.

растити сѧ αὐξάνεσθαι: растите сѧ αὐξάνεσθε 421.

рачии comparat. gratior: acc. fem. рачьшѫ 143.

рещи λέγειν, φάναι, λαλεῖν: 366; речеши 313; речетъ 287, 565; рьци 193; рьци 340, II 101; II 114; II 148, 361, 478; рече 159, II 39, II 61, II 94, 168, 378; рѣхомъ 360; рекꙑ 170; рекъше 140; реченъ 425; речено 423; реченое 524.

родителевъ genitoris προγονικός: 698.

родити сѧ τίκτεσθαι: роди сѧ ἀπετέχθη 623; γεγέννηται 916; рождь сѧ 889 γεννηθείς.

родити curam gerere: не родѧ 434 bis.

родъ συγγένεια: рода II 132, 283; чска рода τῶν ἀνθρώπων 593; dat. sg. родоу 424, 600; родъ нашъ ἡμῶν τὴν φύσιν 510; родъ чскъ τά γένη 596.

рождьство γέννησις: рождьство 887, 893, 895, 900.

рожьство γέννησις: рожьство 881.

розьство γέννησις: 877; τόκου розьствоу 879.

рънътати γογγύζειν murmurare: рънънтѫщии 14 οἱ γογγύζοντες (Supr. 240, 1: гнѣвающии).

рꙑдати θρηνεῖν lugere: II 64.

рѣка ποταμός: рѣцѣ 350.

рѣчь sermo, verbum: въ рѣчи 878.

рѫгати сѧ ἐμπαίζειν: рѫгаахѫ сѧ ἐνέπαιζον 827.

рѫка χείρ manus: на -оу 32; въ -ꙑ II 34; -ѫ 695; -цѣ 697, 911.

самъ αὐτός ipse: 120, 164, 189, 278, 279, 483, 488, 490, 511, 632: pl. nom. сами 6 (abundanter тиждe сами οἱ αὐτοί; Supr. non habet 239, 21: тиждe иесте); 222, 777, 781; -ого II 70, II 130, 464; -омоу 394.

самъпсонъ σαμψών: сампсса 783.

саоулъ saul: -оу 156; -а 157.

свобода ἐλευθερία 639; -ѫ 590, 634, 826.

свободитель ἐλευθερωτής: 806.

свободити ἐλευθεροῦν: свободи сѧ 624.

свободь adj. ἐλεύθερος: 603.

свои ἴδιος proprius 454, 473; dat. loc. sg. f. своеи 84, 121, 189; своѭ acc. sg. f. 128, 130, II 10, II 30, 173, 181, 446, 472, 483; instr. sg. fem. своеѭ II 155, 209, 446, 450; gen. sg. f. своеѩ 174, 234; свое 185, 401; своемоу 476, 713; своего II 21, II 70, II 127, 284; instr. sg. m. своимъ 35; своимь 500; neutr. pl. своѣ 22, 911; loc. pl. своихъ 41; acc. pl. m. своѩ 77 (-ѩмъ), 85, II 59, II 79, II 80; gen. pl. своихъ II 57; dat. pl. своимъ II 78; instr. pl. своими 100, 340; dual. своима 148; acc. dual. f. свои 911.

свьтѣти (свьштѫ) сѧ ἀστράπτειν fulgere: свьтѧштиѩ сѧ 676.

свѣтильникъ φανός laterna 334; acc. pl. свѣтильникꙑ 161, 168; dat. pl. свѣтильникомъ 166.

свѣтъ φῶς lux: 680, 802, 806; свѣтоу 97 (bis), instr. свѣтомь 562; сь свѣтъ mundus: на семь свѣтѣ 154.

свѣшта λαμπάς: свѣштѫ 161, 169; nom. pl. λαμπάδες 771; dat. pl. свѣштамъ 167.

свѧтити ἁγιάζειν sanctificare: свѧтъ 12 ἁγιάσουσι (rectius igitur Supr. освѧтѧтъ 239, 28; cf. sequentia in nostro codice); свѧтитъ 420 (μεταρρυθμίζει).

свѧтъ ἅγιος sanctus: стꙑ 91; стаго 101; свѧтаго 554; стааго 752; стго II 24; стоумоу 111, 144, II 10, II 12, 371; instr. стꙑимь 139, 551. сто II 16; стое 98, 108; ста 87, 906; стаа 342; сти 102, 138; nom. sg. f. стаѣ 443; acc. pl. n. 526; acc. sg. f. стѫѭ 121; свѧтѫѭ 428; свтѫ 456; dat. loc. стѣи 396, 398, 403, 462; gen. pl. стꙑихъ 342, 436, 545, 920; dat. pl. стꙑимъ 114, 906; acc. pl. f. стꙑѩ II 6, 448.

свѧтꙑни f. ὁσιότης sanctitas; dat. sg. -ни 23.

се ἰδού ecce 160, 189.

сеждe pron. neutr. (m. сьждe) τὸ αὐτό 381.

село ἐργαστήριον (dílna) 720.

селѣ nunc: отъ селѣ 124.

сила δύναμις, vis: 418, 517, 610; -амъ 45, 267; -ѫ II 118, 173, 177, 181, 186, 424; instr. -оѭ 446, 451; nom. pl. -ꙑ ἡ φύσις 559.

сильнъ δυνατός: силнъ 208; силнѣи δυνατώτερον 576.

сионовъ adj. τῆς σιών: въ сионовѣ 860.

сіонъ σιών: вь сіонѣ 841, 885.
сіръчь (сі—рѣчь) τοῦτ' ἔστι 352.
сиць pron. talis: сице οὕτως 528.
сиѣти φαίνεσθαι: сьѣетъ 334; сьѣти 680.
скврънынъ μιαρός: скврънънъі II 96.
скоро cito: II 103; παραυτὰ illico 299; ταχέως 712.
скотъ θρέμμα pecus: скота 123.
скотьнъ brutus: скотънжѩ жрътвж κτηνόθυτον 855.
слава δόξα, gloria: слав 552; слава 751; въ славѣ 43; dat. славѣ II 8.
славьнъ τῆς δόξης: славънъі 40 (Supr. цѣсарь славъі 240, 20).
слово λόγος verbum 62, II 2, II 83, 420, 524, 831; dat. sg. словеси 7; instr. pl. словесъі 52, 115; gen. sg. словесе (любодѣйнаго) 130; loc. словесехъ II 82; instr. sg. словомь II 152, 702; gen. pl. словесъ 359, 920; pl. словеса 417, 526.
слоуга ὑπηρέτης 744; слоугъі ὑπουργοί 827.
слоужьба διακονία servitium: о слоужъбѣ 249; слоужъба идольскаѣ εἰδωλολατρεία 609; слоужъбж ὑπηρεσίαν 251.
слоухъ ἀκοή auditus 70, 71.
слъньце ἥλιος: слънъце 328, 561, 787, 949; слъньце 577, 587, 679, 837; слънъцю 329, 852; слъньцю 333; слъньца 783.
слъшати ἀκούειν audire: слъшати II 18; слъшати 180; слъшинни ми 16—17 ἀκούεις; слъшитъ errore pro льститъ 115 (vide notam); слишж II 35; слъшахъ II 72, 929; слъшавъше 178; слъша 236; слъши 830, 831 bis, 832, 878, 912.
слѣдъ ἴχνος vestigium: въ слѣдъ ходити sequi 123.
слѣпъ τυφλός coecus: acc. pl. m. слѣпънѩ II 119; слѣпъ τυφλώττων 581.
смрьдѣти foetere: смрьдѧ σαπρός II 83.
сръдьце καρδία cor: срьдце 494; loc. sg. сръдьци 410; instr. срьдьцемь 17—18; срдцемь 148; pl. сръдьца καρδίας 4; instr. pl. срьдьци 339.
срѣдѣ adv. in medio: по срѣдѣ ἐν μέσῳ 351, 574, 862 bis, 864, 866, 867, 869, 870, 871, 873, 875.
старьць ὁ πρεσβύτερος: nom. pl. старци 3; nom. sg. старць πρεσβύτης 33.
стефанъ στέφανος 370.
стоѣти stare: стоѣше εἱστήκει 170; стоѩ (ἕστηκεν) 417.
страдати (-ждж) πάσχειν: страждѫщиеи II 47; страждеши 668; страждѫщиимъ τῶν πασχόντων II 51; страждѫщихъ II 66.
страсть πάθος: 600; къ страстемъ 581; страсти 601.
страхъ φόβος timor II 7; -омь 65, 110 (-омъ), 143; -а 951.
страшьнъ horrendus: dat. sg. f. страшънѣи φρικτῇ 403, 462; страшънаѣ φρικωδέστατος 527; страшънъі τιμωρίας (vide pag. 14) 649; страшънъіхъ 545.
стоудъ ἀναισχυντία: стоуда 184.
стоудьнъ ἀναίσχυντος: стоудънои 338.
стъідѣти сѧ αἰσχύνεσθαι: стъідѣаше сѧ 578.
стѣнь σκιά 327, 328, 329, 335.
соугоубити διπλασιάζω gemino: соугобите 1.
соугобъ διττός duplex: соугобо 794, 796 (vide соугоубъ).
соугоубъ διττός duplex: соугоубо 793 bis, 795, 877; pro соугоубоу 879; соугоубж 876; соугоубжѩ 939.
соуетьнъ μάταιος vanus: соуетьнъ 70, 72; соуетънъ 72; соуетънъімъ (dat. pl.) 775.
соуи adj. vanus: въ соуе εἰκῇ in vanum 538.
соулѣи compar. βελτίων; соулѣе ѥмѣти 80.
съ cum instr. μετὰ 25, 65, 77, 110, 139, 142, 144, 147, II 17, II 79, II 86, II 157, 170, 240, 273, 388, 405 bis, 406, 500, 535, 543, 551 bis, 660, 716, 802, 803 bis, 804, 805, 806, 807; съ ними 26; съ нимь 809; съ выше ἄνωθεν 547; errore cum dat.: съ достоѣноу емоу постоу 106, quod vide.
съвъіти сѧ implere съвъістъ сѧ 217.
съвести συνζεῦξαι conjungere: съвелъ естъ 133 (vide pag. 8).
съврьшити καταρτίζειν perficere: съврьшилъ еси 22; съврьши ἐπλήρωσεν 273; съврьшити πληρῶσαι 289; съврьшенж 429.
съвъкоупити συνάπτειν conjungere: съвъкоупльшите 534.
съвѣдѣтель μάρτυς testis 717; gen. pl. -телъ 72; gen. acc. sg. -телѣ 742.
съвѣдѣтельствовати μαρτύρεσθαι: съвѣдѣтельствоуетъ 687.
съвѣтъ σύμφων 235, 237, 388; -а βουλῆς 899; acc. pl. -ъі 243, 249.
съвѣшати καταβάλλειν pendere: съвѣшаниѩ 231.
съвѧзати δεσμεῖν, δεῖν colligare: съвѧзаниѩ 783; съвѧзавъшите 849; съвѧзавъше 853;

съвѧзаѥтъ 824; съвѧзанъ 822; съвѧзано 566; съвѧзала 604.
съвѫзъ συνδεσμός vinculum: съвѫзомь 533.
съгрѣшити ἁμαρτάνειν: съгрѣшихъ 212, 214.
съдѣлати κατεργάζεσθαι conficere 95; съдѣла 481.
съдѣтель conditor: съдѣтелѣ 310.
съказати ἐπαγγέλλειν nunciare: съказаѥтъ 66; съказаѩ (αἰνιττόμενος) 167.
съконьчати εἰς τέλος ἄγειν: съконьча 210; ἐπλήρωσεν 273; съконьча сѧ ἐτελέσθη 218; προεχώρησεν 242; съконьчати πληρῶσαι 275; съконьчавъı πληρώσας 291.
съкровиште θησαυρός thesaurus 55, 58, 704.
съкроушити сѧ συντρίβεσθαι conteri: съкроушиша сѧ 777.
съкрътити κρύπτειν: съкръвена ἐγκεκρυμμένον 410; съкръвенѫѭ κρυπτόν 956; съкрити κατακρύψαι 955.
сълати παραπέμπειν; сълѫтъ 627.
сължити συντιθέναι: съложеное 937.
съмирение καταλλαγή: смиреньѥ 521.
съмирити ἑνοῦν unire: да съмиритъ ἵνα ἑνώσῃ 466; съмиритъ сѧ (διαλλάγηθι) 499.
съмирѣти reconciliare: съмирѣѭште εἰρηνοποιοί 514.
съмотрение οἰκονομία 794.
съмотрьливьнъ οἰκονομικός: -вънаа 816.
съмотрѣти οἰκονομεῖν machinari: съмотрѣѭштиимъ 616.
съмрьть θάνατος: съмрътъ 592, 596, 721; gen. съмрътi 315; съмрьтъ 602 (bis); 604, 620, 652; съмрътн 617; съмрьти 657; смрьть 618; съмрьтиѭ 651.
съмрътьнъ adj. θανάτου: съмрътьное 657; съмрьтьнъıѩ 736; съмрьтьнѣ 801.
съмъıслъ mens: отъ -а II 130 (vide изгънати); -ъ τὴν καρδίαν 454; -ъı τὰς διανοίας 529.
съмъıсльнъ λογικός 326.
съмъıшлѣти cogitare 122.
съмѣжити μύειν, καμμύειν, oculos claudere: imper. несъмѣжите очъю μὴ καμμύσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς 4—5 (Supr. 239, 20: не съмѣжаите).
съмѣрение ταπείνωσις humiliatio: въ -ни 42; συγκατάβασις comitas: -ье 796.
съмѣти audere: съмѣеши τολμᾷς 345; съмѣшѧ εἵλοντο 366; съмѣетъ τολμᾷ 680.
съмѣшати μίσγειν commisceri 101; съмѣшаѭште 533.
съмѧсти сѧ ταράττεσθαι: съмѧте сѧ II 40 (bis), II 42, II 44.
съмѫштати сѧ ταράττεσθαι: съмѫштааше сѧ ἐταράττετο II 68.
сънити (συν)κατέρχεσθαι: сънидѣмъ 809; съшедъ 782.
сънитие κατάβασις: сьнии (errore) 754; -ье 795.
сънъ ὕπνος somnus (gen. sg.?): съноу II 8.
сънъмъ συνέδριον concilium: сънъми 103.
сънѣдь βρῶσις cibus 595.
съпасати σώζειν servare: спасаѭштее 108; спсаетъ 814.
съпасение σωτηρία: спсенье 484, 591, 789, 791, 848, 861, 945; спсеньѣ 539.
съпаситель σωτήρ: спсителѣ 35.
съпасти σώζειν servare: съпасѫтъ сѧ II 61; съпаслъ II 77; imperat спсi 56.
съпасъ σωτήρ salvator: dat. sg. спсоу 126.
съпасьнъ σωτήριος salutaris: съпасьнъıмь 73; спсенаѣ 615; спсьнѫѭ 616; съпасенѣи 755.
съпати dormire: съпитъ ὑπνοῖ 760; съпѧштаıа 764; съпѧштимъ 790; съпѧштеи κεκοιμημένοι 799.
съплеменьникъ συμφυλέτης tribulis: gen. pl. съплеменйникъ II 57.
съплѣтати συμπλέκειν: съплѣтаетъ 528.
съподобити ἀξιοῦν, dignum judicare: съподобиша 141; съподобiтъ 548.
съпьсати conscribere: съпсавъ συγγραψάμενε 711.
съребро ἀργύριον: -а II 106.
сърeбролюбление φιλαργυρία: -ье II 144.
сърeбролюбьствие φιλαργυρία: -ье II 125; -ье II 140.
сърeбрьникъ ἀργύριον argenteus: gen. pl. 211, 228, 230, 232, 391; loc. pl. сърeбрьницѣхъ 386.
сърѣсти ὑπαντᾶν obviam fieri; aor. сърѣте 32; сърѣтѫ 35.
съсати θηλάζειν lactere: съсѫштихъ 21.
съставьникъ συνήγορος advocatus: съставьниче 691.
съсѫдъ ὄργανον 575, 589, 650.
сътворити ποιεῖν: сътворiло естъ πεποίηκεν II 125, II 140 (забъıти εἰς λήθην ἐνέβαλλεν); створi ποιεῖ II 156, 193, 202, 209, 293, 320, 399, 479, 586, 589; створiтi 194, 199, 205, 457; створiтъ 446, 467; створiмъ 456; imper. створi ποίησον 302, 507, 517; створiлъ 490; створь γεννήσας 570, 705; створьшаго 306; сътворi 244, 480, 788, 861; сътворiтi 173, 471; сътворiх 185; сътворiлъ 515.
сътрѣти κατακλᾶν confringere: сътьреи 781.

сътѧжати κτᾶσθαι: не сътѧжите μὴ κτήσεσθε II 105; сътѧжавъ κτησάμενος 945.

съхранити φυλάττειν, σώζειν servare custodire: съхранихъ 86.

съизвѣстовати (συμβεβαιοῦν) connunciare: съизвѣстоующю 134.

сынъ υἱός filius: dat. sg. сноу 38, 54; снъı 85, 119; сномь 97; снь 263, 312, 510, 516, 863; сна 284, 519; снове 515.

сь οὗτος hic: 46, II 126, 241, 253, 425; сь 923; сего 313, 387, 655; сего ради (διὰ τοῦτο) 8, 53, 88, 157, II 13, II 43, II 66, II 82, II 90, II 105, 267, 274, 288 bis, 291, 292, 328, 509, 511, 518, 520; семоу 31, 66, II 32, II 101, 485; nom. sg. f. си 30, 503, 504; acc. sg. f. сиѭ 144, 273, 413, 569; dat loc. f. сеи II 8, 322, 330; instr. sg. f. сеѭ 316; loc. sg. m. n. семь 154, 489; instr. sg. симь 150; neutr. sg. се 102, 141, II 35, II 48, II 125, II 135, 167, 190, 259, 312, 327, 349, 379, 382, 384 (bis), 386, 419, 420, 457, 524, 757, 758, 860, 912; nom. pl. m. сии 249, 251, 253; nom. acc. pl. n. си 50, 242, 336, 355 (quia gr. τὰ ἔργανα) 441, 526, 540, 621, 734; gen. pl. сихъ 118; dat. pl. симъ 548, 561, 622 (pro сими); instr. pl. сими 353, 539; acc. pl. f. сиѩ II 122.

сьде hic 408; ενταῦθα 888, 891, 898.

сѣдѣти (-жду) καθέζεσθαι sedere: сѧдѧштаго (pro сѣдѧ . . . не Supr. 240, 18 vide pag. 6 et 35) 37; сѣдѧшти 800; сѣдѧ 875.

сѣно χόρτος foenum 927; сѣна 927.

сѣнь σκότος 836; въ сѣни 801; вь сѣнь 851.

сѣсти (сѧдѫ) καθίσαι: сѣдомъ ἐκαθίσαμεν 350 (Supr. 313, 1: сѣдохомъ).

сѧ reflex. 9 etc. saepissime occurrit; gen. acc. себе 120, 148, 153, II 41, II 129, 185, 243, 488, 490; dat. loc. себѣ 222, 367, 441, 518, 533 bis, 615; instr. собоѭ 528.

сѧтъ verb. def. inquit, dixit 49, 71, 170, 177, 178, 185, 241, 244, 258, 263, 282, 311, 321, 358, 378, 381, 419, 496, 502, 514, 663, 671, 921, II 100, 113, 123, 145; cf. et сѧти 281 credo bulg. modo (vide pag. 11); quod hoc verbum in veteribus evangeliis deest, magni momenti esse videtur; in Psalt. sin. autem occurrit.

сѫдии m. κριτής judex: сѫди 874, 933; pl. nom. сѫдиѧ 7, 770; acc. sg. сѫдиѭ 934; dat. pl. сѫдиѣмъ 934.

сѫдитель κριτής 642.

сѫдити κρίνειν judicare: сѫдити 144, 644.

сѫдоу (male сѫдѫ) ἐντεῦθεν hac 262.

сѫдъ δικαστήριον 626: сѫда 626; τὴν κρίσιν 629; τὴν δίκην 640.

сѫдьнъ judicii: сѫдьнъı день ἡ μέλλουσα ἡμέρα 491.

сѫтъ εἰσί vide sub есм.

сумеонъ συμεών 31, 35, 910.

таина f. μυστήριον: -ахъ 48; gen. pl. -ъ 436, 546; nom. acc. pl. -ъı 448, 810, 953; dat. -амъ 954.

таинъ adj. κρυπτός: neutr. pl. таина 811; acc. sg. f. таинѫѭ 856.

таити сѧ κρύπτεσθαι: таитъ сѧ 329.

тако οὕτως sic: 23, II 103, II 134, 169, 195, 273, 274, 345, 425, 447, 493, 535, 572, 596, 917.

таковъ τοιοῦτος talis: -ое 140; -а τοιαῦτα II 121; -омъ dat. pl. 1; -аа 305, 512; acc. pl. f. -ъıѧ 344.

таковьсь τοιοῦτος talis: acc. pl. таковьсиѧ 104.

такожде ὡσαύτως eodemmodo 138.

такъ οὕτως sic II 127.

татьба κλοπή furtum: татьбѫ 709.

тварь natura, creata res: gen. dat.: твари II 152, 266; τῇ κτίσει 570; τῆς κτίσεως 571, 575, 584, 694; тварь δημιούργημα opus 556; тварь ἡ κτίσις 573; τὴν κτίσιν 582, 591, 679, 687.

твои σός tuus 312, 497, 498, 499, 501; твоего 85; твоѧ acc. pl. m. f. 86, 744; gen. sg. f. твоеѧ 135; dat. sg. f. твои II 107; твоемоу 487; loc. sg. n. твоемь 663, 666, 689.

творити ποιεῖν facere: творити праведънаа 63; творити 131, 121, 337, 345, 424; твориши II 120, 235, 363, 740; творитъ 130, II 128, II 129, II 134, 221, 272, 419, 429, 513, 529, 563; творѧтъ 369; творѧште 23, II 7, II 16, 661; творѧ 125, 816; творѧштихъ II 46, II 65; творѧшти II 46; творѧштеи II 47; творѧштимъ II 52; творѣаше II 71, 250, 388; творѧшта II 152 (acc. gen. sg. m.); творимъ 237 (part.); творѧ 414; творимъ 490; творѧшта 512.

творитие ποίησις 100.

творьць creator: творьць 267; πλάστης 599; творьца 932; ποιητὴν 930.

творьчь adj. poss. τοῦ δημιουργοῦ: **творьча** 567.
тврьдъ durus, firmus 778.
тебе, тебѣ vide sub **ты**.
течение δρόμος: **-ие** 562.
титьль f. τίτλος 686.
тогда (rectius **тъгда**) τότε, tum 49, II 92, II 136, 214, 218, 226, 245, 292, 413, 421, 432, 438, 500, 509.
толикъ pron. τοσοῦτος tantus 1. sicut adj.: **по толицѣ оучении** μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν II 41; **толико** II 103; acc. sg. f. **толикѫ** II 117; dat. pl. f. **толикамъ** 167; n. pl. **толика** 305; 2. sicut subst.: **толикоу чюдесъ вѣ вина** τῶν τοσούτων θαυμάτων παραίτιον.
тольми adv. τοσοῦτον 163.
толѣ, отъ толѣ 427 vide **отъ**.
трапѣза τράπεζα: **трапѣзѣ** 330, 398, 404; loc. pl. **трапѣзахъ** II 139; **трапѣзѫ** 426; **трѣпѣзѣ** 396; **трапезѫ** 413; **трапезы** 462, 536; **трапезѣ** 474.
трепетати τρέμειν tremere: **трепештѧ** 158.
трепетъ τρόμος tremor: **-омь** 110.
тридесѧти τριάκοντα 227.
троица τριάς, trinitas: **троици** (errore pro **отроци**) 47.
троудити καταγωνίζεσθαι: **троуди** 603; **сѧ** ἀτονεῖν languere: **троуди сѧ** 590.
трьпѣльство καρτερία patientia: male **-свомь** 77.
трѣбище ὁ βωμός: 341.
трѣбѣ adv. χρεία opus 160.
трѧсти сѧ σείεσθαι, τρέμειν tremere: **трѧсы сѧ** 168.
трѫсъ σεισμός: **трѫсомь** 684.
трѫтъ κουστωδία 773.
тоу adv. ἐκεῖ 271, 350, 357, 358, 384, 395, 497, 499, 810, 815, 890, 897.

тоуждь adj. ἀλλότριος alienus: loc. sg. f. **тоуждеи** 361, 362, 364, 367.
тоуне adv. δωρεάν gratis 233.
тъ οὗτος hic: II 127, 170, 258, 413, 847; **того** II 91, II 99, II 149, 165, 184 bis, 224, 487, 493; **томоу** 750; fem. sg. **та** 256, 322; gen. sg. **тоѩ** 192; acc. sg. **тѫ** 277, 413; neutr. **то** II 125, II 126, II 136, II 140, II 156, 321; **то же** 111, 126; loc. sg. **томь** 86; instr. sg. **тѣмь** II 81, 219, 286, 482, 605, 606, 949; nom. pl. m. **ти** 7, 29 bis, II 47, 277, 514; **ты** pro **ти** II 58; acc. pl. m. **тѧ же** 77; neutr. pl. **та** 2, 417; gen. pl. **тѣхъ** II 45, II 49, II 64; acc. pl. f. **ты** II 121, m. 437.
тъжде ὁ αὐτός idem: **тожде** τοῦτο 516; **тогожде** 254; pl. nom. m. **тижде** 5 οἱ αὐτοί; acc. sg. f. **тѫжде** 392; gen. pl. **тѣхъжде** 252, 253 bis; pl. neutr. **тажде** II 56.
тъкъмо adv. μόνον solum: **тъкмо** II 79, 511; **ткмо** 416.
тъма (recte **тьма**) σκότος tenebrae: **тъмѣ** 97, II 134, 801, 805; **тъмы** 150; **тъмѫ** 787.
тъма μυρίοι: **тъмѫ** 537.
тъштати сѧ ἀσχολεῖσθαι: **тъштааше сѧ** 249.
тъштета damnum: **-тѫ** 479.
тъштетьнъ κενός vanus: **тъштетъныимъ** 775.
тъшть κενός vacuus μάταιος vanus: **тъштими** 115; **тъштъ** (γυμνός) 727; 723.
ты tu II 36, 235, 472, 476, 505, 516, 696; **ти** dat. sg. 63(?), II 116, II 118, 213, 258, 260, 269, 281, 322, 332, 507, 734; **тѧ** 84, 137, II 2, II 20, II 102, II 109, 312, 467, 468, 498, 913; dat. sg. **тебѣ** 247; **тебе** 470, 472, 475, 482.
тѣло σῶμα 379, 415, 419, 432, 532; ὑπόστασιν 938; gen. sg. **тѣлесе** II 98; gen. **тѣла** 531, 753, 924; loc. sg. **тѣлеси** 434; dat. **тѣлоу** 856; pl. **тѣлеса** σώματα 532.
тѣлесьнъ corporalis: **тѣлесьнаго** II 130; **тѣлесьнаѣ** σωματική 444.
тѧгота βάρος onus: **тѧготѫ** 553.
тѧжа rixa: **съ тѧжѭ** 145 (Scholvin putat a **тѧжь** derivandum esse, Archiv II 502, quod nobis displicet).
тѧжькъ φορτικός: gen. sg. m. **тѧжъка** 291; sg. n. f. **тѧжька** 564; compar. **тѧжы** βαρύτερος 716.

оу ἤδη jam: **не оу** οὐδέπω 482.
оу praep. cum gen. πρός 926.
оуваловати θεραπεύειν: **оувалоуеши** II 118. Hoc verbum occurrit mihi tantum in Euch. sin. p. 153 (84 a l. 3): **оувалоуетъ сѧ**.
оубиица homicida: **оубицѫ** τὸν μιαιφόνον 637.
оубити κτείνειν: **оубивъшихъ** τῶν ἀποκτεινάντων II 58; **оубьенъ** ἐσφαγμένος 464.
оубо τοίνυν igitur 8, 22, 61, 124, 146, II 42, 44, 54, 72, 223, 276, 295, 306, 344, 404, 430, 504, 507, 526, 540, 556, 567, 576, 647, 667, 731, 745, 774, 813, 829, 948.
оубоѣти сѧ φοβεῖσθαι timere; **оубоѩтъ сѧ** φοβηθήσονται 13; **оубоѣ сѧ** ἐφοβήθη 761.
оувѣдѣти μανθάνειν: **оувѣдѣти** μαθεῖν 202, 295; **оувѣси** II 135, 207, 299; **да вѫ оувѣдѣли** ἵνα μάθωσι 175; **да**

оувѣмꙑ (θεάσωμεν) 810; да оувѣмъ 176; μάθωμεν 812; оувѣдѣ ἔγνω 219.

оуготовати ἑτοιμάζειν 277; оуготоваѥмъ 247, 257, 260, 268, 281, 322, 332; оуготоваша 278; оуготова παρεσκεύασεν 278.

оударити ῥαπίζειν: оударітъ II 110; оударенъ 820.

оужаснѫти сѧ ἐξίστασθαι obstupescere: оужасе сѧ II 99.

оуже ἤδη 182 vide юже.

оузьрѣти ἰδεῖν aspicere: егда оузьрѧтъ 11 ὅταν ἴδωσι.

оукарѣти ὑβρίζειν: оукарѣемꙑ 686.

оукоризна ἀτιμία ignominia; -ѣ 99; -ꙑ ἀτιμίας 649.

оукоризньнъ ἀτιμίας: оукоризньнꙑмь 675.

оукорити (ὑβρίζειν) contumelia afficere: оукорітъ II 2.

оукрасити κοσμεῖν: оукрашенъ κοσμῶν 412.

оукрасти κλέπτειν furari: оукраденъ къıстъ ἐκλάπη 696.

оулоучити pro олоучити illustrare 588 (vide notam); graece ἐδίδαξε.

оумиленѥ humilitas (?): -ѥмь 407.

оумлъчати ἡσυχάζειν: оумлъча 761.

оумрътвити θανατοῦν: оумрътви 782.

оумрѣти ἀποθνήσκειν mori; оумрѣти 476; съ оумерьшими 803; оумрѣтъ τέθνηκε 762.

оумъ ἡ διάνοια: II 100, 172, 149; τὸ συνειδὸς 542; gen. оума II 133; въ оумѣ 411, 431; dat. оумоу διάνοια 563; без оума frustra 505.

оумꙑти νίπτειν: оумꙑ 397.

оуневѣтити perdere (?): оуневѣтитъ II 3

оуниі comparat. (оунѣи): оунѣе melior II 1.

оунꙑти ῥαθυμεῖν: оунꙑемъ 220.

оуорѫжити ἀνθοπλίζειν: оуорѫжи 602.

оупъвати ἐλπίζειν sperare: оупъваѭтъ II 18.

оусиѣ οὐσία substantia: оусиѫ 939.

оуслъішати ἀκούειν audire: оуслъішаті(?) 160.

оуста neutr. pl. στόμα, os: оустъ 21, II 83, II 86, II 97, оустѣхъ 411.

оустрашити φοβεῖν 442.

оустрьмити сѧ ὁρμᾶν: оустрьмиша 648.

оустьна f. χεῖλος labium: оустьнама 147.

оусънѫти obdormiscere: оусъне 762; ὕπνωσε 763.

оусѫждати κατασκευάζειν adornare: оусоуждаѭште 654.

оутврьдити ἀσφαλέστερον ποιεῖν 442; оутврьдимъ сѧ II 81.

оутврьжденѥ ἀσφάλεια munitio: -ѥ II 13.

оутолити cessare facere II 154; ἀναστεῖλαι 188.

оутъкнѫти сѧ προσπίπτειν: емуже сѧ оутъкнѣаше in quod incidebat 582.

оухо οὖς 820; instr. оушесꙑ 339.

оученѥ διδασκαλία: -ѥ παραινέσεις II 104, II 139; παραίνεσις 220; loc. sg. -ии II 41; оученѣ τὴν νουθεσίαν 225; διδασκαλίαν 585; gen. pl. оучении 254.

оученикъ μαθητής: instr. sg. -омь II 35; gen. acc. -а II 42, 248; dat. sg. -оу 207; dual. оученика 954; nom. pl. оученици 246, 259, 276, 896; gen. pl. оученикъ 239; dat. pl. оученикомъ 398; acc. pl. оученикꙑ 247.

оученичь adj. poss. gen. sg. n. -ча II 45; gen. sg. f. -чѧ II 67.

оучитель διδάσκαλος II 102; gen. acc. sg. -ѣ II 116, II 126; voc. -ю (ζηλωτά) 701; διδάσκαλε 705.

оучителевъ adj. poss. τοῦ διδασκάλου: -ево II 87.

оучити διδάσκειν: оучѧ II 45; оучитъ παραινεῖ II 83; оучаше παρῄνει II 109; (simplic.) оучаше 224; хотѧ оу . . . ἵνα δείξῃ II 153; оучѧ παραινῶν 226; оучими бꙑваемъ διδασκόμεθα 261.

оучинитати vide очинитати (cf. et pag. 10).

оуѣденѥ δῆγμα morsus: оуѣденью 68.

фарисѣи φαρισαῖος: съ фарисѣі 389.

философиѣ φιλοσοφία: dat. философии 203.

фроситъ propheta: фроситоу 134 (vide пророкъ); ф pro graeco π habes etiam in скорьфиѧ et фетронии Euch. sin. 51 b et 93 a.

хвала αἶνος laus; хвалѫ 22; gen. sg. хвалꙑ 297.

хвалити εὐφημεῖν, laudare: part. praes. pass.: хвалимъ 45.

хероувимьскъ adj. χερουβικός: хероувимьсцѣмь 37.

хлѣбъ ἄρτος 378.

ходатаи legatus: 518 πρόξενος.

ходити ambulare, ire: ходіті 124, 474; ходити II 134; ходѧште II 8; ходѧтъ 835; ходитъ 836.

хотѣние προαίρεσις: хотѣнимь 197.

хотѣти βούλεσθαι velle: хотѣхъ II 27, 187, 523; хотѣахѫ 163, 276; хотѣаше 165;

(аште) хоштеши II 73, 201, 246, 257, 260, 268, 280, 321, 332; хоштетъ 644; хоштемъ 457; хоштете θέλετε II 94, II 100, II 111, II 123, II 145, 171, 215, 228; хотѧтъ 188, 525; хотѧ II 153, 172, 173, 287, 441; хотѧште ἑκόντες 308, 357, 652; не хотѧште ἄκοντες 309; хотѣлъ 164, 348, 395; acc. gen. sg. m. хотѧшта 471; хотѣ 201.

хранитель φύλαξ: 693.

хранити φυλάττειν custodire: 110, 152; -итъ 158.

хрѫсостомъ chrysostomus: -а II 24.

хрьстовъ adj. хва 415; хво 389, 918; хвѣ 880; хвое 894, 897; хви 896; хвоу 914; хвѫ 939.

хрьстовьнъ adj. хвнѣи 830, 841; хвьнѣи 841; хвьна 846.

хрьстъ χριστός, christus; ха 32, 483, 748, 767, 784, 853; хоу 91, 384, 717; хъ II 39, II 48, 263, 272, 278, 392, 412, 416, 465, 469, 626, 629, 777, 808 bis, 884, 886, 899, 900, 904, 916, 919; хѣ II 56; хмь 660; voc. хе 233.

хоула βλασφημία II 85.

хѫдожьствие τέχνασμα ars: -иѣ 568.

ѡ ὦ interj. 17, 47, II 96 (bis), II 112, II 113, II 124, II 125, 340, 385, 389 (bis), 607, 630, 664, 667, 690, 692, 700, 705, 708, 715, 730, 735; scribitur et о 56 (bis).

ѡсана, Ωσανά: 38: осана 54.

цръкы ἐκκλησία, ναός templum: acc. цркве 121; nom. цркы 341; acc. црквь 671, 902; loc. цркви 670; dat. pl. цръквамъ II 55; цръквахъ 426.

цѣлование ἀσπασμός salutatio: -ьѣ 527 (nota in Supr. = лобъзание).

цѣломѫдрьствие sobrietas: -дрьствиемь 406.

цѣна τιμή pretium: цѣнѫ 230, 250; gen. sg. цѣны 231.

цѣсаревати βασιλεύειν: цѣсарюетъ 677.

цѣсарь βασιλεύς, rex: цѣсарь 760; цѣсарѣ 40; цсрѣ 50; dual. 843; gen. 861: цреви 156; црь 686; nom. pl. цѣсаре 769.

цѣсарьствие βασιλεία regnum; цесрствие 117, 700; цѣсрствие II 50; цесрствие 678, 707; цесрствию 692; цѣсарствию 662, 701; цѣсарстви 663, 666; цѣсарствие 674; цѣсрстви 689.

чаша ποτήριον poculum: чашѫ 381.

четврътъкъ πεντάς: -окъ II 25.

четыри τέσσαρες: loc. четырехъ 900.

чинъ τάξις ordo: чин 768.

чисти τιμᾶν colere; ἀναγιγνώσκω lego: чьтомымъ τοῖς τιμωμένοις 572; чьтѫ ἀναγιγνώσκω 688.

чистъ καθαρός mundus: acc. чиста 120; чистъ II 91 (ч. сы καθαρεύων) чистѣ 455.

чловѣколюбие φιλανθρωπία: -ьѣ II 69.

чловѣколюбьствие φιλανθρωπία: чколюбьствиемь 550; чколюбьствие 794; чклюбьствьѣ 182; чколюбьствье 389.

чловѣколюбьць φιλάνθρωπος: -ьць II 67; чколюбьць 546.

чловѣкъ ἄνθρωπος homo: чка 79; dual чка 133; чкъ 414, 569, 575, 581, 604, 623, 922, 924, 930, 936, 950 gen. pl. чловѣкъ 866; dat. pl. чкомъ 591, 705, 797, 925, 930; acc. pl. чкы 707; dat. sg. чкоу 925, 930.

чловѣчьскъ ἀνθρώπινος: 596; чскы 263, 283, 510, 625; чска 517, 593; чскоу 424; чскаа τὰ τῆς ἀνθρωπότητος 819.

чрьмьнъ ἐρυθρός: чрьмное 301.

чрѣво γαστήρ uterus: 444; въ чрѣвѣ 447.

чьсть εὐσέβεια, τιμή veneratio: 439; чьсть 99, 552; честь 31; честьѭ 25.

чьтение ἀνάγνωσμα lectio: чьт II 25; чьтенье 554.

чьто τί, quid: чьто 65, 71, 304; II 94, II 100, II 111, II 123, II 145, II 156, 171, 177, 191, 192, 213, 215, 228, 232, 260, 311, 312, 361, 459, 466, 478, 481, 485, 496, 501, 565, 666, 668, 730, 757, 758, 813; gen. чесо 271, 281, 295, 344, 465, 478, II 40, II 114; τι aliquid: 96.

чюдо θαῦμα: pl. n. a. чюдеса II 120, 205, 304, 631; θαυμάσια 811, 833, 880; gen. pl. чюдесъ 253, 614; чюдесемъ 743.

чюдотворьць θαυματουργός: -творьца 213.

чюти αἰσθάνεσθαι: къвръгъ не чюѣше: ὠθῶν οὐκ ᾐσθάνετο: не чюеши ἀγνοεῖς 667.

чѧдо τὸ τέκνον, infans; 81; dat. pl. -омъ 4; nom pl. -а 11, 22; gen. pl. -ъ 20.

чѧсть συνεχής: чѧстое II 104.

шѧтание τὸ φρύαγμα fremitus: -ьѣ pl. 772.

ѣвити δεικνύναι: ѣви ἔδειξε II 51; ѣвити δεῖξαι 172; ѣвихъ 186; ѣви сѧ ἐπέφανεν 327; ἀπεδείχθη

592; ѣвилъ сѧ еси ἀνεδείχθης 665; ἐπιφανείς 814; ѣвль δείξας 714; ѣвль сѧ φανείς 716.

ѣвлѣти δεικνύναι ostendere: ѣвлѣетъ сѧ 60, 642; ѣвлѣѩ II 68, 866, 871, 873, 876.

ѣвѣ adv. manifeste II 48, 714.

ѣгньць ἀμνός 324, 325; агнець 850.

ѣдовитъ venatus adj.: ѣдовитоу 67; ѣдовитѣе 68.

ѣдро ἀγκάλη: въ . . ѣдра 911.

ѣдъ ἰόν venenum: ѣда 409.

ѣзва πληγή: ѣзвѫ 317, 460.

ѣко ὡς, ut, sicut 20, 22, 33, 35, 36, 37, 59, 66, 106, 121, 160, II 2, 41, 49, 56, 64, 73, 142, 168, 175, 186, 208, 220, 262, 272, 287, 291, 313, 435, 497, 514, 522, 613, 635, 637, 640, 664, 670, 686, 699, 760, 761, 893, 902, 906, 910, 911, 915, 934, 937, 939, 940.

ѣкоже καθάπερ sicut: 48, 114; ѣкокоже (sic) 145, II 58, II 134, 397, 421, 437, 443, 482, 492, 494, 643.

ѣрость θυμός ira II 85; gen. sg. -сти II 90.

ѣсли pl. f. φάτνη praesepe: въ ѣслехъ 867; въ ѣсли 893, 894 ἐν τῇ φάτνῃ.

ѣсти ἐσθίειν, φαγεῖν 247, 258, 261, 269, 281, 294, 297, 322, 332; ѣси 341; ѣстъ 282; ѣдѧтъ προλαμβάνουσι 338; ѣдѫштемъ 377.

юже ἤδη jam 47, 335, 374, 403; vide оуже.

юность νεότης juventus: юности 135.

ѫгльнъ ἀκρογωνιαῖος angularis: ѫгълєнъ 868.

ѫза f. δεσμός: acc. pl. ѫзꙑ 784 τὰ δεσμά; ѫзами δεσμοῖς 824.

ѫтроба γαστήρ ventus: ѫтробоу 746.

ѩзꙑкъ γλῶσσα, ἔθνος lingua II 4, II 31, II 97, 728; -ци 15; instr. -ом(ь) 27; dat. pl. -омъ II 61.

ѩти συλλαμβάνειν: ѩти 163; како не имѫтъ вѣрꙑ (gr. πῶς μὴ πεισθῶ 685); имѫштимъ вѣрѫ 60.

ѭдоуже adv. ὅθεν 905.

Opravy, dodatky.

Str. 1 ř. 15: Kop. četl vlastně оукожаваи (chybně).

Str. 2 ř. 29: Kopitarovo vydání oznámil F. A. Schmeller v „Gelehrte Anzeigen“, ve zprávách to bavorské Akademie v Mnichově, r. 1837 sl. 89—112.

Str. 4 ř. 33: při srovnávání přihlíží se ovšem i k cyrillským památkám, jak ani jinak býti nemůže.

Str. 6 ř. 10: že by se byla koncovka ѧ déle udržela i ve výslovnosti, třeba ještě přesněji dokázati, nežli se stalo poukázáním na to, že se v rukopisech déle udržuje. Mohlať to býti pouhá grafická zvláštnost.

Str. 6 ř. 13: достоѣнъ nalézá se u Šafaříka (Památky hlah. pís. str. 87 ř. 14 a 18) v misale Benátském z r. 1528: и юже иѣсам достоѣни (Luk. XV 19 a 21). Pozoru hodné jest, že máme ku př. i v hlaholské (tedy více méně chrvatské) části Remešského kodexu též достоѣнь (Mat. X 37 a 38) list 57.

Str. 10—11: Mezi bulharismy, které se týkají hláskosloví, měly býti též rozhodně uvedeny tvary доуниѫ (m. доуниѧ) a глѧ (m. глѫ), které se uvádějí teprv na str. 16.

Str. 12 ř. 14: za просити nemůže býti v Glag. Cloz. хлѫпати, poněvadž zde sloveso to nemá významu προσαιτεῖν, ἐπαιτεῖν, mendicare (žebrati) a evang. texty na příslušných místech mají též просити (totiž Mat. XXVII 58; Mar. XV 43; Luk. XXIII 52 má испроси; Jan XIX 38 v Mar. моли, v Ostr. проси). Kde se vyskytují místa ta v Cloz. se slovesem просити, udáno u slovesa toho v indexu.

Str. 21 ř. 26: архерѣла je ovšem chybný tvar.

Str. 24 ř. 27 би: v бимь, би atd. vidí Brugmann starý injunktiv, který nabyl časem modalního významu. Tvar tento souvisí s litevským -bime (1. os. mn. č.), -bite atd. (Brugmann, Grundriss II str. 1081). I бѫ je injunktivní tvar, z *bu̯-o-nt povstalý (l. c. str. 921).

Str. 25 ř. 16: čti -кимь, имь (m. кмь, нмь). Z tvarů na -нимь, кимь máme v Cloz. jen po jednom (viz str. 21 ř. 44).

Str. 27 ř. 22: є třeba škrtnouti.

Str. 28 ř. 17: V druhé části písmena Ⱆ viděl Črnčić též Ⰸ (Assemanovo izb. ev., str. X: „Ⱆ nije ino nego prilika grčkomu *ov*“), ač neznal písmen kijevských listů. Za to popírá jeho příbuznost s Ⰸ.

Str. 31: Třeba ještě vytknouti, že se podobají dosti písmena pro *z* z Euch. sin. písmenům v Glag. Cloz. na str. 30 dole uvedeným.

Str. 44 ř. 2 čti: оци (m. оци).

Str. 51 ř. 36: co bylo v mezerách, je již nečitelné.

Str. 51 ř. 39: х . . . ѣ zde je rasura.

Str. 51 ř. 55 čti: божиѣ- (m. божиѣ).

Str. 52 v poznámce k ř. 61: v Hom. Mih. čteme сьнасеть (ne сенасеть).

Str. 54 ř. 24 čti: за не (m. зане).
Str. 55 sl. II ř. 9 čti: вьстанеть (m. вѫстанеть).
Str. 55 sl. II ř. 20 čti: бывшаꙗ (m. бѣвшаꙗ).
Str. 55 sl. II ř. 28 čti: собою (m. ѡбою).
Str. 56 sl. II ř. 4 čti: ѡславѣвъ (m. сослав . . .).
Str. 56 sl. II ř. 30 čti: вѣ (m. кѣ).
Str. 57 ř. 24 čti: прѣдадитель (m. црѣд . . .).
Str. 59 v pozn. k ř. 114—115 čti: slova (m. slovo).
Str. 59 ř. 126 čti: єстъ . (m. єстъ).
Str. 63 ř. 218—219 čti: то-гда-ли (m. то-гдали).
Str. 74 ř. 460 čti: ра- (m. ра).
Str. 94 v poznámce k ř. 910 čti: str. 22 (m. 42).

OBSAH.

Tiskem A. Holzhausena ve Vídni